

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM
DALI

DOKTORA TEZİ

BAŞKANLIK SİSTEMİNDE GÜVENLİK YÖNETİMİ

TOLGA SAKMAN

2502140278

TEZ DANIŞMANI

DOÇ. DR. MUHARREM HİLMİ ÖZEV

İSTANBUL-2022

ÖZ

BAŞKANLIK SİSTEMİNDE GÜVENLİK YÖNETİMİ

TOLGA SAKMAN

Her devletin varoluş felsefesi içinde devleti ve vatandaşlarını güvende tutma anlayışı da olduğu önkabulü ile bu çalışma tasarlanmıştır. Daha iyi yönetim arayışında bir alternatif olarak devletlerin kabul ettiği sistemlerden biri olan başkanlık sisteminin de bu konuda kendine has iddiaları mevcuttur. Çalışmamızda örnek ülkeler olarak Şili, Peru ve Güney Kore devletlerinin siyasal sistemlerinin ve ulusal güvenlik sorunlarının birbiriyle ilintisi tarihsel perspektifle incelenmiştir. Bu şekilde her ülkenin kendine has güvenlik sorunlarıyla şekillenen güvenlik yönetimi anlayışı ile kurumları güvenlik sorunlarının söz konusu devletlerin başkanlık sistemi kurgusu ve uygulamasındaki etkileri, sistemin güvenlik sorunları ile mücadeledeki etkileri siyasal sistem tercihindeki önemli noktalardandır. Örnek ülkelerin askeri darbeler, terör ve savaş tehditleriyle şekillenen sistemlerinde başkan ve parlamento gibi siyasal kurumlar ile birlikte silahlı kuvvetler, istihbarat ve diğer ulusal güvenlik kurumlarından oluşan bürokrasisi de etkilenmiştir. Bu ülkelerde güvenlik yönetiminin dayanağını oluşturan Anayasa, yasalar ve uygulamalar aynı zamanda güvenlik sorunlarının oluşturduğu ortamdan etkilenecek tasarlandığı görülmektedir. Bununla birlikte, etkin güvenlik yönetimi için elzem olan kapasitenin artırılmasında meşru varlık ve etkili karar alma kabiliyeti de örnek ülkeler üzerinden sistem içerisinde sorgulanmıştır. Demokratik sistem eleştirileri çerçevesinin güvenlik temelli yaklaşımda da etkili olduğu görülmekte, örnek ülkelerde test edilen başkanlık sisteminin demokratik zemininin güvenlik sorunları ile mücadelede sıklıkla karşılaşıldığı görülmektedir.

Anahtar Kelimeler: başkanlık sistemi, güvenlik yönetimi, demokratik güvenlik, askeri darbe, terör, savaş

ABSTRACT

SECURITY MANAGEMENT IN PRESIDENTIAL SYSTEM

TOLGA SAKMAN

This study has been designed with the assumption that every state has an understanding of keeping the state and its citizens safe within its existential philosophy. The presidential system, which is one of the systems accepted by states as an alternative in the search for better governance, has its own claims in this regard. In our study, the relationship between the political systems and national security problems of the states of Chile, Peru and South Korea, as sample countries, has been examined with a historical perspective. In this way, the understanding of security management and security institutions shaped by the security problems of each country; the effects of security problems on the establishment and implementation of the presidential system of these states; and the effects of the system in tackling security problems are important points in choosing a political system. The political institutions such as the president and parliament have been affected, as well as the bureaucracy consisting of the armed forces, intelligence and other national security institutions in the political systems of sample countries, shaped by military coups, terrorism and war threats. It is seen that the Constitution, laws and practices, which form the basis of security management in these countries, are also designed with the influence of the environment created by security problems. In addition, the legitimate presence and effective decision-making ability in increasing the capacity, which is essential for effective security management, has also been questioned within the system through sample countries.

Keywords: presidential system, security management, democratic security, coup d'état, terror, war

ÖNSÖZ

Güvenlik, devletlerin temel meselelerinden biri olarak her zaman gündemde yerini koruyacaktır. Özellikle güvenlik olgusunun çerçevesini sürekli olarak genişlettiği, güvenlik sorunları içerisine dahil edilen etmenlerin arttığı bir ortamda farklı açılardan değerlendirilmeye devam edecektir. Yeni küresel düzlemde iç-dış politikanın giriftliği göz önüne alındığında siyasal sistemlerin güvenlik yaklaşımlarının incelenmesine ihtiyaç duyulduğu açıktır.

Bu çalışmanın Türkiye’de de sistem tartışmalarının olduğu bir dönemde fikri gelişmesini sağlayan birçok etmen ve kişi olduğunu vurgulamak isterim. Bu çalışmanın gelişmesi ve tamamlanmasında desteği olan herkese teşekkür ederim.

Tolga SAKMAN

İSTANBUL, 2022

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	ii
ABSTRACT.....	iii
ÖNSÖZ	iv
İÇİNDEKİLER	v
TABLO VE GRAFİKLER.....	viii
KISALTMALAR.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEMLER VE KURUMSAL YAPILANMA: KURAMSAL ÇERÇEVE. 8

1.1. Kurumsalcılık.....	8
1.2. Yeni Kurumsalcılık ve Uygulama Türleri	11
1.2.1. Rasyonel Tercih Kurumsalcılığı	13
1.2.2. Tarihsel Kurumsalcılık.....	14
1.2.3. Sosyolojik (İnşacı) Kurumsalcılık	15
1.2.4. Ampirik Kurumsalcılık	17
1.3. Yeni Kurumsalcılık Işığında Sistem ve Güvenlik	18
1.4. Neoklasik Realizm	21
1.5. Neoklasik Realizm Işığında Sistem ve Güvenlik.....	29

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEMLER VE GÜVENLİK İLİŞKİSİ..... 31

2.1. Ulusal Güvenlik Kavramı Tartışmaları.....	32
2.1.1. Güç.....	32
2.1.2. Güvenlik.....	36
2.1.4. Ulusal Güvenlik Stratejisi	71
2.2. Demokrasi – Güvenlik İkilemi.....	77
2.2.1. Demokratik Güvenlik - Demokrasinin Güvenliği.....	81
2.2.2. Demokratik Sistemlerde Güvenlik Algısı	85

2.3. Siyasal Sistem Tercihinde Güvenlik Olgusu	89

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKANLIK SİSTEMİNİN KURUMSAL YAPISI: ŞİLİ, PERU VE GÜNEY KORE ÖRNEKLERİ..... 93

3.1. Sistemin Temel Özellikleri	93
3.1.1. Şili	97
3.1.2. Peru	103
3.1.3. Güney Kore	109
3.2. Başkanlık Sistemi, Demokratik İstikrar ve Ulusal Güvenlik	117
3.3. Başkanlık Sisteminde Ulusal Güvenlik Örgütlenmesi: Şili, Peru, Güney Kore Örnekleri	129
3.3.1. Şili	130
3.3.2. Peru	137
3.3.3. Güney Kore	150
3.4. Ulusal Güvenlik Konulu Kararlarda Denge ve Denetleme	156
3.4.1. Şili	157
3.4.2. Peru	161
3.4.3. Güney Kore	163

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞİLİ, PERU VE GÜNEY KORE ULUSAL GÜVENLİK SORUNLARI VE BAŞKANLIK SİSTEMİ..... 167

4.1. Temel Güvenlik Sorunları	167
4.1.1. Şili	167
4.1.1.1. Sistemin Arka Planı	167
4.1.1.2. Temel Güvenlik Sorunu: Askeri Darbe	182
4.1.2. Peru	193
4.1.2.1. Sistemin Arka Planı	193
4.1.2.2. Temel Güvenlik Sorunu: Terör	217
4.1.3. Güney Kore	225
4.1.3.1. Sistemin Arka Planı	225
4.1.3.2. Temel Güvenlik Sorunu: Savaş	246
4.2. Başkanlık Sisteminde Sivil-Asker İlişkileri	249
4.2.1. Şili	253
4.2.2. Peru	260
4.2.3. Güney Kore	266
4.3. Temel Güvenlik Sorunları ve Sivil-Asker İlişkilerinin Sisteme Etkisi	270
4.3.1. Şili	270
4.3.2. Peru	275
4.3.3. Güney Kore	280

SONUÇ	289
KAYNAKÇA.....	296
ÖZGEÇMİŞ	317

TABLO VE GRAFİKLER

TABLO 1: KURUMSALCILIK VE YENİ KURUMSALCILIK KARŞILAŞTIRMASI	12
TABLO 2: GÜÇ VE POLİTİKA	35
TABLO 3: GÜVENLİK KAVRAMLARININ KADEMELİ YAKLAŞIMI	47
TABLO 4: ULUSLARARASI İLİŞKİLER TEORİLERİNİN GÜVENLİK YAKLAŞIMI.	53
GRAFİK 1: BAŞKANLIK SİSTEMİ KURUMSAL YAPISI.....	95
GRAFİK 2: ŞİLİ ULUSAL GÜVENLİK YÖNETİM SİSTEMİ.....	131
GRAFİK 3: PERU ULUSAL GÜVENLİK YÖNETİM SİSTEMİ.....	137
GRAFİK 4: GÜNEY KORE ULUSAL GÜVENLİK YÖNETİM SİSTEMİ	151
GRAFİK 5: DEMOKRATİK SİVİL-ASKER İLİŞKİSİ.....	249

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ANI	: Şili Ulusal İstihbarat Teşkilatı
APRA	: Amerikan Halk Devrimi İttifakı
BM	: Birleşmiş Milletler
COIN	: Peru Milli İstihbarat Konseyi
COSEN	: Şili Milli Güvenlik Kurulu
DINI	: Peru Milli İstihbarat Başkanlığı
MIR	: Şili Devrimci Sol Hareketi
MRTA	: Peru Tupac Amaru Devrimci Hareketi
NIS	: Güney Kore Milli İstihbarat Servisi
PCP	: Peru Komünist Partisi
PSP	: Peru Sosyalist Partisi
SEDENA	: Peru Güvenlik ve Milli Savunma Sekreterliği
SINA	: Peru Milli İstihbarat Sistemi
SL	: Peru Aydınlık Yol Hareketi
USAMGIK	: Birleşik Devletler Ordusu Kore Askeri Hükümeti

GİRİŞ

Başkanlık sistemi, yasama organı olan meclis ile yürütme organı olan başkanın halk tarafından seçildiği ve sert kuvvetler ayrılığı ilkesine dayanan bir hükümet sistemidir. Başkan, hem devlet başkanı, hem de yürütme organının başıdır. Meclisin çoğunluğu ya da bakanların görüş ve oylarının başkan açısından bağlayıcılığı bulunmamaktadır (Efe ve Kotan, 2015; s.70).

Başkanlık sisteminde, yürütme organı olan başkanın doğrudan doğruya halk tarafından seçilmesiyle kazandığı meşruiyeti, görev süresinin belirli olması nedeniyle siyasetini daha cesurca icra edebilmesi, yürütme erkini paylaşmak durumunda kalmaması nedeniyle daha süratli ve etkin karar alabilme olanağı (Gözler, 2012; s.97) yönetimde istikrarı sağlayıcı özelliklerdir. Başkanlık sisteminin parlamenter sistemlerde hükümetin kurulamayışından kaynaklanan yönetim boşluğunun yaratabileceği olumsuzlukları engellediği, halkın iradesini daha doğrudan temsil etmek suretiyle devletin meşruiyetini daha da artırdığı, siyasal katılımı genişlettiği ve yönetimi demokratikleştirdiği iddia edilmektedir (Beceren ve Kalağan, 2007; s.168).

Devletlerin varlık nedeni olan güvenlik olgusu siyasal sistemlerin kurgusunda büyük önem arz etmektedir. Güvenlik olgusunu iki temel çerçevede incelemek mümkündür:

1. Tehlikede hissetmeme
2. Ulusal demokratik egemenlik

Tehlikede hissetmeme çerçevesinden incelediğimizde devletin sorumluluğu halkın yaşam hakkı üzerindeki olumsuz gelişmeleri bertaraf etmesidir. Yönetim sistemleri terör, çatışma,

savaş gibi etkenler nedeniyle kişilerin yaşamlarının tehlikeye girmesini engelleyecek önlemleri almak durumundadır. Sistemin kurgusunda buna yol açacak açıklıkların olmaması, bürokratik yapılanmanın da sistemin uyum parçası olması gerekmektedir.

Ulusal demokratik egemenlik çerçevesinde ise iki temel alanı belirlememiz gerekmektedir. Burada ulusal bağımsızlığa sahip bir devlet ve kişisel özgürlüklerin yüksek olduğu demokrat bir toplumdan bahsedilmektedir. Ulusal bağımsızlık için bölgesel ve küresel gelişmelere dirayet gösterebilen, rakip ve karşıt devletler nezdinde kendini savunma kapasitesine sahip olan bir yönetim sistemin kurgusu araştırılmalıdır. Silahlı kuvvetler, güvenlik bürokrasisi, güçlü uluslararası ilişkiler ve müdahaleye mahal vermeyecek uluslararası kabul/saygı öncelikli kademelerdir.

Meşruiyetini halka dayandıran her yönetim sisteminin tasarlanmasında daha fazla özgürlük vaadi olduğu açıktır. Kişisel özgürlüklerin yüksek olduğu demokratik toplumun güvenlik yönetimi ile ilişkisi simbiyotiktir. Buna göre, (Wittes, 2011; s.4, 19) özgürlük ile güvenlik çoğu durumda birbirini tamamlar, birbirinin rakibi olmaktan ziyade birbirinin ön şartları durumundadırlar. Özgürlüğün yokluğu güvenliğin yokluğunu getirebilir, güvenliğin yokluğu da özgürlüğün. Bu bağlamda, güvenliğin bazı temel şartları olmadan kişinin özgürlüğe sahip olmasından söz etmek anlamlı değildir. Güvenlik ile özgürlük karşılıklı olarak birbirine bağlıdır ama belli şartlar altında karşılıklı olarak birbirlerini tehdit de etmektedirler. Yine bu görüşe göre, bir bireyin özgürlük ve güvenlik çıkarları hemen hemen her zaman birlikte ilerlemekte; nispeten az tedbir bir kişiyi daha güvende kılarken onu daha az özgür yapmaktadır. Bir kişinin güvenliğini artıran çoğu tedbir aynı zamanda onun özgürlüğünü de artırmaktadır. Çünkü, kişi eğer fiziksel olarak daha güvende olursa istediklerini yapmakta da daha özgür olacaktır. Daha fazla güvenlik elde etmek için özgürlüklerden kısıntı yapılması

gerektiği görüşünün arkasında yatan varsayım özgürlük ile güvenlik arasında bir denge bulunması gerektiğidir. Buna göre, özgürlük ve güvenlikle ilgili çıkarlar çatıştığında, her iki değer arasında ‘makul bir denge’nin kurulması gerekir. (Bielefeldt, 2008; s.272) Sağlıklı bir toplum bu dengeyi kuran ve onu koruyan bir toplumdur. Dengeci görüş açısından, demokratik toplum daima özgürlük ile güvenlik arasındaki doğru ‘denge’yi tutturmaya amaçlayan bir toplum olduğundan, güvenliği sağlamak isteyen devletlerin yurttaşların özgürlüklerini sürekli olarak sınırlamaya ihtiyaçları vardır. Demokratik toplumun yönetim sistemi tarafından temin ve tesisi, bireysel ve toplumsal bazda güvenliğin sağlanmasında etkilidir. Fakat bu denge arayışında yönetim sisteminin güvenlik uğruna belli bir miktar özgürlükten vazgeçmek zorunda olduğu ön kabulü bulunmaktadır.

Özgürlük, bahsedilen şekilde devletin varlığı altında önemli bir faktör olarak yerini koruduğunda devletlerin siyasal sistemleri ve politika uygulama kapasiteleri de tartışılmaya açılmaktadır. Freedom House’un her yıl yaptığı çalışmada Dünya Özgürlük Raporu çalışmasında bu özgürlük faktörü devletler nezdinde değerlendirilmektedir. 2021 yılı için bu çalışma içerisinde yer alan 210 ülke ve bölgeden özgür statüsü kazanan ülke sayısı 83 olarak belirlenmiştir. En yüksek derece olan 80 ve üzeri puan alan toplam 68 ülke içerisindeki 11 ülke başkanlık sistemi ile yönetilmektedir.¹

Başkanlık sistemleri arasında en başarılı ve örnek alınan sistem ABD tarafından uygulanandır. Amerikan siyasi tarihi incelendiğinde sistemin kurgulanmasındaki felsefe ve toplumsal şartların ülkeyi daha önce var olmayan bir sistemle yönetme zorunluluğuna ittiği

¹ Freedom House, ülkelerdeki sivil ve resmi kaynaklardan edindiği bilgilerle “seçim süreci, siyasal çoğulculuk ve katılım, hükümetin işleyişi, ifade ve inanç özgürlüğü, örgütlenme ve örgütsel haklar, hukukun üstünlüğü, kişisel özerklik ve bireysel haklar” başlıklarında değerlendirme yapmaktadır. 100 puan en yüksek özgürlük derecesidir. Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege/countries-and-regions>

görülmektedir. ABD’de mevcut yönetim sisteminin oluşturulması sürecinde pek çok fikir tartışılmış olup, bu süreçte İngiliz yönetim sistemi ve anayasasından etkilenilmiş olduğu bilinmektedir (Kapani, 1992; s.38). Daha sonra bu sistemi benimseyen ülkeler kendi şartları dahilinde düzenlemeler yaparak farklı yönetsel anlayışlar sergilemişlerdir.

Latin Amerika’da başkanlık sistemi geleneksel olarak en çok tercih edilen hükümet sistemidir. Hepsi ABD sistemini örnek alsalar da bu ülkelerin yönetsel kurguda en önemli özelliği başkanlık makamının diğer anayasal organlar, özellikle de parlamento karşısında daha güçlü konumda olmasıdır. (Metin, 2017; s.43) Nitekim bu durumdan dolayı birçok yazar Latin Amerika ülkelerindeki yönetim sistemini başkanlık sistemi olarak değil, başkanlı sistem olarak adlandırmaktadır. (Mainwaring, 1990) Ayrıca bu ülkelerin bir kısmı ABD gibi federal yapılanmayı tercih ederken bir kısmı da üniter devlet yapısı ile sistemi kurgulamıştır. Latin Amerika haricinde dünyanın birçok yerinde de başkanlık sistemi uygulanmaktadır.

Başkana geniş anayasal yetkiler tanıyan başkanlık sistemi, Latin Amerika’da daha 19.yy’da kurulan cumhuriyetlerin ilk dönemlerinde uygulanmaya başlamıştır. Yürütmenin üstünlüğü olarak adlandırılan bu sistemde başkana yasama alanında geniş yetkiler tanınmıştır. Latin Amerika ülkelerinin anayasalarını ve devlet yönetimlerini kurgularken öncelikle İspanya, ardından Fransız ve Amerikan anlayışlarından etkilendikleri görülmektedir ki sonuç olarak hemen hepsinin örneği olarak ABD sistemi karşımıza çıkmaktadır.

Bu ülkelerden bazıları başkanlık sistemini uygulamaya koymaları akabinde yaşadıkları kendilerine özgü olaylar ile tarihe geçmişlerdir. Sistemin varlığını hedef alan, sistemden kaynaklanan veya sistemin neden olduğu bu olaylar uygulamadaki yönetim sistemlerinin

anlaşılması için birer araştırma sahasıdır. Çalışmamıza konu olan Şili ve Peru, bölgedeki bu tip araştırmalar için somut ve kesin verilerle iyi birer örnek teşkil etmektedir.

Şili, yönetim sistemi tarihindeki kesintiler ve tartışmalar bağlamında incelenmeye uygun bir ülke olarak görülmüştür. Başkan ile sistemi kesintilere uğratan ordu arasındaki ilişkiler ve askeri yönetimlerin sistem içindeki hareket ve geri dönüş manevraları Latin Amerika çerçevesinde özellikle Şili siyasi sistemi özelinde nüanslar barındırmaktadır.

Yaşanılan tarihi süreç, Şili'deki başkanlık sisteminin demokratik geçiş sürecinin oldukça uzun ve sancılı olduğunun göstergesidir. Bağımsızlığı ardından Anayasal düzenini çok hızlı şekilde tamamlamaya çalışan Şili'de hükümetlere karşı askeri müdahaleler siyasi yönetimin devamlılığı, istikrarı ve özgürlükçü girişimlerini engellemiştir. Özellikle askeri yönetimler altında hazırlanan anayasaların orduya tanıdığı iltimas başta güvenlik yönetimi olmak üzere iç ve dış birçok meseleye farklı bir yaklaşım getirmiştir.

Peru siyasi tarihi incelendiğinde ise 19.yy'ın savaşlarla geçtiği görülmektedir. Bu savaşların da etkisiyle ordu yönetim üzerinde her zaman baskı kurabilmiş ve müdahalelerde de bulunmuştur. Kırılma noktası ise 1960'larda kurulmuş olan Maoist Peru Komünist Partisi – Aydınlik Yol terör eylemlerine başlamasıdır.

Peru tarihinin kısa sayılabilecek bir döneminde yaşanan askeri yönetim, sivil darbe, iktidarın kullanımı ve güvenlik sorunlarına karşı müdahale tarzı gibi konularla yönetim sisteminin kurgu ve enstrümanlarını incelemek için fırsatlar sunmaktadır.

Güney Kore’de de başkanlık sistemi yer almaktadır ve başkan asıl karar mercii olarak ülkedeki temel savunma ve güvenlik kurumlarına baskın çıkmaktadır. Ülke, 1980’lerin sonunda demokratikleşme sürecine girdikten sonra da başkanlık makamının güçlü konumu siyasal sistem içerisinde devam etmiştir. Diğer taraftan, Güney Kore siyasal hayatında farklı siyasi anlayışların yönetimde etken olması, ülkenin güvenlik politikasında değişkenliklerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Güney Kore’nin siyasal sistemi ve güvenlik yönetimi ABD etkisi ile yakından ilgilidir. İlk cumhuriyetin kuruluşundan itibaren önemli olayların tamamında Amerikan politikaları ile paralel hareket edilmiştir. Güney Kore’nin 1950’de başlayan ve 1953’e kadar sıcak savaş ve devamında da gerginlik olarak devam eden Kuzey Kore ile ilişkileri, aynı milletin iki farklı yönetim tarzına bölünmüş olması gerçekliğinde, sistemi ve güvenlik yönetimini zorlayan bir diğer faktördür.

Çalışmanın örneklemini oluşturacak her üç ülkede de uygulanan başkanlık sistemini sınyacak durumdaki birbirinden farklı olaylar, siyasi tarih ve günümüz açısından projeksiyon sunmaktadır. Bahsedilen yönetim ve güvenlik sorunlarının sistemin açıklarını gösterdiği ve mükemmelleştirilmesi için de fırsatlar yarattığı düşünülmektedir. Zira sistemin karşılaştığı sorunların ardından bahsedilen ülkelerde tedbir ve düzenlemeye gidildiği, bunların da kendi içlerinde farklı uygulamaları beraberinde getirdiği görülmektedir. Güncel verilerle değerlendirdiğimizde örnek olarak seçtiğimiz ülkelerin yönetim ve güvenlik alanlarında derin sorunlarının kalmadığı görülmektedir. Çalışmaya konu olan üç ülkenin demokratik yapılanmalarına baktığımızda Freedom House 2021 Dünya Özgürlük Raporu verilerine göre Şili 93 puanla özgür, Peru 71 puanla yarı özgür ve Güney Kore 83 puanla özgür statüsüne sahiptirler.² Küresel Huzur Endeksi’ne baktığımızda da güvenlik, çatışmasızlık, sivilleşme gibi konuları baz alarak yapılan puanlamada Şili 1.831 puanla 49.

² Ayrıntılı bilgi için bkz: <https://freedomhouse.org/report/freedom-world/2021/democracy-under-siege/countries-and-regions>

sırada ve ikinci derece huzurlu, Peru 2.034 puanla 86. sırada ve üçüncü derece huzurlu, Güney Kore ise 1.877 puanla 57. sırada ve ikinci derece huzurlu kategoride yer almaktadır.³ Dünya ortalamasının üzerinde olan bu rakamlar söz konusu ülkelerde yaşanan sistemsel krizler de düşünüldüğünde bir başarı olarak görülebilecektir.

Bu tez, bağımlı değişken olarak ulusal güvenlik yönetimi mantalite ve kurgusu ile bağımsız değişken olarak başkanlık sistemi arasındaki etkileşim ve ilişkiyi araştırmaktadır. Güvenlik olgusu bağlamındaki çerçevelerde başkanlık sisteminin kurgusu ile örnek ülkelerdeki uygulama ve güvenlik gelişmelerinin detayları aşağıdaki hipotezler ışığında değerlendirilecektir:

- Demokratik siyasal sistemin varlığı, ulusal güvenliğin sağlanmasında önemli bir etkidir.
- Ara değişken olarak temel ulusal güvenlik sorunlarının farklılığı güvenlik yönetiminin kurgusunda da farklılık doğurur.
- Temel ulusal güvenlik sorunları, başkanlık sisteminin tercihi ve kurumsallaşmasında etkili olmuştur.
- Başkanlık sisteminde ulusal güvenlik yönetiminin önemli parçası olan silahlı kuvvetler ile sivil yönetim arasındaki ilişki, demokratik güvenlik kapasitesini belirlemektedir.
- Başkanlık sistemi, devletin kapasitesini artırarak temel ulusal güvenlik sorunları ile mücadeleyi kuvvetlendirmektedir.

³ Institute for Economics and Peace, ülkelerdeki durumu “toplumsal güvenlik düzeyi, devam eden yurtiçi ve uluslararası çatışmaların kapsamı ve militarizasyon (askerileşme) derecesi” başlıkları altında değerlendirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: <https://www.visionofhumanity.org/wp-content/uploads/2021/06/GPI-2021-web-1.pdf>

BİRİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEMLER VE KURUMSAL YAPILANMA: KURAMSAL

ÇERÇEVE

Çalışmamızın temelinde yer alan başkanlık sistemi içerisindeki ulusal güvenlik yapılanmasında tercih ve uygulamalardaki temeller ile ulusal güvenlik kavramının anlamlandırılması ve bu doğrultuda politika belirlenmesi süreçlerinin analiz edilebilmesi için gereken kuramsal çerçeve, yeni kurumsalcı bakış açısı ile neoklasik yaklaşımdır. Bu bölümde söz konusu iki kuramın açıklanması ve çalışma konumuz ile ilgili değerlendirmesi yer almaktadır.

1.1. Kurumsalcılık

Scott'a göre (2001; s.2,28) ilk kurumsalcı tartışmalar, 19.yüzyılın sonlarında Almanya ve Avusturya'da, sosyal bilimlerde bilimsel metot üzerindeki tartışmaların bir ürünü olarak ortaya çıkmış; iktisat, siyaset bilim ve sosyoloji alanında kurumsalcılık ile ilgili çalışmalar yapan araştırmacıların, bu akımın gelişiminde ve farklı disiplinleri etkilemesinde rol oynamıştır.

İlk olarak 19. yüzyılın sonlarında iktisat alanında Amerikan iktisatçılar Thorstein Veblen, Wesley Mitchell, John R. Commons ve Clarence Edwin Ayres tarafından yapılan çalışmalar ile gündeme gelen Kurumsalcılık, siyaset bilimi alanında ABD ve Avrupa'da 19. yüzyılın ikinci yarısı ile 20. yüzyılın başlarında John William Burgess, Woodrow Wilson ve Westel Woodbury Willoughby tarafından anayasa hukuku, parlamento, bürokrasi ve ahlâk felsefesi konularında yapılan çalışmalar ile gündeme gelmiştir (Bolat ve Seymen, 2006; s.230). Adı geçen akademisyenler tarafından bu alanda önemli çalışmalar ortaya konulmuş; bu

çalışmalarda biçimsel yapılar, yasal sistemler ve yönetim yapılarını karakterize eden idari düzenlemelere ağırlık verilmiştir. Bu çerçevede anayasalar, kabineler, parlamentolar, mahkemeler ve bürokrasi konuları üzerinde durulmuştur. (Scott, 2003; s.6) 19.yüzyılın genel olarak ülkelerde anayasaların ortaya çıktığı ağı olması, araştırmacıların bu konuya ağırlık vermelerinde etkili olmuştur.

Sosyal bilimlerin genelinde kurum ve kurumsallaşma kavramları emredici kuralların veya bağılayıcı toplumsal örgütlenmelerin varlığını ifade etmek amacıyla kullanılmaktadır. Berger ve Luckmann'a göre (1991) kurum, toplumsal aktörlerin alışkanlığa dönüşmüş tekrarlayan eylemleridir. Bu tekrarlayan eylemler, içinden doğıduğı toplumsal grubun bütün yeleri tarafından paylaşılmıştır ve gruba yeni katılan üyelere her zaman açıktır. Jepperson (1991) ise kurum kavramını; örgütlü ve yerleşik işlem (prosedür) şeklinde tanımlamaktadır. Bu işlemler genellikle toplumu oluşturan temel kurallar olarak tezahür ederler. Ardından bireyler tarafından dışsal etkiler olarak deneyimlenir ve czmlenirler. Kurum kavramına ilişkin tanımlamalarda göze çarpan farklılık kavramın kullanım genişliğinden ve farklı disiplinlerde farklı şekillerde ele alınmasından kaynaklanmaktadır. (Jepperson, 1991)

Kurumsalcı teori klasik anlamda, siyasi hayatın işleyişinde devletin ve onun kurumsal yapılarının ve devlet otoritesi tarafından konulmuş kuralların belirleyici olduğunu savunan bir yaklaşımdır. Kurumsalcı yaklaşımı bir teorik model içinde anlatabilmek oldukça zordur. Bu yaklaşım gücünü teorik çerçevesinden değil, daha çok yaşanan gerçekliklerden alır. Kurumların siyasi hayat içinde varlık ve süreklilikleri örgüt, organizasyon ve bireyin çıkarlarının çok ötesinde bir kabul edilebilirlikle açıklanabilmektedir. (Alkan, 2018; s.12-13)

Kurumsalcı teori, kurumları hem bağımsız hem de bağımlı değişkenler olarak kavramlaştırır: "İnsan eyleminin bir sonucu olarak kurumlar değişmektedir ve bunun sonucunda ortaya çıkan beklentilerdeki ve süreçlerdeki değişiklikler devlet davranışları üzerinde derin etkiler yaratabilir." (Keohane, 1989; s.10) Kurumsal teorinin kurumların oluşturulması ve etkileri üzerine tutarlı açıklamaları vardır: Kurumlar davranış biçimleri üzerindeki beklenen etkileri nedeniyle devletler tarafından yaratılmaktadır. (Keohane ve Martin, 1995; s.46)

Uluslararası ilişkiler disiplininde sınıanan Kurumsalcılık ise kurumsal oluşumların veya süreçlerin başta ulus-devletler olmak üzere uluslararası aktörlerin tercihleri ve davranışları üzerindeki etkilerine yoğunlaşmaktadır. Jönsson ve Tallberg (2008; s.92), Yeni Kurumsalcılık türlerinin uygulandığı üç temel uluslararası ilişkiler alanı olduğunu iddia eder: Uluslararası ilişkilere rehberlik eden temel bir kurum olarak anlaşılabilen egemenlik; uluslararası değerlere dayanan, devletlerarası işbirliğini ve koordinasyonu kolaylaştıran kurumlara odaklanmış uluslararası rejimler; kurumsalcılık alanında belirginleşen ama karmaşık bir yapıya da sahip olan Avrupa Birliği.

İkinci Dünya Savaşını takip eden yıllarda Selznick ve öğrencilerinin siyasi kurumlar ve formel kamu örgütleri hakkındaki çalışmaları kurumsallaşma kuramının örgüt çalışmalarındaki en etkili örneklerinden birinin, daha sonra verilen adla "eski kurumsalcılığın" ortaya çıkmasını sağlamıştır. Örgütsel yapıyı örgüt içi katılımcıların özellikleri ve bağlılıkları ile dış çevre kaynaklı etki ve kısıtlamalara tepki olarak şekillenmiş uyumsal araç olarak görmektedir. Kurumsallaşma olarak ifade edilen örgütsel etkinliklere teknik gerekliliklerin ötesinde değer aşılmasıdır. (Selznick, 1984) Kurumsallaşma süreci

zaman içinde gerçekleşir ve örgütün kendine özgü tarihini, örgüt üyelerini, kapsadığı grupları ve bu grupların yarattıkları hakları ve çıkarları yansıtır.

Resmi kurallar, kurumlar ve süreçlerin aktör tercihleri ve davranışları üzerindeki etkisini temel alan Kurumsalcılık yaklaşımı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra özellikle Amerika Birleşik Devletleri'ndeki kuramcılar tarafından gayri resmi kurallar ve ilişkiler ağlarının inceleme alanlarına dahil edilmesiyle birlikte hem daha geniş uygulama alanı bulmuş hem de kendi içerisinde farklı alt türlere ayrılmıştır. (Lounsbury, 2014; s.4)

Yeni Kurumsalcılığın tek bir yaklaşım olarak ele alınması mümkün değildir. Hall ve Taylor'a göre temelde kurumların önemine dikkat çeken Yeni Kurumsalcılık en az üç farklı kategoride incelenebilir ki söz konusu alt türlerin her biri, kendisini Yeni Kurumsalcılık olarak adlandırmaktadır. (Hall ve Taylor, 1996; s.936-937) Bu nedenle söz konusu kategorilendirme, kuramın kendisinin sunduğu bir şey değildir. Bu kategoriler Rasyonel Tercihli Kurumsalcılık, Tarihsel Kurumsalcılık ve Sosyolojik/İnşacı Kurumsalcılıktır. (Pollack, 2001; s.227)

1.2. Yeni Kurumsalcılık ve Uygulama Türleri

Yeni kurumsalcılık yaklaşımı, formel örgütsel yapının yalnızca teknik gereklilikleri ve kaynak bağımlılıklarını yansıtmakla kalmayıp, aynı zamanda rasyonel mitler, eğitim sistemi ve meslekler yoluyla meşrulaştırılan bilgi, kamuoyu ve hukuk gibi etmenlerin de aralarında bulunduğu kurumsal güçler tarafından da şekillendirildiğini ileri sürmektedir. Bu yaklaşımın merkezinde yatan düşünce, örgütlerin toplumsal ve siyasal çevrelerine gömülmüş olmaları nedeniyle örgütsel uygulamaların ve yapıların çoğunlukla daha geniş çevrelerinde inşa

edilen kurallar, inançlar ve geleneklerin yansımaları veya onlara verilen tepki olarak görülmeleridir.

Hem kurumsalcılık hem de yeni kurumsalcılık yaklaşımları örgüt çalışmalarındaki rasyonel aktör modeline şüpheyile yaklaşmaktadır ve kurumsallaşmayı, takip edebilecekleri yol sayısını kısıtlayarak örgütleri daha az rasyonel kılan duruma bağlı bir süreç olarak görmektedir. Her ikisi de örgütler ve çevreleri arasındaki ilişkiyi vurgulamakta ve örgütlere ilişkin formel açıklamalarla çelişen gerçeklik boyutlarını ortaya çıkarmayı vaat etmektedir. Son olarak her ikisi de örgütsel gerçekliğin şekillenmesinde kültürün rolünü öne çıkarmaktadır. (DiMaggio ve Powell, 1991; s.12)

Tablo 1: Kurumsalcılık ve Yeni Kurumsalcılık Karşılaştırması

	Kurumsalcılık	Yeni Kurumsalcılık
Çıkar Çatışması	Merkezi	Çevresel
Atalet (eylemsizlik) kaynağı	Kazanılmış haklar	Meşruluk zorunluluğu
Yapısal vurgu	Gayrı resmî yapı	Resmî yapının sembolik rolü
Örgütün içine gömüldüğü yapı	Yerel halk	Alan, sektör veya toplum
Gömülmenin doğası	Atama/seçme	Kurucu
Kurumsallaşma yeri/mahali	Örgüt	Alan veya toplum
Örgütsel dinamikler	Değişme	Süreklilik
Faydacılık eleştirisinin temeli	Çıkarların toplasımı teorisi	Hareket teorisi
Faydacılık eleştirisinin kanıtı	Beklenmeyen sonuçlar	Düşünce ürünü olmayan hareket
İdrakin (bilişsellik) ana şekilleri	Değerler, normlar, tutumlar	Sınıflandırmalar, rutinler, komutlar, şemalar
Sosyal psikoloji	Sosyalleşme teorisi	Yüklem teorisi
Düzenin bilişsel temeli	Taahhüt	Yaşam biçimi, uygulamalı eylem
Hedefler	Yerinden edilmiş	Muğlak
Gündem	Siyasetle alakalı	Disiplinle alakalı

Kaynak: DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W. (1991). "Introduction", içinde, W. W. Powell ve P. J. DiMaggio (Ed.), The new institutionalism in organizational analysis, University of Chicago Press. Chicago, s. 13

1.2.1. Rasyonel Tercih Kurumsalcılığı

Rasyonel Tercih Kurumsalcılığının uluslararası ilişkiler disiplindeki versiyonunun temel savı uluslararası örgütlerin araçsal-düzenleyici ve verimliliği arttırıcı oldukları ve Sosyolojik/İnşacı Kurumsalcılığın aksine kimlik ve çıkar değerlendirmesinden ziyade fayda-maliyet analizine gittikleri yönündedir. (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2002; s.511)

Rasyonel Tercih Kurumsalcılığı, devletlerin rasyonel tercihleri doğrultusunda bir anlamda bencil ve faydalarını maksimize edici bir davranışla meydana getirdikleri ulusüstü kurumların devlet davranışlarını nasıl etkilediğini, diğer bir ifadeyle nasıl sınırlandırıp yönlendirdiğini inceler. Bu yaklaşıma göre söz konusu kurumlar devletlerin ilişkilerini belirli şekilde yapılandırarak devletlere işbirliği yapabilmelerini mümkün kılan bir ortam sunmaktadır ki buna örnek olarak NATO ve Avrupa Birliği gibi kurumlar gösterilmektedir.

Rasyonel Tercih Kurumsalcılığı ‘sonuç mantığı’ ile hareket edildiğini varsaydığından aktörler stratejik davrandıklarını kabul eder. Böylece aktörler öteki aktörlerin davranışlarını hesaplayarak buna uygun hareket ederler. Rasyonel tercih kuramında, en yüksek fayda için en doğru seçim düşüncesi esastır. (Hall ve Taylor, 1996; s.943)

Hall ve Taylor (1996; s.945) Rasyonel Tercih Kurumsalcılığının varsayımlarını şöyle sıralamaktadır: 1. İlgili aktörlerin belirlenmiş bir takım tercihleri vardır ve bu tercihleri gerçekleştirmek için tamamen araçsal davranırlar ve aşırı hesap yaptıklarından oldukça stratejik davranırlar. 2. Siyaset ortak eylemin ikilem alanıdır. (örn. mahkumun ikilemi, ortakların trajedisi) 3. Siyasi sonuçların elde edilebilmesi için kurumların yapılandıkları stratejik etkileşim önemlidir. Bireyin davranışı kendinden bağımsız şekilde tarihsel olarak değil stratejik hesaplarla şekillenir. Kurumlar bilgilendirme ve uygulama mekanizmaları

sağlayarak tercih gündemini (choice agenda) belirlerler. 4. Aktörler işbirliğinden elde edecekleri kazançları gerçekleştirmek için kurumları oluştururlar.

Rasyonel Tercih Kurumsalcılığı genel olarak realist paradigmadan diğer bir deyişle hükümetlerarasıcılık yaklaşımından izler taşımaktadır. Devletlerin kurumları oluşturmadaki niyetlendikleri stratejik kaygıların söz konusu kurumları yarattığını iddia etmektedir. Pollack (2001; s.234), Rasyonel Tercih Kurumsalcılığının asıl çalışma alanı kurumlar olmasına rağmen kurumlardan ziyade aktörlere ve tercihlere önem verdiğini vurgulamaktadır.

1.2.2. Tarihsel Kurumsalcılık

Tarihsel Kurumsalcılar genel olarak kurumsal geçmişe ve kurumların patika bağımlı (path dependent) gelişimlerine önem vermeleriyle dikkat çekerler. Kurumları; resmi ve gayri resmi süreçler, resmi örgütler tarafından resmi olarak kabul edilen ve yürürlüğe konulan sözleşmeler, kurallar ve örgütler olarak ele alırlar.

Tarihsel kurumsalcılık, ne bir siyaset teorisi ne de kurumsal gelişimin genel bir teorisidir. Rasyonel tercih kurumsalcılığı ve sosyolojik kurumsalcılık gibi analitik kavramlar ve yöntemlerin farklı bileşenlerden oluşan bir karışımı ile seçilmiş konular kümesine özel ilgi gösteren kuramsal bir gelenek olarak tanımlanır. (Mahoney ve Reuschemeyer, 2003)

Tarihsel Kurumsalcılığın varsayımlarını Hall ve Taylor (1996; s.938) şu şekilde sıralamaktadır: 1. Kurumlar ve bireysel davranışlar arasındaki ilişki daha geniş bir kavramsallaştırmayı gerektirmektedir. 2. Kurumların oluşumu ve işlemindeki güç asimetrisi belirleyicidir. 3. Patika bağımlılığı (path dependence) ve istenmeyen (beklenmeyen) sonuçlar (unintended consequences) kurumsal gelişimde belirleyicidir.

Tarihsel kurumsalcılığın temel argümanlarından biri olan patika bağımlılığı teorisini açıklamak gerekmektedir. Patika bağımlılığı teorisine göre, alınan önemli kararlar aktörleri birbirine bağımlı hale getirir ve bu aktörler geri dönüşün maliyeti çok fazla olduğundan söz konusu yolu takip etmek durumunda kalırlar. (Jönsson ve Tallberg, 2008; s.90) Başka bir deyişle, patika bağımlılığı, sıklıkla kritik bir kavşak konumunda olan belirli anlardan sonra kurulan hâkim yapıdaki süreçlere atıfta bulunur. Bu belirli anlar, yeni tesis edilecek model karşısında daha etkili alternatif kurumsal modellerin zafer kazanma ihtimalini azaltacak gelecekteki rotayı şekillendirir. (Pierson, 2004; s.17) Aktörler arasındaki güç asimetrisi ve kurumların patika bağımlı olması sebebiyle istenmeyen (beklenmeyen) sonuçlara yol açabileceği varsayımları kabul edilmektedir.

Tarihsel Kurumsalcılık aynı zamanda aktörlerin davranışlarının salt stratejik olmadığını; aynı zamanda kendi dünya görüşlerinden de etkilendiğini savunmaktadır. (Jönsson ve Tallberg, 2008; s.90)

1.2.3. Sosyolojik (İnşacı) Kurumsalcılık

Normatif Kurumsalcılık olarak da isimlendirilen (Jönsson ve Tallberg, 2008; s.86-114) Sosyolojik (İnşacı) Kurumsalcılık, uluslararası ilişkiler disiplininde fazla uygulama alanı bulamamış olmasıyla birlikte genel olarak kurumların, aktörlerin kimliklerini ve çıkarlarını şekillendirdiğini iddia eder ve rasyonel yaklaşımın aksine kurumları meşruiyet sağlayıcı işlevlere sahip özerk ve güçlü aktörler olarak görmektedir. (Schimmelfennig ve Sedelmeier, 2002; s.509) Kurumların, aktörlerin kimliklerini, bu kimliklerin de çıkarları belirlediğini; aktörlerin nihayetinde kurumsal yapının normlarına ve değerlerine uygun olarak hareket ettiklerini söyler. Bu kabulü de onu aslında normatif (diğer bir ifadeyle idealist) bir teori

yapmaktadır. (Jönsson ve Tallberg, 2008; s.90) Söz konusu kimlik değerleri ise asıl vurgunun yapıldığı gayri resmi kurallar olan demokrasi, temel insan hakları ve temel özgürlükler, hukukun üstünlüğü gibi kriterlerdir. (Pollack, 2001; s.227-8) Sosyolojik kurumsalcılıkta resmi norm ve prosedürlerin yanında semboller, bilişsel anlamlar ve moral değerler ön planda olup bunlar aktörlerin hareket çerçevesini belirler. (Hall ve Taylor, 1996; s.942-949)

Hall ve Taylor (1996; s.947-948) , Sosyolojik Kurumsalcıların en belirgin üç özelliğini şöyle sıralamaktadır: 1. Kurumları siyaset bilimcilerden daha geniş anlamda ele alırlar. Yalnızca resmi kurallar, süreçler ve normlar olarak değil insan davranışını etkileyen ahlaki kalıplar, semboller gibi kültür öğelerini kurum olarak kabul ederler. 2. Kurumlar kavramsal kodlamalar geliştirerek bireylerin davranışlarını etkilerler. Buradaki ilişkinin oldukça etkileşimci ve karşılıklı belirleyici karakterine vurgu yaparlar. Bireyler toplumsal olarak anlamlı (socially meaningful) eylemler gerçekleştirerek bağlı oldukları sözleşmelere anlam kazandırır, güçlendirirler. 3. Örgütler yeni kurumsalcı bir eylem mantığı benimserler. Bunun sebebi ise örgütün amaç-sonuç verimliliği sağlaması değil örgütün veya katılımcıların toplumsal meşruiyetini artırmasıdır.

Kurumlar, Rasyonel Tercihli ve Tarihsel Kurumsalcılıkta ara değişken iken Sosyolojik Kurumsalcılıkta bağımsız değişken konumundadır. (Aspinwall ve Schneider, 2000; s.7) Aspinwall ve Schneider de diğer Yeni Kurumsalcılık türleri arasında olduğu gibi Rasyonel Tercihli Kurumsalcılık ile Tarihsel Kurumsalcılık arasında ortak noktaların fazla olduğu görüşünü paylaşmaktadırlar. (2000; s.5) Bununu yanında, Rasyonel Tercihli Kurumsalcılık teorisyenleri kısa dönemli karar almayı incelerken Tarihsel ve Sosyolojik Kurumsalcılık

teorisyenleri uzun dönemli kararlara ve kurumsal etkilere odaklanmaktadırlar. (Aspinwall ve Schneider, 2000; s.6)

1.2.4. Ampirik Kurumsalcılık

Kurumsalcılık üzerine çalışanların genelinde bir ittifakla temel uygulama türlerinden biri olarak kabul ettiği görülmesine de özellikle Guy Peters'in detaylandığı Ampirik Kurumsalcılık siyasal yönetim sistemleriyle ilgili özel/özel bir çalışma altında incelenmelidir. Ampirik kurumsalcılığı farklı kılan, diğer uygulama türlerinde de kullanılan ampirik yaklaşımın ötesinde sorduğu farklı sorularla benzer yaklaşımlar içinde yeni perspektifler oluşturma girişimidir. Özellikle siyasi kurumlar ile gelen kural ve normların siyasi davranışlar üzerindeki etkilerini incelerken siyasal yönetim sistemleri ve sistemin devlet içindeki uygulama alanlarını irdelemektedir.

Kurumların tercihlerinin hükümetin yapısını belirleyeceği teziyle, başkanlık ve parlamenter sistemlerin tercihi ve sistemlerin kurgusundaki farkları incelerken her bir değişkenin sistemi dönüştürebileceğini göstermektedir. Bölünmüş hükümetler tezi, yasama ile yürütmenin veya yasama ve yürütmenin kendi içlerindeki farklı kanatlarının farklı siyasal parti çoğunluklarında olmasının getirdiği süreçler, parlamento kurumlarının oluşturulması ve kabine oluşturma şekilleri, yasama faaliyetlerinin tasarımı gibi süreçlerde gelişecek farkları merkeze almıştır. Yasamanın kurumsallaşması süreçleri ise diğer yönetim erklerinden farklılık göstermektedir. Yasamanın ruhu gereği oluşan sürekli farklı kişiliklerin bir arada olması ve profesyonelleşmenin en az olabileceği yer olması sebebiyle yasamanın kurumsallaşmasında yasama ofislerinin merkezileşmesi ile çalışan profesyonellerin varlıkları önemsenmektedir. (Peters, 1999; s.80-85)

Ampirik kurumsalcılık uygulamasının en önemli odaklarından biri ise özellikle hükümet şekillerinin otokrasiden demokrasiye dönüşümü içindeki siyasal gelişmelerde kurumların oynadığı büyük rolü incelemesidir. Bu demokratikleşme yaklaşımın mantığı, etkili olmak için bireyler arasında ve bireyler ile kurumlar arasında kültürel bir güven temeli olması gerektiğidir. Bununla birlikte, uygun kurumlar kurulursa uygun değerlerin bunu takip edeceği ve uygulanacağını iddia eden daha yapısalcı bakış açıları kültürel yaklaşımın baskınlığına karşı argüman geliştirmektedir. (Peters, 1999; s.89-91)

Yeni Kurumsalcılığın alt türleri arasındaki görüş alışverişinin mümkün olduğunca fazla olduğu görülmektedir. Bu yaklaşımlardan herhangi birinin değerlendirmesi diğerini tamamlamada veya desteklemede kullanılabilecek derecede ortak bir analitik düzlem paylaşmaktadır. (Hall ve Taylor, 1996; s.955)

1.3. Yeni Kurumsalcılık Işığında Sistem ve Güvenlik

Yeni Kurumsalcılık, temel olarak kurumlar ve kuralların siyasal davranış üzerindeki etkisi, böylece de siyasal sistemin işleyişi üzerinde çalışmalara destek olmaktadır. Yeni kurumsalcı yaklaşımın en önemli özelliği, siyasal kurumlarla ilgili normatif kuralların siyasi hayatın işleyişi ve siyasal aktörlerin davranışları üzerinde dönüştürücü etkilerde bulunabilmesini temel almasıdır. Başkanlık sistemi tercihi ve uygulaması, özellikle ulusal güvenlik yapılanması ele alındığında, yeni kurumsalcı yaklaşımın tüm uygulama türleri ile birlikte değerlendirilecektir.

Rasyonel Tercih Kurumsalcılığı devletlerin ve aktörlerin stratejik kaygıları ile kurum oluşturma davranışlarını açıklayabilmektedir. Böylece, söz konusu başkanlık sistemlerinin kurgusu ile savunma ve ulusal güvenlik kurumlarının örgütlenmesindeki stratejik amaçların

açıklanmasına da katkı sağlamaktadır. Başkanlık sistemindeki yürütmenin sahip olduğu yetkiler, yasamanın denge faktörü olarak sahip olduğu güç, ulusal güvenlik kurumlarının kuruluşunun amaca uygun organizasyon ve yetkilendirilmesi gibi temel faktörler bu yaklaşımla incelenmektedir. Ancak tarihsel dönüm noktalarını açıklamakta diğer bir deyişle neden söz konusu bir kurumun o tarihte kurulduğunu açıklamakta yetersiz kalmaktadır.

Yalnızca kurum oluşturmaya yol açan rasyonel tercihler değil aynı zamanda tarihsel bağlam da dikkate alınmalıdır. Tarihsel Kurumsalcılığın öngördüğü, kurumların oluşması ve işleyişinde rol alan olay ve kararların devamlılığının oluşturduğu, süreklilik arz eden durumlar, bu bağlamda incelenmelidir. Tarihte alınan önemli kararlar ve yaşananların aktörleri birbirine bağımlı hale getirmesiyle kurulan hakim yapının alternatif kurumsal modellerin geliştirilmesini kısıtlaması; böylece de belirlenen siyasal sistem ve kurumların dönüşümüne engel olması beklenmektedir. Özellikle ulus inşa süreci gibi çok temel bir zeminin tüm siyasal sistemi etkilediği gibi temel güvenlik sorunlarının tarihsel geçmişi ulusal güvenlik kurumlarının yapısının oluşmasında oldukça etkilidir. Bu süreçlerin oluşturduğu patikalar, kurumların anlaşılmasında etkilidir. Güvenlik sorunlarının kendisi veya bu sorun ile mücadelenin devlet politikası haline gelmesiyle oluşan normlar yeni kurumlar oluşmasında, kurumların dönüşmesine veya normların şekillenmesine etki etmektedir.

Kurumlar ile bireyler arasındaki etkileşimli ilişkinin varlığını kabul etmeden ve aktörlerin kimlik oluşumundaki gayri resmi kuralları (demokrasi, temel insan hakları ve temel özgürlükler gibi) göz önüne almadan yöneticilerin ve toplumun siyasal sistemi kabulü, kurumların kurgusu ve uygulamaların meşruiyeti tartışılmamaktadır ki bu da Sosyolojik Kurumsalcılığın dahil edilmesini gerektirmektedir. Bu yaklaşımın resmi kurallar, süreçler ve

normların yanında yine kurum olarak kabul ettiği insan davranışını etkileyen ahlaki kalıplar ve semboller gibi kùltür öğelerini de içermesi Başkanlık gibi yürütmenin tek temsilcisi olan sistemin anlaşılmasında fayda sağlamaktadır. Ayrıca sistem içerisindeki bir kurumun (Silahlı Kuvvetler gibi) güvenlik sorunu haline gelmesinin temelinde ve çözüm aşamasında Sosyolojik Kurumsalcı yaklaşımın öngörülerine rastlanılmaktadır.

Ampirik Kurumsalcılık, kurumların düzenleniş biçiminin siyasal sistemin çalışması üzerindeki etkilerine yoğunlaşmaktadır. Sistemin demokrasiye yakınlığı, istikrar ile ilişkisi, temsilde adalet ve meşruiyet gibi tartışmalar bu yaklaşım altında cevap bulmaktadır. Ampirik Kurumsalcılığın en önemli odaklarından biri olan demokratikleşme süreçlerinde bireyler ve kurumlar arasındaki ilişkinin gerekli kurumları oluşturacağı iddiasıdır. Bu şekilde, sistemin kurgusu ile en doğrudan ilişkiyi kuran bu yaklaşım ile Başkanlık sisteminin temel kurumlarının kurgusal varlığı ve farklılığı ile demokrasi, istikrar gibi olgular birlikte değerlendirilebilmektedir. Kurumların sistemi etkilemedeki potansiyeline atıfla ulusal güvenlik kurumlarının da siyasal sistemin içerisinde fark oluşturacağı görüşü iddia edilebilmektedir.

Çalışmamızda yer alan Şili, Peru ve Güney Kore ile bu ülkelerde yaşanan temel ulusal güvenlik sorunlarının devlet sistemi içerisinde kurumların oluşturulması ve çalıştırılmasındaki etkisi önem arz etmektedir. Tarihsel kazanımlar, liderler, toplumsal yapı ile kurumların inşa neden, süreç ve sonuçları, devletlerin bağımsızlıklarından itibaren varlıklarını güvenle sürdürme çabası içerisinde konjonktürel motivasyon ve yönlendirmelerin de etkisiyle siyasal sistemlerini ve uygulamalarını şekillendirmiştir.

Çalışmamızda yönetim sistemlerinin tercihi ve kurgulanmasındaki temeller incelenirken ulusal güvenlik yaklaşımından bakılması nedeniyle uluslararası sistemdeki güç temelli kuramlardan faydalanma ihtiyacı da doğmuştur. Yeni Kurumsalcı çerçeve ile değerlendirilecek olan başkanlık sisteminin kurgusu gereği çoğunlukla devleti yönetme kapasitesinin kabiliyet ve sınırlılıklarını belirleyen liderlerin uluslararası sistem içindeki hareketlerini anlamlandırmak adına Neoklasik Realizm kuramından faydalanılacaktır.

1.4. Neoklasik Realizm

Neoklasik Realizm tartışmalarına girmeden önce doğrudan ilişkili olduğu ve uluslararası ilişkilerin en temel yaklaşımı olan realizmi ve buna tepki olarak ortaya konan neorealizmi hatırlamamız gerekmektedir.

Realizm, anarşinin ve otorite yoksunluğunun hakim olduğu uluslararası ilişkilerde devletlerin egemen ve tamamen otonom olduğunu savunur. Bu anarşi ortamında, güç, temel kavram olarak karşımıza çıkmaktadır, çünkü ancak güç ile devletler kendilerini koruyabilir ve hayatta kalabilirler. Realist teoriye göre dört temel varsayım bize sistemi açıklamaktadır (Slaughter, Hale, 2013; s.1-2):

- 1- Her devletin temel amacı hayatta kalmaktır,
- 2- Her devlet, bu amaç doğrultusunda rasyonel olarak hareket etmektedir,
- 3- Her devlet az veya çok askeri kapasiteye sahiptir, hiçbir devlet komşusunun niyetini tam olarak bilemez. Dolayısıyla dünya belirsizlik ve tehlikelidir,
- 4- Ekonomik ve askeri kapasiteye sahip büyük güçler bu sistemde belirleyicidir.

Bu varsayımlar doğrultusunda, realist teori, 1970'lere kadar uluslararası ilişkiler disiplinde hakim teorilerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır.

1970'lerin ikinci yarısından sonra ortaya çıkan ve neoklasik realizme temel oluşturan neorealist teori ise, iki kutuplu sistemi güçler dengesinin olduğu ve caydırıcılıkla desteklenmiş bir barış ve istikrar dönemi olarak görmektedir. Diğer taraftan neorealizm, sistemi, realizmin aksine birimler yerine yapı ile açıklamakta ve dolayısıyla birimler arası ilişkilerin bu yapı doğrultusunda şekillendiğini söylemektedir. Böylece birimlerin, yani klasik realizmde olduğu gibi temel aktörler olan devletlerin dış politikalarının, bu yapının onları sevk etmesiyle şekillendiğini savunmaktadır. Neorealizm genel hatlarıyla yapısal, devletlerin iç ve dış politikalarını kesin bir şekilde ayıran; ekonomik durum, lider, rejim gibi iç dinamikleri önemsiz sayan bir teori olarak karşımıza çıkmaktadır. (Kiraz, 2018; s.17)

Neoklasik realizm yaklaşımının ise uluslararası ilişkiler teorisine en önemli katkısı, uluslararası sistemin yapısının, devletin gücünün ve dış politika seçimlerinde karar alıcıların bireysel tercihlerinin bir bütün olarak okunabilmesine olanak sağlayan klasik ve neorealist yaklaşımları hem dengelemiş hem de tamamlamış olmasıdır. Neoklasik realizm sistemik kısıtlamalar ve baskılar ile devletin gücü ve dış politika çıktıları arasında bir bağlantı oluşturmuştur. Bununla birlikte Neoklasik realizm ülke içi kısıtlamaların, devlet adına karar alma işlevini gerçekleştiren liderlerin ve bireylerin dış politika analizine dâhil edilmesini sağlamıştır.

Neoklasik Realizm terimi, 1998 yılında Gideon Rose'un *World Review* dergisinde yayınladığı *Review: Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy* isimli makalesinde ortaya atılmıştır. Gideon Rose, *International Security* dergisindeki makalede Neoklasik Realizm kavramını oluştururken, Michael E. Brown'ın *The Perils of Anarchy: Contemporary Realism and International Security*, Thomas Christensen'in *Useful Adversaries Grand Strategy, Domestic Mobilization and Sino-American Conflict 1947-1958*,

Randall Schweller'ın *Deadly Imbalances: Tripolarity and Hitlers Strategy of World Conquest*, William Wohlforth'un *The Elusive Balance: Power and Perceptions during the Cold War* ve Fareed Zakaria'nın *From Wealth to Power: The Unusual Origins of Americas World Role* isimli kitaplardan yararlanmışır.

Neoklasik Realizm, çıkarların güç çerçevesinde yorumlandığı Klasik Realizm ile benzer bir görüşü savunmaktadır. Ancak; Neoklasik realistlere göre artan kaynakların genellikle ülkelerin güç ihtiraslarını arttırmaları, ülkelerin güç maksimizasyonu yapmak yerine, nüfuz maksimizasyonu yapmalarına neden olmaktadır. (Schmidth ve Juneau; s.12) Neoklasik Realistler “gücün sadece harekete geçirilebildiğinde kullanılabilir” olduğunu düşünmektedirler. (Rathbun , 2008; s.302) Bundan dolayı Klasik Realist anlayışa göre güç artırımı en temel amaç iken, Neoklasik Realistlere göre güç maksimizasyonundan çok gücün yol açtığı etkilerin maksimize edilmesi önemlidir. Bu nedenle neoklasik realistler, “güç, sadece kullanılabildiğinde güçlüdür” demektedirler. (Rathbun , 2008; s.301) Gideon Rose (1998; s.146) Neoklasik Realizmin temel yaklaşımı olarak “göreceli materyal gücünün bir ülkenin dış politikasının temel parametrelerini oluşturduğu”nu Thucydides'in “güçlü elinden geleni yapar ve zayıf mecbur olduğuna katlanır” (the strong do what they can and the weak suffer what they must) formülüne dayanarak ifade etmektedir.

Büyük ölçüde ulusal güç kavramını kullanmayı tercih etmekle birlikte Neoklasik Realistler sadece göreceli materyal kapasitelerin ülkelerin dış politika davranışlarını açıklamakta yetersiz kalacağını belirtmektedirler. (Schmidth ve Juneau; s.11) Güç olgusunu göz ardı etmemekle birlikte neoklasik realizm “gücü başlı başına bir sonuç olarak değil, bir sonuca varmak için kullanılan araç olarak kavramsallaştırır.” (Schmidth ve Juneau; s.12) Neoklasik Realistlere göre devletler güçlerini değil, nüfuzlarını maksimize etmeye çalışırlar. Bundan dolayı

Fareed Zakaria devletin sahip olduğu gücü, *"ulusun karşı karşıya kaldığı uluslararası zorluklar ve devletin bu zorluklarla başa çıkma stratejileri arasında benimsenen önemli bir müdahale değişkeni"* olarak görmektedir. (Rose, 1998; s.163) Devletlerin sahip olduğu ve kullandığı gücün kaynağı konusundaki tartışmalarda neoklasik realistler, bir ülkenin devlet aygıtının materyal kapasitesi ile ulusun materyal kapasitesinin otomatik olarak bağlantılı olamayacağını varsaymaktadır. Bu nedenle Neoklasik Realistlere göre devlet gücü ile ulusal güç birbirlerinden ayrı kavramlar olarak tarif edilmektedir. Ayrıca dış politika hedeflerine ulaşmada önemli rol oynadığı kabul edilen gücün de *"devletin toplumdan elde ettiği gücün bir fonksiyonu"* olduğu yorumlanmaktadır. (Schmidt ve Juneau; s.12)

Neoklasik Realistler ülkelerin dış politikalarının kısa ve orta vadede materyal güç kapasiteleri açısından sürekli ve yakından izlenmesinin gerekli olmayabildiği fikrini savunmaktadırlar. (Rose, 1998; s.147) Çünkü farklı devlet/hükümet sistemlerine sahip devletlerin farklı hareket etmesi kuvvetle muhtemeldir. Sistemik baskılar ve teşvikler çok keskin bir biçimde olmasa dahi dış politikanın ana hattını çizebilmektedir. Rose'a göre (1998 s.150-151), *"dış politika alanında güç kapasitesinin etkisi karmaşıktır çünkü sistemik baskılar birim düzeyi değişkenine -karar alıcıların yargıları, devletin yönetim biçiminin etkisi gibi- tercüme edilmelidir."*

Neoklasik Realizm dış politika analizinde üç ana değişken üzerinden hareket etmektedir. Neoklasik Realizmin bağımsız değişkeni uluslararası sistemin anarşik yapısıdır. İkinci olarak; ara değişkenler gelmektedir. Bunlar; ülke liderlerin uluslararası sistemi nasıl algıladıkları ve devletlerin sahip olduğu güçleridir. Bu noktada Neoklasik Realizm iç ve dış politika alanlarının birbirleriyle bağlantılı alanlar olduğunu vurgulamaktadır. (Rose, 1998; s.150) Neoklasik Realist yaklaşımın bağımlı değişkeni dış politika çıktısıdır. Devletlerin

uluslararası ilişkilerde bağımsız değişken olan sistemden gelen uyarımları, ara değişken olan iç dinamiklerle (lider algısı, toplumsal yapı, rejim, ekonomi vs.) yorumlayıp bir çıktı olarak bağımlı değişken halindeki dış politikaya dönüştürür. Birimlerin uluslararası arenadaki hamleleri, bu iki değişkenin mantıklı bir sentezi olarak oluşmaktadır. (İşcan, 2019; s.7)

Klasik ve neorealist çerçeveler ışığında değerlendirilen neoklasik realizmi yapısalcı realizm çerçevesinde de değerlendiren görüşler mevcuttur. Yapısalcı realizmi tanımlayan temel yaklaşımlar olan Saldırgan ve Savunmacı Realizm arasındaki temel ayrım; uluslararası sistemin anarşik yapısının ülkeleri nasıl etkilediğinin her birinde farklı değerlendirilmiş olmasından ileri gelmektedir. Saldırgan Realizm, devletlerin güçlerini arttırabildikleri kadar arttırmalarını ve eğer yapabiliyorlarsa kendi hegemonyalarını oluşturmalarını öğütlemektedir. John Mearsheimer'a göre konu aslında hâkimiyet kurma ve fethin kendi içerisinde iyi bir şey olması değil, gücün devletlerin kendi kurtuluşlarını garantiye almanın ön koşulu olmasından kaynaklanmaktadır. (Mearsheimer 2006; s.72) Savunmacı realistler ise; büyük güçlerin güç dengesini çoğunlukla savunmacı stratejiler geliştirerek koruduklarını savunmaktadırlar. Saldırganlık, yarışma, yayılma ve güç maksimizasyonu benzeri stratejiler savunmacı realist teorisyenlere göre güvenlik açmazı yaratacaktır ve diğer ülkelerin karşı dengeleme davranışları geliştirmesine sebep olacaklarından dolayı verimsizdirler. (Lobell, 2010; 6652) Savunmacı realistler ülkelerin güç ve güvenliklerini arttırmalarının onları hedef haline getireceğini düşünmektedirler. Saldırgan-savunmacı realist teorilerin birbirlerinden ayrılmasını sağlayan son nokta, ülkelerin davranışlarının revizyonist olup olmadığı ya da öncelikle kendi güvenliklerini sağlamaya çalışıp çalışmadıkları ile ilgilidir. (Lobell, 2010; 6652) Saldırgan realistlere göre güvenlik kıttır. Bundan dolayı uluslararası sistemin anarşik doğası, ülkeleri güvenliklerini arttırmaya ve kendilerini daha güvende hissetmeye, hayatta kalmalarını sağlamaya zorlamaktadır. Savunmacı realistler ise; devletlerin güçlerini göreceli

güç maksimizasyonunu sağlamak için değil, kendi güvenliklerini sağlamak için arttırdıklarını savunmaktadır. (Dyson, 2010; s.98)

Neoklasik Realizm, Savunmacı Realizm'den farklı olarak ülkenin dış politikasını şekillendiren tek bir baskın faktör varsa, bu baskın faktörün göreceli materyal kapasitelerinin ve uluslararası sistemin geri kalanı olduğunu söylemektedir. Gideon Rose, savunmacı realizmin yanlış yönlendirildiğini savunmaktadır. Rose'a göre; savunmacı realizm, ülkelerin tehditlere nasıl cevap verdiklerine bakmaktadır; birinin tehdit algılaması, bir diğerrinin göreceli materyal gücü ile ilişkilidir. (Rose, 1998; s.150)

Neoklasik Realizm'in ortaya çıkmasının en önemli nedeni; Yapısalcı Realizm'in tam anlamıyla bir uluslararası politika teorisi olması ve bu nedenle dış politika olaylarını ya da özel tarihi olayları açıklamak için bir iddia ortaya atmamasıdır. (Schweller, 2003; s.316) Yani, Yapısalcı Realizm'in sistem temelli, genel bir teori olması, Neoklasik Realizm'in bu alandaki boşluğu doldurmaya çalışmasına neden olmuştur. Neoklasik realistler Waltz'ın uluslararası sistemin yapısalcı yanını ve onun sonuçlarını reddetmemekle birlikte -iç politika, iç süreçleri çıkarma kapasitesi, ülke gücü ve hedefleri, liderlerin göreceli kapasite dağılımını nasıl algıladıkları, saldırı-savunma dengesi gibi- çeşitli eklemelerde bulunarak dış politika karar alımı ve önemli tarihi bulmacaları açıklamaya çalışmışlardır. (Schweller, 2003; s.317)

Zakaria'nın (1992; s.197) *"İyi bir dış politika teorisi, öncelikle ulusal davranış üzerinde uluslararası sistemin etkisini araştırır, çünkü bir devletin uluslararası ilişkilerde genellenebilen en önemli özelliği uluslararası sistemdeki göreceli konumudur"* yorumuyla belirttiği gibi Neoklasik Realistler, devletlerin uluslararası anarşinin belirsizliklerine kendi

dış ortamlarını şekillendirerek ve kontrol ederek cevap vereceklerini varsaymaktadır. Uluslararası sistemin anarşik yapısı ne Hobbesyen ne de iyi huyludur, fakat oldukça bulanık ve okunması zordur. Sistem içinde var olan devletler, güvenliğin çok mu yoksa az mı olduğunu açıkça görmekte zorlanmakta ve bu belirsizlik içinde ‘el yordamı ile’ ileriye dönük hareket etmek zorunda kalmaktadır. (Rose, 1998; s.152)

Neoklasik realistler maddi kapasitelerin ve güç dağılımlarının uluslararası sonuçları analiz ederken esas hareket noktası olması gerektiğini düşünmektedir. Bunlar, devletin karakteri ve liderin gücün nasıl kullanılacağı konusundaki görüşünün de önemine dikkat çekmektedirler. Neoklasik realizmde karar verme süreciyle ilgili faktörler, uluslararası sistem ile dış politika arasında yer alan ara faktörler olarak dikkate alınmaktadır.

Neoklasik Realizm devletlerin dış politika davranışlarını açıklamak için kapsamlı bir çerçeve sunmaktadır ki diğer teorik yaklaşımlar özellikle liderlerin inançlarının dış politika davranışlarını nasıl etkilediğini, nasıl ölçüldüğünü, hangi iç faktörlerin liderlerin dış politika meydan okumalarını şekillendirdiğini, açıklamakta eksik kalmaktadır. (Devlen, Özdamar, 2009; s.138) Oysa Neoklasik yaklaşıma göre “*Dış politika tercihleri aktif siyasi liderler ve elitler tarafından yapılmaktadır ki göreceli güç ve materyal kaynakların miktarından öte liderlerin ve elitlerin göreceli gücü nasıl algıladıkları önemlidir.*” (Rose, 1998; s.147)

Dış politika seçimlerindeki siyasi liderler ve elitlerin etkinliğinin sabit olmasına karşın bu liderler ve elitler ulusal kaynakları belirleme ve yönlendirmede istedikleri gibi davranma konusunda tam olarak özgürlüğe sahip değildirler. Bu nedenle güç analizi, devletlerin toplumlarına göre güçlerini ve yapılarını da incelemelidir, çünkü bunlar dış politikaya tahsis edilebilecek ulusal kaynakların oranını etkiler. Bu benzer güç ve yeteneklere sahip ülkelerin

farklı devlet yapılarından kaynaklı şekilde farklı davranmalarının muhtemel olduğu anlamına gelir. (Rose, 1998; s.147) Gücün görelî dağılımındaki değışim yapısalcî realistlere göre objektif bir nitelik taşıırken, neoklasiklere göre bu değışim devlet adamlarının algılamalarıyla bir anlam taşımaktadır.

Neoklasik realist teoriye göre, birimler (devletler) uluslararası arenada yine temel aktörler konumundadır. Uluslararası arena, anarşı ve hiyerarşı kavramları üzerine kuruludur. Ancak devletler, klasik realizmde olduğu gibi bu anarşı ortamında güvenliklerini sağlama peşinde değildirler; devletler, uluslararası anarşı ortamının belirsizliklerine, dış çevrelerini kontrol altına alma veya şekillendirme arayışına giderek tepki gösterirler. (Rose, 1998; s.152) Devletler, uluslararası olaylara kendi iç dinamikleri çerçevesinde karşılık verebilir, ya da tam tersi olarak iç problemlerini, uluslararası düzeyde yaptığı hamlelerle çözme girişiminde bulunabilirler. (Dougherty, Pfaltzgraff, 2000; s.89) Neoklasik realistler devletlerin dış çevrelerini yorumlama ve karşılık verme şeklini anlamak için, sistem baskılarının karar vericilerin algıları ve devlet yapısı gibi birim düzeyinde müdahale değışkenlerine nasıl evrildiğini analiz etmeleri gerektiğini söylemektedir. Neoklasik realist dünyada liderler hem uluslararası hem de iç politika ile baskılanmaktadır. (Rose, 1998; s.152)

Neorealizm'in devletlerin kendi varlıklarını korumak ve devam ettirme olarak tanımlanabilecek hayatta kalma motivasyonlarına yaptığı vurgu ile Klasik Realizm'in ülke liderlerinin materyal kaynaklar ve savunma - dış politika hedeflerine destek için kendi toplumlarına bağımlılıklarını bir arada değerlendiren (Dyson, 2010; s.120) Neoklasik Realizm, devlet kurumsallaşmasının ve tepkilerinin şekillenmesinin anlaşılmasında destekleyici olacaktır.

1.5. Neoklasik Realizm Işığında Sistem ve Güvenlik

Bu teori devletin doğası ile devleti yöneten insanın doğasını birleştiren bir yaklaşıma sahiptir. Kurumlar ve bireyleri sürece dahil ederek kurgulanan sistemin kabiliyetini analiz etmeye çalışan Neoklasik Realizm uluslararası sistem içerisinde ulusal şartları göz önüne alarak farklılaşmaktadır. Bu şekliyle siyasal sistemlerin kurgusu önem kazanmaktadır.

Teori çalışmalarında önemli alan ‘ara değişkenler’dir. Bu değişkenler, dış politika ve bununla ilintili güvenlik politikalarını belirlemede etkili olabilmekte ve hatta sistemi zorlayabilmektedir. Liderlerin algıları, kurumların organizasyonu, devlet-toplum ilişkisi gibi bu ara değişkenler, yeni kurumsalcı yaklaşımda da gördüğümüz benzerleri gibi, ulusal siyasal sistemin oluşması ile ilgili olduğu kadar politika belirleme kararlarında da doğrudan etkilidir. Örneğin, bir tehdit karşısında devletin cevap verip-vermemesi değil, lider ve kurumların tehdidi algılaması ve cevabın şeklini belirlemesi süreci neoklasik realizm çerçevesinde değerlendirilebilmektedir.

Burada uluslararası sistemdeki anarşik yapı devletlerin kapasitelerini artırmalarını gerektiren bir olgu değil, bu şekildeki bir kapasite artırımı için alan açan bir araç olarak değerlendirilmektedir. Neoklasik realizm, bu kapasite artırımı için gerekli olan gücü, sadece kullanılabilir güç ile ilişkilendirmekte, bunun için de devlet yapılanmalarına bakmaktadır. Zira, daha önce bahsedilen ara değişkenler ve hatta siyasal sistemin kurgusu gücü kullanabilme kapasitesini doğrudan etkilemektedir. Bu noktada Neoklasik Realizm iç ve dış politika alanlarının birbirleriyle bağlantılı alanlar olduğunu vurgulamaktadır.

Neoklasik Realizm, çalışmamıza konu olan ulusal güvenlik yönetimini, iç siyasal imkan ve kısıtlamaların uluslararası koşullar altında incelenmesine de fırsat tanımaktadır. Uluslararası

sistemin anarşik yapısını kabul eden bu teoriye göre ulusal güvenlik devletin öncelikleri arasındadır. İnsan faktörü gözardı edilmeden, lider, kurumlar, elitler gibi ara değişkenlerin bu güvenlik sorunlarını nasıl etkileyeceği olgusu fark yaratmaktadır. Bu teori çerçevesinde devletlerin sahip olduğu gücü sadece materyal güç ile değil bunu kullanmayı sağlayan meşru ve yeterli kapasiteye sahip kurumların varlığıyla da açıklamak, güvenlik sorunlarına yaklaşım algısını etkilemektedir. Temel ulusal güvenlik sorunlarının uluslararası rekabet ve ulusal güç birikimi ile ilişkili olduğu açıktır. Gücün kullanabilme kapasitesi, kapasitenin de yöneticiler ile ilişkilendirildiği bu teori ışığında Şili, Peru ve Güney Kore devletlerinin zorlukla başa çıkma stratejisinde hükümetin etkisi incelenebilecektir. Başkanlık sistemi çerçevesinde hükümetin ilgili organlarının toplumdan elde ettiği güç ve kurumsal kapasiteleri çerçevesinde, uluslararası sistem dahilindeki tehdit algısı ve önleme kabiliyeti somutlaşabilmektedir.

Temel ulusal güvenlik sorunları, anarşik uluslararası sistem içerisinde, devletlerin kararları ile doğrudan ilişkili iken devlet içerisinde de bu kararların alınma uygulanma şartları liderlere bağlıdır. Ulusal güvenlik sorunlarının temelleri ve sorun süreçlerinde dış ve iç faktörlerin değerlendirilebilmesi için Yeni Kurumsalcı ve Neoklasik Realizm kuramlarının birlikte kullanılması verimli olacaktır.

Çalışmamıza konu olan Şili, Peru ve Güney Kore'deki geniş skaladaki güvenlik sorunlarını anlamlandırabilmek için güvenlik temel kavramlarını ve ulusal güvenlik yaklaşımları incelenecektir. Burada da uluslararası sistem içerisindeki güvenlik yaklaşımının temelleri Neoklasik Realizmin öncülüğünde ele alınırken ulusal güvenliğin siyasal sistem çerçevesinden devlet içindeki kurgusu ve devamlılığında Yeni Kurumsalcılıktan faydalanılacaktır.

İKİNCİ BÖLÜM

SİYASAL SİSTEMLER VE GÜVENLİK İLİŞKİSİ

Siyasal sistemler, devletin güvenlik kaygılarıyla doğrudan ilgilidir. Kimin güvenliğinin sağlanacağı, tehdit algısının çerçevesi, güvenliğin kapsayıcılığı veya bunun için kullanılması gereken kapasiteye kadar birçok faktör siyasal sistemin kurgusunun temelinde yer etmektedir veya sistem buna göre organize edilmektedir.

Siyasal sistemin meşruiyetini oluşturan kapasitenin inşasında yer alan kurumların ve belirlenen politikaların güvenlik sorunlarını kavrama ve karşı koymanın yanında kendi devamlılığını sağlayacak ortamı da oluşturması gerekmektedir. Güvenlik sorunlarının dışarıdan gelen değişkenler tarafından oluşması yanında, ara ve bağımlı değişken olarak nitelendirilebilecek iç politik karar ve eylemlerden de geçtiği görülmektedir. Kısaca güvenlik için geliştirilen kurumlar ile kurumsal yapının güvenliği arasındaki ilişki sistemin kurgusunda hakim olan anlayışla ilişkilendirilebilir.

Bu bölüm, siyasal sistem ile etkileşim içindeki çok farklı değişkenlere sahip olduğu bilinen güvenlik olgusunun genel yorumları tartışılacaktır. Geniş şekilde ele alınan güvenlik ve bağlı olguların farklı açı ve kapsamlardaki tanımlanması, ilgili terminolojinin de aktarılmasıyla tezin sonraki bölümlerdeki farklı güvenlik sorunlarına aynı anlam bütünlüğü içerisinde yaklaşmamız için fayda sağlayacaktır. Ulusal güvenliğin temellerindeki riskten arılmanın ötesinde sistemin işleyişini etkileyen ve güvenlik ile karşılıklı bir ilişki barındıran demokrasi ve istikrar gibi kavramların konumu da irdelenecektir. Böylece çalışmamızda örnek olarak aldığımız Şili, Peru ve Güney Kore'nin temel güvenlik sorunlarının oldukça farklı nedenlerinin ve etkilerinin anlaşılması desteklenecektir.

2.1. Ulusal Güvenlik Kavramı Tartışmaları

Devletlere karşı yapısal, rejimle ilgili ve stratejik düzeylerde oluşan tehditlere karşı anayasal düzen ile ulusun varlığını ve bütünlüğünü koruma hedefiyle geliştirilen fenomenler ulusal güvenliği oluşturmaktadır. Ancak güvenliğin tanımı ve güvenlik çerçevesinde değerlendirilen birçok konu yorum ve tartışmalara açılmıştır.

Ulusal güvenlik kavramı, ülkelerin siyasi yapılanmaları içerisinde öncelikli bir öneme sahiptir. Zira ulusal güvenlik çoğu zaman sistemin ve sistemi oluşturan kurumların yapılanmasında öncelik ihtiva etmektedir ve hatta güvenlik kurumları sistemin ana unsurları haline gelebilmektedir. Genel olarak tüm kurumların takip ettiği güvenlik politikalarının nihai hedefi de algıladığı tehdit ve baskılar karşısında bağımsızlığını ve çıkarlarını korumak ve kollamaktır.

Güvenliğin geniş tanımı içerisinde birçok etmenden bahsetmek mümkündür ancak güvenlik olgusunun temeli, farklı yaklaşımlarda farklı değerlendirilmektedir. Örneğin, Neoklasik realizm açısından bakıldığında bu güvenliğin sağlanmasında temel faktörün güç unsuru olduğu görülmektedir. Bununla birlikte, güç kullanılabiliriyorsa bir anlam ifade etmektedir. Gücün kullanımı, siyasetin kurgusu ve potansiyeli ile ilgilidir.

2.1.1. Güç

Fiziksel olarak güç, mevcut kuvvetlerin kullanılmasıyla elde edilen verimliliklerdir. Davranışsal bir tanımlamayla güç istenilen sonuçları elde etmek için başkalarının davranışlarını değiştirme yeteneğidir. Uluslararası ilişkilerde güç, bir devletin başka bir devlete karşı uyguladığı, normal şartlar altında devletin yapmak istemeyeceği bir şeyi yapmasını

sağlamaya yönelik etkidir. (Tezkan, 2005; s.137) Bir devletin uluslararası ilişkilerde uyguladığı politikanın yegane vasıtası güçtür. Bu vasıtaya sahip olmak devletin amaçlarından biridir. Siyasetin bir vasıtası olarak kullanılmayan veya kullanılma becerisi gösterilmeyen yeteneğinin güç olma niteliği yoktur. Kısaca güç ancak kullanılabilirse güçtür.

Güç politikaları veya realpolitik fikri, devletler tarafından uluslararası politikanın temel kuralı olarak kabul edildiği sürece anlamı vardır. Sosyal inşacı yazarlara göre, güç politikaları devletlerin davranış biçimlerini etkileyen bir fikirdir ve devletlerarası davranışın tümünü tasvir etmez. Devletler, aynı zamanda hukukun üstünlüğü ile kurumsal işbirliği ve sınırlamalar gibi diğer fikirlerden de etkilenirler. ‘Mütekabiliyet mantığı’, devletlerin gücün anlamı konusunda ortak bir bilgi sahibi oldukları ve bu doğrultuda hareket ettikleri anlamına gelir. Benzer şekilde, güven verme politikaları da devletlerin daha barışçıl bir güvenlik toplumuna doğru yol almalarına destek olacak ortak bilgi yapısının ortaya çıkmasına yardım edebilir. (Wendt, 1992; s.391-425) Devlet, bir ülkede meşru güç kullanımı tekeliyle başarıyla elinde bulunduran yapıdır.

Sert Güç: yakın zamana kadar bir ülkenin ulusal gücü denilince akla sadece silahlı kuvvetler gelirdi. Bugün de ülke güvenliğinin temel dayanağı silahlı kuvvetlerdir. Silahlı kuvvetler varlığıyla barış döneminde ülkenin güvenliği ve daha geniş kapsamda çıkarlarını korumak için rakip ülkelerin üzerinde caydırıcılık sağlar. Bir devletin ulusal güvenlik çıkarlarının zorunlu kıldığı hallerde kuvvete başvurmadan çekinmeyeceğini inandırıcı biçimde ortaya koyması çoğu zaman etkili olur. Tabii bunun için ülkenin yeterli güce ve bunu kullanabilecek siyasi idareye sahip olması gerekmektedir. (Öymen, 2003; s.165) Sert gücün temelinde yer alan cezalandırma ve tehdit arasındaki ilişki, kuvvet kullanma ve güç

arasındaki etkileşim ile paraleldir. Tehdit üzerinden davranışları etkilemek temel olarak iki şekilde gerçekleştirilebilir: zorlama (coercion) ve caydırma (deterrence). (Kadercan, 2017; s.326)

Yumuşak Güç: Joseph S. Nye tarafından ortaya atılan yumuşak güç kavramı devletin, kendi ulusal çıkarlarını, liderlik ettiği ülkelerin ulusal çıkarlarıyla örtüşecek bir biçimde sunabilme ve diğerlerini de hoşnut edecek bir biçimde izleyebilme kapasitesi şeklinde tanımlanmıştır. Bir ülke elde etmek istediği davranış değişikliklerini diğer ülkelere siyasi, ekonomik ve kültürel alanlarda bir örnek teşkil ederek elde edebilir. Yumuşak güç bir ülkenin kültüründen ve politik fikirlerin çekiciliğinden gelir. Eğer diğer ülkeler sizin politikalarınızı meşru görüyorsa yumuşak gücünüz fazladır. Yumuşak güç bir ülkenin kendi isteklerini başkalarının da istemesini sağlamaya yarayan güçtür ve siyasi gündemi diğer insanların önceliklerini şekillendirecek biçimde belirleme kabiliyetine dayanır. (Nye, 2005; s.54)

Ekonomik Güç: Bir ülkenin refahı, mutluluğu, güvenliği ve gelişmesi için kullanılan bütün kaynakların toplam kapasitesi ve bu maksatlar için ürettiği değerlerin meydana getirdiği toplam hasıla olarak tanımlanmaktadır. (Tezkan, 2005; s.181) Ülkeler ekonomik kapasitelerini zorlayıcı yöntemlerle kullanabildikleri gibi diğer ülkelerin davranışlarını ödülleriyle de şekillendirebilir. Bu ödülleri salt ekonomiyi etkilediği gibi diplomatik ve askeri etkileri olan ödülleri de olabilir. Ödüllendirebilecek kapasitedeki ekonomik güç, diğer ülkelerin belirli davranışları neticesinde aynı veya nakdi verdiği desteklerin yanında karşıdaki ülkenin toplam kapasitesini etkileyecek işbirliklerini de sağlayabilir.

Tablo 2: Güç ve Politika

GÜÇ	POLİTİKA	STRATEJİ	AKTÖRLER
Sert Güç	-Topyekun savaş -Sınırlı savaş -Düşük yoğunluklu savaş -Gerilla savaşı -Terörizm -Savaş Dışı Harekat (İnsani yardım, barışı koruma vb)	-Askeri işbirliği -Kriz yönetimi -Etnik temizlik ve göçe zorlama -İç savaş -Ayaklanma -Çıkarma ve bastırma -İşgal ve imha -Barış adına el koyma -Devlet inşası	-Silahlı kuvvetler -Özel kuvvetler -Paramiliter unsurlar -Özel askeri şirketler -Gerilla kuvvetleri -Terörist örgütler -Yasadışı örgütler -Gizli servisler -Bozguncu ajanlar
Yumuşak Güç	-Diplomasi -Zorlayıcı diplomasi -Kurumsal ve kültürel ilişki ve programlar -İyi yönetim/ ortak demokrasi/ açık sivil toplum	-Güvenlik ortamını şekillendirme -Rejim restorasyonu -Kontrol altına alma -Dinler arası diyalog -Misyonerlik -Yıkıcı faaliyetler	-Hükümetler arası örgütler (BM, AB vb) -Vakıflar, dernekler -Sivil Toplum Örgütleri, Lobiler -Medya -Düşünce kuruluşları -Üniversiteler
Ekonomik Güç	-Ekonomik yardım programları -Ekonomik kısıtlamalar -Ekonomik zorlamalar (ambargo, ticaret yasağı vb) -Finansal tuzaklar -Ekonomik istihbarat -Şeffaflık -Ticaret anlaşmaları yapma, birlikler kurma	-Dış yardıma bağımlılık -Ekonomik kaynakların ele geçirilmesi -Pazar geliştirme -Dış borç tuzağı -Ekonomi tetikçiliği -Borsa tehdidi -Ekonomik örtülü operasyonlar -Birlik kurallarıyla yaptırımlar -Sektörel gelişmenin önlenmesi	-Merkez bankaları -Çok uluslu şirketler -IMF, DB, DTÖ vb -BM Kalkınma Fonu -Para piyasaları -Uluslararası finansörler -Yasadışı örgütler -NAFTA, EEA vb birlikler

Kaynak: Yılmaz, 2017; s.167

2.1.2. Güvenlik

Güvenlik, Latince *se* (olmaksızın) ile *cura* (endişe) kelimelerinin birleşmesinden oluşan *securitas* kelimesinden türemiştir. (Hough, 2013; s.3) Tercümesine baktığımızda, *securitas*, “endişeden uzak olma ve sükunet” anlamına gelmektedir. Endişeden uzak olma, objektif bir temele dayanmak zorunda değildir. Bu temel mevcut olduğunda, *securitas*, eski Romalılarca “tehlikeden uzak olma, emniyet ve güvenlik” olarak anlaşılmıştır. (Arends, 2015; s.200) Atina emperyalizminin son aşamasında, *güvenlik* siyasetinin temel hedefi haline gelmiş ve bu durum dirayet ve tanrısallıkla değerlendirilmiştir.⁴

Bir kimsenin veya birimin güvende olması iki koşula bağlıdır: eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması ve eğer böyle bir tehdit varsa tehlide maruz kalanların rasyonel bir maliyetle bu tehdidi savuşturma kapasitesine sahip olması. (Miller, 2001; s.16) Güvenlik tanımı üzerinde kesin bir ittifak bulunmamaktadır. Çünkü kavram, hem tarihsel süreçte farklı algılamalara sebep olacak şekilde değişkenlik arz etmektedir, hem de nereden bakıldığına (veya teorik bakış açıları, ülkesel farklılıklar, tanımlayanın kişisel görüşleri vb.) bağlı olarak şekillenebilmektedir.

⁴ Bu bağlamda, güvenlik kavramına karşılık olarak, yenilginin veya düşüşün önlenmesi yeteneği ile *tökezeleme ve yenilgiye karşı güvenlik* anlamlarını karşılayan ve güreşmek eyleminden gelen *asphaleia* kelimesi kullanılmıştır. *Asphaleia*, Latince olumsuzluk eki olan *-a* ile güreşte çelmelemek, layıkıyla düşürmek, devirmek anlamlarına gelen *sphallô* fiilindeki *-sphal* köklerinden oluşur. Esasen güreş ile ilişkilendirilen *sphallô*, Liddell ve Scott tarafından, *sphallousi tas poleis* cümlesinde “kendi şehir devletlerini kendileri düşürdüler” şeklindeki mecazi bir anlamda kullanılmıştır. Tukidides’den üç yüzyıl önce yaşayan Homeros’un eserlerinde *sphallô* fiilinin güreş eylemiyle bağlantısı açıkça görülmektedir. Burada, *sphallô*’dan türeyen *asphales*, “düşmeye eğilimli olmayan, yerinden oynamayan, sabit” anlamlarında kullanılmıştır. Olympos Dağı’nın “tanrıların sürekli mekanı” olduğu söylenmiştir. Aslında, bu ifade, *asphales*’in süreklilik anlamında tercümesiyle, “Olympos’un hiçbir zaman devrilemeyeceği” söylenmektedir. Sofokles’in MÖ. 5. yüzyılın ortasındaki *Oedipus Tyrannus* eserinde, *asphaleia* şehir devletlerinin istikrarı anlamına gelmektedir. (Arends, 2015; s.202)

Modern güvenlik kavramı iç güvenliğin, dış ve askeri politikalarla uluslararası hukukun temel bir kavramı haline gelen dış güvenlikten ayrıldığı 17. yüzyılın hanedanlık devletinden bu yana oldukça gelişmiştir. İç güvenlik Hobbes ve Pufendorf tarafından egemenin halka karşı temel görevi olarak vurgulanmıştır. Amerikan anayasasında güvenlik özgürlükle ilişkilendirilmiştir. Fransız ihtilali döneminde Yurttaş Hakları Bildirgesi güvenliği dört temel insan hakkından biri olarak ilan etmiştir. Humboldt'a göre devlet iç ve dış güvenliği garanti altına alan başlıca aktörlerden biri haline gelmişken, Rechtsstaat (Hukuk temelli devlet) ve Rechtssicherheit (Devletin hukuksal öngörülebilirliği) kavramları 19. yüzyılda güvenlik düşüncesinin temel özelliklerinden biri haline gelmiştir. (Conze, 1984; s.831-862)

Arnold Wolfers'a göre güvenlik, objektif anlamda eldeki değerlere yönelik bir tehdidin olmaması, subjektif anlamda ise bu değerlere yönelik bir saldırı olacağı korkusu taşımamaktadır. (Buzan, 1991; s.36) Carlo Masala'ya (1999; s.80) göre güvenlik, "bir devletin vatandaşlarının hayat standartlarını düşürme yönelik tehditler ile hükümetlerin ve hükümet dışı birimlerin karar alma süreçlerini daraltan tehditlerle mücadeledir". Richard Ullman'a göre güvenlik, "bireylerin, hükümet dışı birimlerin, grupların ya da devletlerin sahip oldukları değerlere veya yaşam standartlarına yönelik bir saldırı ya da tehdidin olmadığı durumdur" (Levy, 1995; s.40). Thomas F. Homer-Dixon'a (1995; s.44) göre güvenlik, bireylerin fiziksel, sosyal ve ekonomik refahlarının korunmasıdır. Mohammed Ayoob'a (1994; s.15) göre güvenlik, devletlerin sahip olduğu değerlere, ülkesel ve kurumsal yapıya ve rejime yönelik herhangi bir tehdidin olmaması durumudur.

Güvenlik, dışarıdan gelebilecek saldırılara karşı kendini koruyabilme yeteneğidir. (Luciani, 1989; s.151) Güvenlik, uluslararası sistemin, ülkelerin veya bireylerin istikrarına yönelik bir tehdit olmaması durumudur. (Kay, 2006; s.2) Devlet açısından baktığımızda güvenlik, barış

zamanında kendi değerlerini tehditlere karşı koruyabilme ve olası bir savaş halinde zafer kazanabilme gücüdür. (Bellany, 1981; s.102) Buzan’a göre, asıl güvenlik, tehditten özgür kalabilmek gayretidir. Buna odaklandığınızda, güvenlik, devletin ve toplumların bağımsızlığını ve bütünlüğünü koruma yeteneği olarak tanımlanmalıdır. (Buzan, 1991; s.107)

İlk aşamada, Romalılar tarafından *securitas* biçiminde kullanılmaya başlanan, kendi içinde çelişkiler taşıyan ve dini yansımalara sahip olan kavram, Ortaçağ’ın sonunda yerini *certitudo* kavramına bırakmıştır. Çağdaş güvenlik kavramı, şu üç unsurun bileşimi olarak ortaya çıkmıştır: a) eski dönem Atinalıların, imparatorluklarının yıkılmasını önleme amaçları, b) *securitas* kavramını kullanan Romalıların dini vurguları, c) Hobbesçu felsefenin iç savaşları önleme hedefi.

Thomas Hobbes, güvenliği, modern devletin temel kavram haline getirmiştir. İnsanlar doğuştan kötü olduğundan, sadece hukuk ihlallerine ceza verebilecek kadar güçlü bir devlet insanları hukuka uymaya zorlayabilir ve böylece *herkesin herkese karşı savaşına*⁵ son verebilir. *Securitas*, anlaşmalarla değil, anlaşmalar gözetilmediği durumda verilen cezalarla sağlanır. Yaptırımların uygulanması için egemene ihtiyaç vardır. Egemenin doğuşu içinse, *tabiyet anlaşması* ve *rıza anlaşmasına* gerek duyulur: “Çünkü diyoruz ki... barış ve savunma için insanların sadece rızasına değil aynı zamanda haklarıyla tabi olmasına da gerek vardır... ve birlik ve tabiyet oluşan kentin doğası gereğidir.” (Hobbes, 1651; VI)

⁵ “herkesin herkese karşı savaşı” (bellum omnium contra omnes / war of all against all) ifadesi Hobbes tarafından ilk kez De Cive eserinde kullanılmıştır. (Hobbes, 1651; XII-XIII) Latince türetilmiş söz, realist bakış açısı çerçevesinde uluslararası sistemin anarşik olduğu ve bir merkezi egemen iktidarın bulunmadığı doğa durumunun getirdiği, rekabet, güvensizlik veya şan kazanma kaynaklı çatışma ortamının genel durumunu özetlemektedir. (Ersoy, 2019; s.167)

Güvenliğin algılanması a) Hobbesçu bakış açısından *savaş, askeri, stratejik çalışmalar* ya da *güvenlik çalışmalarının* ve b) Grotius veya Kantçı görüşten, savaşın önlenmesi ya da pozitif barışa odaklanan *barış ve çatışma araştırmalarının* (Albrecht, Brauch, 2008; s.504) temel kavramlarından biridir. Bu tarihsel ve yaşamsal bir süreçten geçen güvenliğin algılamadaki değişiminin tanımlamalar, dönemsel güvensizlik ve sistem gereksinimlerinden kaynaklandığı görülmektedir.

Güvenlik uluslararası toplumun gündemine 1789 Fransız Devrimi sonrası Yurttaş Hakları Bildirgesi ile girmiş, bildirge güvenliği temel insan haklarından biri olarak göstermiştir (Madde II).

Güvenlik özellikle modern devletin doğuşuyla devletlerin vatandaşlığına sağlamakla sorumlu olduğu en temel işlevi olarak görülmüştür. Buna göre vatandaşlar devletlere kendi otoritelerinin bir kısmını güvenlik için devreder. Devletlerin vatandaşlarının güvenliği sağlamak için ise öncelikle kendi güvenliğini sağlaması gerekir. Yani güvenlik için plan yapılması ve uygulanması öncelikle bir görevdir.

Güvenlik olgusu, 19. yüzyıldan itibaren günümüzdeki anlamı bakımından içi daha fazla doldurulur hale gelmiştir. Varlığı koruma ve sürdürme kavramının *ötekinin* olanaklarını zorlanma anlamına geldiği iyice anlaşılmaya başlamıştır. Toplumsal varlığın sürdürülmesi ve korunması, iktidarın meşruiyetini sürdürmesi, toplumsal refahı artıracak yeni kaynaklar yaratılması, yeni bölüşüm biçimleri geliştirilmesi, *ötekilerin* bu kaynaklara ulaşmasına engel olunması gibi bir dizi dikey genişlemeye uğramıştır. (Dedeoğlu, 2008; s.47)

E. H. Carr'ın çalışmalarından anlaşıldığına göre iç ve dış güvenliğin sağlanması amacıyla oluşturulmuş devlet aygıtı, iktidar ve egemenlik olgularının pekiştirmesine hizmet etmekte ve bu haliyle de bizzat çatışmalara, yeni güvensiz ortama yol açmaktadır. (Dedeoğlu, 2008; s.50)

Geleneksel güvenlik anlayışının temelinde modern ulus devlet sürecinin başlangıcı olarak kabul edilen Westfalya Barışı yatmaktadır. Avrupa'daki 30 yıl Savaşlarının ardından gelen ve 1648 yılında imzalanan Westfalya Antlaşması⁶ ile ortaya çıkan değişiklikler, günümüz uluslararası sisteminin temel unsurlarından olan ulus-devlet kavramının temellerini teşkil etmiştir. Yeni sistemin devletlere getirdiği; a) Devletin kendisinden daha üstün bir otoriteyi tanımamasına ve her devletin “devlet olma temelinde” egemen eşit kabul edilmesine dayanan dış egemenlik, b) devletin kendi sınırları içerisinde sahip olduğu yetkiyi kullanmasına dayanan iç egemenlik, c) uluslararası sistemde bir gücün (aktörün) hegemon olmasını engellemeye ve sistemin işleyişinin devamına yönelik politikaları barındıran güç dengesi ilkeleri (Özdal, 2018; s.326) çerçevesinde devlet ve güvenlik kavramları da iç içe geçmiştir. Siyasal alanda güvenlik, belli bir rejimi güvence altına almak ve belli bir bölgedeki egemenliğini garanti altına almak için baskın bir rol oynamaktadır. Bir ulus devletin ilk genel modeli olan “Westphalyan” devlet, bu görüşü, belirli bir toprak parçası ile egemenliği sınırlandırılmış devletlerin birbirini tanıması öngörüsüyle kurumsallaştırır. (Bislev, 2004; s.282)

Hobbes, Machiavelli, Rousseau gibi yazarlar devlet egemenliğinin tepkileri üzerine oldukça karamsar bir tablo çizmeye eğilimlidir. Uluslararası sistem, devletlerin kendi güvenliklerinin komşuları pahasına sağlamaya çalıştığı katı bir alan olarak değerlendirilmiş ve devletlerarası

⁶ Genel olarak bilinenin aksine tek bir anlaşmadan değil, farklı zamanlarda yapılan 4 farklı anlaşmadan oluşmaktadır. (Özdal, 2018; s.324)

ilişkiler, devletlerin sürekli olarak birbirinden faydalanmaya çalıştığı bir güç mücadelesi olarak görülmüştür.

Machiavelli'ye göre devletin varlığını koruması ve sürdürmesi ile güç olgusu arasında doğrudan ve simetrik bir ilişki söz konusudur. Devletin güvenliği Machiavelli tarafından iyi yönetimle paralel kabul edilmektedir: Yönetim iyi gerçekleştiğinde, devlet güvenliğini sağlamış olacaktır. İyi yönetimin ne olduğu, karar alıcıya verilen tavsiyeler biçiminde sıralanmıştır. Buna göre, bir devletin iyi yönetilebilmesi için iyi yasalara ve yasaların iyi işleyebilmesi için de iyi bir orduya gerek bulunmaktadır. (Dedeoğlu, 2008; s.41)

Güvenlik, hiç kuşkusuz, güç ile birlikte düşünülen bir kavramdır. Gücü oluşturan özelliklerin bileşkesi, o aktörün varlığının amacını belirleyebildiği gibi, güvenlik araçlarını da belirlemektedir. Güç, bir devletin ya da farklı bir oyuncunun başka oyuncular karşısındaki avantaj ve dezavantajlarının toplamı değil, bileşkesidir. (Dedeoğlu, 2008; s.62)

Tarihsel süreçte ülkenin ulusal gücünün ulusal güvenliği ile eş anlamlı görüldüğü bir gerçektir. Bu nedenle uluslararası arenada en önemli güvenlik sorunları, ulusal gücünü korumak ya da arttırmak isteyen güçlerin mücadelesinden kaynaklanmıştır.

Buzan'a göre devletlerin güvenliğine yönelik tehditler üç farklı şekilde ortaya çıkmaktadır (Terriff, Croft, James, Morgan 1999; s.18): 1- devletin fikri yapısına yönelik tehditler, 2- devletin fiziksel yapısına yönelik tehditler, 3- devletin kurumsal yapısına yönelik tehditler.

Güvenlik kavramsallaşmasında bu denli merkezde olan, devlet olarak adlandırılan oluşumlar, Dünya politikasının kesinlikle önemli unsurlarıdır. Ancak kapsamlı bir güvenlik kurumu için devletlerin karakterinde güvenilmez, var oluş mantığına aykırı yönleri de

mevcuttur. Bu aykırı yönleri dile getirerek devleti güvenlik alanında tartışan Booth (2003; s.62) üç temel iddia öne sürmüştür:

1. Devletler, öncelikle güvenilir değildir. Çünkü şartlara göre bazıları kendilerine güvenliği iş edinirken (içsel ve dışsal) bazıları edinmemektedir.
2. Güvenlik üzerine düşünürken, devletleri merkezde konumlandırmak mantığına aykırıdır. Çünkü (içsel ve dışsal) güvenliği oluşturanlar bile amaçları değil araçları temsil etmektedir. Araçların güvenliğini amaçların güvenliğine zıt olarak ayrıcalıklı hale getirmek mantıklı değildir.
3. Devletler kendi karakterlerinde, kapsamlı bir güvenlik kuramına temel olarak hizmet edemeyecek kadar çeşitlidir. Çünkü yıllardır birçok kişinin öne sürdüğü üzere tarihteki farklı devletler ve bunlar arasındaki ilişkiler, bizi devlet kuramını sorgulamaya zorlamaktadır.

Güç politikaları veya realpolitik fikri, devletler bunu uluslararası politikanın temel kuralı olarak kabul ettikleri sürece anlamı vardır. Sosyal inşacı yazarlara göre, güç politikaları devletlerin davranış biçimlerini etkileyen bir fikirdir ve devletlerarası davranışın tümünü tasvir etmez. Devletler, aynı zamanda hukukun üstünlüğü ile kurumsal işbirliği ve sınırlamalar gibi diğer fikirlerden de etkilenirler. ‘Mütekabiliyet mantığı’, devletlerin gücün anlamı konusunda ortak bir bilgi sahibi oldukları ve bu doğrultuda hareket ettikleri anlamına gelir. Benzer şekilde, güven verme politikaları da devletlerin daha barışçıl bir güvenlik toplumuna doğru yol almalarına destek olacak ortak bilgi yapısının ortaya çıkmasına yardım edebilir. (Wendt, 1992; s.391-425)

Eleştirel teorisyenler için devletler, farklı niteliklere sahip olmaları ve güvensizlik sorununun çözümünden ziyade parçası olmaları sebebiyle, analizin temelinde yer

almamalıdır. Devletler, kendi halkları için güvenlik de sağlayabilir, tehdit kaynağı da olabilirler. Bu sebeple, devlet yerine bireye odaklanılmalıdır. Güvenlik, en iyi şekilde, bireyleri ve grupları normal koşullar altında yapabileceklerinden alıkoyan sosyal, fiziki, siyasi, ekonomik ve diğer kısıtlamalardan özgür kılmak olarak tanımlanan birey özgürleştirilmesiyle sağlanabilir. Özgürleştirme, ‘ilerleme teorisi’ ve ‘umut politikası’ sağlamak amacıyla ve ‘direniş politikalarına’ bir rehber olarak tasarlanmıştır.

Realizm, uluslararası politikada geçmişte hâkim olan ve devletler arasında güvenlik rekabetini destekleyen bir güç ve hükmetme söylemi olduğundan, eleştirel güvenlik yaklaşımını destekleyen diğer teorisyenler gibi, post-modernistler de realizmi uluslararası güvensizliğin temel sorunu olarak görürler. Güç politikaları, dünyanın savaşın ortaya çıkmasına yardım eden davranışları destekleyecek şekilde tasvir edilmesi olarak görülür. Gücü dengelemeye çalışmaksa, savaşa yol açan bu davranışın bir diğer parçasıdır. İttifaklar barışa neden olmaz, savaşa yol açar. Bir çok post-modernist, realizm yada güç söylemini farklı bir söylemle ve ‘tehlike’ ve ‘ulusal güvenliğe tehdit’ sayılan şeylere yönelik farklı bir yorumla değiştirmek isterler. (George, 1994) Mearshimer (1994; s.5-49) gibi neorealist yazarlar için ise uluslararası politika, savaşın ortaya çıkmasının, yağmurun yağması gibi her zaman olası bir durum olduğu gerçeğiyle acımasız bir rekabet sürecini de içermektedir.

Devletler kendilerini korumak için diğer devletlere tamamen güvenemezler. İttifaklar kurmaları, anlaşmalar imzalamaları ve güvenliklerini artırmak için sıklıkla ortak girişimlerde bulunmaları açıktır ancak yeterli değildir. Devletler hayatta kalmak için kendi savunmalarını sağlamalıdır ve bu kimi zaman saldırgan çatışma için güvenlik stratejileri izlemelerini gerektirmektedir. Devletler farklı nedenlerle saldırılarda bulunabilir: 1) Gücünü korumak ya da arttırmak, 2) Önemli ekonomik kaynaklara hâkim olmak, 3) Diğer

devletlerin aşırı güçlenmesini engellemek, 4) Saldırdığı devlet aracılığıyla diğer devletlere mesaj göndererek caydırıcılığını ve itibarını artırmak. (Griffiths, O'Callaghan, Roach, 2008; s.293)

Her ne biçimdeki tehdide göre olursa olsun, her aktör, üç halkalı bir güvenlik sistemi kurmaktadır (Dedeoğlu, 2008; s.63-64):

- 1) *En iç halka*, aktörün kendi iç güvenlik sistemidir. İçten gelebilecek ya da içte oluşabilecek tehlikeleri kapsamaktadır. Bu, en sıkı halkadır. En iç halka, belirli bir rejimin, düzenin, siyasal iktidarın, sosyo-ekonomik sistemin devamının sağlandığı halka olarak tanımlanır. En iç halkanın güvenlik tanımının siyasal iktidar tarafından belirlendiği hatırlatılmalıdır. Öyle ki, ulusal sınır, doğal kaynak ya da demografi gibi somut unsurlar bile, siyasal iktidarlara göre yeniden tanımlanıp iç güvenlik halkasına dahil edilebilir.
- 2) Hemen *ikinci halka*, Yakın çevre tehlike ve/veya güvenlik halkasıdır. Ülke sınırlarına komşu ya da yakın alanlar ve devletler, bu halka içinde yer alırlar. Bir devletin çıkarlarını genişletmesi için en elverişli coğrafya, yakın coğrafyasıdır ve bu nedenle de ikinci sıkiılıktaki güvenlik tehdit halkası burada oluşturulur. Her devlet aynı biçimde davrandığında, tehdidin de öncelikle bu halkadan gelmesi beklenmektedir. Ayrıca hemen her devletin, ikinci halka denen yakın coğrafyasında tarihsel olarak yaşanmış deneyimleri bulunmaktadır.
- 3) En dıştaki *üçüncü halka* gevşek bir halkıdır ve küresel tehdit alanını oluşturur. İkinci halkanın dışındaki bölgesel savaş ve çatışmalar, küresel savaşlar, küresel ekonomik krizler, doğal çevrenin kirlenmesi, önemli uluslararası ticaret yollarının risk altına girmesi gibi bir çok altbaşlık bu halkaya dahildir.

Söz konusu güvenlik halkaları, sıralaması değişmese de verilen önem bakımından ülkenin gücüne göre değişiklikler gösterir.

Eğer dünyada anarşinin hüküm sürdüğü düşünülürse, güç politikaları, güvensizlik sorununa çözüm olarak görülecektir. Diğer taraftan, anarşi ve güç politikaları, küresel tarihin kalıcı özellikleri olarak görülmezse, daha barışçıl olan diğer güvenlik yaklaşımları denenebilir.

Güvende olduğunu hissetmek en temel insani değerlerden biridir. (Griffiths, O'Callaghan, Roach, 2008; s.290) Güvenliğe ilişkin herhangi bir tehdit veya tehlike söz konusu olduğunda devletler tüm dikkatleri bu konuya odaklarlar. Diğer tüm ekonomik, politik veya sosyal sorunlar bu endişenin gölgesinde kalır. '*Ne kadar güvenlik yeterlidir?*' sorusunun cevabı, güvenliğin ne kadarının yeterli olacağının toplumdan topluma ve konjonktürel olarak değişkenlik göstereceğidir. Devletler bütçelerini eğitim, sağlık, güvenlik vb. değerler arasında dengeli bir şekilde dağıtmak zorundadır. Bu değerler arasında ayırım yapmak ise oldukça zor bir iştir. Uluslararası arenaya genel bir biçimde bakıldığında dünyanın büyük güçlerinin pozisyonlarını korumak için, az gelişmiş ülkelerin ise ulusal güvenliklerini korumak amacıyla askeri harcamalara diğer alanlardan daha fazla pay ayırdığı görülmektedir. Bu çerçeveden bakıldığında güvenliğin diğer değerlere (refah, otonomi, barış, birlik, ideoloji, adalet vb.) oranla ne kadar değerli olduğunu belirlemeye yarayacak üç ana yaklaşım vardır (Karabulut, 2015; s.35-36):

- 1) *Asli Değer Yaklaşımı*: Bu yaklaşım tüm şartlar altında, tüm faktörler için güvenliğin diğer değerlerden daha üstün olduğunu savunmaktadır. Realist bakış açısına göre uluslararası ilişkilerin anarşik yapısı nedeniyle devletlerin en önemli hedefi güvenliklerini korumaktır.

- 2) *Öz Değer Yaklaşımı*: Bu yaklaşım güvenliğin çok sayıdaki önemli değerlerden biri olduğunu belirterek, diğer değerleri de göz önüne almaktadır.
- 3) *Marjinal Değer Yaklaşımı*: Bu yaklaşım kaynak tahsis sorununa çözüm üreten tek yaklaşımdır. Ulusal güvenliğin bir ülke için değeri sadece ne kadar güvenliğin gerekli olduğuna değil, aynı zamanda ülkenin o anda ne kadar güvenliğe sahip olduğuna bağlı olarak farklılık gösterecektir. Marjinal değer yaklaşımı, mevcut gerçeklerin ışığında daha rasyonel bir yaklaşım olarak öne çıkmaktadır.

1900’lerden bu yana güvenlik tartışmalarında hükümetler ve bilimsel tartışmalar *genişletilmiş* bir güvenlik kavramı kullanmaktadır. Ulusal güvenlik ile yapılan ayrımların sonucunda Oswald-Spring (2009; s.1158) birleşik bir insan, cinsiye ve çevre güvenliği kavramını oluşturmuştur.

1945’ten bu yana ulusal güvenlik kavramı uluslararası ilişkiler disiplinde başlıca odaklardan biri olmuştur. Soğuk savaş döneminde Amerikan ve Sovyet stratejik kültürlerinin hâkim olduğu *modern güvenlik kavramı*, sosyal bilimlerde siyasi ve bilimsel bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.

Güvenliğin geleneksel olarak dar ve büyük ölçüde askeri tanımı yerini, güvenli veya güvensiz olmanın ne anlama geldiği konusunda daha geniş bir anlayışa bırakmıştır. Güvenliğin yeniden kavramsallaştırılmasındaki eğilimler şunlardır: a) güvenlik kavramlarının genişlemesi, derinleşmesi ve sektörleşmesi; b) gösterilenin devletten insanlar yada insanlığa (insan güvenliği) kayması; c) yeni güvenlik tehlikelerinin (tehdit, çatışma alanları, hassasiyet ve riskler) algılanması ve yeni güvenlik kaygılarının güvenikleştirilmesi; d) yeni algılanan güvenlik tehlikeleri ve kaygılarıyla, etki alanında olan

ve savunmasız insanlara bir *beka ikilemi* dayatan yeni çevresel tehlike, risk ve afetlerle yüzleşmek ve baş etmek için yeni askeri olmayan stratejiler araştırmak. (Brauch, 2008; s.552)

Tablo 3: Güvenlik Kavramlarının Kademeli Yaklaşımı

Güvenlik Kapsamı/Kavramı	Özne (kimin güvenliği?)	Risk Altındaki Değer (neyin güvenliği?)	Tehdit Kaynağı (kimden ve ne için korunma?)
Ulusal Güvenlik (siyasi, askeri)	Devlet	Egemenlik, toprak bütünlüğü	Diğer devletler, terörizm, devlet altı (sub-state) aktörler
Toplumsal Güvenlik	Milletler, toplumsal gruplar	Ulusal birlik ve kimlik	Milletler, göçmenler, yabancı kültürler, kitle iletişimi
İnsan Güvenliği	Bireyler, insanlık	Beka, hayat kalitesi, geçim	Devlet, küreselleşme, elitler, terörizm
Çevre Güvenliği	Ekosistem, insanlık	Sürdürülebilirlik	Doğa, küresel değişim, küresel ısınma, insanlık
Cinsiyet Güvenliği	Cinsiyet ilişkileri, bireyler, yerel halklar, azınlıklar, çocuklar, yaşlılar	Tarafsızlık, eşitlik, özdeşlik, dayanışma, sosyal temsiliyet	Ataerkillik, totaliter kurumlar (hükümetler, dinler, elitler), baskın kültür, hoşgörüsüzlük, şiddet

Kaynak: Oswald-Spring, 2009; s.1159

1947'den 1989'a kadar ulusal ve askeri güvenlik konuları bir yöntem (silahlanma), araç (istihbarat) ve strateji (caydırıcılık) meselesi olmuştur. Bir tehdit, çatışma alanı, hassasiyet ya da riskin *nesnel güvenlik tehlikesi* yada *öznel güvenlik kaygısı* olması siyasi bağlamda dayanmaktadır. (Müller, 2002; s.369) Büyük ölçüde organize güç kullanımı ile ilgili devletler arası bir ilişkiye atıf yaparak incelenmişse de güvenlik *toplulukları, rejimleri,*

kültürleri ya da kompleksleri için ve bir güvenlik ikilemi olarak da ele alınmıştır. (Herz, 1950; s.159)

Güvenlik olgusunun dereceli olarak tartışıldığı alanlar da vardır. Bu alanlarda güvenliğin nasıl yorumlanması gerektiği somut olgularla algıları karşılaştırarak ilerlemektedir. Arnold Wolfers'e göre, objektif güvenlik herhangi bir tehlikenin olmadığı durumdur. Subjektif güvenlik ise herhangi bir tehlike beklentisinin olmadığı yani korku yaşanmayan durumdur. (Baylis, Steve, Owens, 2010; s.233) Bir uluslararası aktörün objektif güvenliği başka bir devlet ya da devlet dışı aktörün o devlete ne kadar zarar verebileceğine veya ne kadar zarar verme niyetinde olduğuna bağlıdır. Bir devletin objektif anlamda güvende olmasının üç temel yolu vardır (Lamborn, Lebgold, 2003; s.225): 1) Bir aktörün hiç kimsenin kendisine saldıramayacağı konusunda güven duyması, 2) Herhangi bir saldırıyı önceden caydırabilecek imkanlara sahip olması, 3) Caydıramadığı bir saldırıyı bertaraf edebilme gücüne sahip olması. İnsanların subjektif olarak kendilerini güvende hissetmeleri iki faktöre bağlıdır (Lamborn, Lebgold, 2003; s.225): 1) Güvende olmayı diğer amaçlarına göre tercih etme oranları, 2) Diğer insanların ne kadar güvende oldukları. Güvenliğin objektif yönünün yada subjektif yönünün ağır basması zamana ve mekana ve en önemlisi ilgili olayın kendine özgü koşullarını bağlıdır. (Fischer, 1993; s.10)

Güvenlik sosyal bilimlerde genel çerçeve ve boyutlarına tekabül eden, bireylere, konulara, toplumsal adetler ile değişen tarihsel şartlara ve durumlara uyarlanan temel bir kavramdır. Güvenlik kavramı barışla yakından ilgilidir ve ulus devlet, devlet-üstü ve devlet-dışı aktörler için olağanüstü önlemler gerektiren bir değer ve hareket amacıdır. Yazarlardan birçoğu güvenliğin temel değerlere (hem bireyler hem de gruplar için) yönelik tehditlerden özgür

olunması anlamına geldiği konusunda uzlaştılar da analizlerin temel odanın ‘bireysel’, ‘ulusal’ yada ‘uluslararası’ güvenlik mi olması gerektiği konusunda farklılaşmaktadırlar.

Bir toplumsal değer olarak güvenlik tehlike, risk, düzensizlik ve korkunun karşıtı olarak, koruma, risk yokluğu, kesinlik, güvenilirlik, itimat ve güven ile öngörülebilirliğe işaret etmektedir. (Kaufman, 1970) Bir sosyal bilim terimi olarak “güvenlik anlamca muğlak ve esnektir” (Art, 1993; s.820). Genel bir kabul olarak güvenlik kavramının iki yüzü vardır: “güvenlik, nesnel olarak, kazanılmış değerlere yöneltilen tehditleri ölçerken, öznel olarak, bu değerlere saldırılacağı yönünde korkuların olmamasıdır.” (Wolfers, 1952; s.481) Güvenliğin öznel yönü “tehditler, kaygılar ve tehlikeden uzak olma hissi” anlamına gelmektedir: “güvenlik, böylece, bir bireyin... diğerlerinin verebileceği zarardan uzak olduğunu hissettiği ruh halidir.” (Art, 1993; 822) uluslararası ilişkilerin anarşik doğası gereği, beka ile ilgili kaygılar güvenlikle meşguliyeti doğurur. Bir devletin kendini güvende hissetmesi ya diğerlerini kendine saldırmaktan caydırabilmesi ya da saldırıya uğraması durumunda kendini başarıyla savunabilmesini gerektirmektedir. Güvenlik, yeterli askeri güç ve aynı zamanda etkin askeri güç doğurabilecek birçok askeri olmayan unsurları gerektirmektedir.

Politik olarak hayli güçlü bir kavram olan güvenliğin, yeterli kavramsallaştırma düzeyine ulaşamamış olması tehlikeli bir durumdur. (Buzan, 1991; s.25) Bu durum en önemli güvenlik tekniklerinden birinin, güvenliğin yeterince anlaşılmamış olması sonucunu doğurmaktadır. Güvenlik, bir amaç mıdır? Bir sorun alanı mıdır? Bir araştırma programı mıdır? Veya bir disiplin midir? (Haftendorn, 1991; s.3) Söz konusu sorular güvenlik tanımı ve güvenlik meseleleri söz konusu olduğunda her dönem karşımıza çıkabilmektedir.

Güvenlik kavramını yeniden tanımlama çabasının büyük bölümü güvenlik kavramının kendisiyle ilgili olmaktan çok, ulus devletlerin politika gündemlerini yeniden tanımlaması ile ilgilidir. (Baldwin, 2003; s.5) Uluslararası alanda güvenlik, iki biçimde kullanılmaktadır: birincisi, ulus-devletin güvenlik anlayışıdır. İkincisi ise, sistemin bütününe yönelik güvenlik anlayışıdır. Bu durumda ikincisi, hemen tüm devletlerin ortak olarak tehdit saydıkları durumların düzenlenmesi anlamını taşıırken, diğeri bir ulus-devletin iktidarını, vatandaşlarının refah düzeyini, ülkesel varlığını koruma ve geliştirme anlamını taşımaktadır. Bir devletin varlığını koruma ve sürdürme, hatta genişletme amacının karşısına çıkan sorunlar ve ikili-üçlü ilişkilerle çözümleyebildiği ya da çözemediği (savaş-barış vb.) her olgu ulusal güvenlik konusuna dahil olurken, çok sayıda ulus-devletin aynı zamanda karşısına çıkan benzer sorunlar, uluslararası güvenlik içinde değerlendirilmektedir. (Dedeoğlu, 2008; s.60)

Güvenlik kavramını genişletmek veya güncelleştirmek konusundaki baskıların kaynağı iki düşüncedir: birincisi, geleneksel dar askeri odaklı güvenlikle ilgili sorunlar giderek artmaya başlamıştır. İkincisi ise diğeri konu alanlarının güvenlik gündemine dahil edilmesi taleplerinin artmasıdır. Çoğu insanın ve ulusların yaşamlarına ve refahlarına yönelik günlük tertipler, geleneksel askeri perspektifin iddia ettiğinden çok daha farklıdır. Dünyanın büyük bölümünde güvenlik tehditleri artık askerlerden değil ekonomik çöküş, politik baskı, kıtlık, aşırı nüfus artışı, etnik ayrılıklar, doğanın tahribatı, terörizm, suç ve hastalıklar gibi diğeri sorunlardan kaynaklanmaktadır. (Booth, 2003; s.59)

Güvenliğin genişletilmiş tanımları doğrultusunda Barry Buzan güvenliğin beş boyutlu olduğunu söylemektedir: askeri, siyasi, ekonomik, sosyal ve çevresel. Kopenhag okulunun temel iddiasını oluşturan bu görüşün sahibi Buzan'a göre askeri güvenlik, silahlı kuvvetler

ve devletin savunma kabiliyetlerinin birbirinin niyetlerini algılama ve kullanılmalarına göre sağlanmaktadır. Siyasi güvenlik, devletlerin, hükümet sistemlerinin ve ideolojilerinin meşruluğu ve istikrarına dayanmaktadır. Ekonomik güvenlik, devletin gücü ve refahını kabul edilebilir bir seviyede tutmak için kaynaklara, finans ve pazarlara nüfuz edebilmektir. Sosyal güvenlik ise geleneksel dil, kültür, dini ve ulusal kimlik ile âdetlerin evrimi için kabul edilebilir koşulların devam ettirilmesidir. Çevresel güvenlik ise bütün insanların bağlı olduğu gezegenin biyolojik yapısının muhafazası ile ilgilidir. (Buzan, 1991c; s.34) Kopenhag okulu ayrıca beş gösterilen (Kimin güvenliği) ya da etkileşim veya analiz düzeyi (Derinleşme: uluslararası, bölgesel, ulusal, yurtiçi gruplar, birey) arasında bir ayrım yapmıştır: uluslararası sistemler, uluslararası alt sistemler, birimler, alt birimler ve bireyler. (Buzan, Wæver, 1997; 145)

Güvenlik kavramının bir diğer yapısal özelliği nereden bakıldığına göre şekillenen esnek bir kavram olmasıdır. Bu durum gerek bireyler gerekse devletler açısından tehdit algılamalarının farklılaşmasından kaynaklanmaktadır. Devletlerin yaşamış oldukları tarihsel tecrübeler, coğrafi konumları, etnik-dinsel-ekonomik-politik ve sosyal koşulları güvenliğin bu farklı algılanış biçimlerinin temelinde yatan etkenlerdir.

Güvenliğin siyasi yapılandırılmaları, siyaset yapıcılarının eylemlerini yönlendirdikleri ve böylece siyasi düzenin üzerinde yapıcı bir etkide bulundukları için, gerçek etkiye sahiptir (Wæver, 2008a; s.103). Wæver’a (2008b; s.152) göre güvenlik, bir konunun “değerli bir referans nesnesine yönetilmiş varoluşsal bir tehdit” olarak görüldüğü, “tehdit ile mücadele için acil ve istisnai önlemler”in kullanılmasını mümkün kılan bir söz eğitiminin sonucudur (güvenlikleştirme). Güvenlik kavramları, her zaman, onları ya geçmişteki eylemleri analiz etmek, yorumlamak ve değerlendirmek için araç olarak kullananlar ya da belirli bir güvenlik

tehlikesine yönelik olarak mevcut zaman ya da gelecekteki eylemleri talep edenler veya meşrulaştırmak için kullananlar tarafından gerçekleştirilen sözlü ifadelerin ya da yazılı açıklamaların ürünüdür. (Brauch, 2015; s.172)

Eleştirel güvenlik teorisyenlerine göre toplumların önündeki en önemli güvenlik engeli bireylerin sanal cezasızlıkla insanlık dışı muameleye maruz kalabileceği korumalı bir alan sağlayan mevcut kurallar, normlar ve kurumlardır. (Dunne, Wheeler, 2004; s.10) Geleneksel güvenlik anlayışı devletler, askeri güç ve statükonun korunması üzerine kurulmuşken, eleştirel güvenlik anlayışında *özgürleştirme* temel değerdir ve bu bağlamda birey, adalet ve değişim gibi kavramlara odaklanılmıştır. (Booth, Vale, 1997; s.337) Eleştirel yaklaşımla güvenlik, tarihten seçilmiş belli olayları siyasi gündeme almamızı sağlayan, karşılaşılan yeni tehlike ve tehditleri belli bir düşünce kalıbıyla düşünmemizi sağlayan ve tercih edilen çözüm politikalarını meşrulaştıran söylem ve eylemler bütünüdür.

Güvenliği mekânsal boyutuyla değerlendirdiğimizde, güvenlik politikasının ulusal egemenliğin toprak, halk ve yönetim sistem bakımından savunulması şeklindeki klasik hedefleri de küreselleşme ve bölgesel bütünleşme eğilimleri sonucunda değişmektedir. Güvenlik kavramının farklı ülke, siyasi sistem, kültür ve din ile bilimsel disiplinler, ulusal siyasi süreçler, sivil toplum hareketleri ve sosyal hareketlerle, aynı zamanda uluslararası örgütlerin yönlendirici ve meşrulaştırıcı hareketleri ile kullanım alanları açtığı görülmektedir. Neoklasik Realizm, güvenlik tehditlerinin hem birim ve bireyler gibi iç faktörlerden, hem de uluslararası sistem gibi dış bir faktörden kaynaklanabileceği yaklaşımını benimsemektedir. (Açıkmeşe, 2011; s.54) Ancak buna rağmen Neoklasik Realizm güvenlik sorunlarının kaynağının yapıdan kaynaklanan değişim olduğunu ileri sürmektedir. (Açıkmeşe, 2011; s.54)

Tablo 4: Uluslararası İlişkiler Teorilerinin Güvenlik Yaklaşımı

	Realist Güvenlik Anlayışı	Neoklasik Realist Güvenlik Anlayışı	Kopenhag Okulu Güvenlik Anlayışı	Eleştirel Güvenlik Anlayışı
Kimin/Neyin Güvenliği	-Güvenlik= askeri açıdan güç -Güvenlik= birey güvenliği= devlet güvenliği= milli güvenlik	-Güvenlik= askeri açıdan güç -Güvenlik= birey güvenliği= devlet güvenliği= milli güvenlik	Bireysel güvenlik= Toplumsal (gruplar) güvenlik= ulusal güvenlik= bölgesel güvenlik= uluslararası güvenlik	Baskı altındaki bireyin ve ezilen grupların güvenliği
Kime/Neye Karşı Güvenlik	<i>Öteki</i> devletlerin askeri kuvvetlerinden doğan tehlikelere karşı güvenlik	Algıyla şekillenen, <i>öteki</i> devletlerin askeri kuvvetlerinden doğan tehlikelere karşı güvenlik	Sosyal, çevresel, ekonomik, politik, askeri alanlardaki söylemle belirlenen tehlikelere karşı güvenlik	Yapısal şiddete karşı (ekonomik ve sosyal geri kalmışlığa yol açan her türli siyasi ve kurumsal baskıya karşı)
Risk/Tehdit Belirleyen Aktör	Uluslararası sistem, devlet ve ulusal kurumlar (verili)	Yöneticinin kararı ve yönlendirmesi (verili+inşa)	Yönetici elitlerin söylemlerinin toplumsal kabulü (inşa)	Uluslararası kurumlar, toplumsal farkındalık ve kabul (verili)
Güvenliği Kim Sağlar	-Silahlı kuvvetler -Diplomasi -İstihbarat servisleri	-Silahlı kuvvetler -Diplomasi -İstihbarat servisleri	Konu hakkındaki meşruiyetini sağlamış kurumlar	Alternatif siyasi kurumlar ve oluşumlar
Güvenlik Nasıl Sağlanır	Ülkenin sahip olduğu ekonomik ve askeri kapasitenin	-Yöneticinin kararları doğrultusunda alınan tedbirler - Ülkenin sahip	-Komşu ülkelerin güvenliği sağlanır -Söylemsel	-Birey ve ezilen grupların özgürleşmesi -İnsani

	sürekli artması, yenilenmesi ve çeşitli ittifaklarla sağlanır	olduğu ekonomik ve askeri kapasitenin sürekli artması, yenilenmesi ve çeşitli ittifaklarla -nüfuz alanlarının genişletilmesi	anti yaklaşım -Yöneticinin kabul ettirdiği algılar doğrultusunda alınan tedbirler	güvenliğin ve pozitif barışın sağlanması - Anlaşmazlıkların diyalog yoluyla çözülmesiyle sağlanır
Teorilerin Kullandığı Kavramlar	-Güvenlik ikilemi -Güçler dengesi	-iç politika -yöneticinin kararları	Güvenlikleştirme	-Yapısal şiddet -Negatif-pozitif barış

Kaynak: (Kardaş, 2017; s.342), (Açıkmışe, 2011), (Buzan, Wæver, de Wilde, 1998), (Zakaria, 1992), (Küçüksolak, 2012) kaynaklarından yararlanılarak tarafımda hazırlanmıştır.

Neoklasik Realizmin güvenlik algısında farklılaşan tehdit ve tehdidin belirlenmesindeki aktör, ulusal güvenlik yönetiminin şekillenmesinde önemlidir. Tehdidi belirlemede sistemden ziyade yöneticiyi öncelmesi, siyasal sistemin bir iç faktör olarak ulusal güvenlikte doğrudan etkili olduğu iddiasını güçlendirmektedir. Yöneticinin kararları ile uluslararası sistemin temelindeki mücadelenin doğurduğu ulusal güvenlik sorunlarına karşı güç dengeleme politikaları ve içeride de istikrarlı ve güçlü bir politika izlenmesi gereksinimi, yürütmenin yönetici ile ilişkilendirildiği bir sistem olarak başkanlık sistemi varlık ve uygulamalarını desteklemektedir.

Güvenlik Terimleri

Güvenlik olgusunu incelediğimizde bazı terimlerin de daha kapsamlı bilinmesi gerekmektedir. Zira bu terimler güvenliği benimseme ve yorumlama kıstasları altında belirleyici statüdedir.

Güvenlik alanındaki en önemli terimlerden biri olan **tehdit** kavramını David Singer geleneksel anlamı içinde şu şekilde formüle etmiştir: “tehdit= yapabilirlik/kapasite X niyet”. Burada yapabilirlik, niyetten daha öncelikli olarak ele alınmalıdır. Zira esas olan yapabilirliktir, niyetler ise her an değişebilir. (Nutter, 1994; s.34) Niyet, karşı tarafın kendi hedeflerini gerçekleştirme arzu ve istekliliğini tanımlar. Yapabilirlik ise imkan-kabiliyet ve davranış-eylemler ile açıklanabilir. İmkan-kabiliyet, askeri güç dahil, kullanılabilecek ulusal güç unsurlarının hazırlık durumudur. Davranış-eylemler ise karşı tarafın yürüttüğü faaliyetlerdir.

Tehdit, genel olarak üç biçimde ortaya çıkar: Birincisi, eldekini kaybetme riskidir. İkincisi, başka bir aktörün/aktörlerin elinde yada etkisinde olanı ele geçirememesi ve/veya bir üçüncü güce kaptırma riskidir. Üçüncüsü ise hiçbir aktörün tek başına neden olmadığı, bir tek aktörden bağımsız ve küresel tehditlerdir. (Dedeoğlu, 2008; s.63)

Güvenlik tehditleri konusunda bireylerin ve devletlerin harekete geçebilmesi iki aşamalı bir süreç sonunda olmaktadır (Fischer, 1993; s.50): a) tehdidi kabul etme (algılama), b) tehdiye yönelik önlemler alma (eylem).

Bir tehdidin etkili olabilmesinin beş koşulu vardır (Hovi, 1998; s.13-18):

- 1) Tehdit, *amaca uygun* olmalıdır
- 2) Tehdit, hedefin fark edeceği şekilde yeterince *sert* olmalıdır
- 3) Tehdit, *inandırıcı* olmalıdır
- 4) Tehdit, *eksiksiz/tam* olmalıdır
- 5) Tehdit, yeterince *açık* olmalıdır

Tehdit algılamaları, genel olarak 1.risk, 2.potansiyel tehdit ve 3.tehdit kavramları biçiminde şekillenmiştir. Risk, bir ülkenin ulusal çıkarlarının maruz kaldığı değerlendirilen, potansiyel tehde göre daha düşük dereceli bir tehlike algılamasıdır. Potansiyel tehdit, imkan ve yetenekleri mevcut olmakla beraber, halihazırda düşmanca niyeti olmayan veya düşmanca niyete sahip olmakla birlikte, imkan ve yeteneklerini henüz geliştirmekte olan ülkeler ve uluslararası terör örgütleri ile yurtiçindeki iç tehdit unsurları için tanımlanan, tehde göre daha düşük dereceli bir tehlike algılamasıdır. Tehdit ise bir devletin ulusal çıkarlarının yurtiçi ve yurtdışından bir grup veya devletin/ devletler grubunun gerek niyet, gerek imkan-yetenek, gerekse faaliyet ve girişimleri itibariyle doğrudan maruz kaldığı en yüksek dereceli tehlike algılaması olarak tanımlanmaktadır.

Tehditler, oluşumları ve yönetim biçimleri açısından iç tehdit ve dış tehdit olarak sınıflandırılmaktadır. Dış tehdit, diğer bir ülkenin ve uluslararası terör örgütlerinin niyetlerinin, olanak ve yetenekleriyle hareketlerinin, asimetrik tehdidi de kapsayacak şekilde değerlendirilmesine dayanan tehlike algılamasıdır. Dış tehdit, doğrudan veya örtülü olabildiği gibi askeri, siyasi, ekonomik ve kültürel tehditler şeklinde ülkelere yönlendirilebilmektedir. İç tehdit ise kökü ve kışkırtıcı kaynakları içeride ve/veya dışarıda olan, yurtiçinde açık veya gizli olarak yürütülen, anayasal düzene, ülke bütünlüğüne ve çıkarlarına yönelik, tehlike algılamasıdır.

Tehdit algılamasında aşağıda sıralanan temel konulardaki hassasiyetler önemli bir fark alanıdır. (Demir, 2003; s.19-20) Bu konular devamlı takip gerektiren sistemsal kırılma alanlarıdır.

1. Uluslararası terörizmle mücadele.
2. Saldırma amacı güden, saldırgan politikayı engelleme.

3. Tehlikeli silahların yaygınlaşmasını engelleme.
4. Demokrasiyi yayma ve koruma.
5. İnsan hak ve hürriyetleriyle küresel demokratik değerleri yayma ve koruma.
6. Piyasa ekonomisinin geliştirme ve yayma.
7. Finansal istikrarı koruma.
8. Refahı yaygınlaştırma ve arttırma.
9. Çevre ve sağlık koşullarını iyileştirme ve koruma.
10. Yolsuzlukla ve organize suçlarla mücadele.
11. Gençler, nüfus ve mülteci hareketlerini kontrol.

Caydırıcılık, *bir kişi, grubu ya da devleti yapmayı planladıkları zararlı fiilleri yapmadan önce durdurabilme yeteneği* şeklinde tanımlanabilir. Caydırıcılık 4 C'ye bağlıdır (Raskin, Berry, 2014; s.193):

- 1) Communication (İletişim): B, harekete geçmeye karar vermeden önce A tehdidinden haberdar olması sağlanmalıdır.
- 2) Capability (Yetenek): A, tehdidi gerçekleştirebilir ve masrafları karşılayabilir şekilde algılanmalıdır.
- 3) Credibility (Güvenilirlik/İnandırıcılık): B, X hareketini yaptığında A'nın kesin şekilde Y hareketini yapacağını algılamalı, A blöf yapıyor görünmemelidir.
- 4) Calculation (Hesaplama): B, X hareketinin faydalarını, A'nın Y yapması durumunda dahi daha fazla olduğunu düşünmelidir.

Çatışma kavramı, genellikle belli bir insan grubunun yine başka bir topluma karşı uzlaştırılmaz nitelikteki çıkarları nedeniyle karşı çıkması ile ilgili bir kavramdır. Lewis A. Coser, çatışma kavramını, değerler ve kıt kaynaklar ile statü ve güç elde etme gibi

faktörlerin üzerinden yürütülen, rakibi etkisiz hale getirmeyi, zarar vermeyi veya ortadan kaldırmayı amaçlayan eylemler olarak tanımlamaktadır. Uluslararası alanda çatışmalar genellikle taraflardan birinin ulusal güvenliğinin veya hayati saydığı çıkarlarının diğer devlet tarafından tehdit edildiğini düşünmeye başlamasıyla, yani özünde varlığını koruma gerekçesiyle veya uluslararası sistemden hoşnut olmadığı ve bunu kendi lehine yeniden yapılandırmak istediği zaman gündeme gelmektedir. (Arı, 2001; s.360)

Savunma terimi güvenlik ile çok yakından ilgilidir. Genelde güvenlik savunma ile elde edilir. Savunmanın temelinde askeri güç vardır ve objektif faktörler üzerine kurulur. Ancak savunmanın temelinde her ne kadar askeri güç var ise de başka etkenlerin de var olduğunu belirtmek gerekir. Örneğin, ekonomik ve politik güç ilişkileri ile diplomasi gibi araçlar olası bir çatışma durumunda ilgili tarafın elini güçlendirmektedir. (Karabulut, 2015; 18)

Politika, devletin güç ve kaynaklarını ulusal çıkar doğrultusunda hazırlama ve kullanma sanatıdır. (Mütercimler, 1997; s.38) Gücün kullanım alanını yönetmekle ilgili olduğundan politika da güvenlik alanının temel girdilerindendir. Politika, politik hareket tarzı üretilmesi, üretilen hareket tarzları arasında seçim yapılması ve seçilen hareket tarzının uygulanmasının takibiyle ilgilenir, uygulamayı stratejiye bırakır. (Denk, 2000; s.2) Yani uygulamanın başladığı yerde politika biter. Ulusal politika, ulusal gücün, ulusal çıkarlar doğrultusunda hazırlanması ve kullanılması sanatıdır.

Strateji, maksada ulaşmak için gücün hazırlanması, tanzimi ve kullanılması sanatıdır. Ulusal strateji, ulusal çıkarları sağlamak maksadıyla hazırlanan ulusal politika, plan ve programların bütünüdür. Barışta ve savaşta ulusal hedeflerin elde edilmesi için milletin politik, ekonomik ve psikolojik gücünün silahlı kuvvetlerle birlikte geliştirilmesi ve

kullanılması sanatı ve ilmidir. Stratejinin vasıtaları olan ulusal güç unsurlarını, ulusal güvenlik politikası çerçevesinde birbirlerini tamamlayacak ve destekleyecek şekilde düzenlemek iktidarın görevidir. Strateji oluşturma süreci, ülke liderliğinin ulusal politikaya uygun olarak ulusal hedefleri (sonuçları) elde etmesi maksadıyla, ulusun mevcut gücünü (kaynaklar, vasıtalar) kullanarak, stratejik ortamın koşullarını ve coğrafi yerleri nasıl (konsept, yöntem) kontrol edeceğini belirler. (Yılmaz, 2017; s.490-491)

Strateji, aktörlerin benimsedikleri çıkar ve hedeflerine ulaşmak için sahip oldukları siyasi, ekonomik, kültürel, psikolojik ve askeri güçleri bir arada kullanma becerisidir. Uluslararası ilişkilerde strateji bir devletin sahip olduğu dış politika eğilimlerini ve potansiyelini milli güç unsurlarını devreye sokarak gerçekleştirme çabası olarak da anlaşılabilir.

Strateji kavramı modern zamanda giderek askeri olan ile siyasi olan arasında bir köprü gibi algılanmaya başlamıştır. Bu yönde en önemli adımlardan birini atan Clausewitz, savaşı siyasetin bir dalı olarak tanımladığından askeri başarının siyasi amaca uygun olması gerektiği fikrini dile getirmiştir. (2007; s.252) Clausewitz'e göre bazen savaş kazanmak bazen de savaşa girmemek stratejik bir başarıdır. (2007; s.XXVI) Böylece Clausewitz stratejinin askeri alanı dışındaki anlamına da dikkat çekmiş ve stratejiyi hem savaş hem de barışın kurguladığı bir düzleme çekmiştir.

Güvenliğin Sınıflandırılma Biçimleri

- 1) Yapısal Sınıflandırma: Güvenlik kavramının *katı* ve *yumuşak* olarak ayrıştırılması yapısal sınıflandırmaya örnek olarak gösterilebilir. Genel olarak söylemek gerekirse, askeri seçenekleri gerektiren ve savunmaya yönelik güvenlik konuları *katı* (*hard security*) olarak kategorize edilirken, askeri olmayan önlemleri

gerektirenler ise *yumuşak (soft security)* olarak değerlendirilmektedir. (Gürkaynak, 2004; s.4) Küreselleşme süreci ve yeni tehditlerin oluşumuyla bahsedilen katı yumuşak güvenlik ayrımının geçerliliğini yitirerek daha komplike bir anlayışla *hibrit* modellerin geliştiği görülmektedir.

- 2) Analiz Düzeyi Sınıflandırmaları: bu tür sınıflandırmalarda özelden genele doğru yapılan ve beş temel kategori içeren örnek gösterilmektedir: a) bireysel güvenlik, b) ulusal güvenlik, c) bölgesel güvenlik, d) uluslararası güvenlik, e)küresel güvenlik. (Baylis, Smith, Owens, 2010; s.233-234)
- 3) Sektörel Sınıflandırma: bu sınıflandırmayı ilk kez ortaya koyan Buzan, 21. yüzyılda devlet merkezinde meydana gelen güvenlik anlayışı değişiminin doğrudan veya dolaylı olarak çevreye (*periphery*) de etkide bulunduğunu söylemiştir. Bu çerçevede Buzan'a göre güvenlik beş farklı sektörlerde ele alınmalıdır (Buzan, 1991b, s.439-451):
 - a) *Politik Güvenlik*: Devletlerin organizasyonun yapılanmaları ve istikrarları, hükümet sistemleri ve ideolojilerle ilgilidir. Genel olarak bakıldığında devletlerin yönetimleri ile ilgili olan bir çok konuyu içerdiği görülmektedir.
 - b) *Askeri Güvenlik*: En genel anlamıyla devletlerin savunma ve saldırı temelindeki askeri yapılanmalarıyla ilgilidir.
 - c) *Ekonomik Güvenlik*: Kabul edilebilir refah seviyelerini ve devlet gücünü sürdürmek için gereken kaynaklara, finansa ve pazarlara erişim ile ilgiliyse de son dönemdeki büyük politik değişiklikler, çevrenin (*periphery*) ekonomik güvenlik problemlerinde küçük değişikliklere sebep olmuştur.
 - d) *Toplumsal Güvenlik*: Toplumsal kimlik ve kültür modellerini (dil, din, gelenek, vb.) etkileyen tehditler ve güvenlik açıkları ile ilgilidir. Merkez-çevre

ilişkilerinde yirmi birinci yüzyılın başında gündeminde en belirgin olan iki konu göç ve rakip uygarlık kimliklerinin çatışmasıdır.

- e) *Çevresel Güvenlik*: Ülkesel, bölgesel ve evrensel düzlemde insanların bağımlı halde oldukları çevresel koşulların korunmasıyla ilgilidir.

2.1.3. Ulusal Güvenlik

Ulusal güvenlik kavramı İkinci Dünya Savaşı döneminde ABD’de “Amerika’nın dünyanın geri kalanı ile ilişkisini açıklamak için” ortaya atılmış Amerikan güvenlik sisteminin ya da ulusal güvenlik devletinin gelişmesiyle savaş döneminin temel kavramlarından biri olmuştur. (Yergin, 1978; s.196) İki Dünya Savaşı arası dönemde ve savaş sonrasında, 1930’larda karşılaşılan temel askeri silahlanma eleştirisinden benzeri yaşanmamış bir asker ve silah yığılması ve dış politika elitlerinin hakim zihniyetlerinin askerileştirilmesine uzanan önemli bir zihniyet değişikliğini meşrulaştırmak için kullanılmıştır. Sağlam bir endüstriyel ve ekonomik temel, güçlü bir istihbarat ve polis kuvvetiyle güçlendirilmiştir.

Ulusal güvenlik bir devletin sınırlarına, ekonomik refahına, vatandaşlarının fiziksel varlığına ve sahip olduğu değerlere yönelik tehditleri tespit etmek, onları bertaraf etmek ve bu uğurda diplomatik, siyasi, ekonomik ve askeri imkan ve kabiliyetleri kullanmakla ilgili bir kavramdır. (Kardaş, 2017; s.340) Helga Haftendorn’a göre ulusal güvenlik, bir ulusa yönelik askeri tehditlerin yokluğu veya bir ulusun dış tehditlere karşı korunaklı olması durumudur. (Levy, 1995; s.39) Giacomo Luciani’ye göre ulusal güvenlik, dışarıdan gelebilecek saldırganlıklara dayanabilme gücüdür. Penelope Hartland-Thunberg’e göre ulusal güvenlik, bir devletin ulusal çıkarlarını dünyanın her yerinde başarılı bir şekilde koruyabilmesidir. Walter Lippman’a göre ulusal güvenlik, bir devletin öz değerlerine yönelik tehditleri savuşturabilmesi, meydan okunduğunda olası bir savaşı zaferle sürdürebilmesi yeteneğidir.

(Buzan, 1991; s.36) Frank Trager’a göre ulusal güvenlik, hükümetlerin ulusal çıkarlara yönelik ulusal ve uluslararası saldırılara karşı devleti korumaya dönük politikalarıdır. (Shultz, 1997; s.46) Ulusal güvenlik kavramı, bir devletin fiziki güvenliğin, toprak bütünlüğü, milli egemenliği ile politik, ekonomik ve sosyal istikrarı gibi ögelere işaret etmektedir. (Çiçekli, 2003; s.173) Arnold Wolfers, ulusal güvenliğı "hiç kesin bir anlamı olmayan" "belirsiz bir sembol" olarak nitelendirmiştir. Alastair Buchan, "Güvenlik birçok anlamı olan bir kelimedir" demiştir. Yazarların çoğı, güvenliğı askeri bir tehdidin yokluğuyla veya ulusun dış kaynaklı bir devirme veya saldırıya karşı korunması ile sınırlamıştır. (Haftendorn, 1991; s.4)

Enloe, ulusal güvenlik kavramının devleti dış saldırılardan korumaktan ziyade hâkim erkek egemen düzeni kurduğunu belirterek, bu kavrama karşı çıkmaktadır. (Terriff, Croft, James, Morgan 1999; s.91)

Ülkeler ulusal güvenliklerini korumak için sahip oldukları askeri gücü, savunma, saldırı, caydırıcılık, zorlayıcı diplomasi ya da zorlayıcı önlemler (ambargo, abluka vb.) gibi strateji ve yöntemleri devreye sokmak için kullanmaktadır. Güvenlik, mevcut gücün ne zaman kullanılacağı, ne zaman güç kullanımına son verileceğı, ne ölçüde güç kullanımında ısrar edileceğı ve çoğunlukla güce dayanarak caydırıcılığın nasıl kullanılacağına ilişkin sorulara verilecek cevaplarla yakından ilgilidir. (Lamborn, Lebgold, 2003; s.229-232)

Ulusal güvenliğı sağlamak için devletler çeşitli stratejilere başvurumaktadırlar (Karabulut, 2015; s.22-23):

- 1) Yaşa ve Yaşat: bu strateji, komşularla iyi ilişkiler kurarak barış içinde bir arada yaşama stratejisidir.

- 2) Güçlüye entegre olmak: bu strateji, zayıf bir devletin güçlü bir devletin idaresine girip onun liderliğini ve korumasını kabul ederek güvenliğini sağlamasıdır.
- 3) Tarafsızlık: daimi veya geçici olarak tarafsızlığını ilan ederek savaşlara ve askeri ittifaklara taraf olmama stratejisidir.
- 4) Sorumluluk teslimi: burada devletlerin güçlü bir hegemonu destekleyerek güvenliklerini korumaya çalışmaları sözkonusudur.
- 5) Güç dengesi: ulusal güvenliği korumaya yönelik devletlerin başvurduğu en geleneksel stratejidir. Kurulan güç dengesi sistemiyle devletler arasında göreceli bir denge sağlanmakta ve bu durum olası saldırgan politikaların önüne geçmektedir.
- 6) Hegemonya: güçlü devletlerin ulusal güvenliklerini tehdit eden yada edebilecek oluşumları veya devletleri baskın gücünü kullanarak istediği noktaya getirmeye yönelik stratejileridir.

Ulusal güvenlik 1)yapısal düzey, 2) rejim düzeyi, 3) stratejik düzey olarak ele alan bir yaklaşım mevcuttur. Bu yaklaşıma göre bir devlet ya alttan (yapısal düzey - bireylerin ve grupların rejim üzerindeki baskıları: devrim, iç savaş vb.-) ya üstten (rejim düzeyi - hükümetlerin rejimi tehdit etmeleri: faşizm, diktatörlük vb.-) ya da dıştan (stratejik düzey - başka ülkelerden gelecek saldırılar-) tehdit altında olabilir. Bu üç düzeyden birinin tehdit altında olması diğerlerinde de zafiyete yol açacaktır. Örneğin, rejim güvenliği sarsılan bir devlet ülke içinde karışıklıklar yaşayabileceği gibi dış saldırılara da açık hale gelebilir.

Soğuk Savaş'ın 1989 yılında sona ermesinin ardından dünya, küreselleşme olgusuna ivme vermiş, çok hızlı bir değişim dönemine girmiş bulunmaktadır. Küreselleşme, bünyesinde farklı boyutlarda birçok konuyu barındıran karmaşık sosyal, ekonomik ve politik içeriğe sahiptir. Küresel ekonomik bütünleşme süreci siyasi ve sosyal dağılmayı hızlandırmaktadır. Küreselleşmenin en önemli olgusu etki yaratma yeteneği, ülkelerin ve toplumlara etkileme

yeteneğidir. Bu etkileri alıcı konumunda olanlar yani küreselleşmeye ayak uydurmayanlar sürekli bir kırılganlık ve hassasiyet duygusuyla küreselleşme ve küreselleşmenin temsil ettiği değerlere karşı savunmaya dayalı refleks geliştirmektedirler. (Moralı, 2003; s.1-5) Küreselleşme ulus devletin güvenliğini aşındıran ve göz ardı eden nitelikleriyle öne çıktığından 21. yüzyılda ulus devletin güvenlik kavramı yeniden gözden geçirilmelidir. Küreselleşmenin ulusal güvenliğe etkileri aşağıdaki şekilde özetlenebilir (Yılmaz, 2017; s.75):

- Uluslararası ve ulusüstü yapıların gelişmesi ulusal egemenliğin aşınmasına yol açmakta, ulusal çıkarları sağlamaya yönelik güç politikalarının uygulanmasını güçleştirmektedir.
- Küresel ekonomik bütünleşme ekonominin ulusal denetimini ve hükümetlerin etkinliğini sınırlamakta, devleti güçsüzleştirmektedir.
- Ekonomi ulusal gücün lokomotifi olarak ortaya çıkarken uluslararası ekonomik aktörlerin (çok uluslu şirketler, IMF, dünya bankası vb) ulusal ekonominin gelişmesindeki belirleyici rolü, ekonomik güvenliği, ulusal güvenliğin en önemli güvenlik parametresi haline getirmektedir.
- Ulus ötesi sosyal ve dini hareketler ulusal güvenliğe meydana okumaktadır.
- Küresel iletişim ve ulaşım devletin sınırlarının kontrolünü daha da güçleştirmiştir.
- Ulusal birlik, etnik ve dinsel çeşitlilik ile devletten özerklik taleplerinin tehdidi altındadır.
- Ulus devletin yeniden yapılanma ve rollerini yeniden belirlemenin yanında ulusal güvenlik ve güç kullanımı konusunda yeni yöntem ve vasıtalarla ihtiyacı vardır.

Ulusal güvenlik, “devletin anayasal düzeninin, ulusal varlığının ve bütünlüğünün uluslararası alanda siyasi, kültürel ve ekonomik dahil bütün çıkarlarının ve ahdi hukukunun

her türlü dış ve iç tehditlere karşı korunması ve kullanmasıdır”. (Yılmaz, 2017; s.481)

Tarihsel sürecin sonunda varılan uluslar ve onlardan meydana gelen ulus devletler uluslararası sistem ve hukuk nezdinde kabul edilebilir bir çerçeveye çizmiştir. Devlet, uluslararası anlaşmaların güvence altına aldığı sınırları içinde, bağımsız ve siyasal bir bütün olarak kabul edilir. Bir devletin egemenliği şu unsurlardan oluşur (Griffiths, O’Callaghan, Roach, 2008; s.299-300):

- Devletler yasal olarak eşittir.
- Her devlet kendi ülkesinde tam egemenlik haklarını kullanır.
- Her devlet diğer devletlerin hukuki varlığına saygı göstermek yükümlülüğündedir.
- Bir devletin ülke bütünlüğü ve siyasal bağımsızlığı ihlal edilemez.
- Her devlet kendi siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel sistemini serbestçe seçme ve geliştirme hakkına sahiptir.
- Her devlet diğer devletlerle barışçıl bir şekilde yaşamak için uluslararası yükümlülüklerine tam olarak ve titizlikle uymak zorundadır.

Barry Buzan, devletlerin kendi daha ulusal güvenlik çıkarlarına odaklanma eylemini kabul etse de uluslararası sistemdeki daha olgun devletler arasında, kendi politikalarını belirlerken komşularının da çıkarlarını dikkate almak için önemli güvenlik nedenleri olduğu konusunda artan bir farkındalık bulunduğunu savunmaktadır. Devletler, “ulusal güvenliklerinin birbirine bağımlı ve şovenist çekiciliği ne olursa olsun sadece kendi çıkarlarına yönelik güvenlik politikalarının nihai olarak kendi kendine tahrip edici olduğu anlayışını” (Buzan, 1991; s.208) giderek içselleştirmektedir.

Ulusal güvenlik, ancak İkinci Dünya Savaşı’nın sona ermesinden beri akademik ve siyasal uluslararası politika ve dış politika tartışmalarında, önemli kabul edilmektedir. Hiçbir sosyal

bilim kavramı, ulusal güvenlik kadar suiistimal edilmemiş ve yanlış kullanılmamıştır. Ulusal güvenlik kavramının, devletin sınırları içerisinde kalan bireyleri kapsayacak şekilde iç güvenliği, diğer yandan devlete karşı dışarıdan gelebilecek tehlikelere yönelik dış güvenliği kapsadığı genel kabul görmektedir. Bununla beraber, ulusal güvenlik bir bütündür, bu ayrım daha çok güvenliğe yönelik tehditlerin kaynağını işaret etmek içindir.

Ulusal güvenliğe ilişkin tanımlar analiz edildiğinde, ulusal güvenlik kavramının kapsamında şu üç ana unsurunun bulunduğu anlaşılmaktadır: ulusal çıkarlar, tehdit ve tehditlere karşı tedbir alma. Ulusal güvenlik kavramı, ülkelerin siyasi yapılanmaları içerisinde öncelikle bir öneme sahiptir. Ülkenin takip ettiği güvenlik politikalarının nihai hedefi de algıladığı tehdit ve baskılar karşısında bağımsızlığını ve çıkarlarını korumak ve kollamaktır.

Ulusal güvenlik politikasının, ulusal güvenliğin sağlanması, ulusal hedeflere ulaşılması ve bu iki unsur için, iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasların (politika esasları) tespit edilmesi gibi üç temel unsuru bulunmaktadır. Ulusal güvenlik politikasının tespitine müteakip, ulusal güç unsurlarının sağladığı imkanlar dahilinde uygun politika vasıtaları seçilir. Ulusal güvenlik ülke çıkarlarının savunulmasının da ötesinde diğer devletler için de caydırıcılık sağlayacak tehditlerin oluşturulması ve güvenlik ortamını şekillendirecek tedbirlerin geliştirilmesini gerektirir. Ulusal egemenliği de sürdürmenin yegâne yoludur. ABD Savunma Bakanlığı'na göre "ulusal güvenlik ülkenin savunmasını ve dış ilişkilerini içine alan müşterek bir terimdir". Ulusal güvenliği sağlayıcı durumlar özellikle şunlardır (Denk, 2000; s.2):

- herhangi bir yabancı ülke veya ülkeler grubu üzerinde oluşturulan askeri avantaj veya savunma üstünlüğü.
- Dış ilişkilerde çok elverişli bir pozisyonun yaratılması.

- Dışarıdan veya içeriden gizli veya gizli olmayan düşmana ya da bölücü bir müdahaleye başarılı bir şekilde karşı koyacak yeterli savunma gücünün mevcudiyeti.

Bir devletin ulusal güvenlik çıkarlarının zorunlu kıldığı hallerde kuvvete başvurmadan çekinmeyeceğini inandırıcı biçimde ortaya koyması çoğu zaman etkili olur. Tabii bunun için bu ülkenin yeterli güce de gücü kullanan idaresine sahip olması gerekmektedir. (Öymen, 2003; s.165) Savunma gücünün barış zamanında en etkili bir biçimde kullanılması için siyaset ve diplomasi ile silahlı kuvvetlerin çok yakın bir uyum ve işbirliği içinde olmaları gereklidir. Askeri gücün dış politikada etkin bir sorun olabilmesi büyük ölçüde silahlı kuvvetlerin etkinliğine bağlıdır.

Ulusal güvenliğe yönelik tehditlerin genel amacı, devleti zayıflatmak, işleyemez duruma getirmek, eğer mümkünse topraklarını paylaşmak ve ortadan kaldırmak olarak sıralanabilir. Bu amaçlara ulaşmak için hedef devlete yönelik faaliyetler hem ülke içinden hem de diğer devletler tarafından yönlendirilir. Bu amaçla, siyasi rejimi, kurumları ve bütünlüğünü hedef alınarak hedef ülke siyasi olarak ortadan kaldırılmaya coğrafi olarak parçalanmaya zorlanır. Bu tehdit beraberinde terör, etnik amaçlı silahlı çatışmalar gibi düşük ölçekli savaştan topyekun bir savaşa kadar derecelenen çatışma risklerini beraberinde getirmektedir. Devlet düzeyinde tehdit kavramı, “bir kişi, grup veya devlet tarafından bir ülkenin hayati öneme sahip ulusal değerlerine yönelik, ekonomik, siyasi, sosyal, kültürel, psikolojik ve askeri olarak niyet edilen, planlanan veya uygulanan her türlü davranış ve eylemlerin bütünüdür” (Yılmaz, 2017; s.484) şeklinde tanımlanabilir.

Her lke, kendi tehdit/risk algılamalarına göre bir ulusal güvenlik politikası belirlemek durumundadır. Bu nedenle ülkeler, kendi tehdit/risk algılamaları çerçevesinde ulusal güvenlik politikalarını tespit etmeye yönelik, ulusal güvenlik sistemleri oluşturmuşlardır.

Ulusal güvenlik, ülkenin birlik ve btnlgn, refahını, yaşam huzurunu bozmaya yönelik i ve dış tehdit unsurlarını öngörme, oluşmasını engelleme ve oluşması durumunda da minimum kayıpla bertaraf etme anlamı taşımaktadır. Ulusal güvenlik politikasının, ulusal güvenliğin sağlanması, ulusal hedeflere ulaşılması ve bu iki unsur için iç, dış ve savunma hareket tarzlarına ait esasların (politika esasları) tespit edilmesi gibi üç temel unsuru bulunmaktadır. (Yılmaz, 2017; s.492) Ulusal güvenlik politikasının tespitini müteakip, ulusal güç unsurlarının sağladığı imkanlar dahilinde uygun politika vasıtaları seçilir. Bu vasıtalar arasında, diplomatik baskılar, bilimsel ve kültür alışverişinin kesilmesi, finansal ve ekonomik tedbirler, örtülü (yıkıcı) faaliyetler, konuyu uluslararası kurumlara taşıma (BM genel kurulu), ticaret ambargosu, askeri güç gösterisi, abluka, sınırlı askeri güç kullanımı ve topyekun savaş sıralanabilir.

Bazı dşnrlr devletlerin, “ulusal güvenliklerinin birbirine bağımlı ve şovenist çekiciliği ne olursa olsun sadece kendi çıkarlarına yönelik güvenlik politikalarının nihai olarak kendi kendine tahrip edici olduğu anlayışını” (Buzan, 1991; s.209) giderek içselleştirdiğini iddia etmektedir. Buzan’a göre, ulusal güvenlikten uzaklaşıldığı ve uluslararası güvenliğin daha fazla vurgulandığı bir değişim mümkündür ve kesinlikle faydalıdır.

Ulusal güvenlik sistemlerinin yapısı, her devletin coğrafiyası, jeopolitik konumu, anayasal düzeni ve sosyal yapısına bağlı olarak değişiklik göstermektedir. Ulusal güvenlik kapsamında devletin en zirvesinin toplandığı bir kuruluşa hemen her ülkede rastlanır. Ulusal

güvenlik kuruluşları, ülkelerin yürütme sistemleri içerisinde yer almakta, başkanlık sistemiyle yönetilen ülkelerin ulusal güvenlik kuruluşlarının başkanlığını Başkan, diğer sistemlerde ise Başbakan yapmaktadır. Ulusal güvenlik kuruluşlarının hemen tamamında maliye, ekonomi, içişleri ve dışişleri bakanları, milli savunma ve adalet bakanları daimi üyelerdir. İlave olarak, bazı ülkelerde genelkurmay başkanları, meclis ve/veya senato başkanları, mecliste grubu bulunan siyasi partilerin temsilcileri de daimi üyeler arasında yer almaktadır. Bütün kuruluşlarda dikkati çeken husus, üye sayılarının kısıtlı tutulmuş olmasıdır.

İkinci dünya savaşının sonuçları çerçevesinde güvenliğin evrensel bir boyut kazanması neticesi, ulusal güvenlik, sadece silahlı kuvvetleri ilgilendiren bir kavram olmaktan çıkmış, daha geniş bir yelpazede ele alınmaya başlanmıştır. İktidarların başlıca görevi, ulusal güvenlik çerçevesinde, devletin hayati ve diğer çıkarlarının korunması ve kollanmasıdır. Bu görevin yerine getirilmesinde gerekli araştırma, inceleme, değerlendirme, karar alma, uygulama vb. işlemlerin, demokratik düzen içinde, gizliliğine zarar vermeyecek şekilde bir ulusal güvenlik sistemine ihtiyaç vardır.

Bir diğer tartışma alanı ulus inşası ve yeniden inşa süreçleridir. Bu süreçlerin hem ulusal güvenlik için tehdit hem de güvenlik algısı için bir kaynak olması tartışmanın odağını oluşturmaktadır.

Ulus inşası düşüncesinin temelinde ülkelerin iç istikrarsızlıklarının dış müdahaleyle düzenlenmesi fikri yatmaktadır. Bilimsel çalışmalardan elde edilen sonuçlar, ülkelerin istikrarsızlığında ekonomik, etnik ve bölgesel etkilerin orta derecede etkili olduğu, asıl önemli istikrarsızlık unsurunun ülkenin iç politik rekabeti ve otoritesi ile ilgili süreçlerden

kaynaklandığını ortaya çıkarmıştır. Nihai olarak, bir ülkenin sosyoekonomik gelişme düzeyi, toplumsal ilişkilerin kalitesi ve sınır devletlerinde çatışmaların ortaya çıkması gibi belirli bir ülkede ortaya çıkan siyasi kriz ihtimalini önemli ölçüde etkileyen diğer birkaç faktörü tanımlasa da istikrarı korumak, adil ve açık rekabeti teşvik eden, politik kutuplaşma ve hizipçilikten kaçınan ve yürütme otoritesine önemli kısıtlamalar getiren demokratik kurumların gelişiminde yatmaktadır. (Goldstone, Ulfelder, 2004; s.9-10)

Dış güçlerin müdahalesi arkasından ulus inşasının üç aşaması bulunmaktadır (Fukuyama, 2005; s.118-120):

1. Çatışma sonrası yeniden yapılandırma olarak adlandırılabilir, devlet imkan ve kabiliyeti tamamen çökmüş, müdahale eden gücün desteğiyle temelden başlayarak yeni/yeniden kurulmakta olan ülkeler için geçerli süreçtir. Zayıf yönetimler, eksik ya da yetersiz kurumlar ekonomik kalkınma ve ulus devlet düzeyinde önemli bir sorundur.

2. Dış destekle temel kuruluşunu tamamlayabilmiş ülkelerin kendi kendini idare edebilecek devlet kurumlarını oluşturma aşamasıdır. Çeşitli insan hakları ihlalleri ve çatışmalara açık olan bu durum müdahalede bulunulan gücün ülkeden çıkması sürecinde kritik bir hal alır. Bu devletler, diğer gelişmiş ülkelere ciddi zarar verebilen uluslararası teröristleri barındırmakta veya aşırı derecede zayıf devlet kapasitelerinin getirdiği güvenlik açıklarını tamamlamak için aşırı talepkar olabilmektedirler.

3. Zayıf ülkelerin güçlendirilmesine ilişkin girişimlerdir. Bu durumda devlet yetkesi, makul düzeyde kararlı bir biçimde mevcuttur ama bazı vazgeçilmez devlet işlevlerini yerine getirememektedir. Oldukça geniş olan bu kategoride yer alan zayıf devletlerin yönetimlerini

desteklemek, demokratik meşruiyetlerini geliştirmek ve kendini idare edebilen kurumları güçlendirmenin yollarını bulmak gibi uzmanlık gerektiren çalışmalar günümüz uluslararası politikalarının temel projesi halindedir.

Devlet inşasının, örgütsel planlama ve yönetim, siyasal sistemin planlanması, meşruluğun temellerinin oluşturulması ile kültürel ve yapısal unsurlar olmak üzere dört boyutu bulunmaktadır.

2.1.4. Ulusal Güvenlik Stratejisi

Yönetim sistemi nasıl olursa olsun, her ülkenin kendi çıkarlarına göre tespit ettiği güvenlik politikasının, uygulanmasını biçimleyen, usul ve metotlarını ortaya koyan, ulusal güvenlik hedeflerinin gerçekleşmesini sağlayacak olan bir stratejinin de belirlenmesi gerekir. Ulusal güvenlik stratejisi denilen bu stratejinin uygulanmasında, içinde bulunulan şartlar dikkate alınarak ve onlara uydurularak gerektiğinde değişiklikler yapılması, başarının temel şartlarından biridir.

Ulusal güvenlik stratejisi genel anlamda bir devletin kendi ulusal güvenliğini uzun vadede sağlamaya yönelik planlamadır. Bir devletin neleri tehdit olarak gördüğü ve bu tehditlerle nasıl baş etmesi gerektiğine dair cevapları içerir. Her devletin kendine has hedefleri veya tehdit algıları olabilir. Fakat günün sonunda devletler vatandaşlarına güvenlik sağlamakla sorumludur.

Ulusal güvenlik stratejilerinde hedef genel itibariyle önceden belirlenmiştir. Devletlerin güvenliğini sağlamaya yönelik beklentisi verili olarak kabul edilir ve stratejiler genelde bu ön kabule göre inşa edilir.

Devletler dışarıdan bir tehdide maruz kaldıklarında ve bundan zarar görmeleri söz konusu olduğunda, temel tercihleri ya zararın azaltılması için kendi başlarına bazı tedbirler alma doğrultusunda faaliyete geçmek, yani bir ulusal güvenlik stratejisi izlemek, ya da tehdidin kaynağındaki gerçek nedenlere inerek tehlikeyi tümünden ortadan kaldırmaya çalışmak, yani bir uluslararası güvenlik stratejisi takip etmek şeklinde olur. (Buzan, 1991; s.112)

Ulusal güvenlik stratejileri vasıtasıyla devletler, tehditleri, genelde kendi imkânlarıyla azaltmaya çalışırlar. Bu anlamda, ulusal güvenlik stratejileri olarak; toplumda özgüven artırılmaya çalışılabilir, spesifik tehlikeler karşısında bir takım kırmızı çizgiler belirlenebilir, ekonomik tehditler karşısında arz kaynakları çeşitlendirilebilir ve halk daha düşük yaşam standartları yönünde şartlandırılabilir; askerî bir takım tehditler karşısında ise, silahlı kuvvetler güçlendirilebilir ve benzeri tedbirler alınabilir. Ulusal güvenlik stratejileri izleyebilmek için yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmak gerektiğinden dolayı, mantıksal olarak yalnızca büyük güçlerin böyle bir imkânının olduğu iddia edilebilir. (Nordlinger, 1996; s.238)

Ulusal güvenlik politikaları pratiğe ulusal güvenlik stratejileriyle geçer. Ortaya çıkan yeni tehditler ve risklere karşı oluşturulan yeni güvenlik stratejilerinde ön plana çıkan ortak paydalar:

1. Caydırma: caydırma temel olarak hükümetlerin rakip ülkeyi isteklerine boyun eğdirmek için kuvvet kullanma veya tehdit etme yollarını başvurduğu zorlayıcı diplomasi yönteminin bir parçasıdır. Caydırma, aynı zamanda devletlerin kendilerini emniyette hissetmelerinin en

iyi yöntemidir ve bu sebeple devletler barıştan itibaren kuvvetli bir silahlı kuvvetler bulundurarak rakiplerinin istemedikleri davranış ya da saldırılara girişmekten vazgeçmelerini sağlarlar. Publius Flavius Vegetius Renatus tarafından yazılan *Epitome Rei Militaris (De Re Militari)* isimli çalışmada geçen “si vis pacem para bellum” (hazır ol cenge, istiyorsan sulhu salah) ifadesi, konuyu özetleyen modern tarihin ilk ve en tanınmış sözüdür. (Vegetius, 1996; s.63) Caydırmanın temelinde rakibi umulmadık bir zarara uğratabilecek misilleme yapma tehdidi bulunmaktadır. Bu tehdit rakibin yöneltildiğinde doğrudan caydırma, üçüncü bir tarafı korumak için yapıldığını değilse genişletilmiş caydırma adı verilmektedir. (Morgan, 2006; s.79)

2. Güvenlik Ortamını Şekillendirme: bir devlet veya devletler grubu tarafından, diğer bir devlet veya devletler grubu üzerindeki ulusal çıkar veya çıkarlarının gerçekleştirilebilmesi için içeriden veya dışarıdan gerektiğinde kullanılmak üzere potansiyel tehdit yaratılması ve bu olgunun mevcut diğer politikalar içine oturtulmasıdır. Diğer ülkelere yöneltilen demokrasinin yaygınlaştırılması, kitle imha silahlarının yayılmasının önlenmesi, insan haklarına saygılı rejimler kurulması gibi tezlerin altında yatan gizli hedeflere yönelik müdahale biçimleri *güvenlik ortamının şekillendirilmesi* gibi yeni bir terminoloji kapsamı içinde ele alınmaktadır. Güvenlik ortamının şekillendirilmesi, hedef ülke veya bölgedeki iç ve dış koşulların açık, gizli veya örtülü yöntemlerle değiştirilerek dış politika amaçlarına uygun bir güvenlik ortamı sağlanması veya gelecekte muhtemelen daha büyük çaplı müdahaleler için gerekli uygun koşulların oluşturulmasını öngörmektedir.

3. Kriz Yönetimi ve Savaş Dışı Harekat: yaşadığımız yüzyılda, devletler ve milletler arasındaki sorunlardan tırmanmanın sıcak savaşa götürmeden, hatta çoğu zaman kuvvet kullanılmadan çözümlendiğini görmekteyiz. Etkin bir kriz yönetimi, krizlerin savaşa gerek

kalmadan ve gerekirse savaş dışı yollarla çözümüne öngörmektedir. Kriz yönetim stratejileri, taarruz ve savunma stratejileri olarak iki ana grupta toplanabilir. Kriz yönetiminde taarruz stratejileri: a)şantaj stratejisi, b)kontrol edilmiş baskı stratejisi, c)oldu-bitti stratejisi ve d)yıpratma stratejisi olarak altı bölüme ayrılmaktadır. Kriz yönetiminde savunma stratejileri ise: a)tırmanmayı sınırlama stratejisi, b)göze göz, dişe diş stratejisi, c)imkanları deneme stratejisi, d)hat çekme stratejisi ve e)zaman tasarrufu stratejisi olarak sınıflandırılmaktadır. (Yılmaz, 2017; s.524)

4. Sınırlı ve Topyekun Savaş: askeri güç kullanımı sınırlı müdahale şeklinde olabileceği gibi doğrudan doğruya topyekun savaş şeklinde de olabilir. Topyekun savaş, tarafların bütün güçlerini ortaya koyduğu ölüm kalım mücadelesi yaptığı bir savaş şeklidir. Bilgi çağında, fayda ve zararları kıyaslandığında ülkelerin genel bir konvansiyonel savaşa girme ihtimali rasyonel görünmemektedir. (Lee, 2007; s.12) Bir savaş olasılığı belirdiğinde tercih edilecek savaş yöntemi ancak belirli hedeflere ve kısıtlı kaynaklarla yöneltlen sınırlı savaş olacaktır. Sınırları savaş hedefleri elde edip savaşı soğuk savaşa ve yumuşamaya, nihai olarak barışa dönüştürebilmelidir. Örtülü hareket, Ülkeler kendi çıkarlarını ve ulusal hedeflerini elde etmek için uygun şartların ve zeminin hazırlanması maksadıyla hasım ülkelerde devamlı huzursuzluğa, güvensizliğe ve kargaşaya sebep olacak şekilde sabotaj ve tahrip faaliyetleri ile iç olaylardan faydalanan yıkıcı ve bölücü eylemleri destekleme şeklinde örtülü hareketlere girişilmesidir. Vekalet savaşı ise iki hasım devleti doğrudan karşı karşıya getirmeye, fakat çatışan ulusal çıkarlarını gerçekleştirmek için kendine yakın bir devleti destekleyerek onun çıkaracağı bir savaşı kendi çıkarları için kullanma halidir. Bu çerçevede incelenebilecek üç tür güç kullanımı mevcuttur:

a) Sert Güç Kullanımı:

Riskli olduğu için topyekûn askeri güç kullanmaktan kaçınılmasına, dış politika aracı olarak genellikle en son başvurulanan yöntemin silahlı güç kullanma tehdidinde bulunma veya silahlı güç kullanma olmasına karşın bazen devletler bu yola başvurmayaya mecbur kalmaktadırlar. Devletin, ulusal varlığını güven içinde bulundurması ancak aktif bir silahlı gücü elde bulundurulmasıyla mümkündür. İçinde bulunduğumuz çağı, niteliğin niceliğe tercih edildiği, savaşın bilgisayarlaştığı, ticari teknolojilerin savunma için rolünün arttığı bir dönemdir. Teknolojik üstünlükleri olan, uygun silah ve araçlarla donatılmış ve sistemler dahilinde entegre olmuş, yeni eğitilmiş birlikler devrindeyiz. Teknoloji ne kadar gelişirse gelişsin savaşın asli unsuru ve en güçlü silah her zaman insandır. Büyük savaş olasılığının ortadan kalkmasıyla askeri silahlı çatışmalar düzenli hale gelmiştir. Güçlü devletler sınırlı konvansiyonel savaşlarda kendilerine müttefik ülkeler bularak, bunları danışmanlar ve küçük askeri güçlerle destekleyerek, arka planda kalmayı ve daha çok seyirci konumunda olmayı tercih etmeye başlamışlardır. (Mann, 1992; s.184) Nükleer yarış döneminde ulusal yok olmanın önüne geçmek için bulunan bu yöntem daha sonra kamuoyunu da rahatlatmak için uygulanmaya devam etmiştir.

b) Düşük Yoğunluklu Savaş

21. yüzyılın savaşları olarak değerlendirilen düşük yoğunluklu çatışmalar, siyasi ve sosyal çabaların, değişik yoğunluktaki askeri faaliyetlerin, idari reformların ve psikolojik harekâtın kompleks bir karışımıdır. Düşük yoğunluklu çalışmalar genellikle uzun sürelidir ve diplomatik, ekonomik ve psikolojik baskılardan, terörizm ve ayaklanmaya kadar geniş bir alanı kapsar. Bu tür çatışmalar genel olarak politik, sosyal, ekonomik ve psikolojik hedeflere ulaşmak için yapılan, sınırlı politik-askeri mücadelelerdir.

Düşük yoğunluklu savaş biçimindeki bir dış müdahale diplomasiden ziyade askeri, özel veya paramiliter güç kullanımını kapsayan gayri nizami bir mücadele biçimidir. Düşük yoğunluklu savaş çerçevesindeki operasyon türleri, temel askeri metinlerde altı ana başlıkta sıralanmaktadır: dıştan iç savunma (foreign intertrial defence)/yönetime el koyma, karşı ayaklanma (proinsurgency), terörizme karşı operasyonlar, uyuşturucu operasyonları, barışı koruma operasyonları ve barış zamanı sınırlı operasyonlar. (Yılmaz, 2017; s.680)

c) Gerilla Savaşı

Gerilla savaşı, düzenli ordu sahibi olmayan ve çeteler halinde ülkenin hükümetine karşı vur kaç mücadelesi yapan, genelde ayrılıkçı grupların yürüttükleri silahlı mücadele şeklidir. Gerilla savaşının temeli olan ayaklanma, bozucu faaliyet ve askeri güç kullanımı ile anayasal hükümeti değiştirmeyi amaçlayan bir harekettir. (“Insurgency”, 2010; s.6) Gerilla savaşı barışta, eğitilmiş, örgütlenmiş ve donatılmış silahlı gerilla grupları tarafından yürütülmektedir. Amaç, halkı yıldırma, devlet otoritesini sarsıp zayıflatma, ulusun devlete güvenini sarsıp onu başka kuvvetlere bağlamaktır. Dış destek olmadan bir gerilla faaliyetinin yaşaması neredeyse imkansızdır. Gerilla savaşı halkının çoğunluğu tarafından meşru olarak görülüyor (siyasi amaç) ya da işgalci bir hükümete karşı yapılıyorsa yasal ve hatta devrimci nitelikli bir organizasyon olarak kabul edilebilmektedir. (Griffith, 1989; s.43-44)

Bu tip gerilla savaşları için yerini belirleme, izole etme ve kökünü kazıma olarak tarif edilebilecek aşamalı bir mücadele önerilmektedir. Saldırganların yenmek için her şeyden önce zaman ve yer olarak fiziksel yerini belirlemek gereklidir. Yerini belirleme zaman, enerji ve kaynak israfının önüne geçmektedir. Onun için erken ikaz, istihbarat toplama ve analiz yapacak iyi bir teşkilata ihtiyaç vardır. (Griffith, 1989; s.111-112)

Ulusal güvenlik strateji belirlenirken alınan önlemler ve verilen kararların tehdit oranı ve güç kapasitesi ile doğrudan ilişki olduğu açıktır. Fakat bununla birlikte özellikle Neoklasik Realist bir bakışla, ulusal güvenliğin sağlanmasında devlet içi aktörlerin ve süreçlerin de strateji belirlemede etkili olduğunu görüşü hatırlatılmalıdır. Yöneticinin kararları ile şekillenen güvenlik yönetiminde yöneticinin seçimi veya uygulamaları da ulusal güvenliğin sağlanmasında etkili olmaktadır. Yöneticinin seçilmesi ve uygulamalarında toplumsal kabul temelde meşruiyeti de sağlayan demokratik kültürü oluşturmaktadır. Ampirik Kurumsalcılığın öngördüğü etkili olmak için bireyler arasında ve bireyler ile kurumlar arasında kültürel bir güven temeli olması gerektiği görüşü yine demokratik ortama bir atıftır. Uygun kişilerin seçilmesi uygun değerlerin oluşmasına ve bu da uygun politikaların uygulanmasına neden olmakta, böylece de toplumsal kabul, güvenlik özelinde kitlesel desteğe dönüşebilmektedir.

2.2. Demokrasi – Güvenlik İkilemi

Demokrasi, özgürlükler ile birlikte anıldığında güvenlik ile yaşadığı ikilemin karşılığı daha sıklıkla karşımıza çıkmaktadır. Modern demokrasinin getirdiği sadece '*siyasi tercih*' sınırlı bakıştan münezzeh bir yaklaşımla insan ve toplumlara hareket alanı açan özgürlükler siyasi sistemlerin iddialarının başında gelmektedir.

Özgürlük ve güvenlik ikilemi arasında kurulmaya çalışılan denge, siyaset felsefesinin temel tartışma noktalarından biridir. Özgürlük- güvenlik dengesi temelde, iktidar veya iktidarın kendi politikalarına yer bulduğu sistemin bu iki olgudan hangisine ağırlık vereceği ve/veya hangi perspektiften politika geliştirme stratejisi belirleyeceği ile ilgilidir.

İnsanlar, savaş, yoksulluk ve baskı tehdidinden korunaklı oldukları kadar özgür olabilirler. Bu yaklaşım tehditten ari kılınmış devlet ve toplum yapısını önceleyen, beka kavramı ile nitelenen basit kavramsallaştırmanın ötesinde daha kapsamlı güvenlik anlayışını da yükseltmiştir. Geleneksel yaklaşımlarda, rekabetçi uluslararası sistem içinde ve kendi toplumunun temsil ve yönetimi kabiliyetindeki devletin bekasının yine herkes için güvenlik anlamına geldiği varsayılır. Başta eleştirel teorinin çizdiği perspektif olmak üzere birçok yaklaşım ise bu varsayıma karşı çıkmaktadır.

Demokrasi – güvenlik ikileminde sağlanan özgürlüklerin güvenlik açığına neden olabileceği veya güvenlik için alınacak tedbirlerin özgürlükleri kısıtlayabileceği temeli, ülkelerin yönetimindeki demokratik ön kabulleri etkilemektedir. Demokrasi, kişisel özgürlüklerin yanında içerdiği birçok farklı kamu yaklaşımı ile güvenlik açısından tartışılabilmektedir. Çalışmamızın temelini teşkil eden sert güvenlik sorunları, uluslararası koşullar ve iç siyasal imkan ve kısıtlamaların bir arada değerlendirilmesi ile devlet aktörlü davranış kalıpları incelendiğinde karşımıza demokrasi ve güvenlik olgularının birbirine karşı çift taraflı hem olumlu hem olumsuz yaklaşımlarla girift bir değerlendirme çıkmaktadır.

Ken Booth (2012; s.43), güvenlik ve özgürleşme arasındaki ilişkiyi aynı madalyonun iki yüzü olarak tanımlamış o madalyonun da insanlığın icadı olduğunu düşünmüştür. Bu ilişkiyi açıklamanın daha etkili bir yolu olarak güvenliği araç, özgürleşmeyi ise amaç olarak anlamaktadır. Kavramsallaştırmayı Gandhi'nin ahimsa (şiddetten kaçınma) ve gerçek dediği şey arasında gördüğü ilişki ile açıklamaya çalışmıştır. Öyle ki Gandhi ahimsa/gerçek ilişkisini pürüzsüz bir diskin iki yüzü olarak tanımlar ve hangisinin düz hangisinin ters yüz olduğunu söylemenin mümkün olmadığını dile getirir.

Geleneksel güvenlik anlayışı devletler, askeri güç ve statükonun korunması özelinde kurulmuşken, eleştirel güvenlik anlayışında özgürleştirme temel değerdir ve bu bağlamda birey, adalet ve değişim gibi kavramlara odaklanılmıştır. (Booth and Vale, 1997; s.334) Eleştirel güvenlik anlayışı, Gandi'nin öğretisindeki benzer şekilde, özgürleşme ile güvenliği bir elmanın iki yarısı gibi görür ve güvenliği tehditlerin olmadığı ve özgürleşmenin olduğu toplumsal ve ekonomik şartlarda arar. (Kardaş, 2007; s.145) Diğer bir anlatımla eleştirel teorinin güvenlik anlayışı şu şekilde formüle edilebilir: güvenlik = özgürleştirme. (Neufeld, 2004; s.109)

Galtung'un (1969) bahsettiği yapısal şiddet kavramsallaştırması aslında özgürlük tanımlaması ile değerlendirilebilir. Bahsettiği siyasi baskılar ve fakirlik gibi yapısal sebeplerin güvenlik sorunu olmayan ama özgürlüğü kısıtlayan gelişmeler olduğu düşünülebilir. Burada gizli, eşitsiz ve baskıcı olabilen sistemler ve iktidar ilişkilerinin ortaya çıkardığı direkt olmayan çok yönlü zarar ve acı getiren şiddet söz konusudur. Bu çerçevede ortaya koyduğu 'pozitif barış' iktidarın ve kaynakların paylaşımını sosyal adaletle bağlantılı olarak düşünür ve daha bütüncül, çok boyutlu ve bölünmez bir ilişkiler ağını olarak güvenlik kavramını yeniden kurar. İktidar paylaşımının olmadığı, siyasi, ekonomik, toplumsal özgürlüklerin olmadığı ve fakat güvenlik sorunun da bulunmadığı durumu ise 'negatif barış' olarak nitelendirmiş ve insani olarak yaşamı ancak pozitif barış ortamında sağlanabileceğini vurgulamıştır. Galtung böylece özgürlüğü güvenliğin bir parçası halinde görmüştür.

Güvenlik ve özgürleşme arasındaki çift yönlü destekleyici ilişki, insanların tehdit ve risklerden arındırılan güvenliğin uygulanmasının insanları baskıdan kurtararak insanlığın özünü keşfetmeye imkan tanıyan özgürleştirici alanın genişletilmesi, insanlığın özünü keşif ile özgürleşmeyi idrak etmenin de başkalarına karşı değil başkalarıyla birlikte güvenliği

uygulamak demek olduğunu vurgulamaktadır. İki olgunun tanımlamalarının aynı düzlemde bile birbirini tamamlama, destekleme, aynı doğrultuda ilerleme olarak adlandırılabilir ilişkisine muhalif görüşler de mevcuttur.

Bu muhalif/eleştirel görüş arasında özgürleşmenin güvenlik çalışmalarına yol göstermekten daha çok kafa karıştırdığı, özgürleşmenin çözüm değil, sorunun bir parçası olduğu, özellikle gelişmekte olan ülkelerde felsefe ve uygulamaların tehlikeli sonuçlar doğurabileceği, özgürlüğün elitist bir vizyon olduğu gibi görüşler mevcuttur.

Bu görüşe göre güvenliğin klasik tanımlaması çerçevesindeki insanlığın tehdit ve risklerden arı olması, özgürleşmesinin de temelinde yattığından bu ikircikli yorumlamaların hem güvenliği hem de özgürlüğü riske attığı düşünülebilir. Tehdit ve riskler, Hobbes'un devlet yönetiminde güvenliğe fazlaca değer verip, özgürlüğe asgari bir alan tanınmasının altında yatan temel endişedir. Çünkü, O'na göre, bir şeyin sebebi o şeyin devamında da etkisini göstermektedir ki yurttaşları için kurulan devletlerin temelinde yatan güvenlik ihtiyacı bugün de etkilidir. Zira modern devlet olgusunda özgürlüğün alanının genişlemesi, güvenliğin rolünü pekiştirmektedir.

Bir diğer nokta, halkın demokratik özgürlüklerin toplumu tehlikeye sokabileceği yönde tercihler yapabiliyor olmasıdır. Platon'un da özgürlük-güvenlik sorununa 'halkın iradesi kendilerinin değil de bir tiranın yönetmesini isterse ne olacak?' temelli yaklaşımının temelinde bu durum mevcuttur. Bu sebeple demokrasinin temelinde 'kim yönetmeli' sorusunun değil, 'siyasal kurumları nasıl örgütleyelim ki kötü ya da yeteneksiz yöneticilerin zarar vermelerini önleyebilsin' sorusunun var olması gerektiği düşünülebilir. Fakat burada

temel çekince, demokrasiye olası zararı nedeniyle seçilmişlerin görevlerindeki sınırlamalar ve uzaklaştırmanın demokrasiye etkisidir.

Özgürlük ve güvenlik arasındaki ilişkiye yaklaşımlar çeşitli olsa da demokratik teamüller ile güvenlik olgusu birlikte değerlendirildiğinde karşımıza kapsayıcı iki temel yaklaşım çıkmaktadır. Karşılıklı ilişkileri de betimleyen bu yaklaşımlar demokrasi ve güvenliğin hem uluslararası hem de iç siyasetle ilgili olduğunu net şekilde göz önüne sermektedir.

2.2.1. Demokratik Güvenlik - Demokrasinin Güvenliği

Güvenlik politikası, devlet mekanizmasının demokratik katılımı en az hoş karşıladığı alan olsa da, bugün güvenlik konusundaki kararlar hem ulus devletler hem de gezegenin tüm sakinleri için yaşam koşullarını her zamankinden daha fazla belirlemektedir. Sonuç olarak, hem demokrasileri yok etmeden hem de güvenlik politikasını bozmadan güvenlik, demokratik karar alma süreçlerinden dışlanamaz.

Demokratik güvenlik politikaları geliştirmek, güvenliğin söz konusu olduğu tüm alanlarda güvenliğe ulaşma arayışında tüm insanların temsilini teşvik eden tutum ve değerleri beslemek ile süreçler ve kurumlar tasarlamak demektir. (Johansen, 1991; s.212) Demokratik güvenlik, demokrasinin ruhunda var olan ama güvenlik gibi sert bir konuda varlığını devam ettirmesi sağlanan süreçlerle ilgilidir.

Demokratik güvenlik insanların veya en azından çoğunluğun değerlerini koruyarak azınlığın göz ardı edilmesini engellemek ve azınlığın takvimine bırakılmış bir çoğunluk olgusundan da uzak tutmakla ilgilidir. Böylece ne kısıtlı bir çıkar zümresi ne de kendi doğruları etrafında kenetlenmiş net çoğunluğu kendi halinde güvenlik politikaları belirlemekten alıkoyar.

Güvenlik politikalarını belirleyecek azınlık veya çoğunluğun denetlenmesi yanında devlet mekanizmasının denetlenmesi de demokratik güvenlik içinde değerlendirilmelidir. Demokratik güvenlik mekanizması, adaletsiz bir uluslararası düzeni devam ettirecek hükümetler veya seçkinler üzerinde bir denetim sağlar. Devletler ve hatta sistemin tamamı, insanların çoğunluğunun güvenliğine zarar veriyorsa, o zaman insanları güvensizlik yaşamaya zorlamak yerine, devletlerin karakteri insanların güvenliğine hizmet edecek şekilde değiştirilmelidir.

Bu bakış açısıyla güvenlik ancak rakip ülkeler birlikte hareket ettiğinde ve ancak insanlar geleceklerini tehlikeye atan demografik, ekonomik, çevresel, politik, psikolojik, dini ve askeri sorunları kapsayan kapsamlı bir güvenlik tehditleri vizyonuna sahip olduklarında sağlanabilir.

Söz konusu ortak güvenlik, her ülkenin kendi halkının ve müttefiklerinin yanı sıra rakiplerinin güvenliğini sağlamaya samimi bir özen göstermesi gerektiği anlamına gelir. Devletlerin başka devletleri tehdit edebilir konuma gelmesi ortak güvenliği her zaman tehdit eder. Devletin tehdit haline gelmesine sebep politikaları yapan iktidar ve hatta bu iktidarın göreve gelmesi/görevde kalmasına neden olan toplum bu güvenlik tehdidinin sorumluları arasındadır. Başka devletler ve akabinde uluslararası sisteme tehdit olan politikalar sonuçta o devletin de güvenliğine zarar vermekte, dolayısıyla o iktidar ve toplum da devlet için güvenlik zafiyeti konumuna gelmektedir. Bu sebeple güvenlik politikalarındaki oydaşma, demokratik kültür içinde denge önemszenmektedir.

Demokratik güvenlik çalışmaları, toplumsal farkındalığı artırmayı ve eğitmeyi amaçlar. Demokratik uluslardaki insanlar, demokrasinin güvenlik veya koruma gerektirdiğini ve

insancıl bir sistemin meziyetleri gereği doğasında mutlak zafer kazanma ve hatta daimi hayatta kalma unsuru olmadığını anlamalıdır. Demokratik sistemlerin diğerlerine göre hassas yapısı gereği sistemin güvenliğini sağlamak için ayrı bir çaba sarf edilmektedir. Demokrasiler, otoriter devletler karşısında 'kısırtıcı zayıflık' konumunda varlık göstermeye karşı koymalıdır. Aynı zamanda, açık ve elastik kalması gereken demokratik sistemleri aşırı derecede güvenli hale getirmemelidir. Robert C. Johansen'in (1991; s.210) yazdığı gibi, demokratik güvenlik "siyasi açıdan pratik ve ahlaki açıdan duyarlı" olmalıdır.

Demokrasi diğer rejimlere oranla çok daha kırılgan ve güvensizlik neticesinde çabukça zarar görebilen bir yapıya sahiptir. Demokrasinin güvenliğini sağlama, temelde özüyle devamlılığını sağlamaktan geçmektedir. Demokrasinin varlığı ve devamlılığı için gereken sisteme güven noktasında bazı temel beklentiler vardır: (Tilly, 2014; s.157)

- 1) Herhangi bir hükümetle bağlılığın temelindeki beklenti, tüm vatandaşların hükümetle ilgili sorumluluklarını adil oranda üstlenmesidir. Üstlenilen bu sorumluluklar işbirliği içerisinde gerçekleştirilir.
- 2) Demokrasilerde hükümetlere duyulan güvenin diğer sistemlere göre daha fazla olması beklenir ki iktidarın temsilcilere ve resmi yetkililere gönüllü bir şekilde verilmesi sadece bu güvenin yaygın olması temelinde gerçekleşir.
- 3) İktidarın değişme olasılığı, halihazırda görevde olmayanların göreve gelme sırasını beklemeye, görevde olanların da onların çıkarlarına saygı göstermeleri ve görevden ayrılacakları dönemi düşünerek hareket etmelerine neden olmaktadır.
- 4) Birçok düşünür ve aktöre göre, demokrasi doğası gereği sistemler içerisinde en riskli uygulamalara sahiptir. Dolayısıyla sadece sisteme güvenin olduğu, tüm aktörlerin bunu kabul ettiği ve hareket kapasitesini genişlettiği bir süreç öngörülmektedir.

Bu dört madde demokrasinin ayakta kalabilmesi için belli bir güven ortamının sağlanması gerektiğini göstermektedir. Güvenlik gibi sert politikaları bu kırılgan yapı içerisinde inşa etmek hem güvenlik politikalarında hem de demokratik sistemin bizzat kendisinde sorunlara neden olabilecektir. Bu kırılma noktalarının güven ve istikrara dayalı toplumsal desteği olmadan sürecin ilerlemesi mümkün görünmemektedir. Bu temel toplumsal dayanakların yanında birçok temel iç ve dış faktörler de demokrasinin güvenliğinde etkili olmaktadır.

Demokrasinin, kurumlarına, yönetimine ve/veya toplumuna dışarıdan sürekli saldırı olan ülkelerde gelişmesine pek imkân bulunmamaktadır. Toplumsal dinamiklerine, ekonomilerine, iktidar sahiplerine veya iktidarın karar mekanizmalarına, uluslararası sistemdeki yerini belirleyecek pozisyon belirlemelerine, iş yaşamlarına ve benzeri birçok konuya müdahale edilen ülkelerin katmanlı güvenlik yönetimi devletin sistemi için hayati önem taşımaktadır.

İçişlerinde de iktidar ve bürokrasi başta olmak üzere kamudaki uygulamalar ve toplumsal taleplerin yönetimi demokrasinin güvenliği için etkilidir. Demokratik sistem içerisindeki iktidar yozlaşma eğilimindeyse, manipülatif gücün, gizliliğin, psikolojik sanrıların ve şiddetin kontrol edilmediği bir yönetim ortamında, gittikçe büyüyen güvenlik alanında yozlaşır. Devletler, bu şartlarda, olağanüstü önlemler alınması gereken bir güvenlik ortamı inşa edebilirler. Bahsedilen bu ortam ve alınacak önlemler birlikte sadece semantik bir risk değil, pahalıya mal olabilecek bir risktir. Zira devletin toplum temelli gerçek gündeminden farklı bir gündem oluşturmak, kamu kaynaklarını harcamada zümresel fayda veya kamusal zarara ve bazı uygulamalar dönemsel tedbirler olarak görülse de sistemin içinde yer edecek ve açık/bozukluk oluşturacak uygulamalara neden olabilir.

Devlet içinde demokrasinin güvenliği sağlamadaki bir diğer etken de güvenlik güçleri ile ilgilidir. Askerler ve polis güçleri, demokratik yollarla seçilmiş resmi görevlilerin tam denetimi altında olmadığı sürece demokratik siyasi kurumların gelişmesi ya da varlığını sürdürmesi mümkün değildir. Polisin ve askerin seçilmiş liderlerine tabi olmaları, değişmeyecek kadar kökleşmiş olmalıdır. Sivil denetim olmadan demokrasinin başarılı olması beklenemez. (Dahl, 2017; s.163)

Demokrasinin güvenliği aynı zamanda demokrasinin temel ama tek olmayan özelliği olarak seçimlerin güvenli şekilde yapılması ve iktidarın barışçıl şekilde el değiştirebilmesi ile ilintilidir. Seçim güvenliği seçime ilişkin değerlerin korunması olarak tanımlanabilir yani seçmenin özgür olarak iradesini sandığa yansıtabilmesidir. Seçimin bir süreç olduğu düşünülürse adayın güvenliği, propagandanın güvenliği, pusulanın güvenliği, sonuçların güvenliği gibi kademelerde seçim güvenliği tedbirleri gerekmektedir. Güvenlik herhangi bir düzeyde ele alınmak üzere izole edilemez, çünkü tüm güvenlik seviyeleri birbirleri ile ilişkilidir ve bu nedenle birbirinden soyutlanamaz. (Baldwin, 1997; s.7) Seçimleri kazanamayan siyasilerin siyasi hayatlarına devam edebilmesi, kaybeden iktidarın görev ve sorumluluklarını devlet devamlılığı ilkesine bağlı şekilde devretmesi, iktidara gelenlerin sistem içerisinde yerlerini almaları gibi etkenler demokrasinin güvenliği için önemlidir.

2.2.2. Demokratik Sistemlerde Güvenlik Algısı

Demokratik sistemler, daha önce demokratik güvenlik ve demokrasinin güvenliği başlıkları ile anlatılan yaklaşımlara sahip çıkmaktadır. Ülkelerin içinde bulundukları durumlar özelinde yaklaşımlarda öncelik değişse de bu karşılıklı ilişki devam etmektedir. Bu konuya

yaklaşımına genel olarak demokratik barış teorisi öncülük etse de bu liberal yaklaşıma aykırı iddialar, iç ve dış politikanın etkisine odaklanmaktadır.

Demokratik barış teorisi, esas olarak liberalizmin, demokratik ülkelerin barış yanlısı oldukları varsayımına dayanmaktadır. Demokratik barışa güvenlik perspektifinden bakıldığında, yaklaşımın güvenliğe ilişkin öngörülleri oldukça nettir. Buna göre demokratik barış yaklaşımı, güvenliğin sağlanmasını liberal kurumların desteklenmesi ile doğru orantılı bir şekilde ele almaktadır. Bunlara göre, demokratik ülkeler aynı ortak değerleri paylaştıkları ve demokratik kurumlar ile kamu oyları devletlerin savaşa başvurmalarına engelleyici bir role sahip oldukları için birbiriyle kolay kolay savaşımazlar. Bir diğer ifadeyle, dünyada ne kadar fazla demokrasi olursa, o kadar az rekabet ve çatışma olacak ve dünya o denli güvenli olacaktır. Bu nedenle demokratik barış yaklaşımında güvenlik politikaları, kısa vadede liberalizmin korunmasını, uzun vadede ise liberalizmin yaygınlaştırılmasını içermektedir. Liberal teoriye göre özgürlüğün gelişmesi barışın gelişmesini sağlayacaktır. Liberal devletlerde, bireysel haklar daha fazla gelişmiş olduğu, hukuk önünde bireylerin eşit oldukları, ifade özgürlükleri ve özel mülkiyet hakkı gibi diğer haklardan yararlandıkları için bunlar tarafından seçilen temsilciler savaşa karşı çıkmaktadırlar. Çünkü savaşın yükünü çeken bireyler genellikle savaşı istemediğinden savaşa karşı olan hükümetleri tercih etmektedirler. Ticari faaliyetler ve bunun sağladığı imkanlardan yararlanmak ise ancak barışın sürmesine bağlıdır. (Doyle, 1993; ss.262-263) Kısa vadedeki güvenlik politikaları sadece liberal demokrasiye sahip olan ülkeleri değil, liberal olmayan ancak liberalleşme eğiliminde olan ülkelerdeki girişimlerin de korunmasını ifade etmektedir. Barışın ve dolayısıyla güvenliğin sağlanması, ancak demokratik sistemlerin artışı, insan haklarının evrensel düzeyde geliştirilmesi ve sivil toplum hareketlerinin desteklenmesi ile söz konusu olmaktadır. (Navari, 2008; s. 37) Dolayısıyla bireysel olarak ülkelerin güvenliğini ve genel

anlamda uluslararası güvenliği sağlamanın yolu, demokratik liberal yönetimlerin artırılmasından, demokratik ilkelerin desteklenmesinden ve liberal değerlerin yaygınlaştırılmasından geçmektedir. (Russett, 1993; ss. 131-133)

Demokrasinin gelişmesinin devletlerin saldırganlıklarını azalttığı liberalizmin temel argümanlarından biridir. Serbest piyasa, ticaret serbestisi, hukuk ve demokrasinin gelişmesi, uluslararası güven ve istikrar ortamının gelişmesi ve sürmesine garanti olarak bakılmaktadır. Bu açıdan, dünyada başlıca büyük ekonomik ve askeri güçlere ayrı ayrı bakıldığında görülen aynı ülkelerin demokratik yönetim sistemi ve serbest piyasa ekonomisi benimsediği bilinmektedir.

Demokrasilerde sivillerin liderliğinde olan ve güçlü bir ülke içi kitle tarafından sınırlanan aygıtlar (devlet/iktidar/toplum) askeri güç kullanımında seçicidir. Toplumun askeri güç kullanma konusundaki şüpheciliği, lideri savaş meselelerinde ihtiyatlı davranmaya sevk eder ki bu liderlerin yenilgiyle sonuçlanabilecek çatışmalardan kaçınması bilhassa muhtemeldir. Zira, böyle bir yenilginin en hafif cezası iktidardan uzaklaştırmak olacaktır.

Demokratik olmayan sistemlerde, ülke içinde ve uluslararası yayılmacı tutkular besleyen liderler iktidarı elinde tutabilmektedir ve bu liderler kişisel şereflerini artırmak için sınırlarını genişletme veya komşuları üzerinde hakimiyet kurmayı arzulama ihtimali kuvvetlidir. Ulusal güvenliği artırma veya bazı ideolojik amaçları sürdürme gibi diğer sistemlerde de başvurulabilecek tipik gerekçeler demokratik olmayan sistemlerdeki uygulamalarda hissedilir derecede fazladır. Bu tip sistemlerde muktedirlerin, kendilerinin ve dolayısıyla ülkelerinin kahramanlıklarının yansımalarının olduğundan daha büyük ve etkili görmeleri, zafer olasılığını abartmalarına sebep olur.

Gelişmiş demokrasiler arasında savaşın yaşanmayabileceği ileri sürülebilir fakat ülkelerin bu noktaya bir gecede gelemeyeceklerini de göz ardı etmemek ve bu sürecin ülkeler açısından sancılı olabileceğini unutmamak gerekir. Demokratikleşme sürecini yaşayan ülkeler bu geçiş döneminde dış politikada saldırgan bir tavır içinde olabilirler. (Mansfield and Snyder, 1995; s.22) Bu çerçevede, demokratikleşen ülkelerin geçiş sürecinde sadece gelişmiş demokrasilere göre değil aynı zamanda gelişmiş otokrasilere göre de daha fazla savaş eğilimi içinde olduğu ileri sürülmektedir. Öyle ki, demokrasiden yeniden otokrasiye kaymış rejimlerde savaşa başvurma olasılığı, rejiminde herhangi bir değişiklik olmamış olan ülkelere daha yüksek olduğu kabul edilmektedir. Bu kabulün temelinde demokrasiye geçişin başlamasıyla beraber konumlarını kaybetme korkusunu yaşayan eski rejimin seçkin sınıfı yer almaktadır. Bu sınıf otokrasiyi yeniden getirmek arzusu ile devlet ve toplumu savaş gündemi etrafında toplamak isterler. Hatta kendi pozisyonlarını korumak yolunda kitleleri harekete geçirmek amacıyla çoğu zaman ulusçuluk söylemlerini kullandığı görülmektedir. Harekete geçmiş toplum ile gündeme alınmış savaş kaçınılmaz hale gelmektedir. Bu nedenle demokratikleşme çabalarında özgürlük fikirleri çok etnikli devletler ve özellikle de üçüncü dünya ülkeleri açısından en önemli güvenlik tehditlerinden biridir. (Ayoob, 1997; ss.126-128)

Demokrasi, liberal görüşe göre uluslararası sistemde güvenliği tehdit oluşmasını engellemekle başlatsa da diğer birçok teoriye göre varlığını devam ettiren sistemin getirdiği güç, devletleri karşı karşıya getirmektedir. Yönetim modelinin bir devletin başarılı şekilde savaşma becerisini etkileyebilmesinin farklı yolları mevcuttur. Demokratik kültüre ve kurumlara sahip ülkeler, savaş sahasında daha gelişkin inisiyatif ve liderlik sergileyen askerler yetiştirebilir. (Reiter and Stam, 2002; s.193) Bazı otokratik rejimlerde iktidar

sahiplerinin gelecekte kendilerine karşı yapılması muhtemel darbeleri önlemek için sistemik olarak kendi askerlerinin yetkilerinin altını oyduğunu, kabiliyetlerini sınırlandırdığı ileri sürülmektedir. Bir rejimin darbeye dayanıklı hale getirilmesinde veya askeri kurumları ıslah etmek yoluyla liderin iktidarının güçlendirilmesinde, bu kurumların etkililiğinin altının oyulabileceği belgelenmiştir. (Quinlivan, 1999; ss.131-165) Bu şartlarda demokrasi, demokrasinin güvenliğinin sağlanmasındaki sert gücün inşasında da etkili bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır ve demokratik yönetimin emrinde ve sivil liderliğe bağlı askeri güç, kabiliyet ve kapasitesini artırarak güvenliği sağlamada önemli bir rol oynamaktadır.

Demokratik sistemler, içerde ve dışarıda ülkelerin güvenliğinin sağlanmasında etkili güçleri yönetmesindeki görece başarısı sonraki bölümlerde incelenecek çatışmaya karşı önalma veya karşı durma eğilimleri ile detaylı incelenmiş olacaktır.

2.3. Siyasal Sistem Tercihinde Güvenlik Olgusu

Siyasal sistemlerin işleyişi incelenirken özellikle demokrasi, istikrarlı yönetim, yetki kullanma kapasitesi gibi bazı kurumsal ve pratik konular ile karşılıklı ilişkisi teorik yaklaşımların yanında belirli sorunlar ve zaman dilimleri içinde değerlendirilmektedir.

Bu çerçevede incelendiğinde, siyasal sistem tercihleri güvenlik yaklaşımını da etkileyen dört temel hipotez üzerine oturtulmuştur: tarihsel devamlılık, bölgesel etkilenme, mevcut koşulların ihtiyaçlarına göre rasyonel tercih, politikacıların stratejik tercihleri. (Negretto, 2008; s.121)

Birinci hipoteze göre devletler tarihsel mirası devam ettirme eğilimindedir ki siyasal sistem devlet mekanizmanın temel konularından biridir. Bu devamlılığın sürdürülmesi kurumsal

aracılığı ile mümkündür ve bu kurumların varlığı ve sistem içerisindeki etkisi yönetimde istikrarı da sağlamaktadır. Bu kurumların önemli parçalarından biri olan ve iktidarın önemli güç aygıtlarından olan güvenlik yönetimi ile ilgili kurumlar da bu devamlılıkta kökleşecek ve sağlanan birikim ile tehdit algılama ve çözüm çalışmalarında kabiliyet kazanacaktır. Geçiş döneminde yaşanan belirsizlik özellikle güvenlik bürokrasisinin konumunu güçlendireceğinden demokratik istikrarı da etkileyebilecektir.

İkinci hipotez, sistem tercihi yapılırken çevre devletlerin anayasal tercihlerinden etkilendiğini belirtir. Özellikle yeni kurulan bir devletin bağımsızlığını kazandığı devletten etkilenmesi de bu durumu açıklamaktadır. Ayrıca aynı bölgede yakın zamanda sistem kurmuş devletlerin de birbirini etkilediği görülmektedir. İngiliz hegemonyasından ayrıldıktan sonra parlamenter sistemi devam ettiren Okyanusya devletleri veya Güney Amerika'da demokrasiye geçiş sürecinde bölgede istikrarlı şekilde varlığını sürdüren örnek üzerinden başkanlığı tercih etmeleri bu duruma örnek olarak verilebilir. Komşu devletler ile uyumlu sistem bölgesel rekabeti azaltacaktır. Ayrıca ortak değerler altındaki benzer kurumların işbirliği bölgesel risklerin tanımlanması ve mücadelesinde de etkilidir.

Üçüncü hipotezde belirtilen, siyasal sistemin ülkelerdeki demokrasi, kapasite, etkili yönetim ve güvenlik gibi konularda mevcut sorunları çözme amacının ön plana geçmesidir. Buna göre sistemler kurgulanırken ülke gerçeklikleri ve kamu beklentileri ön plana alınmaktadır. Her durumda ulusal güvenlik fenomenleri ile doğrudan ilişkilendirilebilecek bir görüştür bu. Daha önce belirtilen demokratik yönetimin güvenlik ile ilişkisinin nispeten dolaylı etkisi yanında doğrudan güvenlik yönetiminin kurumsal örgütlenmesi, karar alma mekanizmaları, sorun odaklı kurum inşa etme yetisi ile örgütlenme hız ve potansiyeli gibi konularda devletin ihtiyacının karşılanmasında sistemin belirlenmesi etkilidir.

Dördüncü hipotez ise aslında üçüncü hipoteze farklı bir bakıştır. Bu görüşe göre, aynı şartların dahilinde devletin ihtiyaçları ve kamu beklentilerinin önünde yöneticilerin ve siyasi elitlerin pozisyonlarını maksimize etmek için kurumsal dinamikleri belirleme eğiliminde olduğu savunulmaktadır.

Bu hipotezler ışığında incelendiğinde de demokratik kurgu dahilindeki siyasal sistem tercihlerinde somut olarak karşımıza bazı ikilemler çıkmaktadır. Bu ikilemlerin ilki güç ve kapasite üzerinedir. Güç kullanma tekeline sahip olan devletlerin toplumu koruma ve bir arada tutma misyonuna bakıldığında, siyasal sistemin tercih, kurgu ve uygulamasında ulusal güvenliğin öncelikli unsurlarından biri olduğu düşünülmelidir. Sahip olunan riskler ve beklentiler neticesinde devlet mekanizmalarını yönlendirmesi beklenen yönetimlerin tercihleri kurumsal yapılanma ve kapasiteyi de beraberinde getirmektedir. Sert güç unsurlarının devlet içindeki tesisine yönelik bir sistem, özellikle sürekli tehdit altında olan devletlerde daha sık rastlanmaktadır. Bu sistemlerde yönetimin müdahale kapasitesinin olabildiğince kapsamlı ve hızlı olması gerekmektedir. Kapasitenin oluşmasını sağlayacak kurumların etkinliği ise kurumsallaşmış ve hedefleri belirlenmiş politikalardan geçmektedir. Fakat burada önemli olan sistemin devamlılığının kırılmasına neden olacak istikrarı bozacak güç yoğunlaşmasının önlenmesidir.

Siyasal sistem kurgusunda, istikrarı bozacak iki temel unsur vardır. Sistem, istikrarın sağlanması uğruna kurumları belirli sınırlılıklar içinde kurulmasını ve harici ifadelere izin verilmemesini öngörebilir. Bu durum, demokrasinin gerekliliklerinden uzaklaşılmasına ve toplumsal hoşnutsuzluğa neden olmaktadır. Bu hoşnutsuzluk yöneticilerin meşruiyetinin sorgulanmasından ülke içi şiddet olaylarına kadar farklı boyutlarda tepkiye neden

olmaktadır. İkinci unsur ise demokratik esnekliklerin sistemin kurgusundaki yerinin ‘kışkırtıcı zayıflık’ ile sonuçlanan bir kırılmalığa sebebiyet vermesidir. Bu zayıflık devleti yönetilemez kılarak her türlü müdahaleye açık hale getirmektedir.

Siyasal sistem ile güvenlik arasındaki ilişkinin bir diğer unsuru da kurumlar, özellikle güvenlik bürokrasisi, ile siyasal iktidar arasındaki kurgudur. Özellikle askeri bürokrasinin sivil yönetime demokratik itaati, her türlü demokratik sistem için elzemdir. Fakat burada belirleyici olan yönetimin güvenlik meselelerinde ilgili kurumların görüşüne başvurma potansiyelidir. Askeri maceralara girişmemesi adına sivil yönetimin desteklenmesini sağlayacak önlemler alınmaktadır.

Tüm bu ikilemler, tarihsel süreç ve mevcut sorunlar üzerine gelişmektedir. Bu durumda verilen karar siyasal sistemin belirlenmesi ile kurgusunu oluşturmaktadır. Bu şartlarda belirlenmiş başkanlık sistemi de çalışmamızda temel argümanları oluşturacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BAŞKANLIK SİSTEMİNİN KURUMSAL YAPISI: ŞİLİ, PERU VE GÜNEY KORE

ÖRNEKLERİ

3.1. Sistemin Temel Özellikleri

*Yorgunlarını, fakirlerini,
Özgür olmayı arzulayan bir araya toplanmış yığınlarını
Cömert desteğini reddeden mutsuzları bana ver
Bu evsizleri, fırtınanın savurduklarını bana getir
Işığımı altın kapının yanına tutuyorum. ⁷*

New York limanına yaklaşan göçmen gemilerini karşılayan Özgürlük Heykeli üzerinde yazılı olan bu şiir, dünya demokrasilerinin kutbu imasını taşımaktadır. Rusya'nın 20. yüzyılın büyük bir bölümünde komünist sosyalizm düşüncesini somutlaştırması gibi Amerika Birleşik Devletleri de demokrasi düşüncesini somutlaştırmıştır. (Crick, 2012; s.101) Demokrasi ile birlikte yeni bir yönetim sisteminin de uygulanması, dünya üzerinde başkanlık sistemi için hatırı sayılır bir motivasyon vermiştir.

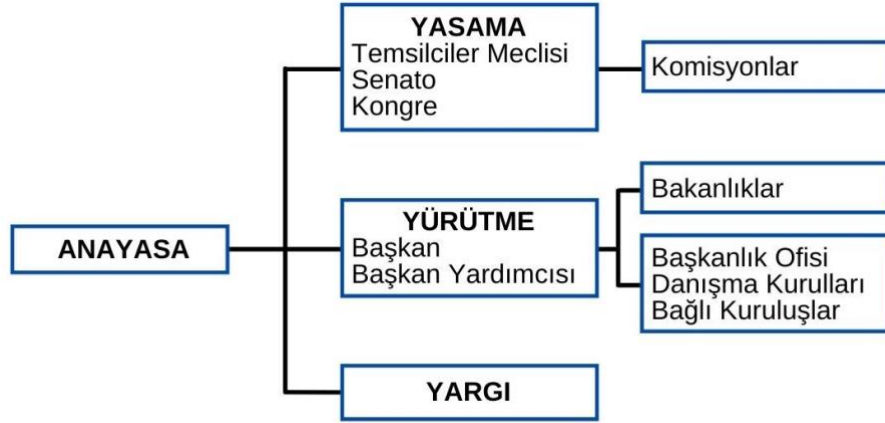
Başkanlık sistemi, İngilizlere karşı verilen bağımsızlık savaşının etkisiyle anavatan İngiltere'de uygulanan sınırlı monarşiden esinlenerek, Amerika Birleşik Devletleri'nde ortaya çıkmıştır. (Tacir, 2021; s.47) Dahl (2000; s.123), ABD'yi kuran Kurucu Babaların (Founding Fathers) İngiltere'nin o tarihlerde geçirmekte olduğu hızlı dönüşümü kavrayamadıkları ve parlamenter sistemin oluşumunu algılayamadıkları için parlamenter

⁷ "The New Colossus", Emma Lazarus

sistemi tercih etmediklerini ve 30 yıl beklense ABD anayasasında parlamenter bir sistemin tercih edilmesinin oldukça muhtemel olduğunu düşünmektedir.

Başkanlık sisteminin temel özelliği, yasama ve yürütmenin ayrı seçimlerle işbaşına gelmesidir. Yürütme otoritesi yasama iktidarına bağımlı değildir. Yasama ve yürütme doğrudan halktan aldıkları yetkiyi kullanan iki otoritedir. Yürütme, bir kişi tarafından (Başkan) temsil edilir ve bu kişi yürütme alanında doğrudan sorumlu ve yetkili kılınmıştır. Başkan, yürütme birimlerini oluşturur, yönetimine destek olacak ve kendine karşı sorumlu olan bakanları ve bürokratları atar. Başkan, kabine üyelerinin (bakanların) tavsiyelerine uymak zorunda değildir ve bakanları istediği zaman değiştirebilir. Bu çerçevede yasama üyeleri yürütme içerisinde yer alamaz. Yürütme yetkililerinin de yasama faaliyetlerine katılımı aynı şekilde kısıtlanmıştır. Yasama içerisinde yer alamayan yürütme, kanun teklifi de veremez. Buna karşın yürütmeyi temsil eden Başkan, başkanlık kararnameleri yolu ile kural koyar ve uygulanması için stratejik kararları alır. Sistem içerisinde denge ve denetleme için karşılıklı onay mekanizmaları geliştirilmiştir. Örneğin, Başkanın yaptığı bazı atamalar yasama organının onayına, yasamadan çıkan kanunlar da Başkanın onayına sunulur. Ayrıca yasama ve yürütme birbirini görevden alamazlar. Fesih yetkisinin olmadığı sistemde istisnai bir durum olarak yasama, cezai konularda, sınırlandırılmış bir biçimde Başkanı yargılayıp *görevden alma (impeachment)* yetkisine sahiptir. (Alkan, 2016; s.12-14)

Grafik 1: Başkanlık Sistemi Kurumsal Yapısı

Başkanlık sisteminin kurumsal yapısı ülkeden ülkeye uygulama farklılığı gösterse de genel olarak grafikteki gibi kurgulanmaktadır. Başkanın yürütme gücünü kullanırken danışmanlık aldığı birçok kurum vardır. Bunlar başkanın ‘doğru karar vermesine yardımcı’ olsa da kararlarından tek sorumlu Başkanın kendisidir. Geniş atama yetkisi ile bakanların yanında devletin tepe yönetimini belirleyen Başkanın çok sayıda kadroya sahip olduğu bilinmektedir.

Amerikan anayasasının ilham aldığı İngiltere Monarşisi’nde olduğu gibi otorite ve yetkinin büyük çoğunluğunun tek bir kişinin tekeline olmasını bireysel özgürlükler açısından tehlikeli gören anayasa yapıcıları, bu kaygılarını organların ayrı ama eşit güçte olması ile gidermeye çalışmışlardır. Amerikan sisteminde, erkler birbirini kontrol edebilmekte ve dolayısıyla ahenkli bir çalışma düzeni sağlanmaktadır. Zira her bir erke verilmiş olan güç, diğer ikisinin gücü ile dengelenebilmektedir. Birbirinden bağımsız olan her bir erk, diğerlerinin olası aşırılıklarını durdurmakla görevlendirilmiş, herhangi bir erkin sistemde baskın olması ve özellikle de baskıcı bir merkezi yönetimin oluşması gibi ihtimaller güçler ayrılığı sistemi ile engellenmeye çalışılmıştır. Bu sayede, ABD sisteminin, *güçleri paylaşan ayrı organlar* ilkesine dayandığını söylemek daha doğru olacaktır. (Koçak, 2015; s.22)

Hiçbir hükümet sisteminin işleyişi siyasi parti yapıları anlaşılmadan tam olarak kavranamadığı gibi başkanlık sisteminde parti yapıları oldukça önemlidir. Amerika açısından bakıldığında anayasal sistemin özünde yer alan, birbirini denetleyen yasama-yürütme (kuvvetler ayrılığı) anlamını hala ayakta tutan, siyasi partiler arasında iktidarın paylaşımını sağlayan yapıdır. *Bölünmüş hükümet (divided government)* olarak isimlendirilen, yasamaya (bir veya iki kanadına birden) bir partinin, yürütmeye başka bir partinin hakim olması hali, başkalaşmış şekilde de olsa 1787 anayasasının özünde yer alan *tiranlığı önlemenin ve özgürlükleri korumanın yolu gücünün tek elde toplanmasını engellemektir* ilkesini canlı tutarak, kontrol ve denge mekanizmalarına modern bir işlev kazandırmıştır. (Boyunsuz, 2017, s.66)

Başkanlık tanımlaması yaparken ve uygulama prensiplerinden bahsederken sadece ABD örneği üzerinden gidilmesi, sisteminin uygulanmasının anlaşılmasında oldukça zarar vermektedir. ABD'ye özgü uygulama ve betimlemeler, sistemi kabul etmiş diğer devlet mekanizmalarında farklı tezahür edebilir ki toplumsal ve tarihsel açıdan kurgunun farklı yapılması da gerekmektedir. Bu bağlamda değerlendirilen birçok devletin başkanlık sistemi kurgusunda doğrudan ABD örneği aldığıında demokraside kırılmalar yaşayabildiği, bu sebeple ülkelerin kendilerine has başkanlık sistemleri geliştirdikleri görülmüştür.

Özellikle askeri yönetimler sonrasında yaşanan reform süreçlerinin temel özelliği, başkanın güçlü yetkilerine yasamanın ortak edilmesi ve bu yapılırken parlamenter sistem veya bu sisteme benzer bazı kurumlara sistem içerisinde yer verilmesidir. Bu tip başkanlık modellerinin birçoğunda parlamentoya karşı siyasal açıdan sorumlu bir Bakanlar Kurulu (Kabine), hatta bu kurulun koordinasyonundan sorumlu Başbakana benzer bir statünün

oluşturularak, karşı imza kuralı çerçevesinde başkanın yetkilerine ortak edildiği görülmektedir. (Alkan, 2013; s.65)

Bu çerçevede çalışmamıza konu olan Şili, Peru ve Güney Kore'nin başkanlık sisteminin anayasal olarak kurgusunun ana hatları ile incelenmesi gerekmektedir. Yasama ve yürütme erkinin ayrı ayrı ve özellikle ulusal güvenlik ile ilişkilendirilebilecek konulardaki yetki sorumlulukları, temel güvenlik sorunları ile karşılıklı ilişkisinin anlaşılmasına destek olacaktır.

3.1.1. Şili

Şili (resmi Şili Cumhuriyeti), Güney Amerika'da And Dağları ile Güney Pasifik Okyanusu arasında kalan, kuzeyden güneye dünyanın en uzun ülkesidir. 16. yüzyılda kuzeydeki Peru'dan gelen İspanyollar tarafından keşfedilen Şili, bağımsızlığını 1810 yılında kazanmıştır. Yaklaşık 18 milyon toplam nüfusun yarısı başkent Santiago'da yaşamaktadır. Üniter devlet yapılanması içerisinde 16 idari bölgeye ayrılmıştır.

a. Yürütme

Başkan

Şili Anayasası'na göre Başkan, devletin ve hükümetin başı (madde 24), savaş halinde Silahlı Kuvvetlerin Başkomutanıdır (madde 32). Yetkisi, Anayasa ve yasalara uygun olarak, devletin iç ve dış güvenliği içerisinde kamu düzeninin korunmasına ilişkin her şeyi kapsar (madde 24). Böylece, başkanlık sistemlerinde öngörülen başkanın ulusal güvenlik konusundaki liderliği anayasal olarak vurgulanmıştır.

Başkan dört yıllığına seçilir ve bir kişi iki dönem üst üste başkanlık yapamaz (madde 25). Adaylardan biri ilk turda çoğunluk oyu alamazsa en yüksek oy alan iki adayla ikinci tur oylama yapılır. Başkanlık seçimi Ulusal Kongre seçimleri ile aynı anda yapılır (madde 26). Seçim Kurulu seçim sonucunu Senato Başkanı'na bildirir, önceki Başkanın görevinin bittiği gün toplanan Genel Kurul'da Başkan ilan edilir ve Başkan yemin eder (madde 27).

Önceki Başkanın görevi sonlandığı halde seçilmiş Başkan hemen yemin edemezse yemin edene kadar, Başkan Yardımcısı ünvanı ile sırasıyla Senato Başkanı, yoksa Temsilciler Meclisi Başkanı, yoksa Anayasa Mahkemesi Başkanı vekalet eder. Seçilmiş Başkan görevi alamayacağı kesinleşirse yeni seçim ilanını Başkan Yardımcısı yapar (madde 28). Yine Başkan hastalık, yurtdışında olma veya başka önemli bir nedenle geçici olarak görevlerini yerine getiremeyeceğinde yasal öncelik sırasına göre bakanlardan birine, yoksa Senato Başkanına, yoksa Temsilciler Meclisi Başkanına, yoksa Anayasa Mahkemesi Başkanına Başkan Yardımcısı ünvanı ile vekalet verir. Başkanın görevlerini yerine getirememesi devamlı olduğunda, seçime iki yıldan az zaman varsa Senatör ve Milletvekillerinin katıldığı Genel Kurulda salt çoğunlukla; iki yıldan fazla zaman varsa yeniden seçime giderek Başkan seçilir ve seçilmiş Başkan bir sonraki dönem aday olamaz (madde 29). Bu şartlarda seçimle gelen veya atanan, devamlı bir Başkan Yardımcısı kadrosu bulunmamaktadır. Şili siyasi tarihinde sıklıkla yaşanan başkanın istifası veya askeri darbeye görevden uzaklaştırılması olayının neden olabileceği istikrarsızlık bu maddelerle engellenmeye çalışılmıştır.

Başkan, yurtdışına çıkarken Senato'yu bilgilendirir ve Senato izni olmaksızın otuz günden fazla yurtdışında kalamaz (madde 25).

Başkan, Temsilciler Meclisi'nin suçlaması ve Senato'nun kararı ile milletin onuru ve güvenliğine zarar vermek, anayasa ve yasalara uymamak suçundan görevden alınabilir. Bilahare hukuk yoluna başvurulabilir (madde 52).

Anayasa madde 32, Başkanın yetkilerini sıralamıştır. Başkan, Anayasaya uygun yasaların yapılmasına katılır, bunları onaylar ve yayınlar; anayasa değişikliği ile ilgili teklifleri referanduma götürebilir; Ulusal Kongre kanatlarından herhangi birini toplantıya çağırabilir. Düzenleyici otorite vasfını kullanarak kanunların uygulanması için gerekli gördüğü yönetmelik, kararname ve talimatları çıkarır.

Bakanları, müsteşarları, üst düzey devlet memurlarını ve valileri atar ve görevden alabilir. Yine Büyükelçileri, diplomatik misyon şeflerini ve uluslararası kuruluşlar için temsilcileri atar. Anayasanın aynı maddesine göre tüm bu kadrolar Başkan görevde olduğu sürece görevlerine devam ederler. Bu da topyekün bir devlet idaresinin başkan ile birlikte değişme olasılığını göstermektedir. Zaten atama yetkisi Başkan'da olan bu kadroların görev süresinin bu eşgüdümü, kamuda uyumlu çalışma prensibini incelemektedir. Ayrıca Genelkurmay Başkanı, Kara, Hava Deniz Kuvvet Komutanları ve Polis (Carabineros) Genel Müdürü'nü atar ve görevden alabilir. Ayrıca subayların da atama, terfi ve emeklilikleri Başkan tarafından düzenlenir. Bu durum başkanın ordu üzerindeki demokratik kontrolü için önemlidir.

Başkan milli güvenliğin ihtiyaçlarına göre kara, hava ve deniz kuvvetlerini idare etme ve dağıtma yetkisi vardır. Milli Güvenlik Konseyi'nin görüşünü alarak ve kanunun önceden verdiği yetki ile savaş ilan edebilir ve Anayasanın öngördüğü şekillerde olağanüstü hal ilan etme yetkisi vardır.

Başkan, ulusal çıkarları doğrultusunda yabancı ülkeler ve uluslararası örgütler ile müzakereleri yürütür. Kamu yararına olan uluslararası anlaşmaları Kongre'nin onayını almak koşuluyla imzalayabilir.

Başkan, tüm bakanların imzasıyla, afet, dış saldırı, iç karışıklık, ulusal güvenliğe ciddi zarar veya tehdit ile kamu hizmetlerinin sürdürülmesi için ayrılan kaynakların tükenmesi durumlarında ertelenemeyecek ihtiyaçların karşılanması için kanunla daha önce izin verilmemiş (bahsi olmamış) ödemelere karar verebilir. Normal şartlarda başkanın düzenleme ve kararnamelerinde ilgili bakanın karşı imzası aranırken (madde 35) bu durumda tüm bakanların imzası ile verilecek karar hükümet bütçesini değiştirmeye yöneliktir. Yürütmeye verilen bu yetki 65. madde ile belirtilen bütçenin Ulusal Kongre tarafından onayına istisna oluşturmaktadır.

65. maddeye göre ülkenin siyasi veya idari bölümlenmesini veya devletin mali veya bütçe idaresini değiştirme ve Bütçe Kanununda yapılacak değişiklikler Başkan'ın kanun teklifinde bulunabileceği özel inisiyatifli konulardır. Başkanın kanun teklifleri Ulusal Kongre tarafından kabul veya reddedilebilir, düzenleme istenebilir.

Başkan, yasaların alanına giren konularda bir yılı aşmayacak bir süre için kanun hükmünde kararname çıkarmak için Ulusal Kongre'den yetki isteyebilir. Bu yetki milliyet, vatandaşlık, seçimler ve halkoylamaları ile anayasa tarafından güvence altına alınmış haklar üzerine olamaz (madde 64). Bu durum başkanın kanun hükmünde kararnameler ile ülkeyi yönetmesini engellemektedir.

Diğer Yürütme Organları

Bakanların sayısı ile görev ve teşkilatları kanun ile belirlenir. Başkan, Ulusal Kongre ile hükümet ilişkilerinin koordinasyonunu bir veya daha fazla bakandan talep edebilir (madde 33). Başkan tarafından yayınlanan düzenleme ve kararnameler, ilgili bakanın karşı imzasını gerektirir ve karşı imza olmadan uygulanamaya alınamaz. Kanunla belirlenen standartlara uygun olan karar ve talimatlar Başkanın izni ve sorumlu bakanın tek imzası ile yayınlanabilir (madde 35). Bakanlar uygun gördüklerinde Temsilciler Meclisi veya Senato toplantılarına katılabilir, konuşma yapabilir ama oy kullanamazlar (madde 37).

Devlet İdaresi, organizmaları veya belediyeleri tarafından haklarında kesintiye uğrayan herhangi bir kişi, zarara neden olan görevliyi etkileyebilecek sorumluluğa bakılmaksızın, kanunun belirlediği mahkemelere şikayette bulunabilecektir (madde 38).

b. Yasama

Ulusal Kongre, Temsilciler Meclisi ve Senato'dan oluşur (madde 46). Milletvekili ve senatör sayıları, seçim çevreleri ve seçilme şekilleri kanunla belirlenir. Her ikisi de doğrudan oyla seçilen milletvekillerinin görev süresi dört yıl, senatörlerin, dört yılda bir bölümünün değişimi şartı ile sekiz yıldır (madde 47, 49). Temsilciler Meclisi ve Senato seçimleri aynı anda yapılır. Boşalan milletvekili veya senatörün yeri, mensubu bulunduğu siyasal partinin atadığı vatandaş ile doldurulur, ara veya tamamlayıcı seçim yapılmaz (madde 51). Bu atama ile yasamadaki siyasi parti oranlarının değişmemesi öngörülmektedir. Böylece dönemi sonuna kadar yasama organında istikrardan bahsetmek mümkün olabilmektedir.

Temsilciler Meclisi, vekillerin çoğunluk oyuyla, sorumlu bakanın cevap vermesi için Başkana yazılı olarak soru sorabilir, vekillerin üçte birinin isteği üzerine hükümetten belli

konularda belge ve rapor isteyebilir. Yine Temsilciler Meclisi üye tam sayısının üçte birinin talebi üzerine görevinin ifası ile ilgili konularda kendisine sorular sormak için bir bakanı çağırıp dinlenebilir. Temsilciler Meclisi, hükümetin belirli eylemleri ile ilgili bilgi toplamak amacıyla soruşturma komisyonları oluşturabilir (madde 52).

Başkan, bakanlar, üst düzey bürokratlar, general ve amiraller milletin onuru ve güvenliğine zarar vermek, anayasa ve yasalara uymamak (bakanlar için vatana ihanet, gasp, kamu fonlarını zimmete geçirmek ve rüşvet) nedenleri ile Temsilciler Meclisi tarafından suçlanabilir (madde 52). Suçlama Senato'da görüşülür ve başkan için senatörlerin üçte ikisi, diğerleri için çoğunluğu tarafından suçu onaylanırsa ilgili kişi görevinden el çektilir ve 5 yıl boyunca o göreve gelemez. Suç ile ilgili zararın sorumluluğunu etkin kılmak için ayrıca yargı yoluna başvurulur. Ayrıca Senato, herhangi bir kişinin bir bakana karşı, görevinin ifası sırasında bir fiil nedeniyle haksız yere maruz kalmış olabileceği zararlar nedeniyle, adli işlem başlatmasının kabulü için bir neden olup olmadığına karar verir (madde 53). Madde 52 ve 53 yürütmenin denetlenmesinde yürütmenin klasik gücünden bahsetmektedir. Vatandaşlara tanınan hak ihlalinin dolaylı yürütmeyi suçlama imkanı da yasamanın denetimine tabiidir. İki kamaralı meclis olarak kararların ikisinden de onaylanmış olması beklenmektedir.

Senato siyasi ya da idari makamlar ile adalet yüksek mahkemeleri arasında ortaya çıkan uyuşmazlıkları çözümler. Başkanın Şili topraklarından otuz günden uzun süre ayrılmasına izin vermek; fiziksel veya zihinsel bir engel nedeniyle görevini yerine getirmeye devam edemeyeceğine karar vermek; istifası durumunda nedenleri teyit ve istifayı kabul etmek Senatonun sorumluluğundadır. Senato herhangi bir konuda Başkana görüş bildirebilir fakat

Senato ve bağılı organlar, hükümetin veya bağılı kuruluşlarının işlemlerini denetleyemez ve denetleme anlamına gelecek uygulamaları kabul edemez (madde 53).

Kamu idaresinin bütçelerine ilişkin her türlü vergiye ilişkin kanunlar, yalnızca Temsilciler Meclisi'nden; af ve genel af kanunları yalnızca Senato'da çıkabilir (madde 65).

3.1.2. Peru

Peru (resmi Peru Cumhuriyeti), Güney Amerika'nın batısında, Güney Pasifik Okyanusu kıyısında yer almaktadır. 1532 yılında İspanyollar tarafından keşfedilen Peru, bağımsızlığını 1821 yılında kazanmıştır. Üniter devlet yapılanmasına rağmen Kuzey-Güney istikametinde uzanan And Dağları, Doğu-Batı arasındaki geçişleri zorlaştırarak ülkenin coğrafi bütünlüğünü ve ekonomik-demografik homojenliğini bozmaktadır. Costa adı verilen kıyı bölgesi nüfusun ve ekonomik kalkınmanın yoğunlaştığı bölgedir. Ülke topraklarının %11'ini oluşturan bu bölgede toplam nüfusun %52'si yaşamaktadır. And Dağları bölgesi olan Searra ve arkasındaki yağmur ormanı bölgesi Selva kalkınma etkisinden uzak kalmıştır. Sierra bölgesine ulaşım oldukça zordur. Etnik çeşitlilik fazladır.

a. Yürütme

Başkan

Peru Anayasası'na göre Başkan, devletin başı ve milletin temsilcisidir (madde 110). İlk turda oyların çoğunu alan bir aday olmazsa en yüksek oy alan iki aday ikinci tur seçime gider. Başkan ile birlikte iki Başkan Yardımcısı da aynı koşullar ve dönem için seçilir (madde 111). Başkanlık görev süresi 5 yıldır ve Başkan, en az bir dönem ara vermek kaydıyla yeniden aday olabilir (madde 112). Bir dönem ara verme şartı başkanın uzun süre

iktidarda kalarak kurumları dönüştürme ve her türlü görevi kötüye kullanma ihtimaline bir denetim getirmektedir.

Başkan, görev süreci boyunca sadece vatana ihanet etmek; başkanlık, kongre, bölgesel veya belediye seçimlerini önlemek; Anayasa'nın 134. maddesinde belirtilen Kabine krizi dışında Kongre'yi feshetmek ve Kongre'nin, Ulusal Seçim Kurulu'nun veya seçim sisteminin diğer organlarının toplanmasını veya işleyişini engellemek ile suçlanabilir (madde 117). Bu ihlaller nedeniyle ceza alması veya Kongre'nin izni olmadan ulusal topraklardan ayrılması, Başkanın görevinin sonlanmasına neden olur (madde 113). Seçimi engelleme ile ilgili kesin hükümler, başkanın mutlak gücünü denetleyen maddelerdir. Bu şekilde yasama organının seçiminin engellenmesi ve/veya seçimin yönlendirilmesi engellenmeye çalışılmıştır. Başkanın Kongre'yi feshedememesine konulan Kabine Krizi istisnası (sonraki başlıkta detaylandırılmaktadır) ise yürütmenin konumunu güçlendirmektedir. Bu durum Peru siyasi hayatında krizler çıkaran bir uygulamaya alan açmaktadır ki örnekleri siyaseti şekillendirmektedir.

Madde 118'de Başkanın yetki ve görevleri sıralanmıştır. Kanunları çiğnemedi ve bozmadan düzenleme yetkisini kullanır, bu sınırlar içinde karar ve kararname çıkarır. Dış politika ve uluslararası ilişkileri yönetir ve anlaşmaları resmileştirir ve onaylar. Kabinenin onayıyla ve Kongre'yi bilgilendirme şartıyla büyükelçiler ve tam yetkili temsilciler atar. Kongrenin izniyle savaş ilan edebilir ve barış antlaşmalarını imzalar. Belli şartlarda af ve ceza indirimi ilan edebilir.

Kongreye rapor etmek şartı ile, ulusal çıkarların gerektirdiklerine binaen, kanun hükmünde olağanüstü hal kararnameleriyle, ekonomik ve mali alanlarda özel tedbirler ilan edebilir. Bu

tür olağanüstü hal kararlameleri Kongre tarafından değıştirilebilir veya yürürlükten kaldırılabilir.

Başkomutanlık ünvanı ile (madde 167) Milli Savunma Sistemine başkanlık eder ve Silahlı Kuvvetler ile Emniyet Teşkilatının seferberliğini organize etme, tahsis etme ve emretme yetkisi açıktır. Ayrıca Başkan genel olarak milletin, cumhuriyetin, vatanın ve devletin güvenliğini sağlamakla mükelleftir ki başkomutan ünvanı ile bu mükellefiyetlerini yerine getirmektedir.

Diğer Yürütme Organları

Peru siyasal sisteminin kendine özgü bir yürütme şekli mevcuttur. Anayasal olarak devletin başı ve milletin temsilcisi olan Başkanın kabinesi, karar mekanizmalarında sahip olduğu hak ve sorumluluklarla devlet mekanizması içerisinde bir güce sahiptir. Başbakanlık pozisyonundaki Kabine Başkanının konumu ve bakanların karşı imza yetkisi bu gücün temelini oluşturmaktadır.

Anayasaya göre kamu hizmetlerinin idaresi ve yönetimi Bakanlar Kuruluna (Kabine) ve kurul üyesi ilgili her bakana emanet edilmiştir (madde 119). Başkan, Kabine Başkanını atar ve görevden alır. Diğer bakanları ayrı ayrı Kabine Başkanının tavsiyesi ve onayı ile atar ve görevden alır (madde 122). Bakanların görevlerini koordine eden Kabine Başkanı aynı zamanda kanun hükmünde ve olağanüstü hal kararlameleri ile anayasa ve kanunla belirlenen karar ve kararnamelerde karşı imza yetkisi vardır (madde 123). Başkan, kabineyi topladığı veya toplantılarına katıldığı zaman Kabineye başkanlık eder (madde 121).

Başkanın ilgili bakanın karşı imzası olmaksızın yaptığı işlemler geçersizdir (madde 120). Kabine, Başkan tarafından Kongre'ye sunulan kanun teklifleri ve yine Başkan tarafından çıkarılan olağanüstü ve kanun hükmünde kararnameler ile kanun tarafından öngörülen kanun tasarısı, kararname ve kararları onaylar (madde 125). Kabinede oy çokluğu ile karar alınır ama alınan kararlardan, derhal istifa etmedikçe, tüm bakanlar sorumludur (madde 126, 128). Silahlı Kuvvetler ve Ulusal Polis üyeleri ile yasama üyeleri bakan olabilir (madde 124, 126). Bakanların Silahlı Kuvvetler mensupları arasından seçilebilmesi sivil-asker ilişkileri ve ordunun sivil kontrolü açısından önem arz etmektedir. Ordunun bu şekilde yönetime dahil edilmesinin etkileri sivil siyasetin gücüne göre olumlu veya olumsuz sonuçlanabilir. Yasama üyelerinin bakan olabilmesi ise Başkanlık sisteminin temelinde yer alan yasama-yürütme arasındaki kesin ayrımı bulanıklaştıran bir ortam yaratmaktadır.

Bakanlar Kurulu oluşturulduktan sonra Kongre'den güvenoyu almak zorundadır (madde 130). Kabin Başkanı veya bakanlardan en az biri, soruları yanıtlamak için düzenli olarak Kongre'nin genel oturumlarına katılır (madde 129). Kongre, Kabin için güvensizlik oylaması yapabilir veya Kabin Başkanı tarafından tekrar güvenoyu istenebilir (madde 132, 133). Kongre, Kabin veya her bir bakan için gensoru verebilir (madde 131). Temelde güvenoyu ve gensoru mekanizmaları parlamenter sistem içerisinde rastlanılmaktadır. Burada da yasamanın gücünü artıran bu uygulamalar yürütme üzerinde oldukça büyük bir baskı oluşturmaktadır. Yasamanın, seçilmiş başkanın yürütme faaliyetlerini yerine getirmesini engelleyebilecek bu anayasal süreç, başkana muhalif bir kongrenin oluşması durumunda siyasi krizlere zemin hazırlamaktadır. Başkanın bunu dengeleyebileceği yetkisi ise Kongre'yi feshedebilmesidir.

Başkan, iki kabinesine güvenoyu vermeyen Kongre'yi feshedebilir (madde 134). Yürütme, Kongre'nin olmadığı dönemde, incelenmesi ve nihai olarak yeniden toplandıktan sonra Kongreye sunulması için Daimi Meclise (sonraki başlıkta detaylandırılmaktadır) sunduğu olağanüstü hal kararnameleri aracılığıyla yasama yapar (madde 135). Kongre feshedildikten sonra dört ay içerisinde yeni kongre seçimi yapılmazsa eskisi görevine yeniden başlar ve tüm kabine üyelerini yürütme dönemi sonuna kadar görevden alır (madde 136).

b. Yasama

Yasama, tek meclisli Kongre'ye aittir ve üyeleri beş yıllığına seçilir (madde 90). Kongre, kanun ve kararları kabul etmenin yanında bütçe ve genel hesabı da kabul eder. Yabancı askeri birliklerin Peru topraklarına girmesine ve Başkanın yurtdışına çıkmasına izin verme yetkisi de Kongrededir (madde 102).

Peru, katılımcı demokrasinin bir yansıması olan kanun teklifi verme imkanının sadece milletvekillerinin yetkisinden alma fikrini benimsemiştir. Peru anayasası madde 107'ye göre hem Başkan hem de Kongre üyeleri kanun teklifi verme hakkına sahiptir. Fakat bu aynı zamanda yine başkanlık sistemi içerisinde yer alan yasama-yürütme arasındaki kesin ayrımı etkilemektedir. Aynı hak, yetkileri dahilindeki konularda, diğer devlet organları, özerk kamu kurumları, bölgesel ve yerel yönetimler ve meslek birlikleri tarafından da kullanılır. Aynı şekilde vatandaşlar da kanun teklifi verebilir.

Kongrenin herhangi bir üyesi, birçok üst düzey bürokrattan ve Bakanlardan gerekli gördüğü her türlü bilgiyi talep edebilir ki talebe karşılık verilmemesi yasal sorumluluk doğurur (madde 96).

Kongre, kamuyu ilgilendiren herhangi bir konuda soruşturma başlatabilir. Talep üzerine, bu tür soruşturmalardan sorumlu komitelerin huzuruna çıkmak, adli işlemlerle aynı şartlar altında zorunludur. Komitelerin sonuçları yargı organlarını bağlamaz (madde 97).

Silahlı Kuvvetler ve Ulusal Polis Kongre Başkanının izni olmadan Kongre binasına girememektedir (madde 98). Başkanın emrindeki bu kurumların Kongre binasına girmesini yasaklamak yürütmenin yasama üzerinde zor kullanma potansiyeli ile ilgilidir. Anayasanın aynı maddesine göre Kongre Başkanı tarafından talep edildiğinde Başkanın bu kuvvetleri Kongre'nin emrine verme zorunluluğu da Kongre'nin yasama güvenliğini desteklemektedir.

Kongre tek meclisli bir yapıya sahip olsa da içerisinde yer alan bir kurum daha vardır. Daimi Meclis, halkoyuyla değil Kongre'nin, her bir parlamento grubu temsilcilerinin sayısıyla orantılı olarak seçtiği üyelerden oluşan, görevde değilken Kongre'nin temel işlevlerini yerine getiren, Kongre feshedilse bile görevine devam eden ve Kongre görevindeyken dahi bir üst meclisin yapacağına benzer şekilde bazı Anayasal işlevleri yerine getiren bir kurumdur (madde 101, 134).

Kongre tarafından kabul edilmiş bir kanun teklifi onay ve yayım için Başkana gönderilir. Başkan onbeş gün içinde yayımlamaz veya iade etmezse Kongre Başkanı veya Daimi Meclis Başkanı, duruma göre yasanın yayımlanmasından sorumludur. Cep vetosu olarak tabir edilen veto şekli Peru sisteminde yer almamaktadır. Başkan tarafından iade edilen teklif, Kongre'nin üye tamsayısının çoğunluğu tarafından kabul edilirse kanunlaşır (madde 108). İkinci oylamadaki oran, güçleştirici veto olarak tabir edilen yöntemin de önemini azaltmaktadır. Böylece Kongre'den geçen yasaların Başkan tarafından engellenme olasılığı azaltılmaya çalışılmıştır.

Kongre, belirli konularda ve yetkilendirme yasası tarafından belirlenen süre içinde kanun hükmünde kararnameler yoluyla yasama yetkisini yürütme organına devredebilir. Kanun hükmünde kararnameler yayınlanması, uygulanması ve etkileri bakımından aynı kanun hükümlerine tabidir. Başkan, her kanun hükmünde kararname hakkında Kongreye veya Daimi Meclise rapor verir (madde 104). Ulusal güvenlik ve savunma gibi kapsamlı ve acil kararların alınması gerektiği konularda bu yetki devrinin gerçekleştiği görülmektedir.

3.1.3. Güney Kore

Güney Kore (resmi Kore Cumhuriyeti), Doğu Asya'da Kore Yarımadası'nın güney kısmını oluşturan ve Kuzey Kore ile kara sınırını paylaşan ülkedir. Kore, 1910 yılına kadar Kore Krallığı ismiyle küçük bir monarşi olarak yaşamını sürdürmekteyken o yılda Japonya'nın yayılma amaçlarına ilk maruz kalan ülkelerden biri olarak işgale uğramıştır. İkinci Dünya Savaşı sonunda da yönetim farklılığı temelinde ikiye bölünmüştür. İki Kore arasındaki ilişkiler bölge siyasetini biçimlendirmekte ve büyük güçler arasındaki dengeye göre farklı şartlarda evrilmeye devam etmektedir. Kısa sürede hem ekonomik hem siyasi çok fazla dönüşüm yaşayan yarımada ülkesi, üniter devlet yapılanması içerisinde idari olarak 8 bölge, 1 özerk bölge, 1 özerk şehir, 6 metropolitan şehri ve 1 başkent bölgesine ayrılmıştır.

a. Yürütme

Başkan

Güney Kore Anayasası'na göre Başkan, devletin ve hükümetin başı (madde 66) ve Silahlı Kuvvetlerin Başkomutanıdır (madde 74). 1987 Anayasası (madde 67) ve değiştirilen Başkanlık Seçimi Yasası, Başkanın doğrudan ve gizli oyla seçilmesini öngörmekte ve önceki iki hükümet altında on altı yıl süren dolaylı Başkanlık seçimlerini sona erdirmektedir.

Başkanlık seçimi, doğrudan seçimle beş yıllık tek bir dönem için (madde 70) ve görevdeki Başkanın görevinin sonlanmasından yetmiş ila kırk gün önce yapılması gerekmektedir (madde 68). Başkanlık makamının boşalması veya herhangi bir nedenle Başkanın görevlerini ifa edemeyecek durumda olması halinde, altmış gün içinde bir halef seçilmesi gerekir (madde 68) ve bu süre içinde başkanlık görevleri kanunla belirlenen öncelik sırasına göre Başbakan veya diğer üst düzey kabine üyeleri tarafından yerine getirilir (madde 71). Başkan görevdeyken, isyan veya vatana ihanet dışında cezai sorumluluktan muaftır (madde 84).

Başkan, kendi takdirine bağlı olarak, diplomasi, milli savunma, birleşme (iki Kore'nin birleşmesi) ve milli kaderi ilgilendiren diğer hususlara ilişkin önemli politikaları ulusal bir referanduma havale edebilir (madde 72), savaş ilan edebilir, barış ve diğer anlaşmaları imzalayabilir (madde 73), üst düzey kamu görevlilerini atayabilir (madde 78) ve (Milli Meclisin onayıyla) af çıkarabilir (madde 79).

Başkana verilen yetkiler arasındaki ulusal güvenliğin çok belirleyici bir rol aldığı görülmektedir. Milli Meclis denetimini mümkün olduğunca koruyarak tasarlanan bu yetkiler acil önlemleri öngörmektedir. Güney Kore Anayasasının 76. maddesine göre ciddi iç veya dış kargaşa, tehdit, ekonomik veya mali kriz zamanlarında, Başkan “ulusal güvenliğin veya kamu barışının ve düzeninin korunması için” olağanüstü yetkiler üstlenebilir. Olağanüstü tedbirler, ancak Milli Meclis toplantı halinde olmadığında ve toplanması için zaman olmadığında alınabilir. Bu şartlardaki tedbirlerin “asgari gereklilik” ile sınırlandırıldığı görülmektedir. Bununla birlikte, Başkanın bir kriz süresince mevcut yasaları değiştirebilecek veya yürürlükten kaldırabilecek başka önlemler almasına izin verilmektedir. Bu önlemler yine 76. maddenin öngördüğü, ulusal güvenliğı etkileyen büyük tehditlerde, ancak ulusun

bütünlüğünü korumanın gerekli olduğu ve Milli Meclisin toplanmasının mümkün olmadığı durumlarda Başkana verilen kanun hükmünde kararnameler çıkarabilme yetkisi dahilindedir. Bu çerçevede işlem yapılması veya emir verilmesi halinde, Başkan bunu derhal Milli Meclise bildirir ve onayını alır. Onay alınmaması durumunda işlem veya emirler derhal geçerliliğini kaybeder. Bu durumda, söz konusu emirlerle değiştirilen veya yürürlükten kaldırılan kanunlar, emirlerin onaylanmadığı anda kendiliğinden eski hükmünü kazanır (madde 76).

Ayrıca, savaş, silahlı çatışma veya benzeri ulusal olağanüstü hallerde, askeri ihtiyaçlar ile başa çıkmak veya askeri kuvvetleri seferber ederek kamu güvenliği ve düzenini korumak gerektiğinde, Başkan kanun tarafından öngörülen şartlar altında sıkıyönetim ilan edebilir. Sıkıyönetim kapsamında, kanunda öngörülen şartlar dahilinde, ifade özgürlüğü, basın, toplanma ve örgütlenme veya yürütme ve yargının yetkilerine ilişkin özel tedbirler alınabilir (madde 77). Söz konusu tedbirler temel haklar ve demokratik yönetim açısında büyük kısıtlamalar içermektedir. Askeri şartların oluşması durumunun devletin varlığı ile ilişkilendiren sistemin önceliği çok etkin şekilde belirlenmektedir. Bununla birlikte bir yasama denetimi olarak, Milli Meclis'in üye tamsayısının çoğunluğunun aldığı kararla sıkıyönetimin kaldırılması talep edildiğinde Başkan uymak zorundadır.

Anayasanın Başkana parlamentoyu fesih yetkisi vermediği sistemde herhangi bir güvenoyu veya gensoru ihtimali olmamasına karşın Başkanın aldığı kararların Başbakan ile ilgili Devlet Konseyi üyelerinin karşı imzası bulunmak zorundadır (madde 82). Bu zorunluluk başkanın yürütme gücünün kısmen de olsa paylaşıldığını göstermektedir. Özellikle Devlet Konseyi'nin sistem içerisindeki konumunun önemi burada da belli olmaktadır. Ayrıca yine aynı maddedeki askeri konular dahil tüm kararların yazılı olmasının öngörülmesi nüfuz

kullanımını engellemek ve silahlı kuvvetler dahil kurumların başkan ile ilişkilerinin kanun dışına çıkmasını engellemek için tasarlanmıştır.

Diğer Yürütme Organları

Başbakan, Milli Meclisin onayı ile Başkan tarafından atanır ve Başkanın emriyle bakanlıkları yönlendirir (madde 86). Başbakan bir politikacıdan çok devlet yönetiminde yürütmeyi destekleyen bir teknokrat görüntüsü vermektedir. Başkan Yardımcısı pozisyonu bulunmadığından, başbakanın bu görevi yürüttüğü söylenebilir.

Kanun ile kuruluşu belirlenen Bakanlıklara (madde 96) Bakanlar, Başbakanın tavsiyesi üzerine Devlet Konseyi üyeleri arasından Başkan tarafından atanır (madde 94). Başbakan veya her bir Bakan, kanun veya başkanlık kararnamesi ile verilen yetkiler ile veya re'sen, Başbakanlık veya bakanlığın yetki alanına giren konularda kararnameler çıkarabilir (madde 95). Bakanların kendi kurumlarında yetki sahibi olmasını öngören bu madde başkanın yetkilerini değil sorumluluklarını azaltmaktadır. Böylece başkan genel politikayı belirlerken bakanlıklar ilgili oldukları konuların yönetimi sürdürebilmektedir.

Devlet Konseyi, Güney Kore yönetim sisteminin en önemli kurumlarından biridir. Konsey, yürütmenin yetki alanına giren önemli politikaları müzakere eder. Başkan, Başbakan ve sayıları otuzdan fazla ve onbeşten az olmamak üzere diğer üyelerden oluşur. Başkan, Konsey'in Başkanı; Başbakan da yardımcısıdır (madde 88). Konsey üyeleri Başbakanın önerisi ile Başkan tarafından atanır ve Başbakan, üyelerinden birinin görevden alınmasını Başkana tavsiye edebilir (madde 87).

Aşağıdaki hususlar müzakere edilmek üzere Devlet Konseyi'ne havale edilir (madde 89):

1. Devlet işleri için temel planlar ve Yürütme'nin genel politikaları;
2. Savaş ilanı, barışın sonuçlanması ve dış politikaya ilişkin diğer önemli konular;
3. Anayasa değişiklikleri, ulusal referandum önerileri, önerilen anlaşmalar, yasa tasarıları ve önerilen cumhurbaşkanlığı kararnameleri;
4. Bütçeler, hesapların kapatılması, devlet mallarının elden çıkarılmasına ilişkin temel planlar, Devlete mali yükümlülük getiren sözleşmeler ve diğer önemli mali konular;
5. Başkan tarafından verilen olağanüstü hal düzenlemeleri ile mali ve ekonomik eylemler ve emirler ile sıkıyönetim ilanı ve feshi;
6. Önemli askeri işler;
7. Millet Meclisinin olağanüstü toplantıya çağırılması talepleri;
8. Onurların/madalyaların verilmesi;
9. Af veya ceza indirimi çıkarmak ve hakların iade edilmesi;
10. Bakanlıklar arasında yetki sınırının belirlenmesi;
11. Yürütme içinde yetki devri veya tahsisine ilişkin temel planlar;
12. Devlet işlerinin idaresinin değerlendirilmesi ve analizi;
13. Her Bakanlığın önemli politikalarının oluşturulması ve koordinasyonu;
14. Bir siyasi partinin kapatılması davası;
15. Yürütmeye iletilen, yürütme politikalarına ilişkin dilekçelerin incelenmesi;
16. Başsavcının, Genelkurmay Başkanının, Kuvvet Komutanlarının, ulusal üniversitelerin rektörlerinin, büyükelçilerin ve diğer kamu görevlileri ile kanun tarafından belirlenen önemli Devlet teşebbüslerinin yöneticilerinin atanması;
17. Başkan, Başbakan veya bir Devlet Konseyi üyesi tarafından sunulan diğer hususlar.

Devlet Konseyi, çok çeşitli hükümet işlevlerine ilişkin temel plan ve politikaların oluşturulmasından ve uygulanmasından sorumludur. Konsey tarafından yapılan müzakerelerin sonuçları, çeşitli devlet kurumlarıyla ilgili koordinasyon ve denetimden sorumlu iki ana birim olan Başkanlık Sekreterliği ve Başbakanlığa iletilir.

Güney Kore siyasal sisteminde hem devlette devamlılık ile deneyim ve istikrarın yürütmenin çalışmalarına destek vermesi hem de toplumsal kapsayıcılığın bir simgesi olan bir kurum öngörülmektedir. Devletin önemli işlerinde Başkana tavsiyelerde bulunmak üzere, deneyimli devlet adamlarından oluşan bir Akil Kişiler Kurulu (Advisory Council of Elder Statesman) oluşturulabilir. Bir önceki Başkan, kurulun başkanlığını yapar (madde 90).

Milli Güvenlik Kurulu, milli güvenlikle ilgili dış, askeri ve iç politikaların Devlet Konseyinde görüşülmeden önce belirlenmesi konusunda Başkana tavsiyelerde bulunmak üzere kurulmuştur (madde 91). Bununla birlikte anayasal olarak doğrudan başkana bağlı Ulusal Birleşme Danışma Konseyi (madde 92), Ulusal Ekonomik Danışma Konseyi (madde 93) gibi danışma kurulları yanında Teftiş ve Denetleme Kurulu (madde 97) ve Milli İstihbarat Servisi gibi yetkili organlar da bulunmaktadır.

b. Yasama

Yasama yetkisine sahip olan Milli Meclis (*Gukhoe*), vatandaşlar tarafından genel, eşit, doğrudan ve gizli oyla, dört yıllığına seçilen ve sayıları 200'den az olmayan üyelerden oluşur (madde 40-42).

Anayasada veya kanunda aksi belirtilmedikçe, Milli Meclisin kararları için toplam üyelerin çoğunluğunun katılımı ve mevcut üyelerin çoğunluğunun oyu gereklidir. Oyların eşitliği halinde, konu reddedilmiş sayılır (madde 49).

Milli Meclis üyeleri veya yürütme kanun teklifi verebilir (madde 52). Yürütmenin kanun teklifi verebilmesi başkanlık sistemi dahilindeki yasama-yürütme kesin ayrımını bulanıklaştırmaktadır. Milli Meclis'te kabul edilen teklif, onay ve yayınlanması için yürütmeye gönderilir. Başkan, bir kanun teklifi yeniden görüşülmesi talebiyle Meclise iade ettiği takdirde, Milli Meclis bunu yeniden ele alır ve Meclis, kanun teklifini, üye tamsayısının yarısından fazlasının katılımıyla ve katılan üyelerin üçte ikisinin oyuyla yeniden kabul ederse, teklif kanunlaşır (madde 53). Burada başkanın güçleştirici veto hakkının bulunduğu görülmektedir.

Yürütme, her mali yıl için bütçe kanun teklifini hazırlar ve Milli Meclis'e sunar. Meclis, ulusal bütçe tasarısını görüşür ve karara bağlar. Başkanlık sistemlerinin kilitlenme noktalarından biri olan bütçenin kabul edilmemesi durumuna Güney Kore Anayasasında bir formül bulunmuştur. Bütçe tasarısının mali yılın başında kabul edilmemesi halinde, yürütme, bir önceki mali yılın bütçesine uygun olarak, bütçe tasarısı Milli Meclis tarafından kabul edilinceye kadar bazı kalemlerde harcamaya devam edebilir. Meclis, yürütmenin onayı olmaksızın, yürütme tarafından sunulan bütçede değişiklik yapamaz (madde 54, 57).

Milli Meclis, karşılıklı yardımlaşma veya güvenliğe ilişkin anlaşmalar; önemli uluslararası kuruluşlarla ilgili anlaşmalar; dostluk, ticaret ve denizcilik antlaşmaları; egemenlikteki herhangi bir kısıtlamaya ilişkin anlaşmalar; barış antlaşmaları; devlete veya kişilere önemli bir mali yükümlülük getirecek anlaşmalar; veya yasal konularla ilgili anlaşmaların

sonuçlandırılması ve/veya imzalanmasına izin verme hakkına sahiptir. Milli Meclis ayrıca, savaş ilanına, silahlı kuvvetlerin yabancı devletlere gönderilmesine veya yabancı kuvvetlerin Güney Kore topraklarında yerleştirilmesine izin verme hakkına da sahiptir (madde 60). Görüldüğü gibi özellikle ulusal güvenlik ve savunma ile ilgili kararların Devlet Konseyi, Başkanlık ve Milli Meclis gibi anayasal olarak geçmesi gereken çok fazla prosedür mevcuttur. Burada teorik olarak hala savaş halinde olan ve temel güvenlik sorunu da bu çerçevede belirlenen Güney Kore devletinin ilgili konulardaki denge, denetim ve istikrarı önlediği görülmektedir.

Başbakan, Devlet Konseyi veya hükümet üyeleri, Milli Meclis veya komisyonlarının toplantılarına katılabilir ve devlet idaresi hakkında rapor verebilir veya görüş bildirebilir ve soruları yanıtlayabilir. Meclis bu kişilerden katılmalarını talep de edebilir (madde 62).

Başkanlık sisteminde yer alan yasamanın yürütme otoritesi üzerindeki denetiminin en önemli aracı olarak görevden alma mekanizması Güney Kore’de de mevcuttur. Başkan, Başbakan, Devlet Konseyi üyeleri, Bakanlar, Anayasa Mahkemesi yargıçları, yargıçlar, Ulusal Seçim Komisyonu üyeleri, Teftiş ve Denetleme Kurulu Başkan ve üyeleri ile kanunla belirlenen diğer kamu görevlileri, resmi görevlerini yerine getirirken Anayasa’yı veya diğer kanunları ihlal ederse, Milli Meclis görevden alınmaları için önerge verebilir. Başkanın görevden alınmasına ilişkin bir önerge, Milli Meclis üye tam sayısının çoğunluğu tarafından teklif edilmesi ve üye tam sayısının üçte ikisi tarafından onaylanması gerekmektedir. Diğerleri için ise Meclis’in üye tamsayısının üçte biri tarafından teklif edilmesi ve üye tam sayısının çoğunluğu tarafından onaylanması gerekmektedir. Milli Meclisin yasama faaliyeti haline getirmekten kaçınılması nedeniyle, görevden alma kararı, kamu görevinden uzaklaştırmanın ötesine geçemez ama itham edilen kişiyi hukuki veya cezai sorumluluktan

da muaf tutmaz (madde 65). Yasamanın yürütme üzerindeki denetimi sadece başkan özelinde değildir. Milli Meclis, Başbakanın veya bir Devlet Konseyi üyesinin görevden alınması için tavsiye kararı verebilir (madde 63).

3.2. Başkanlık Sistemi, Demokratik İstikrar ve Ulusal Güvenlik

Başkanlık sistemini tercih etmiş bir ülkenin, demokrasi içinde istikrarlı biçimde yaşayabilmesi, sistemin istikrarlı şekilde sürmekte olduğu kabulünü sağlamaktadır. İstikrar, kurumsal öngörülebilirliktir. Bu bakımdan gerçek istikrar hukuk devleti ile somutlaşan, kurumsallaşma düzeyi yüksek yapılarda en sağlam biçimde ortaya çıkmaktadır.

Siyasal istikrar, yürütme gücünün yasal süresi içerisinde iktidarını kullanması, diğer bir deyişle gerek siyasi (zayıf koalisyonlar, uzlaşma kültürünün eksikliği) gerekse siyaset dışı (askeri darbeler ve müdahaleler gibi) nedenlerle önünün kesilmemesi olarak tanımlanabilir. (Hurwitz, 1973; s.455)

Demokrasi belli altyapı koşullarında ortaya çıkan ve gelişen bir rejim türüdür. Temelinde eşitlik, kolektif karar alma ve dünyevileşme/laiklik bulunmaktadır. Klasik bir demokrasi için temel olarak özgür, adil ve belli aralıklarla yapılan seçimler sonucu yasama-yürütme organlarının oluşması, ifade özgürlüğü, alternatif bilgi kaynaklarına erişim hakkı, örgütlenme özgürlüğü ve eşit vatandaşlık haklarının bulunması gereklidir. (Dahl, 2017; s.85)

Bu kurumların bazı altyapı dinamiklerinden büyük ölçüde etkilenecek çalışmakta oldukları kabul edilmektedir. Bunlar askerin ve polisin seçimle gelmiş memur/yetkililer tarafından denetimi, demokratik inanç ve siyasi kültür, demokrasiye düşmanca yaklaşan dış kontrolün (sömürge ve dış bağımlılık) olmaması, modern piyasa ekonomisi ve modern çoğulcu bir kültürel yapı. (Dahl, 2017; s.161)

Seçimler demokratik istikrarın temelinde olmakla birlikte demokrasiyi sağlayan yegâne ölçüt değildir. Seçimlerle meşrulaştırılan otoriter rejimler ile demokrasinin yerleştiği örnekler arasında üç temel farklılık bulunmaktadır (Perez-Linan, Mainwaring, 2015; s.122-125):

Sosyo-ekonomik faktörler: Genellikle yüksek sosyo-ekonomik gelişmişlik düzeyine sahip ülkelerin yerleşmiş, sağlam demokrasilere sahip olma olasılığı çok daha yüksek olmaktadır. Yoksulluk, temel hakların gerçek anlamda kullanılmasına engel bir zemin oluşturmaktadır. Demokrasi ise eşitlik fikri üzerinde yükselen bir rejim olduğundan, zengin-yoksul uçurumun azaldığı, sosyal ekonomik olarak gelişmiş, eşitlik düşüncesinin toplumsal zemin bulduğu ülkelerde daha çabuk yeşerebilmektedir.

Bununla birlikte dünya genelinde büyük ekonomiye sahip zenginleşmiş birçok otoriter rejimin yanında fakir demokrasilerin mevcudiyeti de görülmektedir. Araştırmalar demokratik ya da otoriter rejimlerin ekonomik büyümeyi sağlayacak iyi bir ekonomi yönetimini sağlamada doğrudan bir etki olmadığını göstermektedir. (Dahl, 2017; s.185) Burada temel dinamik iyi ekonomi yönetimini sağlayacak kadroların seçilebilme kabiliyetinin oluşturulması ve ekonomi yönetiminde öngörülebilirlik ve istikrardır.

Sağlam devlet yapısına sahip olmak: Güçlü ve yerleşik kurumsal kontrol ve denge mekanizmalarının varlığı sağlam devlet yapısını tanımlamada temeldir. Burada, Başkanları denetleyen, onları hukuk içine çeken, haklara saygılı olmaya zorlayan ve kolayca yönlendirilip ele geçirilemeyen güçlü devlet mekanizmalarından bahsedilmektedir. Hukuk devletini tesis edecek olan, siyasi yolsuzluk ve yozlaşmanın önüne geçmesi umulan

bağımsız ve tarafsız yargı, seçim kurulları, her türlü bağımsız denetim organı ile güçlü yasama, yürütmeyi bu kıstaslar arasında tutmaya yarayacak devlet organlarıdır. Yürütmenin denetlenmediği ülkelerde demokrasi zaman içinde yok olma ya da en azından kalitesini büyük ölçüde kaybetme eğilimindedir. Güçlü devlet, söz konusu mekanizmaları kurumsallaşmış devlettir. Bu bulunmadığında, yandaşmacılık, yolsuzluklar, organize suçlar ve temel hakların ihlallerinden beslenen bir yönetim eliti ve bunların arkasında duran oligarşik yapı ortaya çıkmaktadır.

Demokratik ve kurumsallaşmış parti sistemleri: Bu yapılar istikrar kazanmış, seçmen kaymalarının şiddetinin az olduğu, etkili demokratik temsil ve siyasi sorumluluğu teşvik eden özellikler gösterirler. Karışık özellikler sergileyen, ne tam demokratik ne de tam otoriter olmayan ülkeler için anayasal model tercihi de önemli olmaktadır. (Dahl, 2017; s.144)

Eski demokrasiler siyasi hesap verilebilirlik, temsil, yürütmenin sınırlandırılması, siyasi-medeni haklar, mülkiyet hakkı ve azınlık hakları bakımından yeni demokrasilerden ileri ancak seçimlere katılım bakımından geridedir. Bahsedilen hallerde, siyasi parti sisteminin ne olduğu, istikrarlı olup olmadığı, kutuplaşma seviyesi, kırılma sayısı, partilerin kurumsallaşma düzeyi gibi değişkenler dikkate alınarak uygun hükümet sistemi tercihi yapılmalıdır. Bu kurumsal değişkenlerin yanı sıra hükümet sistemi tercihinin hangi tarihsel koşullar altında yapıldığı, siyasi aktörlerin/partilerin bu konuda uzlaşıp uzlaşmadıkları da önemli etkiler yaratacak etkenlerdir.

Yeni kurumsalcı bakışı benimsemiş yazarlar arasında başkanlık sistemine yönelik eleştirileri ile oldukça etkili olan J.Linz, başkanlık sistemlerinde yaşadığını iddia ettiği demokrasi

sorununu, sistemin kurumsal yapısının bir sonucu olarak görmektedir. Linz'e göre başkanlık sistemlerinde mevcut olan çifte demokratik meşruluk (yasama ve yürütmenin ayrı seçimlerle gelmesi) birbiriyle yarışan/çatışan talepler yaratabilmekte ve seçilmiş kurumlar arasında oluşabilecek yarışan/çatışan iradeler arasındaki bu farklılıkları çözecek demokratik bir ilke de bulunmamaktadır. Çifte meşruluk ayrıca Başkanın ve Kongrenin birbirinden bağımsız sürelerle sahip olmasından kaynaklanan *katılık* ve yürütmenin sadece kazanan parti tarafından kontrol edilmesinden kaynaklanan kutuplaşma problemlerine yol açar. (Linz, 1994; s.6-7) Linz, (1990, s.56) sistem eleştirisinde sıfır toplamlı oyun teorisinden faydalanmaktadır. Bu bağlamda başkanlık sisteminde kazananın her şeyi kazandığı, kaybedenin her şeyi kaybettiği tespitini Lijphart da desteklemektedir ve ona göre bölünmüş toplumlar için, geniş bir temsil gücüne sahip bir yasama organının seçilmesi yaşamsal önemdedir ve nispi temsil hiç kuşkusuz bunu sağlamanın en uygun yoludur. (Lijphart, 2015, s.50)

Yürütmenin tek başına Başkanda olduğu sistemlerde Başkanın şahsi özellikleri ve seçim döneminde bu özelliğinin yansımaları da tartışılmaktadır. Birçok başkanlık seçimi, kutuplaşmış ve duygusal iklimlerde yapılmakta, Başkanların şahısları (partilerden ziyade) ön plana çıkmaktadır. Bu sistemlerde Başkanlar çok popüler olabildikleri gibi, gerçekçi olmaktan çok duygusal reaksiyonlarla yönlendirilen/inşa edilen seçmen beklentisi karşılık göremeyince aynı hızla düşebilmekte, yönetim istikrarı ve demokrasinin kalitesi bundan olumsuz etkilenmektedir. İktidarın kişiselleşmesi olasılığı bazı dış koşulların (ekonomik, siyasi krizler gibi) da etkisi ile artmakta, başkanlar oldukça güçlenebilmektedirler. Ayrıca seçime giren Başkanın kullanmak durumunda olduğu üslup da demokrasi bağlamında kutuplaşma, çoğunlukçuluk, temsilde adaletsizlik ve iktidarın kişiselleşmesi olgularıyla tartışılabilir zemin oluşturmaktadır. Başkanlık sisteminin, iktidarın kişiselleşmesi riskinin

kurumsal yapı ve disiplinli partiler sayesinde daha düşük, kabine istikrarının da daha yüksek olduğu parlamenter sisteme göre (Linz, 1994; s.29-32) bu alanlarda daha hassas olduğu görülmektedir. Bu tip kişiselleşme ve popülaritenin meşruiyet ile özdeşleşmesi, sistemin kurumsal değil, bazı Başkanlar ve toplumlar için algısal bir sonucudur.

Bununla birlikte Başkan yönetimi döneminde ve adaylar seçim döneminde ülke gündemini güvenlikleştirebilirler. Başkan, bazı ülkelerdeki sistemin kurgusu ve elindeki savunma/güvenlik imkanlarının da marifetiyle, iktidarın meşruiyet sorunlarını azaltmak, toplumsal kutuplaşmayı yönetmek, ekler arasındaki rekabeti azaltmak veya kamu yönetimini kolaylaştırmak gibi nedenlerle siyaseti güvenlikleştirmektedir.

Yasamanın kısmen yavaş ve temkinli işlerliği, devlet yönetiminde nizami bir durağanlığa neden olabilmektedir. Başkanlık sisteminde sorumluluk yüklenmiş kişi olarak Başkan bu durağanlık içerisinde yönetim kapasitesini tam anlamıyla kullanamaz. Statüko olarak da nitelenen bu durumu aşmak için Başkanın sahip olduğu güçler mevcuttur. Başkanın yasamadaki statükoyu yenileyebilmesi anlamında sahip olabileceği en önemli öncü (proaktif) güç kararname çıkarma gücüdür. Yasama çoğunluğunun değişiklik teşebbüslerine karşı Başkanın statükoyu savunma anlamında tavır almasının mümkün kılan yetkiler ise gerileyeci güçlerdir, ki bunun da en bilineni ve en sık kullanılanı veto yetkisidir. Kararname yetkisi, başkanların doğrudan yeni bir statüko kurabilmelerine imkan veren bir güçtür. Kararnameler yoluyla yönetme gücü başkanlık sisteminin çoğunlukçu nitelik ve eğilimini güçlendiren bir düzenlemedir. (Yazıcı, 2002, s.85) Bazı ülkelerin Başkanlarının kararname yetkilerinin ötesinde, yürütmenin başı olarak sadece kendilerinin kullanabileceği yasa tasarısı sunmak yetkilerinden de bahsedilmektedir. (Yazıcı, 2002; s.47-48) Bu yetki

genellikle bütçe, askeri politika, yeni bürokratik yapılanmaların oluşturulması veya gümrük ve kredilere ilişkin belli alanları kapsar.

Başkanların yasama yetkileri çoğaldığında yasama ile çatışma olasılığı da artmaktadır. Başkanlar sahip oldukları güçlerin ötesinde, meclisleri olağanüstü haller ya da yürütmeye yasama yetkilerini devreden anayasal reformlar gibi demokrasi ile bağdaşmayan yöntemlerle etkisizleştirerek güçlenmeyi deneyebilmektedirler. (Mainwaring, 1990; s.114)

Seçilmiş yasama organının pasifize edilerek ülkenin kanun hükmünde kararnamelerle yönetilmesi anlamına gelen *decretismo*, söz konusu yetkilerin aşırı kullanılması sonucu oluşan bir Latin Amerika gerçeğidir. Yasama-yürütme çatışması, bölgede kimi zaman askeri darbelerin de gerekçesi olarak ortaya çıkmıştır. Başkanlarının yasama organı ile yoğun çatışma yaşaması, arzu ettikleri kanunları çıkartamamaları sonucu oluşan siyasal yönetim krizleri, askerlerin yönetime el koymasının da gerekçesini oluşturmaktadır. Peru 1968, Şili 1973 askeri darbeleri buna örnektir. (Foweraker, 1998; s.656) Bununla birlikte, reform çalışmalarına rağmen, siyasal krizlerin ardından yaşanan askeri darbeler, sistemi uygulayan ülkelerin birçoğunda başkanlık sistemi-demokrasi ilişkisinin tartışılmasında ve sistem ile darbeler arasında sebep-sonuç illiyet bağı kurgulanmasında tek başına belirleyici değildir. Latin Amerika ülkelerinde askeri darbelerin oluşumunda soğuk savaş döneminin iki kutuplu dünyasında yaşanan bölgesel güç mücadelesinin belirleyici rolü bulunmaktadır. (Alkan, 2013; s.64)

Görüldüğü gibi demokratik başkanlık sistemlerinin temelinde var olan kuvvetler ayrılığı, politika değişikliklerini güçleştirerek, siyasi hareketsizlik yaratmakta, bu da özellikle gelişmekte olan ülkelerde demokrasinin kesintiye uğramasına neden olmaktadır. Aslında başkanlık sisteminde güçlü gibi görünen Başkanlar, kararname güçleri olmazsa, siyasi ve

ekonomik politikalarını, yasama ve yürütmenin ayrı ayrı oluşması ve çalışmasından kaynaklanan hareketsizlik sonucu hayata geçirememektedir. Demokratik kırılma ve darbelere hazırlayan ortam, yürütmenin yasama ile uyumsuz çalışmasından kaynaklanan bu zayıflıktan doğmaktadır. Özellikle aşırı çok parti sistemlerinde parçalanmış meclis yapılarının (hiçbir partinin yasa çıkaracak çoğunluğa sahip olmadığı) yasamayı tıkayan, yürütmenin politikalarını hayata geçirecek düzenlemeleri çıkaramaz hale sokan özelliğine dikkat çekilmekte ve bahsedilen politikalarda başkanlık sisteminin demokratik çöküşe davetiye çıkardığı düşünülmektedir. (Mainwaring, 1990; s.113)

Söz konusu tıkanma hallerinde Silahlı Kuvvetlerin devletin devamlılığını sağlama adına resen harekete geçmesi yanında, Başkanların askerlerle işbirliği içine girerek seçilmiş yasamaya darbe yapması ve/veya anayasal kurumları etkisizleştirmesi (self coup/autogolpe) de karşılaşılan hallerdir. Bu ikinci durumda darbe yalnızca yasama organına ya da yasama ile birlikte yargı ve bağımsız denetim kuruluşlarına karşı yapılmakta, Başkanlar da darbenin içinde olmaktadır.

Başkanın partisinin yasama içinde azınlıkta olduğu hallerde koalisyon oluşturmak mümkünse de parlamenter sistemlere göre bu daha zor olmaktadır. (Linz, 1994; s.18-20) Her ülkenin ya da başkanlık sisteminin koalisyonu yaşatma becerisi aynı değildir. Bu beceri yükseldikçe başkanlık sistemleri çoğunlukçu kimlikten sayılmakta ve sahip oldukları demokrasinin niteliği yükselmektedir. Başkanın seçilmesi, yürütme organını oluşturması ve yasama ile uyum yakalaması gibi adımlarda ihtiyaç duyulabilecek koalisyon kapasitesi, siyasi partilerin yapısı ile de doğrudan ilgilidir.

Başkanlık sisteminin üstün olduğu alanlardan biri olan teşhis edilebilirlik, seçmenlerin seçim sonrasında nasıl bir hükümet elde edeceklerini ilişkin öngörülerini mümkün kılan bir ortamda seçimler öncesinde daha bilgili ve bilinçli tercihler yapabilmeleri olanağının yaratılmasıdır. Bu olanak, seçilenlerin seçmene karşı hesap verebilirliğini de doğal olarak güçlendirir. (Shugart, Mainwaring, 1997; s.33) Başkanlık seçimlerinde özellikle seçimler çoğunluk usulü olup tek turda gerçekleştiğinde başkanlık sistemi seçimlerden önce koalisyon kurmayı teşvik eder; bu şekilde de seçmenin önüne açık seçik belli politika seçenekleri sunulmuş olur. Bu durum, nispeten kurumsallaşmış parti sistemlerine sahip olan ülkelerde iktidara talip olan Başkan adaylarının bu sistem içinde öne çıkmış olması ve halk tarafından tanınan isimlerden çıkması da teşhis edilebilirliği kolaylaştırır.

Yapılan bir araştırmada, 1946 ile 2002 yılları arasında yasama organında hiçbir siyasi parti çoğunluğunun hakim olmadığı azınlık durumları başkanlık sistemlerinde %51, parlamenter sistemlerde ise %49 olarak ölçülmüştür. Başkanlık sistemlerinde bu durumun olduğu hallerin %62'sinde koalisyon hükümeti kurulmakta, yani Başkan yasama organı içindeki partilerle anlaşarak hükümetine muhalefet partileri üyelerini dahil etmekte, yasama ve yürütme içinde ortak hareket edilmektedir. (Cheibub, 2007; s.79)

Koalisyon kurulması gereken hallerde veya bunun başarılamadığı azınlık hükümeti örneklerinde kutuplaşma bir yönetilememe sebebi olarak görülmektedir. İki partili sistemlerin düşük kutuplaşması ve merkezci eğilimleri, yürütme-yasama açmazını önleyebilirken, çok partili sistemlerin düşük kutuplaşması ve ılımlı rekabeti iki kutuplu mekanikler yaratabilir. İki kutup yerine ikiden fazla kutuplu kırılma durumlarında ve hiçbir grubun tek başına salt çoğunluğu yakalayamadığı, çok parti sistemlerinde kutuplaşmanın olumsuz etkisi daha görünürdür. Bunun dışında iki partili ve Başkanın partisi dışında bir

partinin yasama da çoğunlukta olması halinde kutuplaşma ölümcül tıkanmalara katkı sağlayacağı bir etkidir. (Foweraker, 1998; s.670-671)

Başkanlık sistemlerinde, Başkan yasama içinde işleyen bir çoğunluğa sahip olmadığında, kalıcı ve işleyen koalisyonlar kurulamadığı takdirde belli konularla sınırlı yasama ittifakları sistemin tıkanmaması için hayati olabilmektedir. Bu tarz ittifaklar ise parti disiplininin bulunmadığı⁸, partilerin yanaşmacı özellikler sergileyerek geçici çıkar birliktelikleri kurabildikleri ülkelerde daha sıklıkla karşımıza çıkabilmektedir. Disiplinsiz partiler bu hallerde sistemi işletip, disiplinliler tıkarken; ideolojik olarak iki kutuplu kırılmaları olan, ılımlı çok parti sistemleri ise disiplinli partiler sayesinde kısa vadeli işbirlikleri değil, işleyen uzun vadeli koalisyonlar kurabilmektedirler. Bunlar, ideolojik olarak birbirine benzer partilerin bir araya gelerek disiplinli partiler sayesinde işleyen koalisyonlar kurabildiği yapılarıdır. (Foweraker, 1998; s.669) Başkanlık sistemi içerisine mümkün olan en kapsayıcı koalisyonlar demokrasinin varlığı ile de ilişkilendirilmekte, kapsayıcılık çoğulculukla kıyaslanmaktadır.

Parti sisteminin etkisi ile yasama organında çoğunluğa sahip olamayan Başkanlar, politikalarını hayata geçirecek yasal düzenlemelerden yoksun kaldıkları gibi yasama organının muhalefeti ile başa çıkmak zorundadırlar. Bu görüşe göre, söz konusu tıkanmışlığı açacak bir mantalite ve mekanizma yoksunluğunda demokratik sistem kilitlenecek, açmak için anayasa dışı (askeri darbe gibi) yolların denenmesine sebebiyet verebilecektir.

Başkanlarının yasama çoğunluğuna sahip olamadıkları çok parti sisteminde çoğulcu demokrasiyi yaşatabilmeleri kolay değildir. (Foweraker, 1998; s.657) Eğer Başkanın partisi

⁸ Parti disiplini, bir partinin yöneticilerinin o partinin parlamentodaki temsilcileri üzerinde kurdukları otoritedir.

yasama organındaki sandalyelerin çok düşük bir oranına sahipse, Başkan daimi bir azınlık ve dolayısıyla zayıf koalisyon desteğiyle görevdedir. Oylamalar söz konusu olduğunda, Başkan gerekli çoğunluğu adeta satın almak yoluna gitmek durumundadır.

Kutuplaşma seviyesi yüksek düzeylere ulaşan başkanlık sisteminde iktidar ve muhalefet aynı oranda radikalleşmektedir. Özellikle yürütme adına kontrol ve denge mekanizmalarının bulunmadığı bir ortamda muhalefet de söylemlerini ve eylemlerini şiddetlendirebilmektedir. Kutuplaşma seviyesinin yüksekliği de çok parti sistemine sahip ülkelerde koalisyonların kurulmasını ve işlemlerini oldukça zorlaştırarak, demokrasiden sapmalara neden olabilmektedir. Demokratik yönetimden uzaklaştırılmasından da öte, genel anlamda toplumsal barış üzerinde yıkıcı etkiler göstererek, sivil siyasete dönüş olsa bile özgürlük değil güvenlik temelli politikaları destekleyici bir zemin hazırlayabilmektedir.

Parlamente sistemi, içinde seçimi kaybeden muhalefet partilerinin yasama içerisindeki varlığı ile siyasi bir seçenek olarak hala sistem içinde muhafaza edilmesi ve iktidar olabilmek yolunun açık tutulması kutuplaşmayı azaltacağından meşruluk krizlerini de azaltacağı düşünülmektedir. Fakat meşruluk tartışmasında temsil yeteneği konusunda ihtilaf mevcuttur. Parlamente sistemde meşruiyetin kaynağı olan parlamentoda nispi temsile dayalı seçim sistemiyle parlamento aritmetiğinde çoğunluk durumuna gelen grubun muhalefet karşısında azınlık durumunda kalabilen ve bu şekilde de çoğunluğa hükmeden bir iktidarın demokratik temsiliyete uygun olmadığı düşünülür.

Başkanlık sistemi ile birlikte düşünülen ve merkezi yönetimdeki yürütme sorumluluğunun tek kişide olmasının getirdiği olumsuzlukları dağıtmak için kurgulanan federatif yönetim için de ihtilaf mevcuttur. Linz, bu tip bölünmüş toplumlar açısından federatif sistem yerine

nispi temsile dayalı üniterizmi önermektedir. Bölgesel temsil esası, genellikle dengesiz dağılımının ya da orantısız şekilde oluşturulmayan üst yasama organları gibi federal kurumların varlığının da etkisiyle, yasama da küçük kasabalara ve kırsal bölgelere daha fazla ağırlık verme eğilimindedir. Bu tür koşulların varlığı, başkanın yasama organındaki muhaliflerinin demokratik ehliyetini sorgulaması için zemin hazırlayabilir. (Linz, 2015; s.24) Üniter sistemlerde katılım ve temsilin tek ve yoğunlaşmış şekli ise önemsenmektedir. Nispi temsil sistemine sahip, üniter devlet olan parlamenter demokrasiler açık bir biçimde demokratik performans, yani demokrasinin kalitesi bakımından çoğunluk seçim sistemine sahip federal başkanlık sistemlerine oranla daha ileri durumdadır. (Foweraker, Landman, 2002; s.55)

Başkanlık sisteminin icat edildiği ve demokratik şekilde uygulandığı ABD’de benzeri demokrasi krizlerinin yaşanmamasının nedenleri arasında toplumsal yapı, kurumsallaşmış sistem ve siyaset yapma kapasitesi gibi etmenler görülmektedir. Anglo Amerikan bağlamında devlet Avrupa’daki devlet anlamında değildir. Akılcı devleti, gerçek kişilerin dışında onlardan ayrı bir tüzel kişi biçiminde düzenlenmektedir. Amerika sisteminde hükümet merkezileşmesi söz konusudur ancak idari merkezileşme söz konusu değildir. (Zozani, 2016; s.146-147) İdeolojik ya da pragmatik esneklik, zayıf ve disiplinsiz partiler ve yerel merkezli siyaset anlayışı Amerika’da başkanlık sisteminin kriz üretme eğilimlerini engellemektedir. (Sartori, 1994; s.109)

Kurumsal açıdan istikrarın kaynakları ise Amerikan partilerinin iç disiplininin olmaması ve daha çok Amerikan toplumunun çeşitliliğini kapsayan geniş bir koalisyon özelliği göstermesidir. Gevşek yapıları Amerikan partilerinde milletvekilleri ve senatörlerin zorunlu olarak kendi partilerinin tercihini desteklemeleri beklenmez. Muhalif partilerin programının

desteklenmesi Amerikan siyasal kültüründe kabul gören bir uygulamadır. (Bezci, 2005; s.88)

Amerikan partilerinin ideolojik açıdan türdeş sayılabilecek oranda ideolojik katılıktan uzak ve anayasal temeller üzerinde uzlaşma içerisinde olması (Tosun, Tosun, 1999; s.74-75) pragmatik esneklik için temeldir. Birleşik Devletler, çok dilli, çok ırklı büyük toplumsal çeşitliliğin olduğu bir ülke olmasına rağmen genellikle özgürlük ve eşitlik gibi geleneksel Amerikan değerleri benimsenmiştir. Bu değerler çok çeşitli olan farklı sosyal kesimlerin ortak bir kimlik duygusu edilmelerine imkan sağlar. (Watts, 2003; s.7) Bu ortak değerler kutuplaşmanın da azalmasına imkan tanır.

Başarıyla uygulanan, demokratik başkanlık sistemleri için “ülkeler ne kadar zenginse, endüstrileşmemişse siyasi sınırlandırma, katılım, siyasi-medeni hakları ile mülkiyet hakkı konusunda da o kadar ileridir” (Foweraker, Landman, 2002; s.58) fikri ön plana çıkmaktadır. Sosyo-ekonomik durumun etkin faktörlerden biri olduğu da bilinmektedir. Fakat başkanlık sistemini uygulayan ülkelere baktığımızda, birçoğunun yaşadıkları demokratik kırılma söz konusu ülkelerin parlamenter sistemlere nazaran az gelişmiş ya da gelişmekte olan ekonomiler olmasına (düşük gelir ve gelişme düzeyi), coğrafi olarak bulundukları bölgeye ya da parlamenter sistemlere nazaran çok daha büyük olmalarına da bağlanmamaktadır. Mevcut sistemler üzerinde yapılan çalışmaların bu tezleri doğrulayan veriler üretmedikleri gösterilmiştir. (Cheibub, 2007; s.3) Cheibub’a göre askeri diktatörlük geçmişine sahip ülkelerin çoğunluğu başkanlık sistemlerini tercih etmektedirler bu rejimlerin önemli bir kısmı da demokrasiyi yaşatacak arka plan koşullarına sahip değildir. Hangi hükümet sistemi gelirse gelsin sonu benzer olmaya mahkumdur. Söz konusu ülkelerde demokrasi öldüren başkanlık sistemi değil, askeri diktatörlük geçmişi ve bu

geçmişin demokratik kurumlar üzerinde yarattığı tahribattır. (Cheibub, 2007, s.38-40)

Sistemin kurgulanması iyi yönetilenlerin ve olması gereken düzenin üzerinden değil, devletlerin kapasiteleri, siyasi geçmişleri ve toplumsal refleksleri üzerinden değerlendirilmelidir.

Genel olarak, birçok farklı etmenden etkilenen meşruiyet temelli sorunların doğurduğu demokratik istikrar problemleri, iç ve dış müdahalelere imkan tanımaktadır. Bu müdahaleler demokratik kırımlara neden olduğu gibi devlet ve toplum güvenliğini de tehdit etmektedir. Ayrıca yürütmenin kapasitesi sistemin işlerliği ve dahası ileriye gitmesinde öncül rol oynamaktadır. Ulusal güvenlik için altyapı, sistemin örgütlenmesinin şekliyle anlaşılabilir.

3.3. Başkanlık Sisteminde Ulusal Güvenlik Örgütlenmesi: Şili, Peru, Güney Kore Örnekleri

İktidarların başlıca görevi, ulusal güvenlik çerçevesinde, devletin devamlılığını ve hayati çıkarlarının korunması ve kollanmasıdır. Tehdide maruz kalan devletler zarar görme olasılıklarını azaltmak için tehdidin bertaraf edilmesi için gerekli savunma mekanizmalarını çalıştırmakta veya tehdidin kaynağındaki gerçek nedenleri analiz ederek tehlike tümünden ortadan kaldırmaktadır. Ulusal güvenliğin sağlanması için her durumda ilgili kurumların sistem içerisinde aktif şekilde çalışıyor olması gerekmektedir. Bu kurumlar gerekli araştırma, inceleme, değerlendirme, karar alma, uygulama vb. işlemlerin, demokratik düzen içinde, gizliliğine zarar vermeyecek şekilde bir ulusal güvenlik sistemine oluşturacak şekilde örgütlenmelidirler.

Her devletin jeopolitik konumu, maruz kaldığı tehditler, siyasal sistem ve anayasal düzeni ile sosyal yapısına bağlı olarak ulusal güvenlik örgütlenmesi farklılıklar göstermektedir. Ulusal güvenlik kuruluşları, ülkelerin yürütme sistemleri içerisinde yer almaktadır ki başkanlık sistemi içerisinde bu örgütlenme başkan ile doğrudan ilişkilendirilmiştir. Genellikle devletin en zirvesinin toplandığı ve üye sayıları kısıtlı olan ulusal güvenlik yönetiminin örgütlenmesinde siviller ve askerlerin birlikte yer aldığı görülmektedir. Ulusal güvenliğin temin ve tesisinde hayati rolü olan askeri bürokrasi ve silahlı kuvvetler ile destekleyici kurumların sistem içerisindeki entegrasyonu çoğu zaman belirleyici rol oynamaktadır.

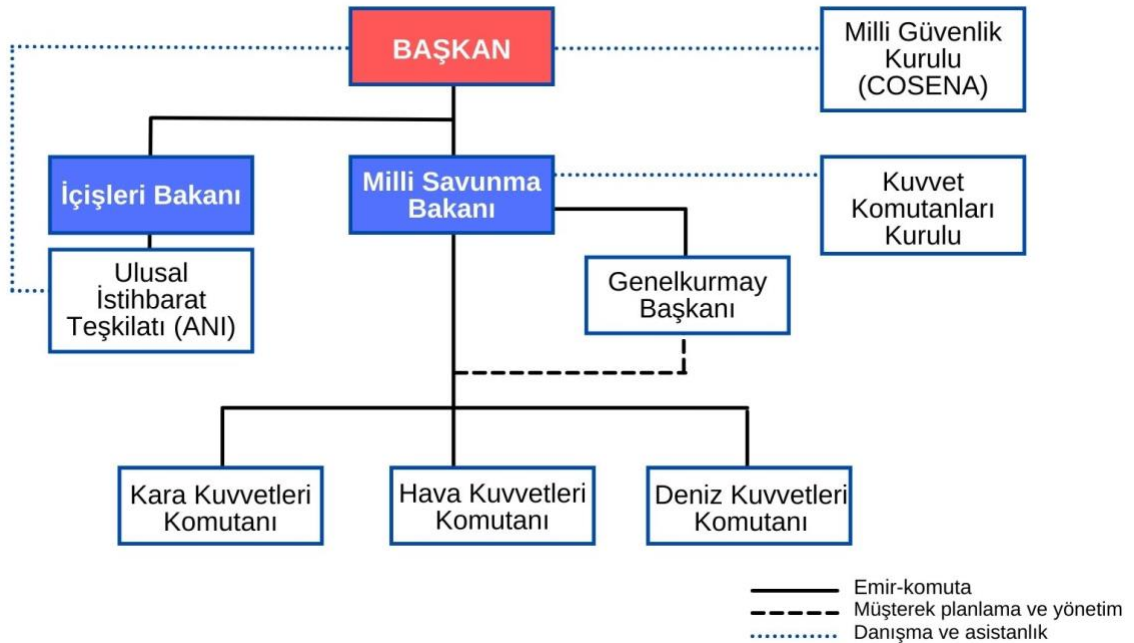
3.3.1. Şili

Şili ulusal güvenlik sistemi Başkan'ın liderliğinde şekillenmiştir. Başkan, milli güvenlik ile ilgili konularda, Senato, Temsilciler Meclisi ve Yüksek Mahkeme Başkanları, Kuvvet Komutanları, Carabineros⁹ Genel Müdürü ve Sayıştay Başkanı'ndan oluşan Milli Güvenlik Kurulu'nun (COSENA) tavsiyesini isteyebilir. Silahlı Kuvvetler, Milli Savunma Bakanlığının yetkisi altındadır. Bakan, Silahlı Kuvvetlerin müşterek hazırlık ve istihdamından sorumlu Genelkurmay Başkanı ile Genelkurmay Başkanı ve Kuvvet Komutanlarından müteşekkil Komutanlar Kurulu'ndan tavsiye alabilir. Ulusal Kongre, anayasal olarak uygulama ve denetleme yetkilerine sahiptir. Bu yetki dahilinde hem Temsilciler Meclisi hem de Senato, ilgili kanunla müstakilen kurulmuş Savunma Komisyonları aracılığıyla savunmayla ilgili konuları sürekli olarak izleyebilmektedir. (A Comparative Atlas of Defence in Latin America and Caribbean, 2012, p.158)

⁹ Carabineros, önleyici kolluk kuvveti sıfatıyla ulusal polisten ayrı ama benzer bir yapılanmadır. 2011 yılına kadar Kuvvet Komutanlıklarından ayrı şekilde Milli Savunma Bakanı'na bağlıyken daha sonra tamamen İçişleri Bakanlığı emir ve sorumluluğuna verilmiştir. Şili Anayasasının 101. maddesine göre kamu gücünün bir parçasıdır ve yasaların uygulanması, kamu düzeni ve iç kamu güvenliğini güvence altına almak üzere kurgulanmıştır.

Yönetmeliklere göre, iki komisyonun işlevleri temelde aynıdır: (a) ulusal savunma ve güvenlik konularıyla ilgili tüm projeleri incelemek; (b) tüm yasa tasarıları ve maddeleri, Kongre tarafından onaylanan projeler hakkında Başkan tarafından yapılan tüm açıklamalar ve yönetmelikle tanımlandığı şekilde komisyon tarafından incelenmesi gereken diğer konuları incelemek; (c) Savunma Komisyonunun Senato ve/veya Temsilciler Meclisinin bilgilendirilmesi gerektiğine karar verdiği konularda bilgileri toplamak ve gerçekleri incelemek. Güvenlik tartışmalarındaki unsurları açıklamak, çalışma konusundaki uzmanlardan tavsiye almak ve ilgili gördüğü kurum ve kişileri dinlemek için yetkililerin katılımını talep edebilir. (Aravena, 2000; s.12) Bu şekilde yasama, teorik olarak yürütme sistemi içerisinde yer alan ulusal güvenlik ve savunma konularını aktif şekilde denetleyerek politika belirlenmesinde katkı sunmaktadır.

Grafik 2: Şili Ulusal Güvenlik Yönetim Sistemi

Şili Anayasasına (Chile's Constitution, 2015) göre, Ulusal güvenlik örgütlenmesinin başındaki, savaş durumunda Silahlı Kuvvetlerin Başkomutanı (madde 32) olan Başkan'ın anayasal olarak birincil yetki ve sorumluluğu anayasa ve kanunlara uygun olarak, devletin iç ve dış güvenliğinde kamu düzeninin korunmasıyla ilgili her şeyi kapsar (madde 24). Başkan, Milli Güvenlik Kurulu'nun ortaya koyduğu gerekçelerle ve kanunun önceden vermiş olduğu yetkiye tabi olarak, savaş ilan edebilir; anayasada öngörülen hal ve şekillerde olağanüstü hal ilan edebilir. Başkan milli güvenliğin ihtiyaçlarına göre kara, hava ve deniz kuvvetlerini kullanabilir, idare eder ve dağıtır (madde 32).

Başkan, ulusal güvenlik yönetiminin oluşmasında birincildir. Yürütmenin bir parçası olarak Milli Savunma Bakanı'nı atadığı gibi ayrıca Genelkurmay Başkanı, Kara, Hava Deniz Kuvvet Komutanları ve Carabineros (Polis) Genel Müdürü'nü atar ve görevden alabilir. Subayların da atama, terfi ve emeklilikleri Başkan tarafından düzenlenir (madde 32).

Anayasanın 101. maddesinde, ülkenin varlığı ve savunması adına ulusal güvenlik için gerekli olarak nitelediği ve Milli Savunma Bakanlığına bağlı olan Silahlı Kuvvetler, özgün ve münhasıran Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri'nden oluşturulmuştur. Silahlı Kuvvetler esasen sivil otoritenin emri altındadır ve alınan kararları (verilen emri) müzakere etmez. Milli savunma ve kamu güvenliğinden sorumlu Bakanlıklara bağlı kuvvetler ayrıca profesyonel hiyerarşiye bağlı ve disiplinlidir.

Silahlı Kuvvetler personeli, kanunla belirlenen profesyonel ekipler ve sivil çalışanlar hariç olmak üzere, ancak kendi Akademileri aracılığıyla istihdam edilebilir (madde 102). Şili anayasası mühimmat kullanımı konusunda kısıtlayıcı bir hüküm içermektedir. Anayasa 103.

maddeye göre kanunla belirlenmiş silah veya benzeri ekipmanlar, gerekli yetki verilmeden hiçbir kişi, grup veya kuruluş tarafından sahip olunamaz ve elinde tutulamaz.

Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri Komutanları ve Carabineros Genel Müdürü, bu pozisyonlar için ilgili kurumsal niteliklere sahip olan en yüksek kıdeme sahip beş general arasından, dört yıllık tek bir dönem için Başkan tarafından atanır. Atamada başkan tek başına yetkiliyken görevden alınmalarında ise yasamanın denetimine tabi olarak işlem yapılmaktadır. Başkan gerekçeli bir kararname ile Temsilciler Meclisi ve Senato'ya bilgi verdikten sonra görev sürelerinin tamamlanmasından önce bir kararname ile emekliye sevk edebilir (madde 104).

Milli Güvenlik Kurulu, başkana tavsiyelerde bulunmak başta olmak üzere anayasa ve yasaların milli güvenlikle ilgili konularda kendisine verdiği görevleri yerine getirmek üzere kurulmuştur. Kurul, Başkan (Milli Güvenlik Kurul Başkanı olarak), Temsilciler Meclisi, Senato, Yüksek Mahkeme Başkanları, Kuvvet Komutanları, Carabineros Genel Müdürü ve Sayıştay Başkanı'ndan oluşur. Başkanın belirleyeceği hallerde toplantılarına içişleri, milli savunma, kamu güvenliği, dışişleri, ülke ekonomisi ve maliyesinden sorumlu bakanlar katılabilir (madde 106).

Milli Güvenlik Kurulu, başkanın çağrısı üzerine toplanır, oturumlarında herhangi bir üye, Kurul hakkında veya ulusal güvenlik ile ilgili olan herhangi bir konu ile ilgili görüş bildirebilir. Kurul, kendi organizasyonu ve işleyişi dışında herhangi bir düzenleme kararı alamaz. Aksi yönde karar alınmadığı sürece tüm Kurul toplantıları kamuoyunun bilgisine açıktır (madde 107).

Milli Güvenlik Kurulu'na sunulabilecek konuların kapsamı genel olarak ülkenin güvenliği ile ilgilidir ancak Kurul savunma politikaları belirleme organizasyonunun bir parçası değildir. İşlevi, savunma konularını ve politikaları istişareyi de içerir fakat politika belirleme işlevi yetki sınırlarını aşar. Ayrıca Kurul'a, başkanın kararıyla, ilgili bazı bakanların da katılabilmesi geniş güvenlik tanımı ile hemen her konunun tartışılabilmesine imkan sağlamaktadır.

Ulusal güvenliğin ilgili sisteminin bir parçası olarak istihbarat örgütleri de yer almaktadır. 2004 tarih ve 19974 sayılı Kanunun 5. maddesine göre, Şili İstihbarat Sistemi (Sistema de Inteligencia del Estado) farklı istihbarat teşkilatlarından oluşmaktadır: Ulusal İstihbarat Teşkilatı (ANI), Genelkurmay Başkanlığı Savunma İstihbarat Müdürlüğü (DID), Kuvvet Komutanlıklarının üç ayrı İstihbarat Müdürlüğü (DINE, DIRINTA, DIFA) ile Kamu Düzeni ve Asayiş Kuvvetleri İstihbarat Karargahı.

ANI, İçişleri Bakanı'na bağlı ancak münhasıran başkanın onayını alan (Kanun 19974, madde 9) bir direktör tarafından yönetilir. İlgili kanunun 8. maddesine göre temel görevleri Başkana ve diğer hükümet kurumlarına istihbaratın dağıtılması, kritik bilgilerin korunması, terör grupları ve ulusötesi suçlarla ilgili istihbarat üretmek ve karşı istihbarat ile Silahlı Kuvvetler istihbarat müdürlükleri ile diğer devlet kurumlarından gelen istihbaratların koordine edilmesidir. Bu koordinasyon ile ilgili bir handikap oluşmaktadır. Zira Şili istihbaratı için en önemli teşkilat olan askeri istihbarat servisleri sadece hiyerarşik üslerine (komutanlarına) bağlı kalmaktadır ve koordinasyon için ANI'nin yetkisini kullanmasında sorun yaşanmaktadır.

Aynı kanunun 20. maddesi, silahlı kuvvetlere bağı istihbarat müdürlüklerinin işlevlerinin, ülke içinden veya dışından ulusal savunmayı etkileyen faaliyetleri tespit etmek, etkisiz hale getirmek ve bunlara karşı koymak için gerekli olanları içerdüğünü öngörmüştür. Burada temel çalışma Kuvvet Komutanlıklarına bağı kurumların faaliyetleridir ki DID esas olarak bunlardan gelen tamamlanmamış bilgilerin analiz merkezidir.

Silahlı Kuvvetlerin Yapısı

Silahlı Kuvvetlerin organizasyonu, 20.424 sayılı Milli Savunma Bakanlığı Kanunu (Estatuto orgánico del Ministerio de Defensa Nacional, 2010) altında yapılandırılmıştır. Bu bölümde söz konusu kanun çerçevesinde Silahlı Kuvvetlerin yönetimi adına önemli iki kurum olan Kuvvet Komutanları Kurulu ve Genelkurmay Başkanlığı incelenecektir.

Kuvvet Komutanları Kurulu, Silahlı Kuvvetlerin ortak meselelerinde ve operasyonların yürütülmesi ve stratejik koordinasyonu ile ilgili konularda Milli Savunma Bakanı'na danışmanlık yapan en yüksek organdır. Kurul, birincil planlamaların hazırlanması sürecinde araştırır, değerlendirir ve görüş bildirir; ikincil planlamaları da değerlendirir ve bunlarda değişiklik teklif edebilir. Komutanlıkların, kuvvetlerin veya diğer manevra organları ve ortak yapıdaki birimlerin oluşturulması veya etkinleştirilmesi konuları ile savaş malzemelerinin edinimi konularında önerilerde bulunur. Savaş veya dış sebeplerle milli güvenliğin ciddi şekilde etkilenmesi veya tehlikeye düşmesi durumlarında yürütülen harekâtlara kara, deniz, hava veya müşterek kaynak tahsisi ve barış misyonlarına kaynak tahsisi konusunda teklifte bulunur (madde 13).

Kuvvet Komutanları Kurulu, Milli Savunma Bakanı başkanlığında ve Bakanın çağrısı ile toplanır. Kara, Hava Deniz Kuvvetleri Komutanları Kurul'un üyeleridir. Genelkurmay

Başkanı, Kurul'un Genel Sekreterliğini yürütür. Kurul, Bakan'ın çağrısıyla geçici olarak öngörülen hususları ele almak için komiteler veya danışma organları kurabilir ve toplantıya çağırabilir (madde 14-16).

Genelkurmay Başkanı, Silahlı Kuvvetlerin müşterek hazırlığı ve istihdamına ilişkin konularda Milli Savunma Bakanının daimi çalışma ve danışma organıdır. Silahlı Kuvvetlerin stratejik yönetimine ilişkin tavsiyelerde bulunmak ve müşterek eğitimi koordine etmek; barış misyonlarına katılan Şili kuvvet ve personelinin faaliyetlerinin planlanması ve koordinasyonu konusunda tavsiyelerde bulunmak ve tüm bunlardan türetilen doktriner ve düzenleyici belgelerin hazırlanması da dahil olmak üzere ikincil planlama önermek, Genelkurmay Başkanının asli görevleridir (madde 27).

Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanının teklifi üzerine, Başkomutanlık sıfatının gerektirdiği şekilde, Başkan tarafından kurmaylık eğitimi almış bir Korgeneral/Koramiral rütbeli subaylardan iki yıllığına atanır. Genelkurmay Başkanına bağlı generaller de aynı şekilde atanır ve Genelkurmay Başkanı, Milli Savunma Bakanına rapor vermekle mükelleftir. Genelkurmay Başkanı ile ona bağlı görev yapan generallerin, Silahlı Kuvvetlerin farklı kuvvetlerine mensup olmaları gerekir (madde 28). Barış misyonlarına katılan hava, deniz ve kara birlikleri Genelkurmay Başkanı ve bu amaçla oluşturulan Milli Askeri Otorite tarafından belirlenir (madde 29). Ayrıca Savunma Ataşelikleri ve personeli, görevlerinin ifası bakımından Genelkurmay Başkanına bağlıdır (madde 30).

Peru Anayasası (Political Constitution of Peru, 2009) madde 163'e göre devlet, Milli Savunma Sistemi ile ulusun güvenliğini garanti eder. Milli savunma kapsamlı ve kalıcıdır. İç ve dış tehditlere karşı geliştirilir. Her kişi ve tüzel kişi, hukuka uygun olarak milli savunmaya katılmakla yükümlüdür.

Grafik 3: Peru Ulusal Güvenlik Yönetim Sistemi

Milli Savunma Sistemi, tek bir kurum değil, kurumların işbirliği platformudur. Savunma ve güvenlik alanında etkin kamu yönetimini sağlamak için demokratik kurumların iyileştirilmesinin hayati önem taşıdığı inancıyla Peru Devleti bu Sistem'i modernizasyon sürecine dahil etmiştir. Sistem aracılığıyla Peru Devleti, ülkesinin ve milletin kalkınması, temel hakların tam geçerliliği, nüfusun refahı ve toplumun bütünleşmesi ile barışa, bütüncül kalkınmaya ve sosyal adalete katkıda bulunan demokratik hukuk devletini güvence altına almaktadır. (Decreto Legislativo que regula el Sistema de Defensa Nacional, 2012) Milli Savunma Sistemi, amaçları milli güvenliği sağlamak olan devletin birbiriyle ilişkili kurum, ilke, standart, usul, teknik, araç ve unsurlarının bütünüdür. Milli Savunma Sistemi'nin başında Başkan yer alır ve Milli Güvenlik Kurulu, Güvenlik ve Milli Savunma Sekreterliği (SEDENA), Milli İştihbarat (DINI) Başkanı, Bakanlıklar, Kamu Kurumları, Bölgesel ve Yerel Yönetimler, Ulusal Güvenlik Yönetim Unsurları ve diğer Kamu Afet Risk Yönetim Kurumları ile Devletin diğer idari ve işlevsel sistemleri, Milli Savunma Sisteminin amacının daha iyi yerine getirilmesine katkıda bulunmak için içinde yer alır. Tek bir kanunla savunma ve güvenlik ile ilgili tüm anayasal kurumların birbiriyle uyumlu hale getirilmesi ve çalışmalarında işbirliğini gözetten yapı kurulması enderdir.

Milli Güvenlik Kurulu, Milli Savunma Sisteminin yönetim organıdır. Kurulun başında Başkan vardır ve Bakanlar Kurulu Başkanı, Dışışleri Bakanı, İçişleri Bakanı, Savunma Bakanı, Ekonomi ve Maliye Bakanı, Adalet Bakanı ile Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanı, Ulusal Polis Müdürü ve Milli İştihbarat Başkanı kurul üyeleridir. Her üç ayda bir olağan ve Başkan tarafından çağırıldığında olağanüstü olarak toplanır. Peru siyasi tarihindeki mali çalkantılar ve temel ulusal güvenlik sorunlarının temelinde de var olan kalkınma ile ekonomi ile ilgili daralma ve eşitsizlikler, genel güvenlik politikalarının belirlendiği Kurul'da ilgili bakanların daimi ye olmasını daha iyi anlamlandırmaktadır.

Güvenlik ve Milli Savunma Sekreterliği (SEDENA), Bakanlar Kurulu Başkanlığı'na bağlı olarak, Milli Savunma Sistemi'nin işlerliğinin devamını sağlayan koordinasyon görevini ifa etmektedir. Milli Güvenlik ve Savunma politikasını oluşturan tüm kuruluşların (kamu/özel) koordineli bir şekilde hareket etmesi, Milli Güvenlik Kurulu'na tavsiye ve yardımda bulunulması sorumluluğunu üstlenir. SEDENA, milli güvenlik ve savunma için askeri olmayan alanlarındaki eylemlerin yürütülmesinin yönlendirilmesi, koordinasyonu, denetlenmesi ve değerlendirilmesinden sorumludur. Sekreterlik, askeri alandaki eylemlerin yönlendirilmesinde, planlanmasında, koordinasyonundan yürütülmesinde, denetlenmesinde ve değerlendirilmesinde ise sorumlu kuruluş olan Savunma Bakanlığı ile birlikte ve koordineli şekilde hareket eder. (Decreto Legislativo que crea la Secretaría de Seguridad y Defensa Nacional, 2012)

Güvenlik ve Milli Savunma Sekreterliği (SEDENA) yasal olarak aşağıdaki görev ve yetkilere sahiptir:

- a) Güvenlik ve Milli Savunma Politikasını ve amaçlarını formüle etmek ve Milli Güvenlik Kurulu'na teklif etmek;
- b) Güvenlik ve Milli Savunma Politikasının uygulanması ve değerlendirilmesi için teknik standart ve yönergeleri Millî Güvenlik Kurulu'na önermek, ayrıca yorumlanması ve uygulanmasına ilişkin bağlayıcı görüş bildirmek;
- c) Güvenlik ve Milli Savunmanın Kapsamlı Stratejik Planlama'sını, Güvenlik ve Milli Savunma Politikası'na uygun olarak yönlendirmek, koordine etmek ve değerlendirmek;
- d) Güvenlik ve Milli Savunma Yönergesini hazırlamak ve Milli Güvenlik Kurulu'na önermek;

- e) Güvenlik ve Milli Savunmanın gereklerine uygun olarak Milli Seferberlik ile ilgili norm ve hükümleri hazırlamak ve Milli Güvenlik Kurulu'na teklif etmek;
- f) Güvenlik ve Milli Savunma konularında stratejik çalışmalar yapmak, kamu ve özel kuruluşlar tarafından yapılan araştırmaları teşvik etmek;
- g) Güvenlik ve Milli Savunma Doktrini'nin oluşturulması, güncellenmesi ve yaygınlaştırılmasına rehberlik etmek ve denetlemek;
- h) Güvenlik ve Milli Savunma ile ilgili sosyo-ekonomik kalkınma faaliyetlerine ulusal düzeyde farklı kamu ve özel aktörlerin eklemli katılımını destekleyen stratejiler tasarlamak ve uygulamak;
- i) Güvenlik ve Milli Savunma ile ilgili konularda Milli Güvenlik Kurulu'na tavsiyelerde bulunmak ve yardımcı olmak;
- j) Milli Savunma Sistemini oluşturan kuruluşlara Güvenlik ve Milli Savunma ile ilgili konularda tavsiyelerde bulunmak;
- k) Milli Savunma Sistemini oluşturan kuruluşların Güvenlik ve Milli Savunmaya yönelik kurumsal faaliyet alanlarındaki eylemlerini koordine etmek, denetlemek, yönlendirmek ve değerlendirmek;
- l) Kapsamlı Stratejik Planlama ile Güvenlik ve Milli Savunma Politikası ve amaçlarını Stratejik Ulusal Kalkınma Planı ile uyumlu hale getirmek;
- m) Milli Savunma Sisteminin geliştirilmesine yönelik tedbirleri formüle etmek ve Milli Güvenlik Kuruluna teklif etmek;
- n) Görevi çerçevesinde başvurmaya ihtiyaç duyduğu bilgileri herhangi bir kamu kuruluşundan istemek;
- o) Milli Güvenlik Kurulu'nun teknik sekreterliğini yürütmek;
- p) Yetkisi dahilinde ilgili düzenlemeleri önermek ve dikte etmek;
- q) Milli Güvenlik Kurulu tarafından kendisine verilen diğer görevleri ifa etmek.

Milli İstihbarat Sistemi (SINA) 2006 yılında 28664 sayılı kanun ile kurulan Milli Savunma Sistemi içerisinde, Milli İstihbarat Başkanlığı (DINI) koordinasyonu ve yönetimi altında, Stratejik İstihbarat, Askeri İstihbarat ve Polis İstihbaratı sağlamak ve sorumluluk alanlarında karşı istihbarat faaliyetleri yürütmekten sorumlu, devletin işlevsel olarak birbirine bağlı olan ilkeleri, normları, prosedürleri, teknikleri, araçları, organizmaları ve organları bütünüdür. Dışişleri Bakanlığı, Ordu Müşterek Komutanlık ve Kara-Hava-Deniz Kuvvet Komutanlıkları ile Asayiş yönetimine bağlı istihbarat birimleri SINA'nın parçalarıdır. 2012'de 1141 sayılı kanun hükmünde kararname ve son olarak 2017'de 30535 sayılı kanun ile SINA ve DINI yapısı ve görevleri son halini almıştır.

İstihbarat ve karşı istihbarat faaliyetlerinin geliştirilmesi amacıyla, Milli İstihbarat Sistemi (SINA), bileşenlerinin kendilerine yönelik tehditlerle ilgili politikalarını, stratejilerini ve sorumluluklarını içeren bir Milli İstihbarat Planına sahiptir. Plan, Milli İstihbarat Konseyi (COIN)'de ele alınır ve DINI tarafından son hali verilerek Milli Güvenlik Kurulu'na iletilir.

Milli İstihbarat Konseyi (COIN) adlı müzakere ve karar alma organı, SINA bileşenlerinin başkanlarından oluşmaktadır ve Milli İstihbarat Sistemi içerisinde uyum içinde çalışılmasını sağlamaktadır. Konseyin başkanlığını DINI başkanı üstlenmektedir.

30535 sayılı kanuna göre Milli İstihbarat Başkanlığı (DINI) işlevsel olarak Başkan'a bağlı olsa da Bakanlar Kurulu Başkanının sorumluluğu altındadır. DINI temel görevleri, Başkan ve Bakanlar Kuruluna stratejik istihbarat sağlamak, ulusal egemenliği savunmak, Milletin genel refahını ve bütünsel gelişimini teşvik etmek ve nüfusu güvenliklerine yönelik iç ve dış tehditlerden korumaktır. İstihbarat faaliyetleri ve hedeflere ulaşılmasına ilişkin yönetim

raporlarını periyodik olarak Bakanlar Kurulu Başkanlığına sunar. Ayrıca Ulusal Kongre altındaki ilgili komisyonları bilgilendirmekle mükelleftir.

Savunma Bakanlığı, Milli Savunma Sistemin ana icra organıdır. Müşterek Komutanlık ise ortak askeri planlama ve istihdamdan sorumlu organdır. Ulusal Kongre, Anayasanın verdiği yetkilerle öngörülen kurumları çalıştırır ve savunma ile ilgili konuları, ilgili kanun ile kurulmuş, Savunma Komisyonu aracılığıyla sürekli olarak izler. Komisyon Ulusal Kongre'yi ilgili konularda bilgilendirmek üzere araştırma ve analizler hazırlar, kanunların çalışmalarını tamamlar. (A Comparative Atlas of Defence in Latin America and Caribbean, 2014, p.248) Ulusal Kongre altındaki Savunma Komisyonu'nun savunma ve ulusal güvenlik ile ilgili konularda izleme ve denetim yapmasına karşın politika belirleme süreçlerinde aktif yer almadığı görülmektedir.

Uluslararası anlaşmalar, yasama ve yürütmenin ulusal güvenlikte müştereken hareket ettiği konulardan biridir. Anayasanın 118. maddesine göre uluslararası antlaşmaların resmîyet kazanması için Başkanın onayı gerekmektedir. Fakat 56. madde üç konu hakkındaki antlaşmaların başkandan önce Ulusal Kongre tarafından onaylanmasını şart koşturmaktadır: insan hakları; devletin egemenliği, hakimiyeti veya bütünlüğü; ulusal savunma ve devletin mali yükümlülükleri.

Silahlı Kuvvetler; Kara Kuvvetleri, Deniz Kuvvetleri ve Hava Kuvvetleri'nden oluşur. Temel amaçları, Cumhuriyetin bağımsızlığını, egemenliğini ve toprak bütünlüğünü güvence altına almaktır (madde 165). Anayasa'nın 137. maddesinde belirtilen sıkıyönetim ve olağanüstü hal durumlarında iç düzeni kontrol ederler. Barışın veya iç düzenin bozulması, afetler veya Ulusun yaşamını etkileyen ciddi durumlar durumunda olağanüstü hal; işgal, dış

veya iç savaş veya bu tür olayların meydana gelebileceği yakın tehlike durumunda da sıkıyönetim ilan etme hakkı Başkan'dadır.

İlgili kanun ve yönetmelikler, Silahlı Kuvvetlerin organizasyonunu, işlevlerini, uzmanlığını, eğitimini ve kullanımını ve ayrıca iç disiplin rejimlerini belirler. Silahlı Kuvvetler, sahip olduğu kaynakları yasalar uyarınca ulusal savunmanın ihtiyaçlarına göre düzenler ve konuşlandırır (madde 168). Anayasanın 169. maddesi, ordunun sistem içerisindeki yerini net şekilde belirtmiştir. Bu maddeye göre Silahlı Kuvvetler, müzakere organı değildir ve anayasal güce tabidir. Vurgulanan bu durum Peru ordusunun kendisini devletin savunucusu olarak görmesinden kaynaklı müdahil yapısını sınırlandırma ile ilgilidir.

Silahlı Kuvvetlerin kontrolü için anayasa tarafından mali ve kaynak sınırı öngörülmüştür. Kanun tarafından lojistik ihtiyaçları için Silahlı Kuvvetlere tahsis edilen fonun kanunda belirtilen yetkinin kontrolü altında kurumsal amaçlara tahsis edilmesi hükmolunmuştur (madde 170). Yürütme, Silahlı Kuvvetlerin üye sayısını her yıl sabitler ve kaynakları Bütçe Yasasında belirtir. Ayrıca Başkan, ilgili kurumun tavsiyesi üzerine, Silahlı Kuvvetlerde general ve amirallerin terfilerini onaylar (madde 172).

Peru Anayasası Silahlı Kuvvetlerin bir yanda sivil otoriteye tabiyetini vurgularken, diğer yandan devletin farklı varlık sahalarındaki sorumluluklarını genişletmektedir. Madde 171 ordunun ülkenin ekonomik ve sosyal kalkınmasında ve sivil savunmasında yer almasını öngörmektedir.

Görev sırasında işlenen suçlar için, Silahlı Kuvvetler mensupları kendi yargı yetkilerine ve Askeri Adalet Yasasına tabidir. Kanun hükümleri, kanunla belirlenen vatana ihanet ve

terörizm durumları dışında siviller için geçerli değildir. Ayrıca, zorunlu askerlik kurallarını ihlal edenler de Askeri Adalet Kanununa tabi olurlar (madde 173).

Anayasanın 175. maddesi ülkedeki savaş silahlarının kontrolünü öngörmektedir. Bu maddeye göre yalnızca Silahlı Kuvvetler ve Ulusal Polis, savaş silahlarına sahip olabilir ve kullanabilir. Ülkede mevcut olan silahlar ile ülkede üretilen veya piyasaya sürülen silahlar, herhangi bir yasal işlem veya tazminat olmaksızın devlet malı haline gelir. Kanunda belirtilen durumlarda özel sektör tarafından savaş silahı üretimi bu yasaktan muaftır. Savaş için kullanılanlar dışındaki silahların özel şahıslarca üretilmesini, ticaretini, bulundurulmasını ve kullanılması ise kanunla düzenlenmektedir.

Silahlı Kuvvetlerin Yapısı

Peru Ulusal Kongresi, 2012 yılında kabul ettiği 29915 sayılı kanun yoluyla Savunma Sektörü ve Silahlı Kuvvetlerin kurumsal olarak güçlendirilmesine yönelik mevzuat reformu ile ilgili olarak, yasama yetkisini yürütmeye devretmiştir. Söz konusu yasama yetkisinin kapsamı, Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı'nın yasal ve örgütsel çerçevesinin etkin kamu yönetimini sağlamak için demokratik kurumların iyileştirilmesinin hayati önem taşıdığı devletin modernleşmesi sürecine dahil edilmiştir. (Delégase en el Poder Ejecutivo Lafacultad de Legislar en Materia Defortalecimiento y Reforma Institucional del Sector Interior y de Defensa Nacional, 2012)

Bu çerçevede Peru Silahlı Kuvvetleri'nin yapısı ile görev ve yükümlülükleri 1136 Sayılı Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile düzenlenmiştir. (Decreto Legislativo del Comando Conjunto de las Fuerzas Armadas, 2012)

Kararnamenin 4. maddesinde düzenlenen Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı'nın görevlerinin başında Anayasa ve yürürlükteki kanunlara uygun olarak Silahlı Kuvvetler aracılığıyla hava, kara, deniz, göl ve nehir alanlarında egemenlik ve toprak bütünlüğünün sağlanması yer almaktadır.

Müşterek Komutanlık, Milli Güvenlik ve Savunma Politikası'nın oluşturulması ve uygulanmasında yer alır, bu politikaların askeri alanda tasarlanması ve uygulanmasını sağlar. Silahlı Kuvvetlerin ortak doktrininin, Milli Güvenlik ve Savunma Politikası'na uygun olarak güncellemesi sürecini merkezileştirir. Silahlı Kuvvetlerin ortak askeri operasyonlarını ve eylemlerini Milli Güvenlik ve Savunma Politikasının amaçlarına göre Müşterek Komutanlık planlar, organize eder, yönetir ve icra eder.

Milli Güvenlik ve Savunma Politikasının hedeflerine uygun olarak Silahlı Kuvvetlerin ortak lojistik ve operasyonel kapasitesinin geliştirilmesi ve modernizasyonu için Müşterek Komutanlık plan ve programlar hakkında Savunma Bakanını bilgilendirir. Yine Savunma Bakanlığı tarafından talep edilmesi halinde Silahlı Kuvvetlerin hareket kapasitesini güçlendirmek için üretim, ortak üretim, teknoloji transferleri ve endüstriyel teminat politikasının oluşturulması konusunda görüş bildirir. Ayrıca Silahlı Kuvvetlerin teçhizatının ortak hareketlerin uygulanabilmesi adına standardizasyon kriterlerinin oluşturulması için Savunma Bakanlığı ve Satın Alma Kurumu tarafından talep edildiğinde görüş bildirir.

Silahlı Kuvvetlerin birlikte çalışabilirliği, eylemleri ile ortak eğitiminden ve bunların denetlenmesinden Müşterek Komutanlık sorumludur. Ortak askeri operasyonlar ve eylemler için Silahlı Kuvvetlerin askeri istihbarat faaliyetlerini merkezileştirir ve yönlendirir. Silahlı

Kuvvetlerin Barış Harekatlarına katılımını ve ilan edildiğinde ulusal seferberliği planlar, koordine eder ve yönetir.

Müşterek Komutanlık, dış ve iç tehditlere karşı koymak için Silahlı Kuvvetler'in yeteneklerini geliştirmekle mükelleftir. Tüm Kuvvetler ile koordineli olarak stratejik planlama yapar ve ortak harekat için kuvvetlerin yapısı ve büyüklüklerini önerir. Operasyonel ve özel emirlerin uygulanması için askeri tesislerin altyapı ve teçhizatının tek tipleşme kriterlerini belirler. Müşterek Komutanlık, sınır denetimi için Silahlı Kuvvetlerin operasyonlarını planlar, yürütür, kontrol ve denetimini yapar.

Müşterek Komutanlık, Peru Anayasası ve konuyla ilgili kanuna uygun olarak, belirlenen özel durumlarda ve Başkan tarafından ilan edilen olağanüstü hallerde iç düzenin sürdürülmesi ve kontrolü için görev alır. Başkan, Silahlı Kuvvetler tarafından iç düzeni kontrol edilmesini öngören sıkıyönetim ilan ettiğinde, Silahlı Kuvvetler ve Ulusal Polis Müşterek Komutanlık tarafından yönetilir.

Silahlı Kuvvetlerin sivil savunma, Peru Devletinin stratejik çıkarına yönelik operasyonlar ve komşu ülkelerle karşılıklı güven önlemlerinin desteklenmesine katılımını koordine eden Müşterek Komutanlık, doğal afetlerin neden olduğu acil durumlarda Silahlı Kuvvetlerin katılımına öncülük eder.

İlgili kararnamenin 5. maddesi Peru Silahlı Kuvvetleri Müşterek Komutanlığı'nın temel organik yapısını düzenler. Bu maddeye göre Müşterek Komutanlık bünyesindeki yönetim, denetim ve uygulama birimleri sıralanmıştır.

Müşterek Komutanlık'ın yüksek komutası, Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanı, Silahlı Kuvvetler Müşterek Kurmay Başkanı, Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı Genel Müfettişi'nden meydana gelir.

Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı bünyesindeki Danışma Organları, Müşterek Komutanlığının işleyişi ve gelişimi ile ilgili konuları analiz etmekten ve bu analizleri toplayarak yönetim kabiliyetinde kullanan Müşterek Komutana tavsiyede bulunmaktan sorumludur. Kurumsal Kontrol Organı, kurumun organik yapısının en yüksek hiyerarşik seviyesinde yer almaktadır ve Milli Kontrol Sistemi kurallarına uygun olarak Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı'nda resmi kontrolden sorumludur.

Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı, askeri-stratejik düzeyde müşterek hareket planlamasının yanı sıra asli işlevlerinin yerine getirilmesini destekleyen ve tavsiyelerde bulunan bölümler ve ofislerden müteşekkil İç İdare Organlarına sahiptir. Müşterek Komutanlık ayrıca ilgili kararname maddesinde Manevra Organları olarak nitelendirilen, kendilerinin sorumluluğu altındaki ortak askeri hareket ve eylemlerle yükümlü Harekat ve Özel Komutanlıklara sahiptir. Ayrıca Müşterek Komutanlık bünyesinde, yetkileri sadece askeri, operasyonel ve disiplinle ilgili konularla sınırlandırılmış Teftiş Organı da belirlenmiştir.

1136 Sayılı Kararnamenin (Decreto Legislativo del Comando Conjunto de las Fuerzas Armadas, 2012) 6. Maddesi, Peru Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı Karargahını düzenler. Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı Karargahı, Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığının en üst düzey komuta organıdır. Savunma Bakanına bağlı ve ona rapor veren Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanı tarafından yönetilir. Silahlı Kuvvetlerin Müşterek

Kademesinin en kıdemli beş General veya Amiral arasında Başkan tarafından atanan bir General veya Amiral, Müşterek Komutan olur. İki yıldan fazla olamayan görevi süresince Silahlı Kuvvetler Kurumlarının Genel Komutanlarına göre önceliği vardır. Başkan, Başkomutan sıfatıyla Müşterek Komutanın görevini bir yıl uzatabilir.

Müşterek Komutanın görevleri, kararnamede detaylı şekilde aktarılmıştır (madde 7). Müşterek Komutan, Başkan'ın Başkomutan sıfatıyla verdiği hükümlere tamamen uymakla mükelleftir. Verilen görevin yerine getirilmesi için kurumun genel politikasını tasdik eder, yönlendirir ve yönetir. Komutan, kendi yetki alanı dahilindeki konularda Savunma Bakanına tavsiyelerde bulunur.

Müşterek Komutan, ülke egemenliği ve toprak bütünlüğünün savunulmasında ve ayrıca olağanüstü haller sırasında iç düzenin korunmasında Silahlı Kuvvetlerin askeri operasyonları ve eylemleri için stratejik planlama sürecini yönetir.

Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanı, kurumsal koordinasyon çalışmaları için Kuvvet Komutanlarını düzenli olarak toplar ve Silahlı Kuvvetler bileşenlerinin birlikte ve uyumlu çalışabilmesi için düzenleme ve uygulamaları yapar. Milli Güvenlik Kurulu'nun parçası olan Müşterek Komutan, yetkisi kapsamında, milli güvenlik ve savunma için Devlet Politikasının oluşturulmasına katkı sağlayacak kılavuzlar önerir. Ortak askeri doktrinin oluşturulması, güncellenmesi ve yayılması sürecini yönetir.

Silahlı Kuvvetlerin operasyonlarını ve ortak eylemlerini yürütür, müşterek hareketlerin stratejik kavramsallaşmasından kuvvet yapısı ve hareket planına kadar tüm aşamaları yönetir. Silahlı Kuvvetlerin barış operasyonlarına katılımı için ilgili eylemler ile sınır

gözetim çerçevesindeki operasyon ve seferberlik planlarını sağlar. Olağanüstü hallerde, Silahlı Kuvvetlerin iç düzenin kontrolüne katılımı için ilgili eylemleri kendi yetki kapsamında yürürlükteki mevzuata uygun olarak ifa eder.

Müşterek Komutan, Savunma Bakanına, önceden koordine edilmiş ortak askeri operasyonlar ve eylemler için stratejik malzeme edinme tekliflerini iletir. Silahlı Kuvvetlerin hareket kapasitesini güçlendirmek için üretim, ortak üretim, teknoloji transferleri ve endüstriyel tazminat politikasının oluşturulması için talep edildiğinde görüş bildirir. Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanı, Harekat ve Özel Komutanlıkların eylemleri için Savunma Bakanına askeri tesislerin altyapısı ve teçhizatı için standardizasyon ve tek tip kriterler önerir.

Silahlı Kuvvetlerin ulusal ve uluslararası anlaşmalara ve Devletin üstlendiği taahhütlere katılımını düzenleyen Müşterek Komutan, Uluslararası Hukuk ve İnsan Hakları Hukuku konularında ulusal ve uluslararası düzenlemeler ile Devlet tarafından imzalanan anlaşmaların yaygınlaştırılmasını ve bunlara uyulmasını sağlar.

İlgili kararnamede 8. madde uyarınca, Peru Silahlı Kuvvetleri Müşterek Kurmay Başkanlığı Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığının en üst düzey planlama ve danışma organıdır. Milli savunma için stratejik-askeri düzeyde ortak harekât planlaması oluşturur ve sorumlulukları kapsamında Silahlı Kuvvetlerin ortak askeri operasyonları ve eylemlerinin organizasyonu, yönlendirilmesi ve yürütülmesi konularında Yüksek Komutanlığa tavsiyelerde bulunur. Genel olarak, Müşterek Komutan'ın yetki sorumluluğunda konularda yardımcı olmak üzere çalışmalarını yapar. Ayrıca, periyodik olarak kurumsal modernizasyon ve rasyonalizasyon önerilerini Komutanlığa sunar.

3.3.3. Güney Kore

Güney Kore, Anayasa (Constitution of The Republic of Korea, 2018) hükmü ile uluslararası barışı korumaya çalışır ve tüm agresif savaşları reddeder. Bununla birlikte ulusal güvenliğin ve vatanın korunmasının kutsal misyonu ile görevlendirdiği Silahlı Kuvvetler'in siyasi tarafsızlığını emreder. (madde 5)

Başkan, Anayasa (madde 74) ve Milli Silahlı Kuvvetler Kanunu (madde 6) uyarınca Silahlı Kuvvetlerin Başkomutanıdır. (Act on The Organization of National Armed Forces, 2011) Başkan'ın birincil görevi Devletin ve Anayasanın bağımsızlığını, toprak bütünlüğünü ve devamlılığını korumaktır. Vatanın barışçıl birliğini sürdürme sorumluluğu da Başkan'ın uhdesindedir. (madde 66) Devlet Konseyi, devletin ve ulusun güvenliği konularında öncül role sahiptir ve Başkan'a bu konularda destek olmadan önce bürokratik kanallardaki tüm bilgilere erişir. Milli Güvenlik Kurulu, güvenlik politikalarının geliştirilmesinde Başkan'a tavsiyelerde bulunur. Başkanlık bünyesindeki Milli Güvenlik Ofisi ise sivil güvenlik bürokrasisinin koordinasyonunu sağlayan bir yürütme aracıdır. Silahlı Kuvvetler, Milli Savunma Bakanlığı'na bağlı olarak görev yapar. Milli Savunma Bakanı, Başkanın emriyle, askeri meselelerin sorumluluğunu üstlenir ve Silahlı Kuvvetler Müşterek Kurmay Konseyi ile Müşterek Komutan ve her bir Kuvvet Komutanı'nı yönlendirir ve denetler. Müşterek Kurmay Konseyi de Milli Savunma Bakanı'na önerilerde bulunur.

[illegible]

Anayasa'nın 91. maddesi gereğince, Devlet Konseyi tarafından görüşülmeden önce ulusal güvenlikle ilgili dış, askeri ve iç politikaların oluşturulması konusunda Başkan'a tavsiyede bulunmak üzere Milli Güvenlik Kurulu oluşturulmuştur. Kurul'un başında Başkan yer alır ve Başbakan, Dışişleri Bakanı, Birleşme Bakanı, Milli Savunma Bakanı, Milli İstihbarat Servisi Direktörü ve başkanlık kararnamesi ile belirlenen diğer birkaç üyeden oluşur. Milli

Güvenlik Kurulu, Başkanın ulusal güvenlikle ilgili dış politikaları, askeri politikaları ve ulusal politikaları şekillendirme konusundaki tavsiye taleplerinin her birine yanıt verir. Kurul, ilgili bakanlıklardan, Müşterek Komutanlık ve Kuvvetlerden veya kurumlardan bilgi/belge sunmalarını veya başka şekilde gerekli işbirliğini sağlamalarını isteyebilir. (National Security Council Act, 2014)

Milli Güvenlik Ofisi, 16. Başkan'dan itibaren farklı isim ve görevlerle, Başkanlık bünyesinde yer almış bir kurumdur. (Korea Herald, 2019) Doğrudan Başkan tarafından atanan Ofis Direktörü, Milli Güvenlik Kurulu'nun haftalık toplanan Daimi Komitesi'nin başkanlığını da yürütür. Direktör Birinci Yardımcısı, Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği'ni yürütür ve güvenlik stratejisi, savunma reformu gibi meseleler ile ilgilenir. Direktör İkinci Yardımcısı ise uluslararası meseleler ve Kuzey-Güney Kore arasındaki ilişkilere odaklanmaktadır. Ofis, Başkana en yakın ulusal güvenlik danışmanıdır.

Başkan'a doğrudan bağlı olan bir diğer ulusal güvenlik kurumu da Milli İstihbarat Servisi (NIS)'dir. 1961'de kurulan, 1999'da yeniden örgütlenen ve son olarak 2014 tarihli 12948 sayılı yasa ile düzenlenen kurumun görevleri: Yabancı ve iç güvenlik istihbaratının (komünizm, hükümeti devirme, casusluk, terör ve uluslararası suç örgütlerine karşı) toplanması, işlenmesi ve ilgili yerlere bildirilmesi; devlet sırrı olarak sınıflandırılan belge, malzeme, tesis ve bölgelere ilişkin asayiş hizmeti; ayaklanma, isyan, dış saldırı ile Askeri Sırların Korunması Kanunu ve Milli Güvenlik Kanununda belirtilen suçlara ilişkin ceza soruşturması yapmaktır. 2020 yılına kadar Kuzey Kore ile ilgili faaliyetleri incelemek de NIS sorumluluğunda tutulmuştur.

NIS Direktörü, Başkan tarafından atanır ve Ulusal Meclis'in onay oturumu sonrası yürürlüğe girer. Direktör Yardımcısı ve İcra Direktörü ise Başkan tarafından doğrudan atanır. İlgili kanunun 9. maddesi gereği Direktör, Direktör Yardımcısı ve diğer personelin siyasi parti veya kuruluşlara katılması veya siyasi faaliyetlere katılması yasaktır.

Milli İstihbarat Servisi (NIS), talep edilmesi halinde yürütmeyi de bilgilendirmekle mükelleftir. Ulusal Meclis'in ilgili komisyonları veya tüm üyelerine bilgi sunması veya sorulara cevap verilmesi gerektiğinde, Direktör bu talebi (sadece talebin ulusal kader üzerinde ciddi bir etkisi olabilecek askeri, diplomatik veya Kuzey Kore ile ilgili konulardaki devlet sırları ile ilgili olduğu gerekçesiyle) reddedebilir. Bu durumda Başbakan açıklama yapmakla mükelleftir.

Ayrıca, askeri istihbarat için kurulmuş olan Savunma Güvenlik Destek Komutanlığı, doğrudan Milli Savunma Bakanına bağlıdır. 1950'de Kuzey Kore rejiminin orduya nüfuzunu engellemek ve ulusal askeri gücü pekiştirmek için önde gelen bir anti-Komünist güç olarak kurulan Savunma Güvenlik Komutanlığı, 1979 askeri darbesine öncülük etmiştir. 2017'de de benzeri bir eylem hazırlığında olmasının anlaşılması ile kurum Savunma Güvenlik Destek Komutanlığı olarak yeniden örgütlenmiştir. 31796 sayılı Başkanlık Kararnamesi uyarınca, Savunma Güvenlik Destek Komutanlığı, askeri güvenlik hizmetleri, askeri karşı istihbarat hizmetleri, askeriye ile ilgili bilgilerin toplanması, hazırlanması ve işlenmesi ile Askeri Yargı Kanununda geçen suçların soruşturulmasından sorumludur. (Defense Security Support Command, 2021)

Askeri Güvenlik Destek Komutanlığı sahip olduğu sorumlulukları yerin getirmek için geniş bir yetki alanına da sahiptir. Bu nedenle kurumun tarihteki eylemleri de hatırlanarak,

kararname 3 yasağın altını çizmiştir: Birim üyeleri asla siyasi müdahalede, özel teftişte veya yetkinin kötüye kullanılmasında yer alamaz. Bununla birlikte ilgili yönetmelikler, bu ilkelere aykırı olan emirlere ilişkin resmi itirazlar hakkı tanıyan hükümler içermektedir.

Silahlı Kuvvetlerin Yapısı

Güney Kore Silahlı Kuvvetleri, 1963'te kabul edilen 1343 sayılı kanun ile teşkili için genel esasları ile görev, yetki ve sorumlulukları belirlenmiş, en son 2011 yılında 10821 sayılı kanun ile güncellenmiştir. (Act on The Organization of National Armed Forces, 2011) Kuruluşta ABD Silahlı Kuvvetler yapısının örnek alındığı görülmektedir.

Silahlı Kuvvetler, Kara, Hava ve Deniz kuvvetlerinden oluşmaktadır. Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı, her bir Kuvvetin hareket birimlerini yönlendirmek ve denetlemek ve müşterek veya birleşik harekât icra etmek üzere Millî Savunma Bakanlığına bağlı olarak kurulmuştur. (Act on The Organization of National Armed Forces, 2011, madde 2) Müşterek Komutan ve her bir Kuvvet Komutanı, Devlet Konseyi tarafından atanır. Müşterek Komutan, ilgili yasa ve Başkanlık kararnamesi uyarınca Kuvvet Komutanlarının başı olarak yetkiye sahiptir. Ayrıca her bir Kuvvetten bir kişiden fazla olmamak kaydıyla, üç veya daha az Müşterek Komutan Yardımcıları ve gerekli diğer sınıflar Müşterek Komutanlık Karargahında yer alır. Müşterek Komutan Yardımcıları, Müşterek Komutana yardım eder ve bir kaza halinde hiyerarşik sıraya göre onun adına Müşterek Kurmay Konseyi Başkanlığı görevlerini yerine getirir. (madde 12)

Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanı, Müşterek Kurmay Konseyi'nin Başkanıdır. Silahlı Kuvvetlerin en yüksek rütbeli subayı olan Müşterek Komutan, askeri emirler konusunda Milli Savunma Bakanının en yüksek seviyeli askeri danışmanıdır ve Milli Güvenlik

Kurulu'na da doğrudan katılım yoluyla askeri konularda danışmanlık görevini yürütür. Müşterek Komutan, müşterek harekât icra etmek maksadıyla oluşturulan Müşterek Birlikler ile asli görevi muharebe olan her bir Kuvvetin altındaki Harekat Birliklerini Milli Savunma Bakanının emriyle sevk ve idare eder. (madde 9) Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı'nın bu yetkisi savaş kapasitesinin artırılmasına yöneliktir. Görüldüğü gibi tüm operasyonel birlikler Müşterek Komutanın emri altındadır ve bu harekat planlamasında ve uygulamasında Silahlı Kuvvetlere avantaj sağlamaktadır. Bununla birlikte, askeri yapı ve kuvvet planlamasını inceleyen Müşterek Komutanlık, askeri gücün büyümesi için gereksinimleri belirler ve ilgili konularda Milli Savunma Bakanlığına önerilerde bulunur. Orta / uzun vadeli askeri stratejiler ile eğitim ve doktrinlerden de sorumludur.

Müşterek Komutan, Anayasanın ilgili maddesinin de öngördüğü şekilde düşman sızmasına, provokasyonuna veya tehditlerine karşı topyekün ulusal savaş kavramını kabul ederek, ulusal savunma unsurlarını birleştirmek ve kullanmak için eylemler yürütür. (ROK.JCS Legal Authority, 2021) Bir yarımada olarak deniz ile ilişkisi yüksek olan ve karadan sadece Kuzey Kore ile komşu olmasına karşın denizden tarihsel güvenlik rekabeti içerisinde olduğu komşuları bulunan Güney Kore'nin ulusal güvenliğinde deniz savunması da öncelenmektedir. Başkanın deniz savunma bölgeleri tayin ve stratejisini belirlemekle mükellef olmasına karşın, askeri harekata ilişkin olağanüstü nedenlerle Başkan'ın deniz savunma bölgesi tayini için yeterli zaman bulunmaması halinde, Müşterek Komutan bölgeyi geçici olarak belirleyebilir. (Act on The Defense Sea Areas to be Protected, 1993, madde 3) Ayrıca Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanı, savaş ve benzeri ulusal olağanüstü hal nedeniyle genel hükümet kurumunun kamu sosyal düzenini sağlayamadığı veya sınırlı olduğu durumlarda sıkıyönetim komutanı olarak eylemleri yürütür.

Silahlı Kuvvetler Müşterek Kurmay Konseyi, Müşterek Komutan ve Kuvvet Komutanlarından oluşur. Operasyon kapasitesi Müşterek Komutanlık bünyesinde olmasına karşın Silahlı Kuvvetlerin kurumsal çalışmalarında önemli bir yeri olan Konsey, ayda en az bir kere Müşterek Komutan başkanlığında düzenli toplanır. Anayasa madde 13'e göre Müşterek Kurmay Konseyi, askeri yönetim konusunda Millî Savunma Bakanına yardımcı olmak ve önemli askeri meseleler hakkında görüş bildirmek üzere kurulmuştur.

3.4. Ulusal Güvenlik Konulu Kararlarda Denge ve Denetleme

Siyasal sistemlerin demokratik varlığının bir parçası olarak erklerin ve kurumların çalışmalarında birbirinin denge ve denetiminde tutulması önemlidir. Yatay hesap verebilirlik olarak adlandırılan bu süreçte “diğer devlet kurumlarının yasa dışı eylemlerini denetlemeye, kontrol etmeye, düzeltmeye ve gerekirse yaptırım uygulamaya yetkili ve istekli devlet kurumları” (O'Donnell, 1998; s.110) ağına dikkat çekilmektedir.

Çalışmamıza konu olan Şili, Peru ve Güney Kore'de bu denge ve denetleme süreçlerini etkileyen temel şartlar kişiselleşmiş başkanlık sistemi, gelişmemiş siyasi parti yapılanmaları, yozlaşmış, etkisiz veya erişilemeyen yargı ve yasama organları ile resmi siyasi kurumların yetersiz katılımcı doğası olarak görülebilir.

Siviller ile silahlı kuvvetler arasındaki ilişki de bu süreçte oldukça önemlidir. Sivillerin askeri bürokrasi üzerindeki üstünlüğü ve fakat askeri uzmanlığın sağladığı danışmanlık, ikili ilişkilerin anlatılacağı sonraki bölümde detaylı incelenecektir.

Denge ve denetleme açığı, hükümetin bir kolunun diğerinin yetkilerine müdahale etmesinin yolunu açarak demokrasiyi tehdit ettiği gibi farklı birçok kurum arasındaki işlerlik düzenini

bozması nedeniyle sistem ve güvenlik açığı da yaratmaktadır. Anayasal yollar kullanılarak tüm birçok yetki başkana devredilebilir veya sivil darbe yönetimi ile anayasayı askıya alabilir, kongreyi kapatabilir ve daha geniş yürütme yetkilerine sahip yeni bir rejimi onaylamak için bir plebisit veya yeni bir seçim yapılana kadar kararname ile yönetebilir. (Cameron, 1998; 125)

Çalışmamıza konu olan ülkelerde özellikle istisna oluşturan güvenlik ile ilgili konularda alınacak tedbirler ve silahlı kuvvetlerin söz konusu çerçevede kullanılma usulü, devletlerin demokratik güvenlik yaklaşımı içerisinde değerlendirilir. Anayasalar ve ilgili diğer kanunlar bu durumları düzenleyen maddeler içermektedir.

3.4.1. Şili

1990'ların ortalarından bu yana Şili, savunma politikasını açık ve şeffaf hale getirmeye çalışmıştır. Bu, Başkan Eduardo Frei'nin yönetiminin ana önceliği olmuştur ve şeffaflığın iyileştirilmesi uzun vadeli bir hedef olmaya devam etmektedir. Bu nedenle, ülkenin ulusal güvenlik politikasını belirtmek ve ona bir dereceye kadar tutarlılık ve şeffaflık getirmek için, ulusal stratejik gelişimin ana yönlerini tartışan, analiz eden ve önerilerde bulunan Şili Ulusal Savunma Kitabı hazırlanmıştır. İlki 1997'de eski bir Savunma Bakanının başkanlığında ve akademisyenlerin devlet kurumlarının ve Kongre üyelerinin katkılarıyla hazırlanan kitap, hem sivillerin hem de ordunun referans araç olarak kullanabileceği ortak bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.

Demokratikleşme ile birlikte Milli Güvenlik Kurulu (COSENA) ve Kuvvet Komutanları Kurulu gibi kanallar yeniden kurumsallaşmış; ulusal güvenlik politikalarında karar alma

sürecine, Savunma Bakanlığı kadrosundaki siviller, COSENA'ya katılan bakanlar ve nihai sorumluluğu olan Başkan dahil edilmeye başlanmıştır.

Savunma konularında karar almanın yürütme organında yoğunlaştığına şüphe olmamasına rağmen, Kongre'de savunma konularını tartışmak için özel bir ilgi ve yasal bir zorunluluk vardır ve bu da Temsilciler Meclisi ve Senato'da Ulusal Güvenlik ve Savunma Komisyonları kurulmasına yol açmıştır.

Kararların uygulanması sorumluluğu yürütmeye aittir. Ancak, özellikle silah alımı gibi uzmanlık gerektiren savunma konularında, Savunma Bakanlığı'nın fazla hareket özgürlüğü bulunmamaktadır. Bakanlık Silahlı Kuvvetlerin tavsiyesine uymaktadır.

Şili siyasi tarihinde varlığını oldukça görünür olan demokratik kırılmaların toplumsal etkilerini de yaşamıştır. Herhangi bir kurumun istisnai halleri lehine kullanmaması için anayasal zemin hazırlanmaya çalışılmıştır. Anayasanın 39. maddesine göre Şili Anayasasının her bir vatandaşı için garanti altına aldığı haklar, savaş veya iç savaş, iç kargaşa, olağanüstü durumlar ve toplumsal felaketler gibi devlet kurumlarının işleyişini ciddi şekilde etkileyen durumlarda etkilenebilir.

Bir savaş durumunda seferberlik hali, bir iç savaş veya ciddi bir iç karışıklık olması durumunda ise sıkıyönetim hali, Ulusal Kongre'nin onayı ile Başkan tarafından ilan edilir. Bir sıkıyönetim ilanı, sadece on beş günlük bir süre için yapılacaktır. Başkan daha önce askıya almadıkça, seferberlik durumu, savaşın durumu uzadığı sürece yürürlükte kalacaktır. (madde 40)

Ulusal Kongre, Başkanın seferberlik veya sıkıyönetim durumunun ilanını görüşüne sunduğu tarihten itibaren beş gün içinde onay ve ret verir, değişiklik getiremez. Bununla birlikte, Başkan, Kongre bildiriye karar verirken derhal bir seferberlik veya sıkıyönetim durumu uygulayabilir, ancak bu şekilde sınırlı tedbirleri uygulayabilir ve adalet mahkemelerinin denetimine tabiidir. (madde 40) Böylece başkanın müstakilen bir olağanüstü durum yaratması bu şartlarda kendisinin sahip olacağı yetkileri kullanması engellenmek istenmiştir. Diğer şartlarda adalet mahkemeleri olağanüstü durumların ilanında yerindelik denetimi yapamaz ancak anayasal hakları etkileyen belirli tedbirlerle ilgili olarak, uygun yollardan yargı mercilerine itiraz edilmesi 45. madde ile güvence altına alınarak vatandaşların bu durumdan etkilenme olasılığına karşı tedbir oluşturulmuştur.

Halkın felakete uğraması halinde afet durumu, etkilenen bölgeyi belirleyen Başkan tarafından ilan edilir. Akabinde, bölgenin yönetim ve denetimi Başkan tarafından atanan Komutan tarafından derhal devralınır. Komutanın yetki ve görevleri kanun ile belirlenmiştir. Başkan, afet durumu nedeniyle alınan tedbirleri Ulusal Kongre'ye bildirmekle yükümlüdür. Ulusal Kongre, gerekçeleri kesin olarak ortadan kalkmışsa, yüz seksen gün sonra afet durumunu bitirir veya Başkan'ın talebi üzerine bu süreyi bir yıldan uzun bir süreye çıkarabilir. (madde 41) Afet durumunun ilanının Başkanın yetkisinde olmasına karşın durumun sonlandırılmasının Kongre'nin kararına bağlanması, başkanın bölgesel olarak kullanabileceği haklar göz önüne alınarak belirlenmiştir. Bölgenin yönetimine askerin getirilmesi de bu denetimin sadece başkan üzerinde değil aynı zamanda ordu üzerinde de olduğunu göstermektedir.

Bölgesel olağanüstü hal, afet durumunun ilan edilmesi ve yönetilmesi ile benzer prosedürleri içermektedir. Başkanın yetkileri ve Ulusal Kongre'nin denetim süreçlerindeki kurgunun

aynı olduğu gör÷lmektedir. Olağanüstü hal, kamu düzeninin ciddi şekilde kötüleşmesi veya milletin güvenliğinin ciddi şekilde zarar görmesi halinde, bu durumlardan etkilenen bölgeler belirlenerek Başkan tarafından ilan edilir. Olağanüstü hal, on beş günü geçmez ama Başkan tarafından aynı süre için yenilenme talepleri olabilir. Her bir uzatma talebi için Başkan, her zaman Ulusal Kongre'nin onayını isteyecektir. Başkan, olağanüstü hal nedeniyle alınan tedbirleri Ulusal Kongre'ye bildirmekle yükümlüdür. Olağanüstü hal ilan edildiğinde, Başkan tarafından atanan Komutan, kanunla belirlenen yetki ve görevler çerçevesinde, yetkilendirildiği bölgede derhal yönetimi ve denetimi üstlenir. (madde 42)

Şili Anayasası madde 40'a göre ilan edilen ve Ulusal Kongre onayı aranan tüm ulusu ilgilendiren istisnai durumlarda madde 43'e göre Başkan'ın temel hak ve özgürlükler üzerinde bazı tasarruflarda bulunma yetkisi vardır. Anayasa seferberlik, sıkıyönetim ve afet durumlarını belirtmiştir:

Başkan, seferberlik hali ilan ederek, kişisel özgürlükleri, toplanma özgürlüğünü ve çalışma özgürlüğünü askıya alma veya kısıtlama yetkisine sahiptir. Ayrıca, örgütlenme hakkının kullanımını kısıtlayabilir, her türlü iletişim türü dahil belgelerini engelleyebilir, açabilir veya kaydedebilir, varlıklarına el konulmasını sağlayabilir ve mülkiyet hakkının kullanılmasına sınırlamalar koyabilir.

Başkan, sıkıyönetim ilan ederek, hareket özgürlüğünü kısıtlayabilir, cezaevi olmaması halinde kişileri meskenlerinde veya kanunla belirlenen yerlerde tutuklu tutabilir. Ayrıca toplanma hakkının kullanımını askıya alabilir veya kısıtlayabilir.

Başkan, afet durumu ilan ederek, hareket ve toplanma özgürlüklerini kısıtlayabilir. Aynı şekilde, varlıklara el konulmasını sağlayabilir, mülkiyet hakkının kullanımına sınırlamalar getirebilir ve etkilenen bölgede hızlı bir şekilde normalleşme için gerekli olan idari nitelikte olağanüstü tedbirler alabilir.

İlan edilmiş bir istisnai durumu süresince yasal ve idari tedbirlerin beyanı ve uygulanması, durumu düzenleyen bir anayasal organik kanun¹⁰ ile belirlenir. Bu kanun, anayasal normalleşmenin derhal yeniden tesis edilmesi için kesin olarak neyin gerekli olduğunu tasarlar, bununla birlikte anayasal organların yetkilerini ve işleyişini veya ilgili görevlilerinin hak ve dokunulmazlıklarını etkilemez. İstisnai durumlarda alınan tedbirler, hiçbir koşulda bu durumların süresinin ötesine uzatılamaz. (madde 44)

3.4.2. Peru

Peru'nun kurumsal ve siyasi gelişiminin düzensiz gidişatı göz önüne alındığında, ulusal güvenlik politikası oluşturma ve uygulama sürecinin dalgalanmalar yaşamış olması şaşırtıcı değildir. Genel olarak bakıldığında, güvenlik konulu kararların birçok kamu politikasında olduğu gibi keyfi olarak yapıldığı, genellikle değişken ve kolayca tersine çevrilebilir bir yapı teşkil ettiği görülmektedir. Bu değişkenlik, temel hedefleri belirleyememe veya bunlara bağlı kalmamayı getirmektedir. Oluşan istikrarsızlık, herhangi bir siyasi sistemde olduğu gibi Peru'da da problem oluşturmuştur.

¹⁰ Organik Kanun, bir tür Anayasa kuralı niteliğindedir ve sadece Anayasanın yetki verdiği konularda çıkarılabilmektedir. Genellikle kamu güçlerinin örgütlenişine ve işleyişine ilişkin olan bu kanunlar, genel seçim sistemi, bedelli askerlik, genel af, temel hak ve kamusal özgürlüklerin kullanımına ilişkin olabilir. (Üner, 2016; s.35-36) Şili Anayasası da organik kanun ile düzenlenecek konuları açık şekilde belirtmiştir. Anayasanın 66. maddesine göre bu kanunların kabulü, değiştirilmesi veya yürürlükten kaldırılması için görevdeki milletvekillerinin ve senatörlerin yedide dördünün onay vermesi gerekmektedir.

Peru’da pozisyonun siyasi doğası nedeniyle, savunma bakanı genellikle ulusal askeri stratejiyi en uygun şekilde formüle edecek askeri bilgiden yoksundur. Tersine, Peru Silahlı Kuvvetlerinin Müşterek Komutanı, ulusal askeri stratejiyi ustaca formüle edebilir. Müşterek Komutanlık ise, askeri eylemlerin hükümetin bölgedeki hedeflerini desteklemesini sağlamaya yardımcı olacak net bir stratejik rehberlikten yoksundur. Bu açıklık, Müşterek Komutanın bir askeri strateji oluşturmaya da olanak sağlayacaktır. İlan edilmiş bir olağanüstü hal ile ilgili olarak entegrasyon için bir fırsat mevcuttur. Bu durumda, ordu terörizme katkıda bulunan yoksulluk ve uyuşturucu kaçakçılığı gibi zorlukların üstesinden gelmek için herhangi bir doktrinel sorumluluk olmaksızın terörizme karşı operasyonlarla görevlendirilmiştir. (Vera Delzo, 2018; s.49)

Peru Anayasasının 137. maddesine göre Başkan, Kabine onayı ve Kongre’ye rapor verme şartıyla, huzur veya iç düzenin bozulması, afetler veya Ulusun yaşamını etkileyen ciddi koşullar olması durumunda, ülke genelinde veya bir bölgesinde olağanüstü hal ilan edebilir. Olağanüstü hal süresi altmış günü geçemez. Yürürlükte olan olağanüstü halin uzatılması yeni bir kararname gerektirir ki bu da yeni bir kabine onayı alma ve Kongre’ye rapor verme anlamına gelmektedir. Olağanüstü hal altında, Başkan’ın emri ile Silahlı Kuvvetler iç düzeni kontrol edebilir. Olağanüstü hal ilanında ve sonlandırılmasında Kongre’nin etkisinin olmadığı görülmektedir. Özellikle başkanın, strateji belirleme kapasitesine sahip olacak kadar donanımı olan Silahlı Kuvvetleri kullanma yetkisinin yasama tarafından denetimsiz bırakılması, ordu ile yürütme arasında dengesiz bir ilişki kurulmasına neden olabilecektir.

Ayrıca olağanüstü hal şartları altında, Anayasanın 2. maddesinin 9, 11, 12. ve 24(f) fıkralarında belirtilen, kişisel özgürlük ve güvenlik, tutuklama yasağı, konut dokunulmazlığı

ile toplanma ve hareket özgürlüğüne ilişkin anayasal hakların kullanılması kısıtlanabilir veya askıya alınabilir fakat hiçbir koşulda hiç kimse sürgün edilemez.

Sıkıyönetim, işgal, savaş veya iç savaş ile bu tür olayların meydana gelebileceği yakın bir tehlike durumunda, açıkça yürürlükte bırakılan temel hakları muhafaza ederek, Silahlı Kuvvetlerin ülkenin tamamında veya bir kısmında iç düzeni kontrol aldığı durumdur. 24150 sayılı kanuna (Establece Normas Que Deben Cumplirse en los Estados de Excepcion en Que Las Fuerzas Armadas Asumen el Control del Orden Interno En todo o en Parte Del Territorio, 1985) göre sıkıyönetim ilanı ile Silahlı Kuvvetler tarafından üstlenilen iç düzenin kontrolü, Başkan tarafından onaylanan yönerge ve planlara tabi olur. İç düzenin kontrolünün planlanması, hazırlanması, yönlendirilmesi ve yürütülmesi Milli Savunma Sistemi üzerinden yürütme gücü yetki ve sorumluluğundadır. Oldukça kapsayıcı ve birçok alt sistemi de kapsayan Milli Savunma Sisteminin devreye alınması, yürütmenin kontrolündeki kurumların devletin tüm yönetimini üstlenmesini sağlamaktadır. bu da kısaca yürütme erkinin ve genel olarak siyasetin anlamsızlaşmasına neden olabilecektir.

Sıkıyönetim hali kırk beş günü geçemez. Sıkıyönetim ilan edildiğinde, Kongre kanunla toplanır ve halin uzatılması için Kongre onayı gerekir.

3.4.3. Güney Kore

Güney Kore'nin güvenlik meselelerinin iç ve dış çevresel değişkenleri, ilgili politika belirleme süreçlerinde farklı süreçlerin yaşanmasına neden olmuştur. Her şeyden önce, Güney Kore'nin güvenlik politikasının karar verme sürecine etki edebilecek veya katılabilecek aktörlerin sayısı artmıştır. Demokratikleşmeden önce, politika başarısının olasılığını belirleyebilecek gizliliği korumak için güvenlik politikaları Başkanın uhdesinde

belirlenirken daha sonra başkanın bu sürecine kendine bağlı ilgili kurul ve kurumlar, ilgili yürütme organları, yasama, sivil ve askeri bürokrasi de eklenmiştir.

Resmi olarak, Güney Kore Başkanı nihai karar vericidir ve güvenlik politikalarının sonucu için nihai sorumluluğu üstlenmektedir. Özellikle Savaş sırasında güvenlik politikalarının yapımı ve uygulanması Başkan adına çok daha kolay ve basittir. Ayrıca Savaş sonrası güvenlik politikaları, ulusal istihbaratın sızdırılması, zaman alıcı karar verme, aşırı siyasallaştırılmış kararlar veya dar siyasi çıkarlara odaklanma gibi siyasi çekişmelerin yan etkilerinden de zarar görmüştür.

Demokratikleşmeden sonra Başkanlık ofisi bürokratlarının sayısı ve işlerinin kapsamı artmıştır. Başkanlık, çeşitlendirilmiş değerleri koordine etmek ve çatışan politika ikilemlerini kontrol etmek için daha fazla danışma örgütü talep etmiştir. Bu kurumlardan en önemlisi şüphesiz Milli Güvenlik Ofisi'dir. Ayrıca yine demokratikleşme sonrası Milli Meclisin de savunma politikalarındaki etkisi artmıştır. Önceki bölümde anlatılan ulusal güvenlik ile ilgili doğrudan sahip olduğu yetkilerin yanında denetleme ve onaylama süreçlerini de aktif şekilde kullanmaktadır.

Asya'nın en güçlü başkanlarından biri olan Güney Kore Başkanı'nın bu gücü kullanmasının parçası olan çok sayıdaki kurum ve kişinin yanında yasal olarak da bazı sınırlılıklar öngörülmüştür. En önemli sınırlılık Başkanın gücünü en rahat kullanacağı istisnai durumlara getirilmiştir. Güney Kore Anayasası madde 76, ülkedeki istisnai durumlar ile bu durumlarda alınacak önlemlerin yöntemi belirlemektedir. İç kargaşa, dış tehdit, doğal afet veya ağır bir mali veya ekonomik kriz zamanlarında, milli güvenlik veya kamu huzur ve düzeninin muhafazası için ivedilikle tedbirler alınması gerekli olup, Millet Meclisinin toplantıya

çağrılmasını beklemek için vakit olmadığı zamanlarda Başkan, bu konularla ilgili gerekli asgari mali ve ekonomik önlemleri alabilir veya Kanun hükmünde düzenleme yapabilir. Başkan, sadece ulusun bütünlüğünü korumanın gerekli olduğu ve Millet Meclisinin toplanmasının imkansız olduğu durumlarda ulusal güvenliği etkileyen büyük düşmanlıklara karşı Kanun Hükmünde Kararname çıkarabilir. Başkan bu şekilde yaptığı düzenlemeler ve verdiği emirleri derhal Millet Meclisine bildirir. Millet Meclisi ilk toplantısında bu düzenleme ve emirleri görüşür ve onay verir. Onay vermemesi veya bildirilmemesi durumunda söz konusu emirlerle değiştirilen veya yürürlükten kaldırılan kanunlar, emirlerin onaylanmadığı anda kendiliğinden eski hükmünü kazanır. Millet Meclisi toplantı halindeyken bu kararlar Meclisin uhdesindedir.

Temel haklar ile ulusal güvenlik arasındaki ilişki Anayasa madde 37’de yer almaktadır. Anayasaya göre, vatandaşların özgürlükleri ve hakları, ancak ulusal güvenlik, hukuk ve düzenin korunması veya kamu refahı için gerekli olduğunda kanunla kısıtlanabilir. Bu tür bir kısıtlama getirilse bile, özgürlüğün veya hakkın hiçbir temel yönü ihlal edilmeyecektir.

Bu madde Güney Kore’de tartışmalı olan Ulusal Güvenlik Kanunu’nun (National Security Act, 2017) da temelini teşkil etmektedir. Ulusal Güvenlik Kanunu’nun belirtilen amacı, devlet karşıtı eylemlerin Güney Kore’nin güvenliğini tehdit etmesini önlemektir. ‘Devlet karşıtı gruplar’, kanunda “Hükümet unvanını hileli olarak kullanan veya devlete karşı bir isyanı amaçlayan, liderlik sistemi ve komuta altında yerli veya yabancı bir örgüt veya grup” (National Security Act, 2017, madde 2) olarak tanımlanmıştır. Kanunun en çok eleştirilen bölümü, devlet karşıtı bir grubu öven veya ona sempati duyanları cezalandıran 7. maddedir. “Eylemlerin ulusal güvenliği ve demokratik özgürlüğü tehlikeye atacağının bilincinde olarak, devlet karşıtı gruplar, üyeleri veya kontrolleri altında olanlar ile devlete karşı bir

isyanın propagandasını yapan veya teşvik eden herhangi bir kişinin faaliyetlerini öven, teşvik eden, yayan veya onlarla işbirliği yapanlar”, “Ulusal düzeni bozabilecek sahte gerçekler uyduran ve yayanlar” ve bu amaçla “belge, çizim veya diğer yayınları imal eden, ithal eden, çoğaltan, bulunduran, nakleden, yayan, satan veya edinenler” için ağır cezalar öngörülmüştür. Burada ‘bilinçli hareket’ ön plana çıkarılmış olsa da bu kanuna dayanarak çok fazla işlem yapıldığı bilinmektedir. Hukuki bir önlem olan bu durumun yargının yürütmenin nasıl kullanımına hizmet ettiği sonraki bölümlerde incelenecektir.

Anayasal olarak istisnai bir durum olan sıkıyönetim, duruma ait bir kanun ile düzenlemiştir. İlgili kanun, sıkıyönetimi ikiye ayırmıştır: olağanüstü sıkıyönetim ve koruyucu sıkıyönetim. (Martial Law Act, 2017)

Olağanüstü sıkıyönetim, savaş veya benzer ulusal olağanüstü durumlarda, muharebe veya devletin idari ve adli işlevlerini yerine getirmesini önemli ölçüde engelleyen ciddi şekilde bozulmuş sosyal düzenin varlığında, askeri gerekliliklerin yerine getirilmesi veya kamu güvenliğinin ve düzeninin sağlanması amacıyla Başkan tarafından ilan edilir. Koruyucu sıkıyönetim ise, savaş veya benzeri ulusal olağanüstü durumlarda mülki idare makamlarının kamu huzurunu koruyamayacağı kadar sosyal düzenin bozulduğu durumlarda asayiş ve düzenin sağlanması amacıyla Başkan tarafından ilan edilir. (madde 2)

Başkan tarafından sıkıyönetim ilan edildiğinde sıkıyönetimin nedenini, türünü, tarihini ve yürürlük bölgesini ve sıkıyönetim komutanını ilan eder ve gecikmeksizin Millet Meclisine bildirir. (madde 3) Başkan, sıkıyönetim türünü ve uygulama alanını veya sıkıyönetim komutanını değiştirebilir ancak sıkıyönetim ilanı veya niteliğinin değiştirilmesi Devlet Konseyi tarafından görüşülür. (madde 2)

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

ŞİLİ, PERU VE GÜNEY KORE ULUSAL GÜVENLİK SORUNLARI VE BAŞKANLIK SİSTEMİ

4.1. Temel Güvenlik Sorunları

Çalışmamızın bu bölümünde örnek ülkeler olarak aldığımız Şili, Peru ve Güney Kore'nin ulusal güvenliğini tehdit eden birincil konular değerlendirilmiştir. Bu değerlendirme yapılırken öncelikle bahsedilen ülkelerdeki başkanlık sisteminin arka planı, temel güvenlik sorununun da temellerini açıklayacak şekilde incelenecektir. Arkasından da temel güvenlik sorunun nedenleri ve etkileri açıklanacaktır.

Temel güvenlik sorununun açıklanması ve arka planının tarihsel perspektifle değerlendirilmesi, sistemin kurgusu ve uygulamalarının şartlarını belirlememizde yardımcı olacaktır. Temel güvenlik sorunu, siyasal sistem ile dahilindeki güvenlik yönetiminin belirlenmesi ve kurumsallaşmasında çift taraflı etkiyi ortaya çıkaracaktır.

4.1.1. Şili

4.1.1.1. Sistemin Arka Planı

Şili toprakları, diğer Latin Amerika ülkeleri gibi kolonyal bir dönem yaşamıştır. Şili devletinin kurulması ve bağımsızlığın kazanılması sürecinde oluşturulan askeri birlik ve cuntanın önemi büyüktür. Akabinde, tam bağımsızlık sürecinde kurucu liderlerin ideolojik yaklaşımları kurulan devlette bir hedef ve çerçeve çizme arzusuna dayanmıştır. Ancak bu ortamda da karşıtlıklar ortaya çıkmıştır. İdeoloji ve askerlerin belirleyici rol oynadığı yapılanma yeni kurulmuş devletin genlerinde yer bulmuştur.

Çalışmamızda da Şili için temel güvenlik sorunu olarak ele alınacak askeri darbenin temelleri de kuruluştaki bu yapılanmadan desteklenmektedir. Şilinın mevcut siyasi sisteminin kurgusu ve uygulamalarında en önemli rolü alan ve siyasi tarihindeki en önemli darbelerden biri olan 1973 darbesi de yine bu yapılanma içinde yer almıştır. Bu bölümde Şili siyasal sisteminin kurgusunun arka planı, bahsedilen güvenlik sorunun temelleri ve etkileriyle değerlendirilmektedir.

Bağımsızlık ve İç Savaş (1810-1830)

Aristokrat Şilililer, ancak Napolyon Bonapart'ın 1807'de İspanya'yı işgaliyle tacın otoritesi ve meşruiyeti şüpheye düştüğünde bağımsızlığı düşünmeye başlamışlardır. Napolyon, İspanyol kralının yerine kardeşi Joseph Bonaparte'ı getirmiş, monarşi yanlısı İspanyollar, meşru kral geri gelene kadar hem anavatanı hem de kolonileri yöneteceklerini iddia eden cuntalar kurmuşlardır. Bu nedenle, Şilililer, Amerika'daki diğer İspanyol kolonileri gibi, hükümdarın yokluğunda yönetimden kimin sorumlu olduğu ikilemiyle yüzleşmek zorunda kalmışlardır: tahtın Fransız yeni sahibi, İspanyol isyancılar veya yerel liderler. 18 Eylül 1810'da şehir konseyini cunta olarak kullanan Santiago'nun yerel liderleri, kral geri gelene kadar koloniyi yönetme niyetlerini açıklamışlardır. (Collier and Sater, 2004; s.33)

Cunta fikrinin yaratıcısı Avukat Juan Martinez de Rozas, kesinlikle ayrılıkçı görüşlere sahiptir. Onun etkisi altında yeni hükümet hızla küçük bir ordunun çekirdeğini oluşturmuştur. (Collier and Sater, 2004; s.34) Fakat Şili toplumu bağımsızlık için çok acele etmemiştir ki toplanan ilk Kongre temkinli ılımlılardan oluşmaktadır. Santiago'nun azimli reformcuları, İspanya'daki savaştan yeni dönmüş aceleci bir genç subay olan Jose Miguel Carrera Verdugo'nun yardımıyla davalarını ilerletmek için ordunun desteğini almayı uygun görmüşlerdir. Akabinde Carrera kendisini yeni bir cuntanın başına getirmiş ve kongreyi

tamamen feshetmiştir. Orduda eğitim görmüş, yirmili yaşlarının ortalarında, İspanya kralına sadakatini vurgulamış bir aristokrat olan Carrera, Şili'nin ilk özyönetim deneyimi olan Eski Anavatan (Patria Vieja, 1810-14) Döneminin yöneticisi olmuştur. Kraliyet yanlılarının isyanlarına direnmek için ülkenin güneyine gittiğinde Cunta içinde Carrera'ya karşı muhalefet güçlenmiştir ve Carrera'nın yerine Bernardo O'Higgins Riquelme atanmıştır. Tam bağımsızlığın ilk savunucularından biri olan Bernardo O'Higgins Riquelme, daha sonra Carrera'nın güçleri ile çatışacak olan rakip bir hizibin önderliğini yapmıştır. Onun ve Şili seçkinlerinin diğer bazı üyeleri için, geçici özyönetim girişimi hızla kalıcı bir bağımsızlık kampanyasına dönüşmüştür. Bağımsızlığı savunanların arasındaki muhafazakarlar, Fransız devrimci fikirlerinin harekete ne ölçüde dahil edileceği konusunda liberallerle mücadele etmiştir. Bir süre sonra güneyden gelen kraliyet birliklerine karşı Carrera ile işbirliği yapsa da 2 Ekim 1814'te İspanyol güçlerine karşı savaşı kaybeden O'Higgins, Carrera ve 2000 Şilili bağımsızlıkçı ile Arjantin'e kaçmıştır. (Collier and Sater, 2004; s.36)

1814-17'deki Yeniden Fetih (La Reconquista) Dönemi sırasında, İspanyol vali yönetimi altında şüpheli isyancı kabul edilen Şilililer için hapis, sürgün ve infaz cezaları daha fazla Şililiyi ayrılıkçı fikirlere itmiştir. Şili seçkinlerinin giderek daha fazla üyesi, İspanya tahtına kimin oturduğuna bakılmaksızın tam bağımsızlığın gerekliliğine ikna olmaya başlamıştır. Bir zamanlar Carrera'nın sekreterliğini yapan genç bir avukat olan Manuel Rodriguez, örnek olarak gösterilen ve anlaşılması zor bir gerilla grubu örgütlemiş ve İspanyollara karşı bir direniş sembolü olmuştur. Bununla birlikte, Şilililerin ana umutları, güçlü Cuyo valisi General Jose de San Martin'in stratejisindedir. (Drake, 1994; s.13-14)

Arjantin'de sürgünde olan O'Higgins, ordusu 1817'de And Dağları üzerinde cüretkar bir saldırıyla Şili'yi özgürleştiren ve 12 Şubat'ta Chacabuco Savaşı'nda İspanyolları yenen Jose

de San Martin ile güçlerini birleştirmiştir. Şili, resmi bağımsızlığını San Martin, 5 Nisan 1818'de Maipu Savaşı'nda Şili topraklarındaki son büyük İspanyol kuvvetini yendiğinde kazanmıştır. San Martin'in bu zaferi ona Şili yönetimi yolunu açsa da O bunu kabul etmemiş ve emrindeki Arjantinli ve Şilili birliklerle Peru'yu özgürleştirmek için yola çıkmıştır. (Drake, 1994; s.14)

1817'den 1823'e kadar, Bernardo O'Higgins, bağımsızlığını ilan ettiği Şili'yi Başkan olarak yönetmiştir. Kraliyet yanlılarını yendiği için kendisine olan destek artmış, ancak iç çekişme devam etmiştir. O'Higgins, otoriterliğiyle liberalleri ve taşralıları, anti-klerikalizmiyle¹¹ muhafazakarları ve kiliseyi, toprak mülkiyeti sisteminde önerdiği reformlarla da toprak sahiplerini kendinden uzaklaştırmıştır. 1818'de hükümetini meşrulaştıracak bir anayasa tasarlama girişimi ve yeni yönetim için istikrarlı bir fon yaratma çabası başarısız olmuştur. O'Higgins'in diktatörce davranışı eyaletlerde direnişe yol açmıştır. Artan bu hoşnutsuzluk, Carrera'nın partizanlarının devam eden muhalefetine yansımıştır. (Collier and Sater, 2004; s.46-48)

O'Higgins'in muhalifleri, San Martin'in Peru'yu özgürleştirmesine yardım etmek için Şili kaynaklarını yönlendirmesini onaylamamışlardır. O'Higgins bu kampanyayı desteklemekte ısrar etmiş çünkü İspanyollar imparatorluğun And çekirdeğinden uzaklaştırılana kadar Şili'nin bağımsızlığının güvenli olmayacağını fark etmiştir. Ancak, artan hoşnutsuzluğun ortasında, kuzey ve güney eyaletlerinden birlikler O'Higgins'i istifaya zorlamıştır. 1823'te istifasının ardından O'Higgins Peru'ya sürgün edilmiştir.

¹¹ Anti-klerikalizm: bireysel, kamusal ve politik yaşam üzerindeki kurumsal dini güçlere ve etkilere karşıtlık.

O'Higgins Şili'den ayrıldıktan sonra, esas olarak kilise karşıtlığı ve bölgecilik konularına odaklanan iç çatışmalar devam etmiştir. 1820'ler başkanlar ve anayasaların sık değiştiği bir dönem olarak anılabilir. Şili seçkinlerinin çoğu üyesinin zihninde, 1820'lerin sonlarındaki kan ve kaos, dönemin büyük bölümüne egemen olan liberalizm ve federalizmin eksikliklerine atfedilmiştir. 1823'te, Amerika'daki diğer ülkelerin çoğundan çok önce, köleliğin kaldırılması Liberallerin birkaç kalıcı başarısından biri olarak kabul edilmiştir. Güneyden bir Liberal lider olan Ramon Freire Serrano, birkaç kez (1823-26, 1827, 1829, 1830) Başkanlık görevine gelmiş, ancak otoritesini sürdürememiştir. Freire döneminde bir anayasal zemin olmasa da federalist bir yönetim ve kanunlar uygulanmıştır. Arkasından gelen Başkan, Freire'nin kısa müdahaleleri dışında, Freire'nin eski Başkan Yardımcısı Francisco Antonio Pinto Diaz olmuştur. Pinto'nun görevdeki ilk yılı içinde, Ağustos 1828'de Şili, ayrı yasama, yürütme ve yargı organları olan üniter bir hükümet biçimi için kısa ömürlü federalist sistemini terk etmiştir. Pinto, 1828'de orta derecede liberal bir anayasa kabul ederek hem Federalistleri hem de Liberal hiziplerin tepkisini çekmiştir. Ayrıca, primogenitür¹² yoluyla miras alınan mülkleri kaldırarak eski aristokrasiyi kızdırmış ve anti-klerikalizmiyle kamuoyunda infial yaratmıştır. Fransız devriminin de etkisiyle yükselen muhafazakar-liberal çatışması 1829'da iç savaşa dönüşmüş ve liberal ordusunun 17 Nisan 1830'da Lircay Savaşı'nda yenilmesiyle sonuçlanmıştır. Freire, O'Higgins gibi Peru'da sürgüne gitmiştir. (Collier and Sater, 2004; s.46-48)

Aristokratik Cumhuriyetçilik (1830-1891)

Bu dönemde önce muhafazakarlar (1830-1861), sonra da liberaller (1861-1891) hükümeti yönetmişlerdir. Lircay Savaşı'ndaki zaferlerinden sonra, muhafazakarlar, bir tüccar olan Diego Portales Palazuelos'un öncülüğünde hareket etmişlerdir. Hiçbir zaman Başkan

¹² İlk doğan çocuğun kapsayıcı miras hakkı.

olmamasına rağmen Portales, 1830'dan 1837'ye kadar Başkan Joaquin Prieto Vial'in kabinesinden ve perde arkasından Şili siyasetine egemen olmuştur. Otoriteyi ulusal hükümette merkezileştiren 'otokratik cumhuriyeti' kurmuştur. Portales bir agnostik olmasına rağmen, Roma Katolik Kilisesi'nin ülkesi için sadakat, meşruiyet, sosyal kontrol ve istikrarın kalesi olarak önemini fark etmiştir. Kilise ayrıcalıklarını ve mülklerini tehdit eden liberal reformları yürürlükten kaldırmıştır. Portales'in ödül, teşvik ve güdüleme gibi yöntemlerle sivil kontrol altına aldığı ordu, Peru ve Bolivya'yı yendikten sonra Şili, Güney Amerika'nın Pasifik Kıyısı'na hakim olmuştur. Takip eden kırk yıl boyunca, Şili'nin Silahlı Kuvvetleri, bazı birimler 1851 ve 1859'da iç çatışmalara karışmış olsa da, güney sınırındaki çatışmalar ve savunma operasyonlarının da verdiği meşguliyet ile siyasete karışmaktan geri durmuştur. Komşularına karşı kazandığı zafer, Şili'ye ve yeni siyasi sistemine psikolojik bir destek vermiştir. 'Portalesçi Devlet' olarak adlandırılan bu dönem 1833 Anayasasıyla kurumsallaşmıştır. Latin Amerika'da şimdiye kadar tasarlanmış en dayanıklı metinlerden biri olan Portales Anayasası 1925'e kadar sürmüştür. Anayasa, otoriteyi ulusal hükümette, daha doğrusu küçük bir azınlık tarafından seçilen Başkanın elinde yoğunlaştırmıştır. (Collier and Sater, 2004; s.53)

Başkan Joaquin Prieto ve danışmanı Portales, Bolivyalı General Andres de Santa Cruz y Calahumana'nın Şili'ye karşı Peru ile birleşme çabalarından korkmuşlardır. Bu endişeler, sömürge döneminden kalma, Peru'ya yönelik düşmanlığı alevlendirmiştir. Şili'nin Pasifik boyunca baskın Güney Amerika askeri ve ticari gücü olma isteğiyle de Portales 1836'da Kongre'ye Peru'ya savaş ilan ettirmiştir. 1837'de savaşa karşı çıkan Şilili bir albay, Portales'i öldürdüğünde, bu eylem ve Peruluların suikast planına karıştığı şüphesi hükümetin daha da büyük bir savaş motivasyonuna neden olmuştur. Şili, 1839 yılında Peru ve Bolivya'yı yenerek ülkesine birlik ve beraberlik getirmiştir. Şili seçkinlerine vatanseverlik ve dış

tehditlere karşı güven veren bir ordu olarak Şili Silahlı Kuvvetlerine gurur ve amaç kazandırmıştır.

Portalesçi Devlet otoriterliği nedeniyle eleştirildiyse de Şili'ye getirdiği istikrar, refah ve uluslararası zaferler, arkasından da demokrasiye kademeli olarak açılma iradesinden dolayı da övülmüştür. En azından dönemin diğer rejimlerinin çoğuyla karşılaştırıldığında, Portalesçi Devlet anayasal sivil otoritelerin egemenliğinde olmasıyla dikkate değerdir.

Manuel Bulnes Prieto, 1841'de başkan olmuştur. Madalyalı bir General olarak Portalesçi Devleti konsolide etme ve Silahlı Kuvvetler üzerinde Başkanlık kontrolü kurma tercihlerini gerçekleştirmiştir. Ordunun boyutunu küçültmüş ve taşra ayaklanmaları karşısında merkezi hükümete bağlılığını pekiştirmiştir. Bulnes, yönetimini esas olarak Muhafazakarlardan oluştursa da, birkaç Liberal dahil ederek muhaliflerini de uzlaştırmıştır.

Liberaller ve bölgeselciler, Bulnes'in 1851'de göreve gelen Muhafazakar halefi Manuel Montt Torres'e karşı silaha sarılmışlardır. Montt, 1851 iç savaşını İngiliz ticari gemilerinin yardımıyla bastırmıştır. Başkan Montt, 1851'den 1861'e kadar, Portales ve Bulnes tarafından başlatılan dayanıklı anayasal düzenin inşasını tamamlamıştır. Montt, kilise ayrıcalıklarını azaltarak, liberalleri de mutlu etmiştir. (Aslan, 2016; s.151) Zaten sivil bir Başkan olarak, Liberal hasımlarına karşı genellikle daha az sert davranmıştır.

Montt'un ikinci Başkanlık döneminin sonuna gelirken, 1859'da ikinci bir isyan çıkmıştır. İsyancılar, sağcı hükümete ve sivil özgürlüklere yönelik ihlallerine karşı çıkan Liberaller, Başkanın kilise ile yeterince birlikte olmadığına inanan Muhafazakarlar, Montt'un halefi olarak güçlü bir adamın seçilmesinden korkan politikacılar ve gücün Santiago'da

toplanmasından rahatsız olan bölgeselcilerin dahil olduğu farklı bir ittifakı temsil etmiştir. Bu sebeple Montt, halefi olarak Jose Joaquin Perez Mascayano'yu aday olarak göstermiş ve Perez 1861'de Başkan olarak seçilmiştir.

Perez ve arkasından gelen diğer liberal Başkanlar Federico Errazuriz Zafartu (1871-76), Anibal Pinto Garmendia (1876-81) ve Domingo Santa Maria Gonzalez (1881-86) dönemlerinde demokratik haklar genişletilmiş, Kilise gücünü iyice yitirmiş ve sosyal hayat laikleşmeye başlamıştır. 1979'da Peru ve Bolivya ile tekrar başlayan savaş neticesinde kuzeydeki maden yataklarını alan Şili, dış ticaretteki genişlemenin de etkisiyle hızla ekonomik büyüme göstermiştir.

Jose Manuel Emiliano Balmaceda Fernandez de liberal bir politikacı olarak 1886'da Başkanlığa gelmiştir. Kendinden önceki liberal Başkanların politikalarını devam ettiren Balmaceda zengin maden yataklarını İngilizlere satmamak için direnmiştir. Ayrıca 1830'lardan 1880'lere kadar Kongre, bütçe ve bakanlar üzerinde giderek daha fazla yetki iddiasında bulunmuştur. Balmaceda, bu bütçe gücünü aşmaya ve kongre seçimlerinde bazı kongre üyelerinin ve yerel zenginlerin kontrolünü kırmaya çalışmıştır. Başkanın sert yönetiminden ve özellikle de Kongre seçimlerine müdahalesinden şikayet eden Kongre, 1891'de Balmaceda'ya karşı bir isyan başlatmıştır. Muhafazakarlar, siyasi ve ekonomik gücün artan merkezileşmesinden rahatsız olan taşralılar ve en önemlisi donanma, bu isyanı desteklemiştir. Kara kuvvetleri ise Başkan Balmaceda'nın yanında yer almıştır. Böylece ordu içinde de Başkan yanlıları ve karşıtları karşı karşıya gelmiştir. Maden satışını engellemesi ve düşen emtia fiyatları nedeniyle İngilizler dolaylı olarak donanmayı destekleseler de ABD yasal Başkan olarak Balmaceda'yı destekleyerek karşılık vermiştir. (Fermandois, 1990; s.78) İsyancılar, donanmanın gücü ele geçirmesi ile 1891'deki kanlı ama

kısa İç Savaş'ı kazanmış ve donanma Balmaceda'yı başkanlıktan indirmiştir. Bu zaferinin bir sonucu olarak, Kongre, başkan üzerinde baskın hale gelmiş ve madenler yabancılara satılmıştır. Bu olay 1830 ve 1924 yılları arasında Şili yönetiminde gücün zorla devredildiği tek durumu temsil etmektedir ve 1833 ve 1925 yılları arasında geçerli olacak anayasal sistemdeki en önemli değişikliğe neden olmuştur: İngilizlerin de baskısıyla Şili parlamenter sisteme geçmiştir.

Parlamenter Cumhuriyet (1891-1925)

Başkan Balmaceda'yı deviren cuntanın başındaki Amiral Jorge Montt Alvarez, 1891'de Başkan olarak seçilmiştir. Parlamenter Cumhuriyet olarak anılan bu dönem, Başkanın yasama organı tarafından seçildiği gerçek bir parlamenter sistem değildir. Bununla birlikte, Başkanlıkçı Latin Amerika'da alışılmadık bir rejimdir, çünkü Kongre, Başkanın ofisini gölgede bırakmış ve kabinesine atadığı kişiler üzerinde yetki kullanmıştır. Bu dönemde, tüm eksiklerine rağmen, Silahlı Kuvvetler üzerindeki sivil kontrol, özgürlüklere saygı, siyasal katılımın genişletilmesi ve yeni görüşlerin siyasi arenaya kabul edilmesi benzeri gelişmeler sayesinde demokratik istikrardan bahsedilebilmektedir. (Faundez, 2007; s.56)

1920'ye kadar geçen sürede ekonominin gitgide kötüleşmesi ve yönetimin toplumsal sorunlara uzak kalması neticesinde, “Devrimden kaçınmak için evrim” sözü veren Arturo Fortunato Alessandri Palma, muhalif bir Liberal olarak reformist Radikaller ve Demokratlardan da destek alarak Liberal İttifak'ı kurmuş ve Başkan olarak seçilmiştir. Seçim ardından göreve gelmesi engellenmek istenmiş fakat orta ve işçi sınıfından destekçilerinin kitlesel sokak gösterileri yapması, Kongre'deki muhafazakar çoğunluğu Alessandri'nin başkanlığını onaylamaya ikna etmiştir.

Başkanlık görevini devralan Alessandri'nin yönetme kapasitesi muhafazakar Kongre tarafından engellenmiştir. Sonunda 1924'te Kongre tarafından Başkan Alessandri'nin bazı kararlarının yürürlüğüne konmaması ile siyaset kilitlenmiştir. Ardından genç subaylardan oluşan bir askeri komite oluşmuş, Silahlı Kuvvetlerin göz ardı edilmesi, siyasi iç çekişme, toplumsal huzursuzluk ve hızla yükselen enflasyon gibi nedenlerle askerler kongreden istedikleri yasalarının çıkmasını sağlamıştır. Oluşan durumdan rahatsız olan Başkanın yurtdışına çıkması ile askeri cunta yönetime el koymuştur. Dört ay sonra Alessandri yanlısı askerler bir karşı darbe yapmış, Başkanın dönmesini ve istedikleri reform yasalarının çıkarılmasını sağlamışlardır. Bu reformlar 1925 Anayasası olarak halkoyuna sunulmuş ve kabul edilen bu metinle Başkanlık sistemi yeniden getirilmiştir.

Askeri Müdahale (1925-1932)

Alessandri'nin yeniden ülkeye gelmesi ve Başkanlığa devam etmesini sağlayan cuntanın en önemli isimlerinden Albay Carlos Ibanez del Campo, hükümette önce Savaş Bakanı ardından da İçişleri Bakanı olarak görev almıştır. Bu süreçte hızla Generalliğe terfi eden Ibanez, baskın güç haline gelmiş ve perde arkasından hükümeti yönetmeye başlamıştır. Bu durum neticesinden Başkan Alessandri 1925'te istifa etmiştir. Yerine seçilen Başkan Emiliano Figueroa Larrain hükümetinde de yer alan General Ibanez gücünü korumuştur. Larrain'in Alessandri ile aynı sebepten 1927'de istifa etmesi üzerine Ibanez Başkan olarak seçilmiştir. Ibanez görevi sırasında gücünü ordu desteği, siyasal baskılar ve yüksek miktardaki dış borç ile sağlamlaştırmıştır. Parlamento seçimlerini askıya almış, Senato ve Temsilciler Meclisi üyelerini kendisi atama kararı almıştır. Bununla birlikte, 1929 Büyük Buhran'ın Şili ekonomisine etkisi çok büyük olmuştur ve çökme noktasına gelen ekonomi nedeniyle protesto gösterileri başlamıştır. Herhangi bir iç çatışmaya mahal vermemek için 1931'de Başkanlığı bırakarak sürgüne gitmiştir.

General Ibanez'in sürgünü sırasında vekaleten görevi üstelenen Manuel Trucco Franzani, bir donanma isyanı ile karşı karşıya kalmış fakat ordunun diğer unsurları ile bu isyanı bastırılmıştır. Ardından yapılan seçimlerde, Ibanez'in İçişleri Bakanı Juan Esteban Montero Rodriguez Başkanlığa gelmiştir. Birkaç ay sonra Komünistler bazı kırsallara saldırmıştır. Bu saldırı kapsamlı bir devrimin işareti olarak görülerek önlem alınmak istenmiş ve yerel Komünist karargah basılmıştır. 1932'nin ilk aylarında ordu, Başkandan istifasını talep etmiş, başkan Montero'nun istifası ardından da bir hükümet cuntası kurulmuştur. Cunta yaklaşık 3 ay sürecek olan Sosyalist Cumhuriyet'i ilan etmiştir. (Collier and Sater, 2004; s.223-226) Fakat başta ekonomik sorunlar nedeniyle kamu düzeninin sağlanamaması nedeniyle cunta sivil yönetime geçiş çalışmalarına başlamış, akabinde de Başkanlık 1932'de yeniden Arturo Fortunato Alessandri Palma'ya geçmiştir. Ekonomik bunalım Latin Amerika'nın çoğunda sivil hükümetlerin istikrarını bozmasına karşın, Şili'de askeri yönetimin itibarını sarsmıştır. Böylece 1925 Anayasası tam olarak yürürlüğe girmiş ve 1973'te Salvador Allende Gossens'in devrilmesine kadar yürürlükte kalmıştır.

Demokrasinin Yaygınlaşması (1932-1973)

Şili, 1932'den 1973'e kadar, büyük çoğunluğu Marksist partilerin yönettiği Latin Amerika'da seçim demokrasisini sürdüren tek ülkedir. İstikrarlı çok partili siyasi sistemi, Latin Amerika modellerinden çok Batı Avrupa'ya benzemektedir. Büyük Buhran kargaşasından, siyasi yelpazeyi sola kaydıran yeni siyasi güçler ortaya çıkmıştır. Muhafazakarlar ve Liberaller, sağdaki birleşik güçler olarak birbirlerine daha da yakınlaşmışlardır ve karşılarında artık kilise değil sosyalizm fikri bulunmaktadır. Radikal Parti, büyüyen Şili Komünist Partisi ve Sosyalist Parti tarafından sol kanatta geride kaldığı için, merkezdeki hareketli parti konumunda Liberallerin yerini almıştır.

1932’de seçilen Alessandri ve ardından 1952 yılına kadar devam eden Radikaller, iktidarlari sürecinde Şili hem ekonomik çöküş hem komünizm hem de İkinci Dünya Savaşının bölgeye olan yansımaları ile ilgilenererek geçirmişlerdir. Sürgünden dönen General Carlos Ibanez del Campo, 1952 yılında ikinci sefer Başkanlığa seçilmiştir. Fakat Ibanez de sosyal ve ekonomik sorunları çözememiştir.

Demokrasinin temellerinin sağlamlaşması ile siyasal katılım oranı artmış, toplumun siyasetten beklentileri netleşmiştir. 1958 seçimleri yaklaşırken, seçmenler egemen sınıfları ve ideolojileri tarafından iyi tanımlanmış sağ-merkez-sol olarak üç kampa bölünmüştür. Yapılan seçimlerde muhafazakar aday Jorge Eduardo Alessandri Rodriguez Başkan olarak seçilmiştir. Bu dönemde ekonomi büyümüş, işsizlik azalmıştır. Başkan Alessandri, genel olarak Küba Devrimi'nin cazibesini köreltme umuduyla, ABD'nin de destelediği reformları yaparken 1960'ların başında artan işçi protestolarına yol açmıştır. Alessandri'nin görev süresinin sonunda, ülke artan bir dış borç yükü altında kalmıştır.

1964 seçimleri geldiğinde sağ gruplar, solcuların artan desteği ile ortak aday olan Salvador Allende'nin seçilmesini önlemek için Eduardo Nicanor Frei Montalva'yı ortak aday olarak göstermişlerdir. Seçimi kazanan Eduardo Frei, Allende ile ideolojik olarak ayrışsalar da ABD'ye ait bakır madenleri üzerinde daha fazla Şili kontrolü, tarım reformu, daha adil gelir dağılımı, genişletilmiş eğitim fırsatları ve daha bağımsız bir dış politika gibi konularda hemfikirdirler. (Fermendois, 1990; s.81) Her ikisi de kapitalizmi, azgelişmişliğin ve Şili nüfusunun çoğunluğunu etkileyen yoksulluğun bir nedeni olarak eleştirseler de Başkan Frei, daha ılımlı programını Allende'nin Marksizminden ayırmak için bir ‘Özgürlük İçinde Devrim’ sözü vermiştir.

Halk Birliği'nin¹³ desteğiyle, 1970 seçimleri ardından Salvador Guillermo Allende Gossens, seçimle iş başına gelmiş ilk Marksist Başkan olmuştur. Göreve gelir gelmez yabancıların elindeki madenleri millileştirmiş, tekelleşmiş endüstrileri, bankaları ve büyük mülkleri kamulaştırmıştır. İktidarının ilk yılında ekonomide düzelme eğilimi gösterse de akabinde özellikle ABD ve İngiltere menēeili dış kredi ve desteklerin kesilmesi ile istikrar bozulmuştur. ABD bu dönemde, Allende yönetimine karşı olumsuz olan orduya yapılan yardımı artırmasına rağmen, sivil yönetime mali yardımı keserek ve uluslararası kuruluşlardan alınan kredileri bloke ederek şili ekonomisini sıkıştırmıştır. (Livingstone, 2018; s.37)

Ayrıca Allende'nin seçimini sağlayan Halk Birliği arasında da anlaşmazlık yaşanmaya başlamış, sosyalizme geşiş şekli ve hızı tartışma konusu olmuştur. Muhalefetin önemli partisi Hristiyan Demokratlar merkezden sağa kaymaya başlamış, daha da sağa Anavatan ve zgrlk (Patria y Libertad) gibi Halk Birliğini sabote etmeye kararlı kk, paramiliter, yarı-faşist gruplar oluşmuştur. (Collier and Sater, 2004; s.329)

Kongrede kurulan merkez sağ koalisyon, Halk Birliği ve Başkan Allende'yi sıkıştırmaya, yönetimi gayrı meşru olarak itham etmeye başlamıştır. Yaşanan gerginliklere zm olması ümidiyle Başkan Allende, asker kökenli bakanları kabinesine dahil etmiş, Genelkurmay Başkanı General Prats Gonzalez İşişleri Bakanı ve Başkan Yardımcısı olmuştur. (Michaels, 1976; s.299) Fakat bu durum muhalefeti ikna etmediği gibi Silahlı Kuvvetlerin siyasallaşmasına yardımcı olmuştur. 1973 Kongre seçimlerinde çoğunluğu sağ koalisyon (Hristiyan Demokratlar öncülüğünde) alsa da Allende'nin arkasındaki Halk Birliği de

¹³ Halk Birliği, 1969'da Sosyalist, Komünist, Demokrat ve Radikal Parti'nin bir araya gelmesi ile kurulmuştur.

oylarını artırmıştır. Böylece iki taraf da seçimlerde güç toplamış, destekçilerini konsolide etmiştir. Her iki taraf da çatışmayı tırmandırmış, isyan tehditlerinde bulunmuş, sokak olayları da artmıştır. İşyerlerinin kapatılması, grevler ve öğrenci hareketleri, Allende'nin istifası veya askeri müdahale talebiyle güçlenmiştir. Bu arada, enflasyon yıllık yüzde 500'ün üzerinde bir orana ulaşmış, 1973 ortalarında ekonomi ve hükümet felç olmuştur. Bu sırada yeni bir kabine kuran Başkan Allende, asker kökenli bakanlar atamıştır. Başkanın orduyu hükümete yeniden dahil etme kararı, açıkça sağ koalisyonu sakinleştirmek için tasarlansa da çok geç kalmıştır.

Muhalefet de ordunun bu sorunu çözeceği ümidini göstermiştir. Haziran 1973'te bir grup askerin darbe girişimi silahlı kuvvetler tarafından önlenmiş ama bu durum ordunun huzursuzluğunu açığa çıkarmıştır. Ardından Silahlı Kuvvetler, silah aramak için Halk Birliği'nin destekçilerine baskınları artırarak büyük bir darbeye hazırlanmıştır. Ağustos 1973'te Kongre'de çoğunluğa sahip olan, Başkan Allende muhalifi temsilciler, Başkanı anayasayı sistematik olarak ihlal etmekle suçlayarak Silahlı Kuvvetleri müdahale etmeye çağırarak, kabinenin askeri üyelerine “Anayasa ve yasaları ihlal eden tüm fiili durumlara derhal son verme” çağrısında bulunmuştur. (Collier and Sater, 2004; s.356) Allende, Halk Birliği ile muhalefet arasındaki çıkmazı çözmek için bir ulusal halkoylaması çağrısı yapmaya hazırlansa da yeni atanan Genelkurmay Başkanı General Augusto Jose Ramon Pinochet Ugarte, Başkan Allende'ye sempati duyan subayları tasfiye etmiş ve ordu 11 Eylül 1973'te yönetime el koymuştur.

Askeri Yönetim (1973-1990)

Silahlı Kuvvetler darbenin amacını Marksizmi ortadan kaldırmak, sınıf savaşını önlemek, düzeni yeniden sağlamak ve ekonomiyi kurtarmak olarak belirtmiştir. Halk Birliği sadece

görevden alınacak hatalı bir siyasi hareket olarak değil, ortadan kaldırılması gereken bir düşman olarak ele alınmış, cuntanın ilk dört yılında Halk Birliği'ni oluşturan partilerle bağlantılı binlerce sivil öldürülmüş, hapsedilmiş, işkence görmüş veya sürgüne gönderilmiştir. (Livingstone, 2018; s.37) Kongreyi kapatan General Pinochet kısa süre sonra Başkan, cuntası ise yasama organı olarak ortaya çıkmıştır.

Pinochet rejimin ilk üç yılında, ABD Başkanları Nixon ve Ford görevdeyken ABD'den gelen yardım ve krediler olağanüstü bir şekilde artmasına rağmen, daha sonra Jimmy Carter döneminde demokrasi ve insan hakları konusundaki arayış az da olsa ilişkilere yansımıştır. (Covert Action in Chile 1963–1973, 1975) Dış borçlar, Allende döneminde kamulaştırılan maden, banka gibi yatırımların özelleştirilerek yabancılara satılması ve son en önemlisi 'Chicago boy' olarak bilinen sivil teknokratlar tarafından tasarlanan yeni ekonomik program gelişmeleri ile cunta, 1975'te serbest piyasa ekonomisine geçişi başlatmıştır. Tüm bu adımlar ekonomik iyileşme ve yüksek büyüme rakamlarını sağlamıştır. (Posner, 2008; ss.47-49) Böylece cunta yeni sistemi inşa etmek için adımlar atmaya başlamıştır. Amaç sadece ekonomiyi yeniden düzenlemek değil, aynı zamanda Şili siyasetinin ve toplumunun doğasını sonsuza dek değiştirmektir. (Taylor, 1998; s.39)

Tüm ekonomik büyümeye rağmen gelir dağılımındaki adaletsizlik ve işsizlik artmış, sosyal güvenlik, eğitim, sağlık, işçi hakları gibi konularda merkezi idarenin desteği azalmıştır. Dış kaynaklı borç ve yatırımların azalmasıyla ekonomiyi desteklemek için IMF'den borç alınmıştır. (Silva, 2009; s.157) Ekonominin geldiği durum toplumda huzursuzluk yaratmış, rejime karşı protesto eylemleri düzenlenmeye başlanmıştır.

Askeri rejim, reformlarını ve görev süresini meşrulaştırmak ve düzenlemek için, zaten büyük çoğunluğu 1976'da kanun hükmünde kararnameler ile yasalaşmış olan, 'Özgürlük Anayasası' olarak isimlendirdiği anayasayı 1980'de halkoyuna sunmuş ve hem solcular hem de Hristiyan Demokratlar karşı çıksa da metin kabul edilmiştir. (Taylor, 1998; s.62) Anayasanın onaylanması ile 1989'a kadar Başkanlığı kesinleşen Pinochet'nin siyasi sisteminin kurumsallaşmasına işaret etmiştir. Anayasa kabulü sonrası Şili Komünist Partisi, silahlı ayaklanma da dahil olmak üzere tüm mücadele biçimlerinin diktatörlüğe karşı haklı olduğunu iddia etse de sol veya merkezdeki çoğu siyasi parti, yeniden demokratikleşmeye giden barışçıl bir yol aramaya devam etmiştir. (Collier and Sater, 2004; s.55)

1982'de başlayan hızlı süreç, Şili'de askeri yönetimin güç kaybı ve sivil yönetime geçiş için büyük adımlarla geçmiştir. 1982'deki ekonomik çöküş, neoliberal modelin uygulamadaki sonunu getirmiştir. 1980'ler boyunca iş dünyası ve silahlı kuvvetlerden rejim desteğinin yavaş yavaş çekildiği görülmüştür. Sivil toplum güçlenmiş, askeri yönetim ve Pinochet'e karşı örgütlü gösteriler yaygınlaşmıştır. Ulusal grev ve gösteriler nedeniyle 1984'te sıkıyönetim ilan edilmiştir. (1984; s.119) Kapatılan siyasi partiler yeniden bir araya gelmeye ve örgütlenmeye başlamışlardır ki 1988 halkoylaması ve 1989 Başkanlık seçiminde bu partiler de yarışa dahil olmuşlardır. Son olarak da Latin Amerika'daki ABD ve Avrupa destekli demokratikleşme rüzgarının Şili'ye baskısı artmıştır. Tüm bu gelişmeler sonucunda 1989 Başkanlık seçiminde Pinochet'in başkanlığı ve böylece de askeri yönetim devri son bulmuştur. (Fermendois, 1990; s.95)

4.1.1.2. Temel Güvenlik Sorunu: Askeri Darbe

Şili siyaseti, 20. yüzyılda gerçekleşmiş dört askeri müdahale (1924, 1925, 1932, 1973) ile şekillenmiştir. Ayrıca silahlı kuvvetlerin öncü veya müdahil olduğu siyasi eylemler de

sayıldığında ordunun siyasetteki yeri yadsınamaz. Orduya bu alanı açan siyasi ortam ve ordunun siyaseti şekillenme şekli incelendiğinde, demokratik siyasete ve bu bağlamda Şili bağımsızlığına etkileri olduğu görülmektedir.

Önceki bölümde sistemin arka planı anlatılırken bahsedilen bu müdahalelerin arka planları ve sonuçları da değerlendirilmiştir. 1973 darbesi ise Şili tarihinin hem en uzun hem de sistem kuran bir dönemi başlatması nedeniyle önemi farklıdır. Bu bölümde 1973 darbesi üzerinden askeri müdahalelerin Şili güvenliğine etkisi incelenecektir.

Şili, Güney Amerika'daki en büyük silahlı kuvvetlerden birine sahiptir ki oransal olarak nüfusunda binde 7,5 denk gelmektedir. Kara kuvvetleri, üç konvansiyonel kuvvetin en büyüğüdür. Donanma, geleneksel olarak üç kuvvetin en muhafazakarıdır ki Eylül 1973'te darbeyi başlatan Deniz Kuvvetleridir.

Şili Deniz Kuvvetleri, İngiliz donanması üzerine modellense de yurtdışında okuyan subayların ilk tercihi ABD'dir. 1953'ten sonra ABD'nin Şili'ye askeri ekipman için verdiği yardım ve kredi, Şili savunma bütçesinin ortalama %10'una tekabül etmektedir ki Küba devriminden sonra bu destek artmıştır. Allende'in Başkanlığı sırasında, Şili hükümetine ABD'den veya öncülük ettiği uluslararası kuruluşlardan gelen her türlü ekonomik yardım kesildiğinde bile Şili Silahlı Kuvvetlerine destek devam etmiştir. Çünkü ABD, Allende yönetimi altında teçhizat sıkıntısı çeken bir Şili ordusunun yardım için Sovyetler Birliği'ne başvurabileceğinden korkmuştur. (Michaels, 1976; s.296) 1973'te Şili, Venezüella ile birlikte meblağ olarak ABD'nin Latin Amerika'da desteklediği ülkelerin başında yer almıştır. Amerikan ordusunun da 1973 darbesi öncesi Şili'ye ilgisi artmıştır. ABD'nin Güney Amerika devletleri ile ilişkisinin her zaman kontrolü elinde tutma temelinde geliştiği

bilinmektedir. Şili Silahlı Kuvvetlerine de artan bu ilgisi o dönem dış politikasında önemli bir yer tutan sol görüşün devlet yönetimlerine gelmesini engellemek ile doğrudan ilgilidir. Marksist Allende'nin başarılı olması durumunda Amerikan dış ve hatta iç politikasının bundan olumsuz etkileneceği açıktır. Subayların yetişmesindeki orta vadeli çalışmalarına ek bu darbenin hemen öncesindeki kurumsal desteği süreci olgunlaştırmıştır. Hatta darbe, ABD ve Şili donanmalarının ortak manevra (tatbikat) gerçekleştirdiği anda olmuştur ki böylece hem Şili donanmasının darbe hazırlıkları korunmuş hem de hükümete ülke dışından (özellikle deniz yoluyla gelmesi öngörülen) gelebilecek herhangi bir yardım engellenmiştir. (Roxborough, O'Brien, Roddick, 1977; s.187-188)

Yurtdışı ile ilişkili gelişmeler bu şekilde devam ederken yurtiçinde de siyasi ortam askeri darbenin temellerine destek vermiştir. Allende seçilmeden önce, Ekim 1969'da, daha sonra Anavatan ve Özgürlük'te önemli bir figür olacak olan General Viaux liderliğindeki bir birlik, tamamen ekonomik nedenlerle olduğu iddia edilen bir isyan gerçekleştirmiştir. Bu isyan Şili siyasal sistemi içerisinde ordunun sivil otoriteye tabiyetinin kırılmasını göstermektedir. Başkan Frei ordunun sivil kontrolünü sağlayabilmek adına isyandan sonra, mevcut Genelkurmay Başkanı emekli etmiş ve yerine kesinlikle bir 'anayasalcı' ve alenen silahlı kuvvetlerin siyasi meselelerde karar verme hakkının olmadığı görüşünü benimsemiş olan General Schneider'i getirmiştir. (Roxborough, O'Brien, Roddick, 1977; s.191) Ayrıca Başkan, savunma bakanını da görevden almış, fakat askerlerin talepleri doğrultusunda orduya küçük bir maaş zammı yapmış ve yeni silahlar almayı düşünme sözü vermiştir. (Alves, 1968; s.278) Genelkurmay Başkanı General Schneider, ordunun, Başkanlık seçimlerinde en fazla oyu alan iki aday arasında özgürce seçim yapma konusunda parlamentonun anayasal hakkına saygı duyacağını söylemiştir. Bu açıklamanın seçmenleri cesaretlendirdiği ve özellikle sol seçmene ümit verdiği düşünülebilir. Fakat General Viaux,

bu söylemin Schneider'in şahsi fikri olduğu ve Silahlı Kuvvetleri bağlamadığını vurgulamıştır. (Niedergang, 1970; s.6) General Viaux önderliğinde gerçekleşen bu iki olay, askerin siyasete müdahale kapasitesinin örnekleridir.

1970 seçimlerinde Alessandri Başkan olursa sol güçler tarafından bir ayaklanma, Allende Başkan olarak onaylanırsa bir sivil darbeyle iktidarı ele geçirme girişimi bekleyen General Viaux önderliğindeki bir grup emekli ve muvazzaf asker ile sivil sempatanlar yeniden bir girişimde bulunmuşlardır. Genelkurmay Başkanını kaçırarak sıkıyönetim ilan edilmesi ve orduya hükümetin yetkilerini üstlenmesi için bir gerekçe sağlamayı amaçlayan bu darbe planı sırasında General Schneider'in ölmesi (Horrock, 1974) büyük şok yaratmıştır. Sağ, ülkenin genelinde olduğu gibi silahlı kuvvetler içinde de geçici olarak gözden düşmüştür. Görev süresi sona ermeden önce, Başkan Frei, Schneider'in yerine Genelkurmay Başkanı olarak başka bir 'anayasalcı' General Prats Gonzalez'i atamıştır. Böylece devletin en üst kademesinde 'anayasalcılık' efsanesi doğmuştur. (Roxborough, O'Brien, Roddick, 1977; s.192)

Sağcı bir darbe tehlikesinin üstesinden gelinmesiyle Şilili politikacılar, solun orduyu 'siyasallaştırmak' için Başkanlığı kullanmasını engellemek için orduyu Anayasa'nın bekçisi/garantörü olarak motive etmiştir. (Stepan, 1971; s.79) Özellikle sağcı politikacıların baskısıyla Başkan Allende tarafından kabul edilen bu 'anayasalcı' durum, orduya de jure özerklik vermek anlamına gelmektedir. (Nef, 1974; s.67) Hükümet, orduyla ilişkilerde neredeyse çaresiz kalmış, ne destekçilerini terfi ettirebilmiş, ne de komplocuları askeri komutadan kolayca uzaklaştırabilmiştir.

Başkan Allende göreve geldiğinde, General Viaux önderliğindeki 1969'daki askeri hareketliliğin ekonomik nedenlerine olumlu yaklaşarak ordu ile ilk temasını gerçekleştirmiştir. Her rütbeden askerin maaşı yükseltilmiş (Gott, 1972), yeni mühimmat ve araçlar alınmıştır. (Moss, 1973; s.155) Burada, özellikle ABD'nin stratejik hedefleri doğrultusunda, dış kaynaklı kredilerin askeri harcamalar için kolayca temin edildiği unutulmamalıdır.

ABD'nin Şili Silahlı Kuvvetleri üzerindeki etkilerine rağmen içerideki siyasi durum altında Fidel Castro'nun Kasım 1971'deki ziyaretinde askeri liderler, Castro ile açıkça görüşmüş ve Ocak 1972'de Kara ve Hava Kuvvetleri komutanları, muadilleriyle görüşmek üzere Küba'ya giden bir heyete önderlik etmiştir. Bu dönemde Şili toplumunda sol ve sağ aşırılık yanlılarının eylemleri hızla artmıştır. General Augusto Pinochet bu duruma sert bir tavır takınmış, “Umarım ordu sokağa çıkmak zorunda kalmaz, çünkü çıkarlarsa öldürmek için çıkacaktır” demiştir. (Michaels, 1976; s.295-296)

Başkan Allende döneminde ‘anayasalcılık’ fikri, bir darbenin önlenmesi için özellikle tercih edilse de daha sonra darbeye zemin hazırladığı anlaşılmaktadır. Allende, seçiminden itibaren üç yıl boyunca mütemadiyen Şili silahlı kuvvetlerinin yasalara ve yasal hükümete olan saygısını vurgulamıştır. Bu taktik aslında Şili ordusunun kuruluş felsefesini kendilerine karşı kullanmak ve içerideki hizipleşmeyi keskinleştirmek için geliştirilmiştir.

Yasal olarak Silahlı Kuvvetler, hiç kimse mevcut devlet aygıtının üstün rolüne ve özellikle de meşru güç kullanma tekeline meydan okumadığı sürece siyasete müdahale etmeyecektir. Paramiliter bir örgüt olarak Anavatan ve Özgürlük, siyasi bir fikir çerçevesinde oluşsa da yaptığı eylemler ile oluşturduğu güvenlik açığı nedeniyle yasal olarak bastırılmasına ordu

müdahil olmamıştır. Çünkü örgüt, devlet ve silahlı kuvvetlerin aleyhinde değil, aksine meşru güç olarak Silahlı Kuvvetlerin devleti kontrol etmesi adına hareket etmektedir. Halk Birliği, kendisine karşı girişeceği eylemlerinden korunmak için Anavatan ve Özgürlük'e karşı sol komiteler örgütlemiş, bu komiteler Küba'dan da destek aldığı gerekçesi ile ordunun hedefine takılmışlardır. Aşırı solcu Devrimci Sol Hareket (Movimiento Izquierda Revolucionario - MIR) bazı silahlar elde etmiş ve herhangi bir darbeyi silahlı direnişle karşılamakla tehdit etmişlerdir. Allende, MIR taktikleriyle aynı fikirde olmamasına rağmen, faaliyetlerini caydırmak için hiçbir şey yapmamıştır. Ayrıca daha önce terörizm nedeniyle hapsedilen kırk üç MIR militanını da serbest bırakmıştır. (Michaels, 1976; s.299)

Halk Birliği politikaları çerçevesinde işçilerin kendi hakları için, hükümetin üzerlerinde otorite kuramadığı, siyasi inisiyatifler almaya başlamaları, Silahlı Kuvvetler tarafından üzerine kurulduğu yasal hiyerarşi ve disiplin dünyasına temel bir tehdit olarak görülmüştür. (Roxborough, O'Brien, Roddick, 1977; s.188-189) Parlamentodaki muhalefet çoğunluğunun kabul ettiği, Silahlı Kuvvetlere tüm yasadışı silah aramalarını yapma hakkı veren Silahların Kontrolü Yasasını kullanarak, sol için fabrikalara ve diğer muhtemel depolara baskınlar yapmaya başlamışlardır. Bu baskınlar sayesinde hem yasadışı silahları bulma ve sol grupları sindirme hem de ordu içindeki sol düşüncenin üzerine gitme motivasyonuna sahip olmayanları pasifize etme amaçlanmıştır. (Whitehead, 1973) Yasamanın Silahlı Kuvvetleri kullanarak siyaseti şekillendirme girişimi toplumsal etkileri olduğu kadar ordunun yürütme emrindeki çalışma prensibini etkileyerek kurumsal bir kırılma yaratmıştır. Silahlı Kuvvetlerin siyasete karışmama prensibini benimsemiş anayasalcı yönetimi, bu kanun ile yasamanın siyaset aracı haline gelmiştir.

Anayasalcılık, asker ile siyaseti birbirinden ayırırken sivil kontrol temelli bir ortam oluşturmaktan fazlasına neden olmuştur. Bu fikir, silahlı kuvvetleri kendi içinde, Allende'nin devleti dönüştürme çabalarının dışında tutmuştur. Bu durum pratikte, silahlı kuvvetlerin subaylarının, ülkeyi kırsal alanların dışında dönüştüren siyasi süreçten üç yıl boyunca yalıtıldığı anlamına gelmektedir. İç yapısında veya işleyişinde herhangi bir reform yapılmadan ordunun içindekilerin fikirlerindeki değişim hızlıca fark edilir ve dışlanır olmuştur. Böylece ordu sol fikirlere tamamen kapalı hale gelmiş, Allende'nin nüfuz edebileceği bir alan bırakmamıştır. Allende'yi destekleyen generaller (yirmi iki generalden dördü) istifa ettiğinde de üzerinde ısrarla durduğu 'anayasalcılık' ve 'apolitizm' doktrinleri nedeniyle kabul etmek zorunda kalmıştır. Zaten bu generaller Silahlı Kuvvetlerin içinde olsalar bile anayasalcı görüşleri sebebiyle darbeye engel olmak ve Allende'ye destek vermek için asker çıkarmayacakları düşünülmektedir. (Roxborough, O'Brien, Roddick, 1977; s.191) Allende'nin yasal çerçevelerde tutmaya çalıştığı tüm kurumlar ve örgütlerin böyle bir darbeye hazırlıksız yakalandığı görülebilir.

Artan kaos, muhalefetten gelen talepler ve suçlamalar, askeri güç tekeline meydan okuyan MIR militanlarının korunması ve bastırılmış olsa da askerdeki huzursuzluğu su üstüne çıkaran deniz isyanı, birçok subayı müdahale konusunda ikna etmiştir. Özellikle anayasalcı fikirler ışığında hükümeti savunmakla müdahale etmek arasında kalan bazı ordu mensupları da, anayasanın ihlal edilmesi durumunda, ordunun anayasaya uygunluğu sağlamak için müdahale etme görevini (Moss, 1973; s.162-164) hatırlamışlardır. Sonunda Napolyon'un "ülkesini kurtaran hiçbir kanunu çiğnemez" sözünü de hatırlayarak (Collier and Sater, 2004; s.356) ikinci yolu tercih etmişlerdir.

Genelkurmay Başkanı General Prats, ordunun artık kendisine güvenmediğini anlaması ile Ağustos 1973'te görevinden istifa etmiştir. (Michaels, 1976; s.303) Yerine General Prats ve Başkan Allende tarafından yine bir anayasalcı olarak görülen ve güvenilen General Augusto Jose Ramon Pinochet Ugarte atanmış, kuvvet komutanları da değiştirilmiştir. Akabinde General Pinochet ve kuvvet komutanları, Carabineros'un da desteği ile hükümeti devirmek için anlaşmışlardır. 11 Eylül sabahı Başkanlık Sarayını savunan Carabineros, komutanlarının darbeyi desteklediğini öğrenince, Başkan Allende'yi neredeyse korumasız bırakmıştır. Saraya gerçekleşen bir roket saldırısı ve Allende'nin intiharı ile darbe başarıyla sonuçlanmıştır.

Darbe öncesi yaşanan toplumsal bölünmüşlük somut bir iddia aile ayyuka çıkmıştır. Halk Birliği hükümeti muhaliflerini öldürmek için bir plan tasarlamakla suçlanmıştır. 'Plan Z' olarak bilinen bu komploya katılmakla suçlanan binlerce kişi tutuklanmış ve hapsedilmiştir. (Lira, 2011; s.112) Plan Z, askeri darbenin önünü açmayı ve tehdit edildiğine inanan herkesin desteğini almayı amaçlayan büyük bir psikolojik savaş stratejisi olarak nitelendirilebilir.

Askeri darbeye giden yolda önemli bir etken olarak gösterilen bir diğer etken de yargı sistemi olduğu iddia edilmektedir. Şili'de zaten tam anlamıyla adil ve bağımsız olmayan bir yargı sistemi mevcutken Alende döneminde adalet sisteminde sorunlar artmıştır. Geçmişte olduğu gibi, yargıçlar genellikle medeni ve siyasi haklar alanında yürütmeye bağlı kalarak, vatandaşları devletin insafına bırakmıştır. Bazı yargıçlar, özellikle Yüksek Mahkeme düzeyinde, vatandaşların haklarını savunmak için tavır almaya başlamış olsalar da, bunun genellikle muhafazakarın çıkarlarını içeren davalarda yapmışlardır. Hükümete destek verenler ve karşı çıkan yargıçların fikirlerinin kararlarına sıklıkla yansması ve hatta her iki

tarafın da diğerinin üzerine gidebileceği bir mecra olarak ortaya çıkması ile yargının tamamen apolitik kurumsal ideolojisi çökmüştür. Artık Allende hükümetine sempati duyan veya onunla işbirliği yapan tüm yargıçlar profesyonel olmayan ‘siyasi’ aktörler olarak gösterilirken, hükümete meydan okuyanlar ‘hukukun üstünlüğü’nün saygılı savunucuları olarak resmedilmiştir. (Hilbink, 2007; s.74) Başkanlık veya Kongre’den destek gören yargıçlar toplumsal ve siyasal olarak gerginliği körüklemişlerdir. Yargı ve yürütme arasındaki çatışma, “yargının belirli yasal ihlallerle ilgili temel endişelerinden uzaklaşarak, hükümeti alenen itibarsızlaştırmak için yargı normlarını kullanmaya yönelik daha geniş bir girişime katılmaya yöneldiğinde” (Gardner, 1980; s.170), 1973 yılının ortalarında doruğa ulaşmıştır. Bu gerilim toplumun kamu otoritesine bağlılığına zarar vermiştir.

Askeri yönetim dönemini üç ayrı periyoda ayırabiliriz. Bunlardan ilki özellikle Başkan Allende döneminde kurgulanmış politik yapıyı sonlandırma çalışmalarıdır. Bu dönemde Silahlı Kuvvetler gücünü konsolide etmiş, toplum apolitikleştirilmiş ve eski siyasal kurumlar ve pratikler yıkılmıştır. Tüm siyasal partiler ile birlikte işçi sendikaları da kapatılmıştır. Sivil teknokratların görevlendirildiği dönüşüm sürecinde devletin önceki muktedirleri tekrar ortaya çıkmıştır. İkinci dönem askeri yönetimin yeni ekonomik ve politik gerçeklikleri kurumsallaştırma dönemidir. Serbest piyasanın öncelendiği ekonomik yapının gerektirdikleri ile yeni siyasal sistemin kurgulanmasında önemli olan yeni anayasa çalışmalarına hız verilmiştir. Yeni Anayasa, Marksist grupların siyasete katılımını engellemiş, orduya daimi politik bir rol vermiş ve başkanın gücünü artırmıştır. Serbest piyasa modeli büyük bir ekonomik başarı göstermiş olsa da sosyal güvenlik, sağlık ve eğitim gibi yaklaşımlardan uzak kalmıştır. Üçüncü dönem serbest piyasanın sağladığı ekonomik gelişmenin krize dönmesi ile başlamaktadır. Yaşanan ekonomik kriz askeri yönetimin aleyhinde seslerin yükselmesine neden olmuştur. Bu dönemde başlayan protestolar,

ekonomik iyileşme politikaları uygulanmaya başlansa da, devam etmiştir. Askeri yönetime karşı sokak gösterilerinde, sendikaların da desteğiyle, gıda, barınma ve iş talepleri yanında insan hakları da talep edilmiş ve akabinde siyasi partiler de yeniden görünür olmaya başlamışlardır. (Oppenheim, 1999; s.113-115)

Tüm bu süreçte Silahlı Kuvvetlerin siyasete müdahalesi ve bu müdahalenin Şili'nin demokratikleşme süreci üzerindeki etkisinde iki temel nokta bulunmaktadır: 1) silahlı kuvvetlerin davranışları, 2) siyasal sistem ve elit davranışları. (Fuentes, 1998; s.4-5)

Birinci yaklaşımın en yaygın eğilimi, demokrasinin temel koşullarını ordunun siyasi gücü açısından analiz etmektir. Bu yaklaşımda amaç, genellikle askeri kurumsal ayrıcalıklara ve askeri çekişmeye odaklanarak, demokratik hükümetler ile silahlı kuvvetler arasındaki güç dengesini dikkate almaktır. Farklı tanımlamalar arsından Şili'nin durumunda insan hakları ihlallerinin mirası, ordunun yapısı ve misyonu üzerindeki kontrol ve askeri bütçe gibi kilit alanlarda ordu ile yeni hükümet arasındaki anlaşmazlıkları (Stepan, 1988; s.68) ifade eden bu yaklaşım genellikle ordunun ideolojisine odaklanmaktadır. Şili ordusunun ideolojisi bu yüzyılda antikomünizm, vatanseverlik ve milliyetçilik gibi yeni unsurlarla desteklenmiştir. Özellikle, Soğuk Savaş sonrası ABD'nin Güney Amerika'ya yönelik politikası komünist tehdidi vurgulamış ve Şili Silahlı Kuvvetleri de bölgedeki diğerleri gibi askeri stratejisinin odağını dış tehdit algılamalarından siyasi istikrarsızlık, yoksulluk ve sosyalizm gibi iç tehditlere kaydırmıştır.

İkinci yaklaşım, siyasi sistem ve sivil elitlerin davranışlarına odaklanmaktadır. Siyasete askeri müdahaleyi sivil ve askeri kurumlar arasındaki bir güç dengesizliği sorunu olarak açıklayan (sivil kurumlar ne kadar zayıfsa, ordunun siyasete müdahale etme olasılığı o kadar

fazladır) bir görüşün yanında özellikle meşruiyet kaybı ve çatışma çözme kapasitesi açısından siyasi kurumların bozulmasına odaklanan görüş de vardır. Şili’de de böyle bir kurumsal bozulmadan bahsetmek mümkündür. Demokrasilerin etkinliğini ideolojik kutuplaşmanın ve toplumsal parçalanmanın görece yokluğuna bağlayan görüşün tersine Şili’de sol ideolojinin vücut bulmuş hali gibi görünen Salvador Allende’ye karşı sağ grupların tepkisi yanında Allende’nin uygulamaları noktasında kendi içlerinde anlaşmazlığa düşen sol gruplar istikrarı zedelemiştir. Ayrıca askerin siyasete müdahalesini engelleyecek bir sivil elitlerin iktidar için silahlı kuvvetleri bir yol olarak kullanmama (Aguero, 1995; s.219) fikir birliği de olmadığı anlaşılmaktadır.

Orduyu devletin bir aracı haline getirmeyi hedefleyen, askeri profesyonelliğin artırılarak özerkliğini kabul etme anlayışı Şili’de uygulanamamıştır. Çünkü tarihsel olarak siyasete dahil olan askeri kurumlar askeri profesyonelliğin getirdiği özerkliği lehlerinde kullanabilmiş ve profesyonellik arttıkça askeri meseleler üzerindeki sivil kontrol azalmıştır.

Bir ulus haline gelememiş ve tarihlerinden gelen bir alışkanlıkla kendilerini daha çok siyasal olarak nerede konumlandıklarını ile tanımlayan Şili halkının siyasi çatışmalarda kolaylıkla parçalanması, demokratik yönetimi müdahalelere açık bırakmıştır. Şili Silahlı Kuvvetlerinin de siyasal tarihteki devamlı fakat en önemli dönüşüm zamanlarında daha motivasyonlu hareket kapasitesi de kurumsal gelenekler oluşturmuştur. Bu iki olgu aynı anda yaşandığında askeri darbenin ve darbe sonrası oluşan otokratik askeri yönetimin yolu açılmıştır.

4.1.2. Peru

4.1.2.1. Sistemin Arka Planı

Peru, Latin Amerika'daki bağımsızlığını kazanan en son topraklar olarak ilk aşamada siyasi mücadele ve devlet kurumsallaşması açısından çok hızlı ilerleyememiştir. Devletin kurumsallaşması mücadelesi sürekli olarak sistemi yeniden yorumlanmasına ve anayasal varlığın yeniden değerlendirilmesine neden olmuştur. Bununla birlikte Peru toplumunun da kazanılan bağımsızlığın ötesinde ekonomik kalkınmaya odaklanması ve ülke topraklarında homojen olmayan gelir dağılımı siyasal istikrar ve sistemin kurgulanmasında etkili olmuştur.

Ekonomi ve kalkınmanın oldukça belirleyici olduğu Peru siyasetinde bağımsızlıktan itibaren temel konulardan biri toplumsal refah temelli çalışmalar olsa da istikrarsız siyaset bu konuda engeller teşkil etmiştir. İdeolojik taraflar keskin şekilde belirmeye başlasa da sistem taleplerin karşılanması veya devlet mekanizması içerisinde yeterli temsiliyete izin vermemiştir. Bu süreç devlete karşı bir muhalefet geliştirmiş ve ekonomik taleplerle başlayan fakat akabinde devleti devralma arzusuna dönüşen bir terör varlığını geliştirmiştir. Çalışmamızın bu bölümünde devlet yapılanması ile birlikte bu terör varlığının da temellerini içeren istikrarsız siyasal yapılanmanın arka planı incelenmektedir. Peru örneğinde siyasette keskin dönüşümlere neden olan terörün varlığı ve nedenlerinin, sistemin kurgusu ve uygulamalarına etkileri de bu bölümde değinilmektedir.

Bağımsızlık

Peru'ya 1824'te bağımsızlık, gerçekten popüler, yerli ve milliyetçi bir harekettten ziyade büyük ölçüde yabancı bir dayatma olarak gelmiştir. Tarihçi David P. Werlich'in "Peru'nun Latin Amerika bağımsızlık tiyatrosundaki rolü, son perdeye kadar büyük ölçüde ilgili bir seyirciydi" diyerek Peru'nun durumunu nitelemiştir. (Klaren, 1993; s.28)

Bağımsızlık için bazı münferit hareketler daha önce Peru'da kendini göstermiş olsa da, ancak Eylül 1820'de, Şili'yi özgürleştirdikten sonra Jose de San Martin'in 4.500 kişilik kuvvetinin Lima yakınlarındaki Pisco'ya girmesi, Trujillo'nun¹⁴ muhafazakar yöneticisi Jose Bernardo de Tagle y Portocarrero'yu Peru'nun kurtuluşunun yakın olduğuna ve bağımsızlığını ilan etmesi gerektiğine ikna etmiştir. San Martin, Temmuz 1821'de vali önemli kuvvetlerini daha iyi dayanabileceğine inandığı, kıyı bölgenin hemen gerisindeki dağlık alan olan Sierra'ya çekmeye karar verdiğinde Lima'yı alabilmiştir. Kısa bir süre sonra da, 28 Temmuz 1821'de San Martin, Peru'yu bağımsız ilan etmiş ve ardından bir 'ileri gelenler meclisi' tarafından koruyucu ilan edilmiştir. (Klaren, 1993; s.29)

Bağımsızlığı genişletmek ve kalıcı hale getirebilmek için San Martin, Güney Amerika'nın kuzeyini İspanyol gücünden kurtarmış olan Simon Bolivar Palacios'tan yardım istemiştir. Ancak Bolivar, Peru hareketinde bir ortaklığı kabul etmeyi reddetmiş, bunun üzerine San Martin, Bolivar lehine güçlerinin komutasından ayrılarak kendi isteğiyle önce Şili'ye ve sonunda Fransa'ya sürgüne gitmiştir. San Martin güçlerinin önemli yardımı ile Bolivar, daha sonra Peru'yu işgale başlamış ve 9 Aralık 1824'te kralcı güçleri yenilgiye uğratmıştır. (Klaren, 1993; s.29) Böylece, tüm Güney Amerika'daki uzun süredir devam eden İspanyol sömürge yönetimini sona erdirmiştir.

Peru'nun üç yüzyılı aşkın sömürge yönetiminden 1824'te Başkan Bolivar yönetiminde bağımsızlığa geçişi, siyasi olarak istikrarsızlaştırıcı olmuştur. Ülkedeki sosyal düzen, uygulanabilir demokratik, cumhuriyetçi bir hükümet kurmaya elverişli bir şekilde yeniden yapılandırmaya da elverişli değildir. Bağımsızlık sonrası dönemin ilk yirmi yılı boyunca iç

¹⁴ Peru'nun ilk bağımsızlık ilan eden şehri

siyasi parçalanma ve kronik siyasi istikrarsız nedeniyle Peru (Klaren, 1993; s.30), 1821 ile 1845 arasında ortalama yılda bir olmak üzere en az yirmi dört rejim değişikliği yaşamış ve anayasa altı kez yeniden yazılmıştır.

Ülke içindeki güç mücadeleleri 1830'ların ortalarında öyle kaotik bir duruma ulaşmıştır ki, yurt dışından bu durumu lehine çevirmek isteyen adımlar atılmıştır. General Andres de Santa Cruz y Calahumana, kendi idaresi altında bir Peru-Bolivya Konfederasyonunu empoze etmek için Bolivya'dan Peru'ya yürümüştür. Bu ittifak bölgesel güç dengesini alt üst etmiş ve kısa süre sonra Şili'nin Santa Cruz'u yenmek ve statükoyu yeniden tesis etmek için bir ordu kurmasıyla nihayetlenmiştir. (Hunefeldt, 2004; s.119-120)

Devletin Konsolidasyonu ve Ekonomik Dalgalanma (1845-1886)

1840'larda ihracatın genişlemesi, Peru devletini, otokratik de olsa, Mareşal Ramon Castilla y Marquesado'nun 1945'te seçildiği başkanlığı altında istikrara kavuşturmaya yardımcı olmuştur. Castilla'nın iktidara gelmesi, benzersiz bir ekonomik büyüme çağının başlangıcını ve ülkenin bağımsızlık sonrası düşüşünü fiilen sona erdiren artan siyasi istikrarı işaret etmiştir. Sağlanan yeterli gelirle Castilla, iç ve dış borçları kapatmış ve hükümeti bağımsızlıktan bu yana ilk kez sağlam bir mali temele oturtabilmiştir ki bu ekonomik doygunluk devletin konsolidasyonu için temel oluşturmuştur. Bu durum aynı zamanda Castilla'nın sömürge geçmişinin kalıntılarını ortadan kaldırmasını ve orduyu modernize etmesini de sağlamıştır. (Klaren, 1993; s.32)

Bu dönemdeki ekonomik kalkınmada yeri olan en önemli üretim ve ihracat kaynağı, bazı kaynaklarda döneme adını da veren, guano¹⁵ olmuştur. Söz konusu kıyı ihracatına dayalı büyüme, Peru gelişiminin eşitsiz ve ikicil doğasını yoğunlaştırmakla kalmamış, aynı zamanda ekonomiyi dünya ticaretinin iniş çıkışlarına da açık hale getirmiştir. Yeni kıyı plütokrasisine büyük servetler yığılırken, kaynakları daha çeşitlendirilmiş ve gerçekten uzun vadeli bir ekonomik kalkınmanın temelini oluşturabilecek tarihsel refah ve gelir eşitsizliklerini düzeltmek adına politika belirlenmemiştir. (Klaren, 1993; s.33)

Peru'nun guano üzerine inşa edilmiş finans sistemi çöktükten hemen sonra, ülkenin bağımsızlıktan bu yana seçilen ilk sivil başkanı ve yeni kurulmuş, asker karşıtı Civilista Partisi'nin (Partido Civilista - PC) lideri Manuel Justo Pardo y Lavalle, 1872 seçimlerini kazanmıştır. Parti, özellikle ülkenin artık alışılmış şekilde askerler tarafından yönetilmeyi hak etmediğine inanan, guano döneminin plütokratlarından, yeni zengin tüccarlardan, yetiştiricilerden ve iş adamlarından oluşmuştur. Ancak, Başkan Pardo'nun seçilmesi ve onu takip eden kemer sıkma programı, yaklaşmakta olan çöküşü önlemeye yetmemiştir. (Hunefeldt, 2004; s.122)

1876'daki seçimlerde Mariano Ignacio Prado Ochoa, 1865'te darbeye hükümete el koymasından sonra, başkanlığı ikinci kez ve bu sefer seçimle devralmıştır. 1879 yılında Şili'nin Bolivya'ya savaş ilan etmesiyle Peru da savaşa müdahil olmuştur. Peru, Bolivya ile daha önce imzaladığı bir ittifak anlaşması nedeniyle, özellikle de askeriye karşıtı Başkan Pardo hükümetinin savunma bütçesini keskin bir şekilde kesmesinin etkileri sürerken,

¹⁵ Chinha Adaları'ndaki milyonlarca kuşun dışkısının oluşturduğu guano gübresi, 1840'lardan başlayarak Peru için önemli bir gelir kaynağı olmuştur. Bu doğal kaynak otuz yıl sonra tükendiğinde, Peru 12 milyon ton gübre ihraç etmişti. Devlete büyük bir gelir akışı gerçekleştiren bu ürün, Peru'ya on dokuzuncu yüzyılın ortalarında kalkınma için tarihi bir fırsat sunmuş, tüm Güney Amerika'da önemli bir konum sağlamıştır.

hazırlıksız olduğu bir savaşa girmek zorunda kalmıştır. 1881'de Lima'nın dışmesinden sonra şili kuvvetlerine karşı ülkenin iç dağlık kesimi Sierra'da gerilla eylemine başvurarak inatla savaşsalar da, sonunda 1883'te bir barış anlaşması yapmak zorunda kalmışlardır. (Klaren, 1993; s.34-35)

Yarım yüzyıl önceki bağımsızlık sonrası dönemde yaşanan siyasi kaosa benzer yoğun bir iç çatışma döneminden sonra, General Andres Avelino Caceres Dorregaray liderliğindeki silahlı kuvvetler, ülkede bir düzen kurmayı başarmışlardır. Pasifik Savaşı sırasında şili işgaline karşı gerilla direnişinin kahramanı olan General Caceres, 1886'da başkanlığı kazanmayı başarmıştır. Caceres, daha sonra Pasifik Savaşı'ndaki yıkıcı yenilgisinden sonra ekonomiyi kurtarma ve ülkeyi yeniden inşa etme görevine başlamıştır. (Klaren, 1993; s.35)

Kurtarma programının en önemli parçasını, İngilizlerin tartışmalı nerisi oluşturmuştur. Öneriye göre, İngilizler Peru demiryolu sistemini altmış altı yıl işletme hakkı karşılığında ülkenin borcunu iptal edecektir. Fakat demiryolu sistemi, yapımı için alınan dış borçlar ile ülkenin ekonomik dengesinin bozulmasında önemli rol oynasa da Peru hükümeti tarafından ekonomik kalkınma ve güvenlik için hayati olarak görülmektedir. (Hunefeldt, 2004; s.133)

Grace Sözleşmesi olarak anılan bu öneri, bunu milli bir değerin yabancıya satışı olarak gören milliyetçiler ile Peru'nun Batı'daki yatırım ve kredi itibarını geri kazanarak ekonomik toparlanmanın temelini oluşturacağını iddia eden liberaller arasında büyük tartışmalara yol açmıştır. Nihayet 1888'de Kongre tarafından onaylanan Grace Sözleşmesi, ihracata dayalı büyümenin yeniden canlanmasının temellerini atmıştır. (Hunefeldt, 2004; s.153)

Aristokrat Cumhuriyeti, 1895-1914

Aristokrat ve ataerkil bir figür olan Jose Nicolas Baltasar Fernandez de Pierola y Villena, Caceres'in 1894'te yeniden seçilmesinin bir yıl ardından yapılan seçimlerde başkanlığa gelmiştir. '1895 Devrimi' olarak anılan Pierola'nın Civilistas ile ittifakı, Aristokrat Cumhuriyeti olarak bilinen ve Peru'nun yalnızca görece artmış bir siyasi uyum, hızlı ekonomik büyüme ve modernleşme ile değil, aynı zamanda sosyal ve politik değişimle de karakterize edildiği bir dönem başlatmıştır. (Klaren, 1993; s.37)

Pasifik Savaşı'nın yıkıntılarından, yeni seçkinler ortaya çıkmış ve hükümet tarafından Peru'nun uluslararası ekonomiye yeniden entegrasyonuna dayanan güçlü bir oligarşi oluşturulması fikri benimsenmiştir. Siyaseten, ülkenin savaştaki yenilgisini takip eden yoğun ulusal hayal kırıklığı döneminde, asker karşıtı ve ihracat yanlısı programını canlandıran, yeniden yapılandırılmış Civilista Partisi bu dönemde parlamıştır. Civilistas akıllıca ulusal seçim sürecinin kontrolünü ele geçirmeyi başarmış ve kendi başkan adayları olan parti liderlerini başkan olarak seçtirmeye başlamışlardır. (Klaren, 1993; s.37)

Civilistas, sağladığı siyasi istikrar ve ekonomik büyüme yanında zamanla siyasi çehreyi değiştirecek derin sosyal değişiklikleri de harekete geçirmişlerdir. 19. yüzyılın sonunda Peru Devleti, Pasifik Savaşı'nın sona ermesinden bu yana gelirini iki katına çıkarmıştır ve artık bütçesini dengelemek için özel girişime bağımlı değildir. Özel girişim de artık guano gibi tek bir ihracat ürününe bağımlı değildir ki yatırımlar çeşitlenmiş ve artmıştır. (Hunefeldt, 2004; s.157) Artan ihracata dayalı üretim ile birlikte köylüler, büyükşehirlerde veya kırsal alanlarda ortaya çıkan endüstriyel yerleşim bölgelerinde çalışan işçiler olmuşlardır. Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte, Peru'nun uluslararası pazarlarının geçici olarak

kesintiye uğraması ile, özellikle modern bir işçi hareketinin şekillenmeye başladığı kentsel merkezlerde, toplumsal huzursuzluk yoğunlaşmıştır. (Klaren, 1993; s.38)

Birinci Dünya Savaşı Etkileri ve Solun Kurumsal Örgütlenmesi 1914-1930

1912'de, Lima'nın reformcu, popülist eski belediye başkanı olan milyoner iş adamı Guillermo Enrique Billinghurst Angulo, Civilista'nın adayının başkan seçilmesini engellemek ve kendisinin seçilmesini sağlamak için bir genel grev organize etmiş ve başarılı olmuştur. Kongre ile birçok konuda ters düşen Billinghurst, Kongre tarafından 1914'te görevden alma (impeachment) görüşmelerinin başlamasıyla, işçileri silahlandırma ve Kongreyi zorla feshetme tehdidinde bulunmuştur. Tehdit, Albay Oscar Raimundo Benavides komutasındaki silahlı kuvvetleri iktidarı ele geçirmeye kışkırtmış ve nispeten uzun süren 20 yıllık sivil yönetim yeniden kesintiye uğramıştır. Darbe, ordunun, çıkarlarını ve ayrıcalıklarını savunacağı oligarşiyle uzun vadeli bir uyumunun başlangıcı olmuştur. (Klaren, 1993; s.38)

Birinci Dünya Savaşı'nın Peru ekonomisi üzerindeki etkisi büyük olmuştur. İlk olarak, ihracat pazarları geçici olarak kesilmiş ve durgunluğa neden olmuştur. Daha sonra, uluslararası ticaretin yeniden canlanması ve Peru'nun birincil ürünlerine yönelik talebin artmasıyla oluşan enflasyonist bir sarmal, 1913 ile 1919 arasında yaşam maliyetini neredeyse iki katına çıkarmıştır. Bu enflasyon özellikle, ülkenin her yerinde, yüzyılın başından itibaren sayısı keskin bir şekilde artmış yeni işçi sınıfı üzerinde olumsuz bir etkisi oluşturmuştur. İşçilerin sayısının artması ve yoğunlaşmasına, savaş yıllarında ve öncesinde anarko-sendikalist fikirlerin yayılmasının eşlik etmesi ve yeni başlayan işçi hareketinin giderek daha militan hale getirilmesi, yaşanan ekonomik duruma karşı tepkinin dozunda

etkili olmuştur. Bununla birlikte radikal yeni ideolojiler, savaşın sonunda ülkede büyüyen toplumsal huzursuzluğu daha da körüklemiştir. (Klaren, 1993; s.39)

Tüm bu sosyal ve ekonomik eğilimler, 1918'de yeniden seçilen Başkan Pardo yönetiminin sonunda zirveye ulaşmıştır. 1918-19'da Başkan Pardo, gerçekleştirdiği üniversite reformu üzerine öğrenci ayaklanmalarının eşlik ettiği eşi görülmemiş bir grev ve işçi seferberliği dalgasıyla karşı karşıya kalmıştır. Ardından gelen işçi-öğrenci ittifakı, yeni nesil radikal reformcuların ulusal tanınırlığa ulaşmasını sağlamıştır. (Klaren, 1993; s.39)

Civilista Partisi'nden aday olup başkan olarak seçilen ama daha sonra partisinden ayrılan Augusto B. Leguia y Salcedo, bu kargaşadan yararlanmıştır. 1919 seçimlerinde bağımsız aday olan Leguia, seçimini Civilistas'ın tanımayacağını veya Kongre'de çoğunluk olan muhalefetin çalışmasına izin vermeyeceğini düşünerek önleyici bir darbe yapmıştır. Kongre'yi feshetmesi ardından kurduğu yeni meclisin Leguia'yı başkan olarak aday göstermesi ile iktidarını başlatmıştır. (Hunefeldt, 2004; s.188) Başkanlığının başlarında bir dizi popüler sosyal ve ekonomik reformu gerçekleştiren Leguia'nın otoriter ve diktatörlük eğilimlerinin ortaya çıkması uzun sürmemiştir. İşçi ve öğrenci aktivizmini çökertmiş, muhalefetin elindeki Kongre'yi tasfiye etmiş ve 1924'te ve 1929'da seçimlere rakipsiz şekilde aday olabilmek ve yeniden seçilmek için anayasayı değiştirmiştir. (Klaren, 1993; s.40) Ekonomik aşırılıkları içeren bu dönem 1929'daki Wall Street Borsası'nın çöküşü ve ardından dünya çapında yaşanan Büyük Buhran ile aniden sona ermiştir. Bir askeri darbe ile gelip, Peru tarihindeki en uzun süre olan on bir yıl iktidarı elinde tutan Başkan Leguia 1930'da yine bir darbe ile hükümetten uzaklaştırılmıştır.

Bu arada, Büyük Buhran'ın başlangıcı solun güçlerini harekete geçirmiştir. Jose Carlos Mariategui La Chira, Peru Sosyalist Partisi'ni (Partido Socialista Peruano - PSP) kurmuş ve parti kısa süre sonra Peru Komünist Partisi (Partido Comunista Peruano-PCP) adını almıştır. Sınıf mücadelesine ve proletaryanın devrimci rolüne inanan sadık bir Marksist olmasına rağmen, Mariategui'nin temel yaklaşımı, Peru'nun yerli köylülüğünün devrimci potansiyeline inançtır. Yine bu dönemde, Víctor Raul Haya de la Torre, 1924'te Meksika'da kurulan anti-emperyalist, kıta çapında, devrimci bir ittifak olan Amerikan Halk Devrimi İttifakı'nı (Alianza Popular Revolucionaria Americana - APRA) örgütlemek için, uzun bir sürgünden sonra Peru'ya dönmüştür. Peru'da kapitalizm henüz emekleme döneminde ve proletarya, Civilista oligarşisine karşı bir devrim gerçekleştiremeyecek kadar küçük ve gelişmemiştir. Böyle bir devrimin gerçekleşmesi için, Haya de la Torre, işçi sınıflarının sınıflar arası, popülizme benzer bir devrimci ittifak içinde, yeni orta sınıfların radikalleşmiş gruplarına katılması gerektiğini savunmuştur. Her iki parti de -biri Marksist ve diğeri popülist perspektiften- Büyük Buhran tarafından daha da yerinden edilmiş ve radikalleştirilmiş yeni orta ve işçi sınıflarını örgütlemeye ve yönetmeye çalışmıştır. (Klaren, 1993; s.41)

Kitle Politikaları ve Toplumsal Değişim 1930-1968

1930'dan sonra hem bu dönemde oligarşiyle sıkı bir ittifak içinde olan ordu hem de sol güçler, özellikle APRA, Peru siyasetinde önemli yeni aktörler haline gelmiştir. Bu dönem, ordunun genellikle oligarşinin motivasyonu neticesinde APRA ve PCP tarafından temsil edilen 'asi' kitleleri bastırma sürecini yönettiği bir dönem olarak nitelendirilmiştir. (Klaren, 1993; s.41)

1931 seçimlerini Haya de la Torre'nin az farkla kaybetmesinin ardından, Temmuz 1932'de APRA, bağımsızlık adına sembolik bir değeri olan Trujillo'da kanlı bir halk isyanı başlatmış ve isyancılar tarafından altmış kadar subay infaz edilmiştir. Bunun karşılığında ordu, en az 1.000 Aprista'nın (APRA üyesi) ve sempatizanlarının hayatına mal olan bir bastırma hareketi gerçekleştirmiştir. (Klaren, 1993; s.41-42) Böylece silahlı kuvvetler ile APRA arasında elli yıl sürecek ve partinin iktidara gelmesini önleyecek fiili bir durum başlamıştır.

1930'da darbe ve 1931'de seçimle başa geçen Başkan Luis Miguel Sanchez Cerro'nun milliyetçi bir akımla sürüklenen Kolombiya ile muhtemel bir savaş arifesinde, Nisan 1933'te militan bir Aprista tarafından öldürülmesiyle Kongre başkanlık görev süresini tamamlamak üzere eski Başkan Oscar Benavides'i seçmiştir. 1936'da Haya de la Torre'nin aday olmasının engellendiği tartışmalı bir seçimden sonra, Benavides iktidarda kalmış ve görev süresi 1939'a kadar uzamıştır. Benavides'in politikaları, katı ekonomik ortodoksluğu, orta sınıfları APRA'dan uzaklaştırmak için tasarlanmış sınırlı sosyal reformları ve başta APRA olmak üzere sola karşı baskıyı bir araya getirmiştir. Neredeyse ortaya çıktığı andan itibaren, oligarşi tarafından askeriye karşıtı, kilise karşıtı ve 'komünist' olarak suçlanan APRA ve Haya de la Torre bir süre çalışmalarına gizli devam etme kararı almış ve yeraltına inmiştir. (Klaren, 1993; s.43) 1939 seçimlerini kazanan Başkan Manuel Carlos Prado y Ugarteche, İkinci Dünya Savaşı'nın getirdiği değişen ulusal ve uluslararası ortama yanıt olarak parti programını yumuşatmaya çalışan APRA'ya yönelik resmi muhalefeti yavaş yavaş gevşetmek için harekete geçmiş ve Mayıs 1945'te, on üç yıl yeraltında faaliyet gösterdikten sonra siyaset sahnesine yeniden çıkan APRA'yı yasallaştırmıştır. (Klaren, 1993; s.44)

Siyasetin dönüşmesi ve APRA'nın yasal faaliyetlerine yeniden başlaması ardından 1945'te yapılan ilk seçimlerde, liberal ve önde gelen bir uluslararası hukukçu olan Jose Luis

Bustamante y Rivero, APRA ve PCP ittifakıyla Başkan olarak seçilmiştir. Kongre’de de çoğunluk yine APRA’dan yana olmuştur. İkinci Dünya Savaşı ardından yaşanan ekonomik durum, hükümeti istikrarsızlaştıran bir enflasyon artışı ve işçi huzursuzluğuna neden olmuştur. Başkan Bustamante’nin, Aprista kontrolündeki Kongre ile artan siyasi çatışması, muhafazakar gazete yöneticisi Francisco Grana Garland’ın Aprista militanları tarafından öldürülmesi ve son olarak Ekim 1948’de APRA unsurları tarafından organize edilen bir isyan patlak verdiğinde, ordu, hükümeti devirmiştir. (Klaren, 1993; s.45)

Darbe sonrası ordu tarafından göreve getirilen Başkan Manuel Apolinario Odria Amoretti, askeri cuntası, kongreyi ivedilikle yeniden açmaya gerek görmemiştir. Anayasal güvenceler askıya alınmış, 1949 İç Güvenlik Yasası hükümete istediği gibi hareket etme özgürlüğü vermiş ve yargı sistemi de kapatılmıştır. 1950’ye gelindiğinde tüm Apristalar ve Komünistler yeraltına itilmişti ve çoğu zaman saklandıkları yer bulunduğu hükümet onları vurmaktan çekinmedi. Siyasi zemini temizleyen Odria, 1950’de altı yıllık olağan bir dönem için tek aday olarak seçilmeye karar verdi ve akabinde öğrencilerin protestoları polis tarafından kanlı bir şekilde bastırıldı. (Hunefeldt, 2004; s.216) Dayattığı diktatörlük ile birlikte ihracata dayalı büyümeye yeniden vurgu yaparak kamu politikalarını değiştirmiştir. Esas olarak daha modernize edilmiş kıyılarla sınırlı olan bu sürekli kapitalist gelişme döneminden tüm Perulular yararlanmamıştır. Bu eşitsiz büyüme modeli, iç kesimler ile kıyı arasındaki tarihi uçurumu genişleterek ülkenin ikicil yapısını yoğunlaştırmaya hizmet etmiştir. Gelir dağılımının giderek kötüleşmesi, önce kırdan kente göçün yoğunlaşmasında, ardından da köylüler ile toprak sahipleri arasındaki bir dizi çatışmada kendini gösterdi. Kente göç etmeyen özellikle ülkenin iç kesimlerinde yaşayan köylüler, azalan koşullar karşısında pasif kalmayıp giderek daha örgütlü ve militan hale geldiler. (Klaren, 1993; s.46-47)

Ordu içinde de bu durumdan rahatsız olanlar vardır. Rejiminin başlangıcından itibaren, Odria'nın orduyu öncelikle bir siyasi baskı aracı olarak kullanmasına derinden içerleyen subayların muhalefeti giderek artmıştır. Subayların yüksek sesli eleştirileri ardından 1949'da Başkan Odria bir manifesto yayınlamış ve bu durumun, silahlı kuvvetlerin adını kirlettiğini söylemiştir. Odria, 1956'da başkanlıktan ayrılana kadar ordudaki muhaliflerin artan zorluklarına karşı koyabilmiş olsa da, kıdemli komutanların yanı sıra geleneksel olarak daha militan olan genç meslektaşlarının Silahlı Kuvvetleri giderek daha fazla Odria'nın emirlerinden ayırmaya çalıştıkları açıktır. Gittikçe artan gerilim içerisinde bir ordu komutanı, resmi bir açıklama ile Başkan Odria'nın diktatörlüğünü sürdürmek için silahlı kuvvetleri 'halka karşı bir terör aracı olarak' kullanmayı planladığını söyleyip diğer komutanlardan da destek istemiştir. Ordunun, muhalif generalin hareketini desteklememe kararı, onun hedeflerine sempati duymadığı anlamı taşımamaktadır. Bu süreçte Silahlı Kuvvetlerin içinde 'oligarşinin bekçisi' imajından rahatsız olan askerler, ordu içinde önemli bir etkiye sahip olmuşlardır. Yeteneklerine daha fazla güvenen ve kendilerini vatansever ve teknik açıdan sofistike bir elit olarak görmeye daha yatkın olan bu subaylar, artık Silahlı Kuvvetler için daha kapsamlı ve olumlu bir misyon aramaktadırlar. (Masterson, 1984; s.487-488) Zaten 1956 yılında Manuel Prado Ugarteche'nin yeniden başkan seçilmesi ile ekonomik ve sosyal hayat ile birlikte Silahlı Kuvvetler'de de bazı reformlar yapılmış ve komutanlık sistematığı değiştirilmiştir.

1962 seçimlerinde Haya de la Torre'nin az farkla da olsa başkanlığı kazanması neticesinde ordu yeniden yönetime el koymuştur. Darbenin lideri General Perez Godoy, bir yıl içinde yeni seçimleri planlamış ve rövanşist politikalar izlemekten kaçınmıştır. Apristalar ve Komünistler engellenmemiş, özgür basın devam etmiş ve genel olarak bireysel özgürlüklere saygı gösterilmiştir. Perez Godoy, Peru'da ne Odria'nın ne de Haya de la Torre'nin yönetimi

altında olmasını beklemedikleri derin değişikliklere ihtiyaç olduğuna inanmıştır. (Hunefeldt, 2004; s.221)

1963 yapılan seçimlere Hristiyan Demokrat Parti (Partido Democrata Cristiano - PDC) ile ittifakla giren Halk Hareketi Partisi (Action Popular - AP) kurucusu, reformcu Fernando Belaunde Terry, başkan olarak seçilmiştir. Bu dönemde köylülerin, gittikçe artan ve 1965'te bir Castrocu gerilla hareketi olan Devrimci Sol Hareketi'nin (Movimiento de la Izquierda Revolucionaria - MIR) de köruklenmesine neden olan hoşnutsuzluğu giderilememiştir. (Klaren, 1993; s.48) Sıklaşan köylü ayaklanmaları ve toprak işgallerinin çoğu bastırılmış olsa da, bu hareketlerden bazıları ana hedeflerine ulaşmış ve birkaçı bölge kontrolünü ele geçirecek kadar başarılı olmuştur. Akabinde Başkan Belaunde, orduyu gerilla hareketini zorla bastırmaya çağırmıştır. (Havens vd, 1983; s.23)

Belaunde iktidarının eğitim alanındaki ilerlemesi, üniversitelerin ve mezunların sayısını önemli ölçüde artırmıştır. Ancak, her ne kadar münferiden övgüyle anılsa da, bu politika, 1960'ların sonlarında, ekonomik dengelerin bozulması karşısında imkanların daralması neticesinde, artan sayıda sol partiler için üyelerini konsolide etmeye ve yeni sempatizanlar sağlamaya neden olmuştur. Ekonomik sorunlar ile birlikte halkın hoşnutsuzluğu da arttıkça, General Juan Francisco Velasco Alvarado liderliğindeki Silahlı Kuvvetler, 1968'de Belaunde hükümetini devirmiş, arkasından beklenmedik ve benzeri görülmemiş bir dizi reforma girişmiştir. (Klaren, 1993; s.49)

Askerin Yaklaşımının Değişmesi 1968-1985

1968'te yapılan darbe öncekilerden farklıdır. Peru'nun, düzenin kendileri lehine devamlılığından yana olan seçkinler adına askeri müdahale tarihi göz önüne alındığında,

1968 askeri darbesinin, sivil hükümetin reform girişimlerini uyguladığı için değil, bütünüyle uygulamayı başaramadığı için meydana gelmesi, fark yaratmıştır. (Palmer, 1994; s.11) Askerin bu seferki müdahalesi ve reformist yönelimi hem Silahlı Kuvvetler’de hem de Peru toplumunda değişiklikleri temsil etmiştir. Artık subayların orta ve orta-alt sınıf gruba dahil olan taşralı ve melez toplumsal kökenleri, oligarşinin üstünlüğü inancına sahip üst sınıfların değerlerini ve bakış açısını yansıtmamaktadır. Ordu Peru’da iktidarı ele geçirdiği andan itibaren kendilerini liberal demokrasinin bekçileri olarak değil, hem devleti hem de toplumu yeniden yapılandıracak temel bir grup olarak görmüşlerdir. (Stepan, 1978; s.127) Bu süreçte, Peru’daki iç barışın silah gücüne değil, bölgedeki kronik yoksulluk ve az gelişmişliğin yükünü hafifletecek yapısal reformların uygulanmasına bağlı olduğunun farkına varmışlardır. Velasco rejimi, kalkınmanın ulusal güvenliğin en iyi garantisi olduğuna inançla, radikal fikirlerin altını oymak ve Peru Devleti’nin meşruiyetini pekiştirmek hedefiyle, devlet tarafından yönetilen bir sosyal bütünleşme projesini ciddiyle gerçekleştirmeye çalışmıştır. (Stepan, 1978; s.117)

General Velasco, ironik bir şekilde, ordunun eski düşmanı APRA’nın orijinal 1931 programının çoğunu somutlaştırıyor gibi görünen radikal bir reform programını hemen uygulamaya koymuştur. Askeri hükümetin 1969 Tarım Reformu, Peru’daki sermaye birikim oranlarını artırma ve Peru’nun uluslararası piyasalardaki rolünü yeniden canlandırma planının bir parçasını oluşturmuştur. (Havens vd, 1983; s.25) İlk işi, kıyı boyunca uzanan büyük tarımsal sanayi tesislerine el koymak olmuştur. Bunu takip eden ve Küba dışındaki Latin Amerika’daki en kapsamlı tarım reformu, eski yönetici sınıfların ve ihracat oligarşisi ile onun ülkenin iç kesimlerindeki müttefiklerinin ekonomik gücünü yok etmeye başlamıştır. 1975’e gelindiğinde, tüm ekilebilir arazilerin yarısı, çeşitli kooperatif türleri şeklinde, 350.000’den fazla aileye devredilmişti. (Klaren, 1993; s.50) Ekonominin yönlendirici olduğu

bu süreç, aynı zamanda Peru'daki ulus ve devlet kapsamı açısından da önemli dönemlerinden biridir. Yönetici sınıf ve oligarşi hegemonyasında modern siyasetten büyük ölçüde dışlanmış olan toplum kesimlerini de kapsayan, daha büyük bir 'Perululuk' duygusunu teşvik ederek ulus inşası fikri benimsenmiştir. Yenilenmiş ulus fikri ile birlikte yeni kamu kurumları yaratarak, devletin ekonomiyi yönlendirmedeki rolünü artırarak ve olası refahın yayılımını iyileştirecek reformları gerçekleştirerek de devlet inşası için büyük adımlar atıldığına dair görüş mevcuttur. (Stepan 1978; s.193) Fakat bununla birlikte tarımsal üretimin reform öncesine göre oldukça düşmesi, dönüşüme olan inanca zarar vermiştir. Öyle ki, kırsal nüfus ve tarımsal işgücü 1961'de toplam işgücünün yüzde 49,1'ini oluştururken 1971'de yüzde 43,8'e gerilemiştir. (Horton, 1974; s. 11)

General Velasco'nun genel stratejisi, ülke için ne komünist ne de kapitalist olmayan bir kalkınma yolu ile, ülkedeki en yoksullara fayda sağlayacak sosyal imkanların yeniden dağıtımına sahip, bir tür devlet kapitalizmine imkan veren, laissez-faire'den 'karma' bir ekonomiye geçmektir. (Hunefeldt, 2004; s.231) 1975 yılına gelindiğinde, devlet işletmeleri madencilik üretiminin yarısından fazlasını, bankacılık sisteminin üçte ikisini, sanayi üretiminin beşte birini ve toplam üretim yatırımının yarısını oluşturmaktadır. Aynı zamanda devlet, işçileri korumak ve iç pazarı genişletmek için gelirlerin yeniden organizasyonu adına tasarlanmış bir dizi sosyal önlem uygulamaya koymuştur. (Klaren, 1993; s.51) Bir süre sonra, Velasco'nun reformlarını finanse etmek için yurtdışından aldığı borçlar, aşırı bürokrasi, küresel daralma gibi bir dizi nedenle ciddi bir enflasyonist sarmal tetiklenmiştir. Ayrıca, Velasco rejiminin ulus sorununu alt sınıfları devlet tarafından imtiyazlı örgütlere dahil ederek çözmeye çalıştığı ama nihai olarak başarısız çabaları, Peru'daki devlet-toplum ilişkileri için başka istenmeyen sonuçlara yol açmıştır. (Stepan 1978; s.195)

1975 yılında General Velasco'nun yerine yine bir darbeyle geçen, daha muhafazakar General Francisco Morales Bermudez Cerruti, kamuoyunun kötü yönetimden giderek daha fazla Silahlı Kuvvetleri sorumlu tutmasının da etkisiyle, ülkeyi ivedilikle demokratik sürece döndürmeye hazırlamıştır. 1978'de anayasayı yeniden yazma yetkisine sahip bir Kurucu Meclis için seçimler yapılmış ve APRA öncülüğünde sol partiler sandalyelerin çoğunu almıştır. Haya de la Torre'nin önderliğinde Meclis, yeni Anayasayı 1979'da tamamlamıştır. 1980'da yeni Anayasa çerçevesinde yapılan seçimlerde Belaunde, oniki yıllık askeri yönetimden sonra, yeniden sivil bir Başkan olarak seçilmiştir. Başkan Belaunde, birçoğu uluslararası finans kuruluşlarında deneyim sahibi olan danışmanlar ve teknokratlardan oluşan bir ekiple, devlet tarafından işletilen işletmelerin özelleştirilmesi ile bir kez daha ihracata dayalı büyümeyi vurgulayan neoliberal bir ekonomik program kurma çalışmalarına başlamıştır. Kısa süre sonra, Belaunde'nin ihracat stratejisinin iç ve dış nedenlerle çökmesiyle enflasyon bir kez daha yükselmiştir. (Klaren, 1993; s.52)

1960'ların sonlarında başlayan uzun vadeli düşüşün 1980'lerin başındaki ekonomik çöküş ile devam etmesi, ülkenin özellikle iç kesimlerinde sosyo-ekonomik bozulmayı görünür kılmıştır. Bu bozulmanın neden olduğu sosyal ve politik hoşnutsuzluk, 1980'de Aydınlik Yol'un (Shining Path/ Sendero Luminoso - SL) parlamasına neden olmuştur. Marksizm-Leninizm, Maoizm ve Peru'nun önde gelen Marksist teorisyeni Jose Carlos Mariategui'nin fikirlerini harmanlayan Manuel Ruben Abimael Guzman Reynoso tarafından kurulan Aydınlik Yol, ordunun yönetimden çekilmesi, derinleşen ekonomik kriz, reformların başarısızlığı gibi nedenlerle özellikle ülkenin iç kesimdeki dağlık Sierra bölgelerinde yayılmış bir otorite boşluğu oluşmasından yararlanmıştır. Guzman, yeni sivil hükümetin, 12 yıllık askeri yönetimin ardından, yeni başlayan bir ayaklanmayla savaşmak için Silahlı Kuvvetleri kullanma konusunda isteksiz olacağını ve bu durumun gerilla hareketinin siyasi

ve askeri gücünün olgunlaşması için çok önemli bir alan sağlayacağını hesaplamıştır. (Burt, 2007; s.56) Örgüt, Belaunde hükümetini gafil avlayan şiddetli ve son derece etkili bir terör ve yıkım kampanyası başlatmıştır. Başkan Belaunde isyancıları bastırmak için bir süre sonra orduyu kullansa da, Aydınlık Yol faaliyet alanını sonunda Lima ve diğer şehirlere doğru genişletmiş, umutsuz gençlerden oluşan üye sayısını artırmıştır. Bu sırada, uzlaşma çabalarını daha da karmaşık hale getirmek için Lima'da bir başka rakip gerilla grubu olan Tupac Amaru Devrimci Hareketi (Movimiento Revolucionario Tupac Amaru - MRTA) de ortaya çıkmıştır. (Klaren, 1993; s.54)

Genellikle silahlı kuvvetler tarafından ayırım gözetilmeden uygulanan isyan bastırma teknikleri, sivil nüfusa karşı ciddi insan hakları ihlalleriyle sonuçlanmış ve Örgüt'e daha fazla kişinin sempati duyması ve dahası, üye olmasına neden olmuştur. Belaunde'nin görev süresinin sonu olan 1985'e kadar, 7.000'den fazla Perulu'nun şiddet nedeniyle ölmesine rağmen (Burt, 2007; s.58) Başkan Belaunde, ayaklanmanın temelinde yatan sosyoekonomik nedenlerden bazılarını çözmek adına acil sosyal veya kalkınmacı önlemlerden ziyade, askeri çözümlere güvenmeye devam etmiştir. Tam bu dönemde alevlenen Ekvador ile sınır anlaşmazlığı, içerideki sosyal-ekonomik-politik koşulları iyileştirmek yerine askeri önlemlere ihtiyacın daha da artmasına sebebiyet vermesi nedeniyle manidar görülmüştür. Zira 1981'de beş günlük kısa bir sınır çatışmasından sonra Peru galip gelmiş olsa da barış için çaba harcanmamıştır. (Klaren, 1993; s.55)

Gerilla savaşı sürerken ve ekonomi kargaşa içindeyken, Başkan Belaunde'nin görev süresi boyunca demokrasinin temel ilkelerini koruması, siyasi partilerin tüm siyasi yelpazede yeniden ortaya çıkması ve şiddetle mücadele içinde çeşitli seçim bölgelerini temsil etmesini sağlamıştır. Belaunde'nin görev süresi sonunda da 1985'te ülke seçime gittiğinde, APRA'nın

popülist adayı Alan Gabriel Ludwig Garcia Perez, Başkan olarak seçilmiştir. (Burt, 2007; s.32)

Alan Garcia Dönemi 1985-1990

APRA hükümetinin ilk iki yılında Başkan Alan Garcia, kısmen popülist kişiliği kısmen de hükümetin izlediği uyum stratejisi sayesinde, büyük bir popülerlik kazanmıştır. Devlet kaynaklarını kalkınmaya yatırarak sağladığı ekonomik düzenin her birine fayda sağlayacağına söz verdiği, endüstriyel ulusal seçkinler ile kentsel ve kırsal yoksullardan oluşan bir koalisyon oluşturmaya çalışmıştır. (Burt, 2007; s.32) 1987'nin ortalarına gelindiğinde, Garcia soldan ve kısmen kendi partisinden daha radikal bir yapısal değişiklik uygulaması için baskı görmeye başlamıştır. Neticesinde, Temmuz 1987'de Garcia, ülke bankalarının sürpriz bir şekilde kamulaştırılmasını duyurmuştur ki bu karar duyurulmasından iki hafta önce küçük bir danışman grubuyla tasarlanmış ve APRA Partisinin veya hükümetinin çok az üyesine danışılmıştır. 1987'de, kamulaştırma kararından önce, ülke bankalarının sadece yüzde 20'si özel sektörde kaldığından (Durand, 1997; s.161), bu önlem başlı başına o kadar da önemli görülmebilir. Ancak Garcia'nın bunu sunma şekli siyasi bir rota değişikliğini açıkça göstermiştir. Adaylığı süresince ve başkanlığının ilk döneminde yapmaktan itinayla kaçındığı 'kötü kapitalistler' ile 'fakir, sömürülen insanlar'ı karşı karşıya getirmeye başlamıştır. (Graham, 1993; s.244)

Siyasi kutuplaşmanın başlamasıyla hükümet giderek tutarlılığını kaybetmiştir. Hiperenflasyon ve ödenemeyen kamu borçlarının birleşimi, fiilen işlevini yitirmiş bir devletle sonuçlanmıştır. Reel ücretler enflasyon tarafından aşındığı ve kamu hastanesi gibi halka yönelik hizmetler belirgin şekilde kısıtlandığı için yaşam standartları önemli ölçüde düşmüştür. APRA hükümetinin sonunda, temel kamu hizmetleri olan su ve elektrik gibi

temel ürünlerin kıtlığı bile normalleşmiştir. (Graham, 1993; s.245) Ekonomik düşüşe, isyan hareketleri ve şiddet olaylarındaki dramatik artış ve nihayetinde tüm ulusu felç eden ulusal grev çağrısı eşlik etmiştir. Başkan Garcia'nın kapsamlı sosyal ve ekonomik reformlar uygulayarak ve ordu ve polis tarafından gerçekleştirilen hak ihlallerini engelleyerek çözmeyi vadettiği Aydınlık Yol isyanında düzen sağlanamamıştır. (Burt, 2007; s.32) Hatta Aydınlık Yol ve akabinde kurulacak olan Tupac Amaru Devrimci Hareketi (Movimiento Revolucionario Tupac Amaru - MRTA)'dan gelen şiddetin karşılığında, hükümetin de silahlı kuvvetlerin genelleşen şiddet kullanımına alan açtığı görülmüştür. Zira Peru bu dönemde politik şiddet nedeniyle ölüm ve kayıp sayılarında dikkat çekmiştir. (Hunefeldt, 2004; s.242)

Alberto Fujimori Dönemi 1990-2000

1990 seçimlerine giderken APRA'nın tutarsız hükümet yönetimi, benzeri görülmemiş oranlarda bir ekonomik krize yol açmıştır ve seçim kampanyasını karakterize eden kutuplaşmış siyasi tartışma herhangi bir olumlu yaklaşım sunmamıştır. Sağ, serbest piyasa ideolojisini hararetle savunmuş ve yoksullara hitap eden çok az girişimde bulunmuştur. Sol umutsuzca bölünmüş ve başarısız ekonomi politikasına güvenilir bir alternatif sağlayamamıştır. Yerleşik partilerin ya yükselen ekonomik krize ya da Aydınlık Yol gerillalarının yarattığı büyüyen tehdide etkili bir şekilde yanıt veremedikleri yaygın olarak algılanmıştır. Böylece, APRA dahil tüm yerleşik partilerin itibarı sarsılmış ve sosyal örgütleri zayıflamıştır. (Roberts, 1995; s.84) Öyle ki, yerleşik partilerin kazandığı oy yüzdesi 1985'te yüzde 97'den 1995'te sadece yüzde altıya düşmüştür. (Levitsky & Cameron, 2001; s.1) Alberto Kenya Fujimori Inomoto'nun sahip olduğu, bir politikacıdan ziyade bir mühendis tavrı ve yerleşik partilerden hiçbirleriyle bağlarının olmaması açıkça onun lehine olmuştur. (Graham, 1993; s.245)

Buna ek olarak, popüler cazibesinin kaynaklarından biri de Fujimori'nin Japon göçmenlerden gelen kökenleridir. Japon bağları, gerçekçi olsun ya da olmasın, zaferi durumunda Japonların Peru'ya önemli miktarda yardım yapacağına dair bazı umutlar uyandırmıştır. Ayrıca, rakibi Vargas Llosa'nın, enflasyonu sona erdirmek için acı verici bir 'şok' ekonomik uyum programı uygulamayacağına dair söz vermesinin toplumsal olarak kabul edilmemesine karşın Fujimori'nin bunu gerçekleştireceğini söylemesi daha gerçekçi bulunmuştur. (Graham, 1993; s.246)

Fujimori seçimlerin ilk turunda Llosa'nın gerisinde kalmış olsa da ikinci turda, solun ve APRA'nın, geleneksel ve muhafazakar seçkinlerin bir temsilcisi olarak gördüğü Vargas Llosa'yı ideolojik olarak yenmekten başka bir çaresi olmadığından (Schmidt, 1996; s.344-346) verdiği destekle, Başkan olarak seçilmiştir. Bununla birlikte, solun ve APRA'nın desteği, hiçbir şekilde Kongre içinde veya dışında örgütlü veya kurumsallaşmış bir destek tabanı anlamına gelmemiştir. Böyle bir tabanın olmaması, Fujimori hükümetinin geleceği için bir belirsizlik oluşturmuştur. (Levitsky & Cameron, 2001; s.15)

Fujimori hükümeti, tutarlı bir danışmanlar ekibi, bir yönetim programı veya hükümetteki kilit pozisyonları kimin elinde tutacağına dair herhangi bir belirti olmadan iktidara gelmiştir. Fujimori'nin danışmanları, siyasi yelpazenin farklı taraflarındandır ve kendilerinin de kabul ettiği gibi, net bir taraf seçimi yapmamıştır. Aynı zamanda, uluslararası finans camiası ile ilişkileri yeniden kuracağını ve radikal bir ekonomik programla ilgilenmediğini açıkça belirtmiştir. Şok stabilizasyon planını uygulama vaadi ile hiperenflasyonu yenme ve ekonomik hedefleri nasıl uzlaştıracığı konusunda Fujimori somut bir plan göstermemiştir. (Graham, 1993; s.247)

1990 seçimlerinin sonuçları, Peru'da devlet ve toplum arasındaki kırılma noktasını ve temsil krizini görünür kılmıştır. Toplum tarafından geleneksel partilerin reddi, demokratik sistemin de reddedildiği anlamı taşımamaktadır. Ancak, devlet ve toplum arasında çift yönlü şekilde talepleri formüle ve kanalize etme kapasitesi ile siyasal partiler demokrasiler için önemlidir (Schattschneider, 2004; s.1) ki Fujimori'nin kurumsallaşmış bir parti tabanı olmaksızın parçalanmış ve kutuplaşmış bir siyasi sistemi yönetme kabiliyeti bilinmemektedir. (Graham, 1993; s.248)

Fujimori'ye iktidar yolunu açan parti sisteminin çöküşünün nedenini sistemin kendinde arayan bir grup, Peru'nun seçim sisteminin parti zayıflığı ve parti sisteminin parçalanmasına neden olan yönlerine işaret etmişlerdir. Buna göre, yasama seçimlerinde bölge ve baraj sınırı olmaması (Levitsky & Cameron, 2001; s.10) yanında başkanlık için aday merkezli kampanya (Schmidt, 1996; s.338) parti yapılarına olan ihtiyacı neredeyse tamamen ortadan kaldırmıştır.

Fujimori'nin orijinal kabinesi, neredeyse tüm siyasi kampların üyelerini içeren eklektik ve pragmatik bir kabinedir. Bu çeşitliliğe rağmen, sonunda bir fikir birliği ortaya çıkmış, yeni siyasi dinamiklere rağmen, merkezi ve otoriter başkanlık liderliği geleneği bozulmadan kalmıştır. Fujimori'nin bakanlarını kontrol etmeye ve sadık kişileri atamaya yönelik güçlü bir eğilimi vardır. En yetenekli ve bağımsız bakanlardan bazıları, Fujimori'nin yetkilerini sarsması nedeniyle birkaç ay sonra kabineden uzaklaştırılmıştır ki bunların arasında Kabine Başkanı da vardır. Bununla birlikte, Başkan Fujimori gerçekleştireceği bazı reformlar için Kongre'de APRA ile çıkar odaklı bir ittifak gerçekleştirmiştir. Buna ittifak çerçevesinde Fujimori de APRA'nın bazı politikalarını desteklemiştir. (Graham, 1993; s.250) Fakat bir süre sonra, önemli bazı anayasal hakların uzun bir süre boyunca uygulamadan kaldırılması,

1992'nin başlarında APRA'nın Fujimori'ye desteğini geri çekmesi ve hatta sert muhalefet etmesine neden olmuştur.

Bu dönemdeki en keskin gelişme ise, Peru'da hükümetin güç için orduya bel bağlaması geleneğin yeniden canlanmasıdır. Fujimori'nin örgütlü veya parti tabanlı desteği olmaması ve herhangi bir kurumsal temelden yoksun olması nedeniyle, kararnameler ile yönetmeyi özellikle tercih etmiş ve ayrıca orduya, isyan bastırma mücadelesi çerçevesinde 171 sayılı Kararname ile ceza muafiyetinin yasallaştırılması gibi, istediğini vererek güçlü bağlar geliştirmişti. (Graham, 1993; s.251)

Başkan Fujimori, Silahlı Kuvvetler'in önemli üyelerinin kendine karşı bir darbe yaparak, 'Plan Verde' denilen bir plana çerçevesinde otoriter bir rejim ya da 'yönlendirilmiş demokrasi' oluşturulması için çalışmalar yaptığını bilmektedir. Buna karşın, Fujimori orduyu rejimin bir ortağı haline getirerek, Plan Verde'yi kendi haline çevirmiştir. Kongre'nin, ordunun Aydınlık Yol'a karşı savaşma yetkilerini artırmaya yönelik önlemleri reddetmesinin ardından, Fujimori, Plan Verde'yi harekete geçirmiştir. (Schulte-Bockholt, 2013; s.3) 5 Nisan 1992'deki Sivil Darbe (autogolpe/seft-coup) Kongre'yi, anayasayı ve yargıyı feshetmiş ve Plan Verde'nin en önemli bileşenlerinin uygulanmasıyla sonuçlanmıştır.

Sivil Darbe'nin başarısında zamanlamanın etkisi büyüktür. Darbeden hemen önceki ve sonraki aylarda Fujimori, Peruluların dayanılmaz bulduğu iki sorun hakkında büyük başarılar kazanmıştır: hiperenflasyon ve Aydınlık Yol terörüyle sonuçlanan protesto ve şiddet döngüsü. Otogolpe, ekonomik istikrarın hakim olduğu ve Fujimori'nin popülaritesinin arttığı bir dönemde gerçekleştirilmiştir. (Levitsky & Cameron, 2001; s.16)

Sivil Darbe'den sonra rejim, isyana karşı mücadelesini yoğunlaştırmıştır ve bir dizi başarı kazanmıştır. Eylül 1992'de Aydınlık Yol lideri Abimael Guzman'ın yakalanmasının ardından, 1993 yılına kadar birkaç bin isyancı teslim olmuştur. Bu, şiddette büyük bir düşüşle sonuçlanmış ve Fujimori'nin popülaritesini büyük ölçüde artırmıştır. (Schulte-Bockholt, 2013; s.3)

Fujimori'nin bu önemli iki başarısı, Peru siyasetinde Fujimori'ye karşı 'muhalafet' şeklinde yeni bir bölünme yaratmıştır. Sınıf, etnik köken, bölge ya da kırsal-kentsel ayrışmaya dayalı önceden var olan bölünmelerin yerini Fujimori'ye destek ya da muhalafet almıştır. Başkanın popülaritesi göz önüne alındığında, bu bölünme demokrasi yanlısı güçlerin büyük zararına olmuştur. Yerleşik partiler demokratik kurumları savunduklarında toplu olarak kendilerini kamuoyunun karşısında bulmuşlardır. (Levitsky & Cameron, 2001; s.17)

Fujimori'ye verilen halk desteği Mart 1992'de yüzde 53'ten Sivil Darbe'den sonra yüzde 81'e yükselmiştir. (Levitsky & Cameron, 2001; s.16) Devletin yeniden yapılanması olarak görülebilecek üç aşamalı süreç, Fujimori'nin popülaritesini artırmıştır. İlk aşamada özellikle alt ve orta gelir grubuna hitap eden ekonomik reformlar uluslararası ekonomiye entegrasyonu sağlayarak başlangıçta Fujimori'ye karşı çok temkinli olan Peru burjuvazisinin de iktidar koalisyonuna katılmasını sağlamıştır. İkinci aşamada karar alma gücünü yürütmenin ve Silahlı Kuvvetlerin elinde merkezileştirerek devlet gücünün yeniden düzenlenmesi yer almıştır. Sivil Darbe ile temelden yeniden biçimlendirilen devlet-toplum ilişkileri, 1993 yılı sonunda anayasal yönetime geri dönülmesine rağmen değişmemiştir. Üçüncü aşamada ise isyana karşı güç kullanımının artması ve en üst lideri Abimael Guzman'ın yakalanmasıyla başlayan Aydınlık Yol'un çevrelenmesi, devlete olan güvenin

onarılması sürecini şekillendirmiştir. (Burt, 2007; s.160-161) Fujimori'nin popülaritesi, yeni rejim için geniş bir destek (ve meşruiyet) tabanı yaratılmasına yardımcı olmuştur.

APRA ve birkaç partinin daha boykot ettiği (Levitsky & Cameron, 2001; s.17) Kasım 1992'de yapılan Kurucu Meclis seçimlerinde Fujimorista partileri¹⁶ 80 sandalyenin 44'ünü alarak çoğunluğu oluşturmuş ve ertesi yıl, daha büyük zorluklarla da olsa referandum yoluyla yeni bir anayasa onaylanmıştır.

1992 seçimini boykot eden APRA ve diğerleri 1995'teki hem Başkanlık hem de Kongre seçimlerinde %6 civarında oy almışlardır. Bu iki seçim, demokrasi ve hukukun üstünlüğünün savunulmasının Fujimori'ye verilen halk desteğin karşısında etkisinin olmadığını göstermiştir.

Kamuoyu araştırmaları, Fujimori hükümeti tarafından girişilen birçok baskıcı ve yasa dışı eyleme karşı ciddi bir muhalefet olduğunu ortaya çıkarsa da aynı zamanda seçmenlerin önemli bir bölümünün, Fujimori'nin güçlü ve etkili liderliğinin bedeli olarak bu gücün kötüye kullanılmasına razı olduğunu göstermiştir. (Levitsky & Cameron, 2001; s.18) Özellikle terör ile mücadele imajı Fujimori'ye büyük halk desteği sağlamıştır ve bu da dengesini bulamamış siyaset içerisinde istisnai eylemlerde bulunmasına zemin hazırlamıştır.

¹⁶ Başkan Fujimori, Sivil Darbe'den birkaç ay sonra Cambio 90 partisini kurmuş, Yeni Çoğunluk Partisi'ni (Nueva Mayoría - NM) kurdurmuştur. Ayrıca Fujimori, 1998 yerel seçimlerinden önce 'Vamos Vecino' ve 2000 yılında da 'Peru 2000' partilerini kurmuştur. Fujimori bağımsızlığını devam ettirebilmek için hiçbir partisinin konsolide olmasına izin vermemiştir. (Levitsky & Cameron, 2001; s.20)

4.1.2.2. Temel Güvenlik Sorunu: Terör

Peru siyasi tarihindeki sınıfsal çekişmeler ve siyaseten oluşturulmuş bölünmeler ulusal güvenliği tehdit eden örgütlenmelere neden olmuştur. Bağımsızlığından itibaren zaten gerekli ekonomik kalkınmayı sağlayamayan yönetimler, coğrafyasının da etkisiyle, sahip olduğu potansiyeli de ülke geneline homojen şekilde dağıtamamıştır. Bu da bölgeler arası dengesizlik ve akabinde rekabeti doğurmuştur. 1910'ların sonunda ülke içerisinde solun örgütlenmeye başlaması ve soğuk savaş zamanındaki etkinliği, devletin temel kurumlarındaki muhafazakar etkinin yanında bölgede etkin olan ABD dış politikasındaki sol karşıtlığı ile desteklendiğinde toplumsal huzursuzluk ve kurumsal belirsizlik yaratmıştır. Bu belirsizlik ülkede terör olaylarına zemin hazırlamış ve terörün kendisi ve mücadele süreci de ulusal güvenlik yönetimi başta olmak üzere Peru siyasal sistemini derinden etkileyen siyasal gelişmelere neden olmuştur.

Ekonomik kötü yönetim ve yolsuzluk, Peru'nun cumhuriyet tarihindeki en kötü ekonomik krizinin yaşanmasında etkili olmuş ve askeri hükümet tarafından uygulanan toprak reformu, Peru Komünist Partisi'nden kopan Aydınlık Yol (SL veya Sendero) olarak adlandırılan bir kesimin önderlik ettiği büyük bir devrimci hareketi teşvik etmede önemli bir etki yapmıştır. 17 Mayıs 1980 gecesi, Peru'da on yedi yıl sonra yapılan ilk Başkanlık seçimlerinin arifesinde, bir grup genç, dağlık Sierra'da Ayacucho bölgesindeki Chuschi Belediye Binasına girmiştir. Oy sandıklarını ve oy listelerini alıp kasaba meydanında yakan Aydınlık Yol, bu 17 Mayıs'ı 'Halk Savaşı'nın başlangıcı olarak işaret etmektedir. Böylece siyasi tarihi rutin olarak askeri darbeler ile şekillenmiş Peru'nun güvenlik anlayışında bir kırılma yaşanmıştır. Bu bölümde Aydınlık Yol terörünün Peru'nun güvenlik algısı ve yönetimine etkisi incelenecektir.

Başlangıçta, ülkenin en yoksul ve en geri kalmış bölgelerinden birinde başlıca toplumsal talep ve eylemler, hareketin teşvikinde önemli rol oynayan toprak için değil, askeri hükümetin 1969'da engellediği parasız ve yaygın eğitimi savunmak içindir. Bölgedeki üniversite kapılarını açtığında, buradaki akademisyenler Aydınlık Yol'un ideolojik ve eylemsel hazırlıklarını yapmışlardır. (Smith, 1994; s.52) Önümüzdeki birkaç ay boyunca, bu operasyonu polis karakolları, devlet daireleri ve çeşitli ulusal destekli kalkınma projeleri de dahil olmak üzere 'faşist devletin sembollerine' yönelik seçilmiş saldırılar izlemiştir. Başta, yaşanan güvenlik sorununun, ordunun kullanılmasını gerektiren bir sorun değil bir polis meselesi olduğuna karar verilmiştir ki Silahlı Kuvvetler de bunu desteklemiştir. (McCormick, 1990; s.15)

Aydınlık Yol'un operasyon merkezi hâlâ doğduğu yer olan Ayacucho ile sınırlıyken, saldırılarının sayısı ve kapsamı hızla büyümüştür. Bu dönemde ilk kez, toprak sahiplerini, tefecileri, yozlaşmış memurları veya köy tüccarlarını cezalandırmak için sahnelenen 'halk mahkemeleri' ve Sierra'da ilan edilen ilk 'kurtarılmış bölgeler' gibi uygulamaları hayata geçirmeye başlamıştır. (McCormick, 1990; s.16)

Zaman geçtikçe Aydınlık Yol yöneticileri, örgütün önder rolü için kitlelerin önder rolünü reddetmiş, partinin her şeye karar verdiği prensibi uygulamışlardır. Şiddetin önceliği lehine siyasetin önceliği reddedilmiştir ki hakim fikre göre şiddet devrimin özü, savaş ana görevidir. Aydınlık Yol'a göre, Peru hala yarı feodaldır ve hükümet değişikliği hiçbir şey ifade etmemektedir ki 1980 Başkanlık seçimlerinin galibi Fernando Belaunde Terry, 'faşist sürekliliği' temsil etmektedir. Örgüt, kendisini dünya devriminin feneri ve Marksizmin son kalesi, Guzman ise Marx, Lenin ve Mao'nun ardından 'Komünizmin dördüncü kılıcı' olarak ilan etmiştir. (Wheat, 1990; s.43) Bu alternatif senaryoyu sürdürmek için yalnızca üstün bir

siyasi irade ve muazzam bir örgütlenme yeteneği değil, aynı zamanda Peru siyasi tarihinde benzeri görülmemiş bir ideolojik katılık da gerekmektedir. İddiasını göstermek ve korumak adına Aydınlık Yol, şiddeti dikkat çeken ve en üst düzeye çıkaran bir köktencilığe dönmüştür. (Smith, 1994; s.55)

Belaunde hükümeti, Aydınlık Yol'u geniş bir uluslararası komünist komplonun parçası olarak görmüştür. 1960'larda ve 1970'lerde Güney Amerika'nın birçok ülkesinde askeri diktatörlükler tarafından benimsenen isyan bastırma doktrinlerini yansıtan 'iç düşman' olgusu, geniş anlamda yalnızca silahlı savaşıları değil, aynı zamanda 'yıkıcı fikirleri' olan veya bu fikirleri savunan herhangi bir bireyi veya grubu da içerecek şekilde tanımlanmıştır. Bu mantığa dayanarak, silahlı kuvvetler sadece Aydınlık Yol ile değil, aynı zamanda siyasal katılım gösteren sol partiler ile sosyal ve ekonomik değişim talep eden sendikacılara, öğretmenlere, öğrencilere, köylü liderlerine ve topluluk aktivistlerine karşı topyekûn bir savaşa kilitlenmiştir. (Burt, 2007; s.58)

1982'de Belaunde hükümeti, örgütün aktif olduğu Sierra bölgelerine düzenli ordu birliklerini gönderme kararı almış, dokuz bölgede olağanüstü hal ilan etmiştir. Kısa süre sonra, askerin mücalede sırasında hak ihlallerinde bulunduğu dair raporlar gelmeye başlamıştır. Bölgede artan ölü sayı ile birlikte bunların çok azının örgüt mensubu olduğuna dair bilgi, müdahaleyi etkisiz kılmıştır. Hatta bu durum Aydınlık Yol'a sempati duyanların sayısının artmasına ve yayılmasına neden olmuştur. 1985'e gelindiğinde Aydınlık Yol ulusal bir varlık haline gelmiştir. (McCormick, 1990; s.18)

Kırsaldaki başarısının ardından Aydınlık Yol, 1985 yılına kadar ikincil bir operasyon alanı olarak gördüğü şehirlerde de eylemlere başlamıştır. Örgüt, elektrik santralleri ve kamu

binaları gibi görünürlüğü yüksek hedeflerin peşine düşmüştür ki koordineli ve çeşitli hedeflere gerçekleştirilen bu eylemler büyük ses getirmiştir. Köylülüğün hâlâ devrimin ‘motor gücü’ olduğuna inanılsa da, kentsel operasyonlar hareketin iktidar mücadelesinin ‘tamamlayıcı ama gerekli’ bir unsuru olarak belirlenmiştir. (McCormick, 1990; s.26)

Alan Garcia 1985’te başkanlığı devraldıktan sonra, devlet güvenlik güçleri tarafından kitlesel şiddet kullanımını sert bir şekilde eleştirmiş ve askeri stratejinin temelden hatalı olduğunu savunmuştur. Garcia, insan haklarına saygıya dayalı bir siyasi stratejiyi savunmuş ve isyanın sosyoekonomik nedenlerine odaklanarak şiddetin köklerine eğilme gereğini vurgulamıştır. (Burt, 2007; s.61)

1980’lerde isyanı müzakere edilmiş bir sonuca ulaştırmak için birkaç girişimde bulunulmuştur. Aydınlık Yol ile ilk görüşme çağrısı 1982’de Belaunde hükümeti tarafından yapılmış, ardından Garcia’nın 1985 ve 1986’daki görevdeki ilk yılında müzakere çağrıları tekrarlanmıştır. Bu çabalar ya göz ardı edilmiş ya da reddedilmiştir. Guzman, ancak Peru rejimi teslim belgelerini imzalamaya hazır olduğunda anlaşmazlığın sona ereceği sözünü vermiştir. Zira Guzman’a göre yalnızca savaş alanındaki kazanımlar pazarlık masasında elde edilebilir. Guzman, bu zamandan önceki herhangi bir diyalog, yalnızca erken değil, aynı zamanda Aydınlık Yol’un devrimci hedeflerini baltalamak için tasarlanmış ‘ucuz demagoji’ olacağını savunmuştur. (McCormick, 1990; s.13)

1980’ler bir yandan da devlet içinde Aydınlık Yol ile mücadele konusunda tutarsızlıklar ve anlaşmazlıklarla geçmiştir. Devlet içerisinde mücadele stratejisi konusunda farklı görüşler çatışmıştır. Siyasi hayata askeri müdahalenin uzun tarihi göz önüne alındığında, sivil liderler Silahlı Kuvvetlere güvenmemelerine karşın isyanla savaşmak için orduyu devreye sokmak

istemiş ve bunun için de generallere sorunu çözmeleri için bir karşılıksız açık çek vermişlerdir. Askerler mücadele için ‘ellerinden geleni yaparken’, yöntemleri nedeniyle eleştirildiklerinde sivil yönetimin desteğini görememekten rahatsız olmuşlardır. Bununla birlikte, Silahlı Kuvvetler içerisinde bir grup ayaklanmayla mücadelede sert bir çizgiyi tercih ederken, diğerleri ayaklanmanın temel nedenlerini ele almayı amaçlayan kalkınma girişimleriyle isyan bastırma operasyonlarını birbirine bağlayan daha bütünsel bir yaklaşımı savunmuştur. Partiler de Aydınlık Yol ile mücadelede farklı noktalarda durmuşlardır. Daha muhafazakar gruplar katı bir yaklaşımı tercih ederek komünistleri, siyasi yapıdan acımasızca yok edilmesi gereken bir yabancı komplo olarak görürken, diğerleri Aydınlık Yol'un yıllarca süren yoksulluk ve marjinalleşmenin tezahürü olduğuna ve ayaklanmanın altında yatan nedenleri ele almak için derin sosyal ve ekonomik reformların gerekli olduğu inanmışlardır. (Burt, 2007; s.54)

Guzman, Aydınlık Yol'un Lima hükümetini yenmesinden önce, devrimin zafere ulaşması için geçeceği beş adımlı programı geliştirmiştir: Bunlar (1) ajitasyon ve silahlı propaganda; (2) Peru'nun sosyoekonomik sistemine karşı sabotaj; (3) gerilla mücadelesinin geliştirilmesi; (4) devrimin destek üssünün zapt edilmesi ve genişletilmesi ile gerilla ordusunun güçlendirilmesi; ve (5) genel iç savaş, şehirlerin kuşatılması ve devlet gücünün nihai çöküşü. (Palmer, 1986; s.128-129) 1980'lerde Örgüt, ilk üç hedefini gerçekleştirdiğini ve artık mücadelenin dördüncü aşamasını yürüttüğünü ilan etmiştir.

Kötüleşen ekonomik durum, artan sivil-asker gerilimleri ve Garcia rejimine karşı artan halk memnuniyetsizliği ile birleştiğinde, bu durum birçok gözlemcinin ordunun yakında düzeni yeniden sağlamak için hükümete karşı harekete geçeceği sonucuna varmasına neden olmuştur. Böyle bir krizden tam olarak yararlanmak için Aydınlık Yol'un yerleşik bir

kentsel varlığa ihtiyacı vardır fakat 1986'nın sonlarında, Aydınlık Yol'un 'gerilla savaşını şehirleri kapsayacak şekilde genişletme' çabaları bu durumun aleyhine çalışmaktadır. Çünkü, sivil hükümetin devrilmesini takiben başlayacak terörle mücadele kampanyası sırasında, Lima'da örgütü destekleyen devrimcilere ihtiyaç vardır. (McCormick, 1990; s.28)

Aydınlık Yol, Kasım 1989'da yapılması planlanan yerel seçimlerini boykot etmek için topyekûn bir kampanya başlattığında siyasi ortam daha da kötüleşmiştir. Seçimlerden önceki haftalarda, Aydınlık Yol düzinelerce seçilmiş yerel yetkiliye suikast düzenlemiş ve her cinayet, çevre bölgelerdeki yetkililer ve adaylar minvalinde istifa dalgalarına yol açmıştır. Aydınlık Yol, teknik olarak silahlı kuvvetlerin kontrolü altında olan Huancayo'da 36 ilçeden 15'ini 'kurtarılmış bölge' ilan etmiş ve 26 ilçeden belediye başkanlarını görevlerinden istifa etmeye çağırmıştır. Temmuz ayı başlarında, ülke genelinde 656 belediye başkanı ve belediye meclisi üyesi öldürülmüş, istifa ettirilmiş veya görevlerinden ayrılmıştır. (Burt, 2007; s.67)

Silahlı Kuvvetler olağanüstü hal bölgelerine girdiğinde, tüm siyasi niyet ve amaçlardan bağımsız bir aktör olarak hareket etmiştir. Kendi emir-komuta zinciri içerisinde sivil müdahaleye çok az müsamaha göstermesi, çatışmalar yoğunlaştıkça ve Başkan Garcia'nın kamuoyu desteği azaldıkça, belirgin şekilde kendini göstermiştir. Böyle bir özerklik, gerillalara karşı ulusal bir strateji oluşturmayı zorlaştırmıştır. Politikalar ve programlar, zaman içinde, olağanüstü hal bölgeleri ve hatta bireysel olarak olağanüstü hal bölgesi komutanları arasında farklılıklar göstermeye başlamıştır. Ayrıca, askerlerin uygulamalarının yinelenen insan hakları ihlallerine yol açması, hükümetin kırsal kesimde daha güçlü bir siyasi varlık oluşturma çabalarını baltalamıştır. (McCormick, 1990; s.33)

1980'lerin sonunda, grubun faaliyetlerinin kapsamı ve yoğunluğu artmıştır. Örgüt, devletin artan zayıflığını algıladığı için stratejisinde de daha agresif hale gelmiştir. 1988'de Guzman, kendi planına göre zafere giden yolda beşinci ve son adım olarak şehirlerin ele geçirilmesi de dahil olmak üzere, halk ayaklanmasına zemin hazırlama niyetini açıklamıştır. Bu ayaklanmanın, 1969'da Carlos Marighella'nın şehir gerillası için hazırladığı mini el kitabında dile getirdiği, siyasi krizlerin silahlı çatışmaya dönüştürülme ¹⁷ fikrine dayandırıldığı görülmektedir. Akabinde, 1991'de Aydınlık Yol, zafer için önemli bir adım olarak, 'stratejik denge' adını verdikleri, devrimci savaşın stratejik savunma ile stratejik saldırı arasındaki yeni bir aşamasına geçtiklerini duyurmuştur. (Burt, 2007; s.67) Bu açıklama ile Aydınlık Yol, artık savaşıma kabiliyeti açısından (insan gücü olmasa da) silahlı kuvvetlerle eşit düzeyde olduğunu iddia etmiştir.

1990'a gelindiğinde, olağanüstü hal ilan edilen bölgeler ile ülke topraklarının yüzde 32'si ve nüfusun yüzde 49'u Silahlı Kuvvetler'in kontrolü altındadır. Askeri kontrolün ülkenin büyük bölümünde genişlemesine rağmen, Aydınlık Yol yayılmış ve operasyonlarını artırmıştır. Aydınlık Yol'un oluşturduğu potansiyel tehdit büyüdükçe, ordu hareketin başarısı için alternatif açıklamalar bulmaya çalışmıştır. Bunu yaparken, silahlı kuvvetler içindeki birçok kişi, ABD ile Sovyetler Birliği arasındaki küresel mücadeleye yönelmiştir. Zaten ülkedeki muhafazakar parti ve grupların komünizm karşıtlığı nezdinde geçerliliği olan bu görüşe göre isyan, yerli bir gerilla hareketinin işi değil, iki güç bloğu arasındaki daha büyük rekabette 'başka bir cephe' olarak yorumlanmıştır. (McCormick, 1990; s.34)

¹⁷ İktidardakileri ülkedeki siyasi durumu askeri duruma dönüştürmeye zorlayacak şiddet eylemleri gerçekleştirmeyi öneren kitaba göre bu durum, asker ve polise karşı isyan edecek olan kitleleri yabancılaştırarak güvenlik güçlerini herşeyden suçlu görünmesini sağlayacaktır. (Moss, 1972; s.13)

Katılım ve göreceli gücünün artmasıyla hareketin sahip olduğu iddiasına rağmen, Aydınlik Yol halk ayaklanmasını başlatmak için gerekli etkiye ulaşamamıştır. Özellikle kentlerde emekçi taban örgütlerinin hala zayıf olması gibi hatalar halk desteğinin artmasını engellemiştir. Ayrıca, bir yanda örgütün merkez komitesinin merkezi karar alma mekanizması ile diğer yanda bölge komutanları ve kadrolarının belirli bir eylem özerkliği gerekliliği arasında içsel bir gerilim her zaman vardır. Guzman'ın yakalanması ve Eylül 1992'de başlayan önemli Aydınlik Yol figürlerinin toplanması bu sorunu büyütmüş (Palmer, 1994; s.19) ve örgütü hareketsiz bırakmıştır.

Peru toplumu örgütün ideolojisini üzerine inşa ettiği sosyal ve politik yapıdan kurtulacak başka çareler de aramıştır. 1990'daki seçimlerde Perulu seçmenlerin yerleşik partilere ve politikacılara karşı çıkarak neredeyse hiç bilinmeyen bir aday olan Alberto Fujimori'yi seçmesi bu noktada değerlendirilebilir. Fujimori'nin iktidara gelişi Max Weber'in Sezarizm¹⁸ olarak adlandırdığı niteliklerle, kurumları atlayarak doğrudan kitlelere hitap eden ve karşılığında onların inançlarını kazanan 'kahraman' bir lider olarak plebisiter ya da ilahi üslubu (Weber, 1978; s.1453) ile gerçekleşmiştir. Kitleler ve Fujimori arasındaki duygusal bağ, özellikle Fujimori hükümetinin Aydınlik Yol'u Lideri Abimael Guzman'ı ele geçirerek yenmesi başarısı üzerine kurulmuştur. Akabinde, çoğu Sezarist lider gibi, Fujimori de demokrasinin temelini oluşturan anayasal güçler ayrılığını zayıflatmıştır. Özellikle terör ile mücadele için aldığı veya aldırıldığı önlemler ile tekil gücü artan Fujimori'nin askeri bürokrasi üzerindeki etkisi artırmıştır. 1992'deki Sivil Darbe ardından Fujimori, silahlı

¹⁸ Çatışan kuvvetlerin büyük bir felaketliyle sonuçlanacak olan iki güç arasında ortaya çıkan bir denge durumunu ifade eder. Çatışan bu iki kuvvetin birbirleri karşısında bir üstünlük sağlayamadıkları denge durumunda dışarıdan bir üçüncü kuvvetin gelmesiyle birlikte iki kuvvetten geriye ne kaldıysa onu egemenliği altına alır ve kendi iktidarını kurar. Bir başka ifadeyle, çatışan temel kuvvetler arasında öyle bir görece denge durumu oluşur ki, çatışma her iki tarafın da felaketine neden olacak bir biçimde sonuçlanır. Max Weber, sistemin üzerinde ve geniş yetkili bir "karizmatik lider" olarak tanımladığı bu üçüncü kişiyi, demokrasinin gelişmesinin önünde engel teşkil ettiğini düşündüğü bürokratikleşme ve rasyonelleşmeyi açacak bir anahtar olarak görmektedir. (Bank, 2016; s.36-37)

kuvvetlere dokunulmazlık sağlamak ve yürütmeyi eleştiri ve hesap verebilirlikten korumak için tasarlanmış bir siyasi sistem kurmuştur.

Yeni sistemin terör üzerindeki etkisi tahmin edilebilirdir. Aydınlık Yol'a karşı yürütülen kampanya ile organize şiddet azalmış, ancak bu sefer de gerçekleştirilen baskıcı terörle mücadele eylemleri şiddete ve Peru toplumunun daha çok kutuplaşmasına yol açmıştır.

Genel olarak bakıldığında Aydınlık Yol, Peru'daki çok önemli bir sorunu ele almıştır: sıfır toplamlı bir oyuna hapsolmuş, parçalanmış bir toplumun nasıl bütünleştirileceği. Peru toplumu, tek bir grubun sosyal, politik ve ekonomik darboğazları aşmak için yeterli güce sahip olmadığı bir sisteme oturmuştur. Örgüt en radikal yolu seçmiş, masayı temizlemiş ve yeniden başlamıştır. Statükoda kurtarılabilecek hiçbir şey olmadığını ve ilk görevin eski düzeni askeri olarak yıkmak olduğunu söyleyen Aydınlık Yol, siyasi aygıtını ve ideolojisini bu amaçlara hizmet etmek için tasarlamıştır. Örgüt, zaferinden sonra nasıl bir toplum inşa edeceğini tanımlamak zorunda değildir çünkü yeni devleti ve toplumu yeni maddi koşulların kendisinin belirleyeceğine inanmıştır. (Smith, 1994; s.44)

4.1.3. Güney Kore

4.1.3.1. Sistemin Arka Planı

Güney Kore, Kore halkının köklü ve karmaşık siyasi tarihine karşın Japon hükümrancılığının başlamasıyla bugünkü siyasal sisteminin temelleri oluşmaya başlamıştır. Bu dönemde başlayan askeri yönetimler, arkasından gelen İkinci Dünya Savaşı ve Soğuk Savaş, Güney Kore'nin siyasal sisteminin kurgusunu ve uygulama temellerini tamamlamıştır. Kore Yarımadasını bölen ve Güney Kore devletinin kurulmasına neden olan şartların tarihsel

olarak adımları izlense de ideoloji temelli bölünme ve bu bölünmenin somutlaştığı savaş Güney Kore siyasal sisteminin kurgusunda birincil öneme sahiptir.

Güney Kore'nin kurulması ardından, Kore'yi birleştirme, Kuzey'in saldırılarından korunma veya sadece devletin devamlılığı gibi değişken politikalar uygulansa da devletin temelinde var olan temel güvenlik sorunu olan savaş şartlarının etkisiyle kurgulanmış siyasal sistem ve uygulamalardan köklü bir kopuş yaşanmamıştır. Güney Kore'nin kurucu felsefesinde yer alan ideolojinin yerleşmesi ve korunması hemen tüm kamu kurumların kurgusunda kendisini göstermektedir. Bu bölümde Güney Kore'nin temel güvenlik sorunu olan savaşın süregelen etkileri ile savaşa neden olan ve aynı zamanda kuruluş felsefesinde yer alan olguların korunması temelinde siyasal sistemin kurgulanması ve uygulamalar incelenmektedir. Savaş halinin devletin kuruluşundan itibaren önemini korumasıyla gelişen güvenlik ortamının savaşın da temeli olarak görülebilecek demokratik sistem kurgusu içerisinde girift bir yapılanma barındırması, kurumların tarihsel yaklaşımla incelenmesini gerekli kılmaktadır.

Japon Hükümranlığı 1910-1945

Kore, 1910 yılına kadar Kore Krallığı ismiyle küçük bir monarşi olarak yaşamını sürdürmekteyken o yılda Japonya'nın yayılma amaçlarını ilk deneyimleyen ülkelerden biri olarak işgale uğramıştır. Kore, Japon yönetimi altında köklü değişiklikler geçirmiştir. Ülke, Japonya tarafından resmen ilhak edilmeden önce bile, Japonlar, son hükümdar olan Kral Kojong'un 1907'de tahttan feragat etmesine neden olmuşlardır. Japon işgali güneye doğru devam ederek Asya'nın Hint Okyanusu kıyısındaki birkaç ülkeyi daha içine alarak ilerlemiştir. Kore, İkinci Dünya Savaşı sonuna kadar Japonya tarafından ilhak edilmiş olarak kalmıştır. Ülke, koloni döneminde doğrudan Japon imparatorunun atadığı, Genel Vali (Government-General) tarafından yönetilmiştir. (Seth, 2010; s.52) Bu kişiler askeri kökenli

üst düzey yöneticilerden oluşmaktadır. Dönemin ruhuna da uygun olarak, Japonya'da bürokratik kademe fazlasıyla askerileşmiştir ve bunu kolonilerin idaresinde de açıkça göstermektedir. (Pratt, 2006; s.212-215) Bu işgal zamanla Korelilerin Japonya'ya çeşitli amaçlarla (eğitim, iş vs.) göç etmelerine de yol açmış ve böylece Kore'nin bağımsızlığı için çaba veren farklı düşüncelere sahip bir diaspora oluşmuştur. Bununla birlikte, Kore'nin bir diğer güçlü diasporası da Çin'de yer almıştır. Hatta Çin'deki Korelilerin bir kısmı Japon-Çin savaşlarında Çin'in yanında yer alarak hem askeri, hem siyasal hem de düşünsel bir birikim elde etmiştir. (Seth, 2010; s.54-60) Artan bilinç düzeyi ve örgütlenme sonucunda 1919'da Tokyo'da Kore'nin bağımsızlığı için gösteriler düzenlenmeye başlamıştır. Kitlesellenen gösterilerin en önemlisi 1 Mart 1919 gerçekleşmiş ki Japonya devleti göstericilere ateş açarak yaklaşık 7000 kişinin yaşamını yitirmesine neden olmuştur. (Seth, 2010; s.54) Bu katliamdan sonra Japonya karşıtı örgütlenme hem Kore'de hem de diasporada artmış, silahlı direniş başlamıştır. Nisan 1919'da Çin'de Kore Geçici Hükümeti kurulmuş, bu örgütlenme kendisini Kore'nin gerçek ve tek meşru yönetim birimi olarak ilan etmiştir.

Japonya'nın Birinci Dünya Savaşı'nın ertesinde kolonilerinde kısmi bir yumuşama politikası izlemeye başlamasıyla Genel Vali Saito Makato'nun önderliğinde bir sivilleşme süreci başlamıştır: Yerel yönetimlere Koreliler atanmış, Koreli işçilerin maaşları yükseltilmiş, askeri yönetim biraz yumuşamıştır. (Seth, 2010; s.55-56) Bu dönemde farklı ideolojik görüşlere sahip Koreli aydınlar vasıtasıyla siyasal düşünceler şekillenmiştir. Bu düşünceler içinde temel kollar milliyetçiler (liberaller) ile sosyalistler arasında bölünmüştür. Milliyetçiler ABD, sosyalistler ise SSCB'den ilham almışlardır. Bu ayrım uzun bir süre devam etmiş, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra Kore'nin bölünmesinde etkili olacak ayrımlardan biri olmuştur. (Pratt, 2006; s.218) İki grup da Çin ile Japonya arasındaki çatışmalarda etkin rol almıştır. Milliyetçiler Çin Milliyetçi Partisi'nin yanında yer alırken,

sosyalistler Çin Komünist Partisi'yle hareket etmiştir. Kore Geçici Hükümeti adıyla Şanghai'da kurulan örgütlenme, temelde milliyetçiler tarafından idare edilmiş ve kendisini Kore'nin meşru temsilcisi olarak görmüştür. 1920'lerde Japonya İmparatorluğu'nun güçlenmesiyle Savaş sonrasında galip devletlerden birisi olarak Doğu Asya'da egemenliğini pekiştirmiştir. Bundan imparatorluğun çeperlerdeki toprakları ve dolayısıyla Kore de etkilenmiştir. Ülkeye yatırımlar yapılmaya başlamış ve böylece toprak beyleri ve tüccar sınıfı zenginleşmiştir. (Hwang, 2017; s.141)

Ancak 1930'larda Japon siyasetinde ordunun üstünlüğü bu değişimi tersine çevirmiştir. Özellikle 1937'den sonra, Japonya Çin'e karşı İkinci Çin-Japon Savaşı'nı (1937-45) başlattığında, Kore Genel Valisi tüm ülkede savaş durumu için seferberlik ilan etme kararı vermiştir. Sadece ekonomi bir savaş zemininde yeniden organize edilmekle kalmamış, pek çok sivil toplum kuruluşu kapatılmış ve Minami Jiro'nun valiliğinde devam eden ama İkinci Dünya Savaşı'nın Japonya'nın aleyhinde seyretmesiyle değişen, asimilasyon stratejisi (Japon-Kore Uyum) uygulanmıştır. (Seth, 2010; s.77-78) Hükümet ayrıca Koreli gençleri 1938'de gönüllü olarak ve 1943'te asker olarak Japon ordusuna dahil etmeye başlamıştır. (Hwang, 2017; s.160)

İkinci Dünya Savaşı ve ABD Yönetimi

Aralık 1943'teki Kahire Konferansı'nda Müttefikler, Japonya'nın yurtdışındaki yayılmacı hamlesinin başlangıcı olan 1894'ten bu yana edindiği tüm topraklardan Japonya'yı çıkarmaya karar vermişlerdir. Amerika Birleşik Devletleri, Çin ve İngiltere Kahire'de, Müttefiklerin zaferinden sonra Kore'nin zamanı geldiğinde özgür ve bağımsız olmasına izin verileceği konusunda anlaşmışlardır. 8 Ağustos 1945'te, İkinci Dünya Savaşı'nın son günlerinde, Sovyetler Birliği, Kahire'de anlaşılan bu ilke çerçevesinde Japonya'ya savaş ilan

etmiş ve Mançurya ile Kore'yi işgal etmiştir. ABD'nin kullandığı atom bombaları ardından 15 Ağustos 1945'te Japonya kayıtsız şartsız teslim olmuştur. (Lee, 1992; s.24)

ABD ve SSCB Şubat 1945'teki Yalta Konferansı'nda Kore için uluslararası bir vesayet kurma konusunda anlaşsalar da, Müttefiklerin zaferi sonrası Kore'nin yönetimine ilişkin kesin formül üzerinde herhangi bir karar verilmemiştir. Bir anlaşmaya varılmadıkça, Sovyetler'in tüm yarımadayı işgal etmesi ve Kore'yi kendi kontrolleri altına alması olasılığı yüksektir. Bu sebeple, 15 Ağustos 1945'te ABD Başkanı Harry Truman, SSCB Lideri Josef Stalin'e Kore'nin otuz sekizinci paralelde bölünmesini önermiş, Stalin öneriyi ertesi gün kabul etmiştir. (Lee, 1992; s.24)

Birleşik Devletler kuvvetleri Eylül 1945'te Kore'ye çıkarmadan önce, Koreliler kendi kendini yöneten organlar veya halk komiteleri kurmuştur. Bu komitelerin liderleri, 6 Eylül 1945'te 'Kore Halk Cumhuriyeti'nin kuruluşunu ilan eden Merkez Halk Komitesini örgütlemişlerdir. Yurtdışındaki, özellikle Çin'deki sürgünler, Şanghay'da 'Kore Geçici Hükümeti'ni örgütlemişlerdir ve ilk Başkan olarak Syngman Rhee belirlenmiştir. ABD, ilan edilen cumhuriyeti de geçici hükümeti de tanımamıştır. 8 Eylül 1945'te Birleşik Devletler Ordusu Kore Askeri Hükümeti (United States Army Military Government in Korea - USAMGIK) bölgeyi yönetmeye başlamış ve tam yetkili biçimde ülkeyi biçimlendirmiştir. (Kim, 2012; s.369-372)

Müttefik dışişleri bakanları daha sonra 7 Aralık 1945'te Moskova'da bir araya gelmiş ve bir Kore Geçici Hükümeti'nin tam bağımsızlığa hazırlanacağı beş yıllık bir dönem için bir vesayet kurmaya karar vermişlerdir. Ayrıca tek bir 'Kore Demokratik Hükümeti'nin örgütlenmesine yardımcı olmak için ortak bir Birleşik Devletler-Sovyet komisyonu kurmaya

karar vermişlerdir. (Hwang, 2017; s.170) Vesayet teklifine hemen hemen tüm Koreliler, özellikle de sorunu iç siyasi tabanını pekiştirmek için kullanan Syngman Rhee'nin altındaki Kore sağ, karşı çıkmıştır. Bununla birlikte birçok kişi Kore'nin bölünmemesi için ortak hükümeti de desteklemişlerdir. Fakat Rhee, Güney Kore'de ayrı bir hükümet kurulmazsa “kuzeyden sürekli sızan binlerce Kızıl teröristten” (Hong, 2000; s.20) korunamayacağını savunmuştur. Merkez Halk Komitesi'nin ve ‘Kore Halk Cumhuriyeti’nin arkasındaki önemli bir güç olan Kore Komünist Partisi ilk başta bu vesayete itiraz etse de Pyongyang'daki Sovyet komutanlığının kontrolü altında olduklarından tutumlarını değiştirmişlerdir.

Amerika Birleşik Devletleri-Sovyet ortak komisyonunun çıkmaza girmesinden sonra Amerika Birleşik Devletleri'nin Kore'ye yönelik politikası daha belirsiz hale gelmiştir. Dahası, Sovyetler Birliği Kuzey Kore'deki gücünü pekiştirirken ve Milliyetçi Parti (Guomindang/Kuomintang - KMT) Hükümeti Çin'de bocalamaya başlarken, ABD stratejistleri Güney Kore'nin uzun vadeli savunulabilirliğini sorgulamaya başlamışlardır. (Seth, 2010; s.93,96,100) 1947'de Güney Kore'nin Kuzeydoğu Asya anakarasının komünist kontrol altında olmayan tek bölgesi olacağı ortaya çıkmıştır.

Aralık 1946'da askeri hükümet, ‘siyasi, ekonomik ve sosyal reformların temeli’ olarak kullanılacak yasa tasarılarını formüle etmek üzere Güney Kore Geçici Yasama Meclisini kurmuştur. Kurulan meclisin (90 temsilci) yarısının seçimle, yarısının da USAMGIK'nın atamasıyla oluşturulmasına karar verilmiştir. (Pratt, 2006; s.255-257)

ABD, Eylül 1947'de Kore sorununu Birleşmiş Milletler'e (BM) sunmuştur. Kasım ayında BM Genel Kurulu Kore'nin bağımsızlık iddiasını tanımış ve bir hükümet kurulması ile işgal güçlerinin geri çekilmesi için hazırlıklar yapmıştır. Birleşmiş Milletler Kore Geçici

Komisyonu, Mayıs 1948'de bütün Kore'de ulusal meclis seçimi yapılmasını önermiş ve seçimleri denetlemek için yarımadaya gelmiştir. Ancak Sovyetler Birliği, BM kararına itiraz etmiş ve komisyon üyelerini kuzeydeki Sovyet kontrolündeki bölgeye girişini reddetmiştir. (Lee, 1992; s.31) Kore Yarımadasının iki ayrı rejim altında bölünme olasılığının artması güneydeki bazı siyasi liderleri harekete geçirmiştir. Güneydeki siyasi liderlerden bazıları Kuzey'den ayrı yapılacak bir seçime karşı çıkmışlar ve Kuzey'deki mevkidaşları ile sorunu çözmeye çalışmışlardır. Fakat Kuzey'den Güneyi zor durumda bırakacak adımlar atılması ve Güney'deki komünistlerin isyan hareketlerinden sonra, Kuzey ile anlaşma taraftarlarının çoğu kaybedilmiş, liderlerinin çoğu kuzeye geçmiştir. (Hong, 2000; s.24) Sol partiler seçimi boykot kararı almıştır.

Mayıs 1948'de seçilen Ulusal Meclis, hükümet biçimini olarak başkanlık sistemini benimseyen ve başkanlık için dört yıllık bir dönem belirleyen bir anayasa kabul etmiştir. Destekçileri seçimleri kazanan Syngman Rhee, yeni Meclis'in Başkanı olmuştur. Bu temelde, 15 Ağustos 1948'de Kore Cumhuriyeti (Güney Kore) ilan edildiğinde, Rhee Başkanlığı devralmıştır. Bir aydan kısa bir süre içinde, kuzeyde gerçekleşen ve Güney'de gizli yapıldığı iddia edilen seçimler sonucunda tüm ülke üzerinde otorite sahibi olduğunu iddia eden Başbakan Kim II Sung'un liderliğinde bir komünist rejim olan Kore Demokratik Halk Cumhuriyeti (Kuzey Kore) ilan edilmiştir. (Lee, 1992; s.31) Böylece, Kore'nin 'geçici ve askeri' bölünmesi, sonunda Kore yarımadasında iki ayrı hükümetin kurulmasıyla sonuçlanmıştır. Aralık 1948'de BM, Güney Kore (Kore Cumhuriyeti) için “yasal bir hükümet kurulduğunu ve Kore'de bu türden tek hükümet olduğunu” (Hong, 2000; s.26) ilan eden bir kararı kabul etmiştir.

Syngman Rhee Dönemi 1948-1960 ve Kore Savaşı

Syngman Rhee'nin Başkanlığı, ABD'nin koruyuculuğunda ve yönlendiriciliğinde ilerleyen, otoriter dönemin de başlangıcıdır. Takip eden yıllarda polisin artan yetkileri ve baskı, siyasal mahkûmların sayısını da arttırmıştır. Rhee tam bir despotik yönetimle, kâğıt üzerinde tek yetkili olarak ülkeyi idare etmiştir. 29 Haziran 1949'a kadar, Birleşik Devletler askeri kuvvetleri, az sayıda askeri danışman dışında geri çekildiyse de Başkan Rhee, arkasına aldığı ABD desteğiyle uzun yıllar yönetimde kalabilmiştir. (Seth, 2010; s.96)

Her iki Kore de tüm yarımada üzerinde hüküm yetkisine sahip tek meşru hükümet olduğunu iddia ederek aslında bir savaş için önkoşulu sağlamışlardır. (Stueck, 1995; s.27) Başkan Rhee ülkeyi birleştirmek için güç kullanma niyetini açıkça dile getirmiş, uluslararası tanınırlığa sahip tek hükümet olarak “keybettiği toprakları geri alma” (Kim, 1986; s.66) fikrinin geçerliliğine inanmıştır. Rhee, böyle bir müdahalenin iç politikada da yerini sağlamlaştıracağına inanmıştır. Kamuoyunda ülkeden ayrılması istenen ve Rhee için önemli bir müttefik olan Birleşik Devletler güçleri böyle bir ortamda kalmaya devam edecek ve toplum genelinde de militarize politika, muhafazakar muhalefetin desteğini alacak, ilerici muhalefete karşı bir karşı önlem olarak hizmet edecektir. (Hong, 2000; s.26)

Gerilimli ortamda, iki Kore'yi kendi nüfuzunda ‘özgürleştirme’ (Cumings, 1990; s.388) düşüncesiyle, askeri açıdan çok daha iyi konumda olan Kuzey 25 Haziran 1950'de Güney'e saldırı başlatmıştır. Üç gün içinde Seul ve Ağustos ayının başına kadar da yarımadanın güneydoğu köşesinde 140 kilometre uzunluğunda ve 90 kilometre genişliğinde bir alan hariç tüm bölge Kuzey Kore ordusunun eline geçmiştir. Kore'deki olası başarının dünyanın başka yerlerindeki komünist saldırganlığı artıracığından korkan ABD, Güney Kore'nin ezilmemesi gerektiğine karar vermiş ve BM Güvenlik Konseyi'nden müdahale etmesini istemiştir. Eylül

ayında ABD öncülüğünde başlayan müdahale ile savaş, Panmunjom'da bir ateşkes anlaşmasının imzalandığı 27 Temmuz 1953'e kadar sürmüştür. Bir ateşkes anlaşması için müzakereler Temmuz 1951'de başlamasına rağmen, Müttefik kuvvetlerin komünistlere karşı bir zafer kazanması ve komünistleri Kore yarımadasından sürmesi umut ve amacıyla Başkan Rhee herhangi bir ateşkese şiddetle karşı çıkmıştır. (Moon, 2005; s.25)

Başkan Rhee'nin dört yıllık görev süresi 1948 Anayasasına göre Ağustos 1952'de sona ereceği ve Ulusal Meclis tarafından yeniden seçilme umudu olmadığı için, savaş devam ederken, Kasım 1951'de başkanın halk tarafından seçilmesini öngören bir anayasa değişikliğini desteklemiştir. Teklif, 143'e 19 oyla büyük bir yenilgiye uğramış ama Rhee'nin destekçilerini kendi kurdurduğu Liberal Parti'ye çekmesini sağlamıştır. Dört ay sonra, Nisan 1952'de muhalefet, parlamenter bir hükümet biçimine geçiş için başka bir önerge sunmuştur. Bunun üzerine Başkan Rhee, Mayıs ayında sıkıyönetim ilan etmiş, meclis üyelerini zorla toplamış ve kendi anayasa değişiklik teklifini yeniden oylatmıştır. (Hong, 2000; s.85) Başkanı halk oylamasıyla seçmeye yönelik anayasa değişikliği, hazır bulunan 166 meclis üyesinin 163 oyu ile kabul edilmiştir. Değişiklikten yaklaşık üç ay sonrası Ağustos seçimlerinde Rhee, seçmenlerin yüzde 72'si tarafından yeniden seçilmiştir. Ancak Anayasa, başkanlığı sadece iki dönemle sınırladığından, Rhee'nin ikinci görev süresinin sonuna yaklaşıldığında, Kasım 1954'te Anayasa Rhee'nin süresiz olarak başkanlığı sürdürmesine izin verecek şekilde yeniden değiştirilmiştir.

Liberal Parti seçimleri ve yönetimi gittikçe despotik bir hal almıştır. Devletin gücünü temsil eden Başkan Rhee'nin sağlığının bozulabileceği korkusuyla, onu üzebilecek tüm bilgilerden dikkatle korunmuştur. Böylece yaşlı ve tecrit edilmiş Başkan, kurduğu sistemin efendisi olmaktan çıkıp tutsağı olmuştur.

Savaştan sonra Güney Kore harap bir halde kalmıştır. Böyle bir ortamda, ABD'nin yardımıyla hızla endüstrileşme çalışmalarına başlanmıştır. (Seth, 2010; s.151) Ancak kalkınmacı devlet yapısının benimseneceği bu uzun süreç aynı zamanda kuzeyden gelecek konvansiyonel savaş tehdidi ile birlikte kuzeyden gelecek bir komünist siyaset nüfuzu ve/veya toplumsal birleşme arzusunun Güney Kore yönetimini zor durumda bırakma olasılığı gibi nedenleri şekillendirdiği otoriter yönetimin ve merkezileşmiş siyasal gücün yasama ve yargı üzerindeki egemenliğini de beraberinde getirmektedir. Rhee ve onun liderliğindeki Liberal Parti, ülkeyi 1960'a kadar yönetmiştir. Bu dönemde toprak reformu dahil çeşitli atılımlar yapılmıştır. Bununla birlikte kişi kültürünün yüksek olduğu bir dönemin özellikleri Güney Kore siyasetinde etkin gözükmemektedir. Rhee yönetimini, takip eden otoriter iktidarların başlangıcı olarak kabul etmek yanlış olmayacaktır. Ancak doğrudan Birleşik Devletler'in kollamasına bağlı olan bu yönetim, çeşitli seçim başarılarına karşın, 1960'a kadar dayanabilmiştir. Muhalefetteki Demokratik Parti'nin ve diğer politik örgütlerin de katkısıyla başlayan protesto gösterileri yüksek katılımlara ulaşmıştır. Böylesi bir ortamda, eskiyen yüzü dolayısıyla ABD'nin de desteğini kaybeden Rhee Nisan 1960'ta istifa etmiş ve ülkeden ayrılmıştır. (Seth, 2010; s.138-139)

Demokrasi Çalışmaları 1960-1961

Syngman Rhee'nin istifası ardından Başkanlığa Rhee'nin Dışişleri Bakanı Ho Chong vekalet etmiştir. Muhalefetteki Demokrat Parti ile ilişkileri iyi olduğundan Chong'un Başkanlığı Nisan ve Temmuz 1960 arasındaki geçiş döneminde herkes tarafında kabul edilmiştir.

Chong, Anayasayı 15 Haziran'da revize ederek iki meclisli bir yasama organına sahip bir çeşit parlamenter hükümet biçimi kurmuştur. Temmuz seçimlerinde Demokrat Parti'nin Ulusal Meclis'in alt kanadındaki 233 sandalyenin 175'ini kazanmasına karşın Liberal Parti sadece iki sandalye kazanmıştır. Üst mecliste Demokrat Parti elli sekiz sandalyeden otuz birini kazanmıştır.

Demokrat Parti, Eylül 1955'te Başkan Rhee karşısında güçlenmek için birleşen iki farklı unsurun koalisyonudur. Ortak rakip -Rhee ve Liberal Parti- siyasetten çekilip iktidar için fırsatlar sunulduğunda, her grup ganimeti kendisi elde etmeye çalışmıştır. İki grup, Temmuz ayında yapılan Ulusal Meclis seçimlerinde açıkça birbirleriyle mücadele etmiştir. Partinin Yun Poson'u Başkan adayı ve Chang Myon'u Başbakan adayı olarak kabul etmesine rağmen, bu isimlerin ne güçlü liderlik nitelikleri vardır ne de parti seçkinlerinin çoğunluğunun saygısını kazanmışlardır. Poson ve Myon, kabinenin bileşimi konusunda anlaşamamışlardır. Myon, beş aylık bir süre içinde üç kez kabine revizyonu yaparak koalisyonu bir arada tutmaya çalışmıştır. (Seth, 2010; s.153)

Hükümetten hızlı şekilde Rhee döneminin zararlarını gidermesi beklenmiştir. Demokrat Parti'nin iktidarını borçlu olduğu öğrenciler, siyasi ve ekonomik reformlar için çok çeşitli taleplerde bulunarak neredeyse her gün sokakları doldurmuşlardır. Uzun süredir Rhee hükümetinin bir aracı olan polisin morali bozulduğu ve halk tarafından tamamen gözden düştüğü için kanun ve düzen sağlayamamıştır. (Seth, 2010; s.153) Zaten ordu ve polisin, diktatörlüğü destekleyen siyasi atamalardan arındırılması gerekmektedir. Parti içindeki tartışmalar da devam ettikçe toplum desteği gittikçe düşmüştür.

Bu durum askeri darbe için verimli bir zemin sağlamıştır. General Park Chung Hee'nin komutasındaki genç subayların talepleri geri çevrildiğinde, istikrarsızlığın sonlanacağına dair bir belirti de olmadığından, ordu 16 Mayıs 1961'de bir darbe gerçekleştirmiştir. Genç subayların ilk şikayeti, Başbakan Chang Myon'un Güney Kore ordusundaki yozlaşmış generalleri ayıklamak için verdiği sözü tutmamasıdır ve bazı Koreli kaynaklar, Myon'un bu başarısızlığını, Güney Kore'nin ulusal güvenliğinin zayıflamasından korkan yüksek rütbeli ABD subaylarının müdahalesine bağlamıştır. (Lee, 1992; s.38)

Başkan, Yun Poson cuntanın yanında yer almış ve ABD ordusu ile Güney Kore ordusunun bazı komutanlarını yeni yöneticilere müdahale etmemeye ikna etmiştir. Poson, askeri cuntanın iktidarı ele geçirmesinden sonra on ay boyunca Başkan olarak kalmış ve böylece darbeyi meşrulaştırmıştır.

Askeri Darbe ve Park Chung Hee Dönemi 1961-1979

Kısa süren demokratik dönemin akabinde, 1961'de, Güney Kore askeri darbeye tanık olmuş ve General Park Chung Hee'nin başkanlığında yeni bir despotik dönemin kapıları aralanmıştır. Askeri Devrimci Komite'nin başı olan Hee'nin yönlendirmesiyle siyasal baskı arttırılmıştır. Sansür, gazetecilerin, bürokratların, solcu siyasetçilerin ve kurum üyelerinin tutuklanması ile sendikaların baskılanması bu dönemin karakteristik özellikleri olmakla birlikte bu yönüyle Rhee dönemini anımsatmaktadır. (Pratt, 2006; s.265) Ulusal Meclis feshedilmiş ve üst düzey sivil yetkililerin yerini askeri görevliler almıştır. Siyasetçiler ile birlikte, yozlaşmış ve vasıfsız oldukları düşünülen kişiler ordu görevlerinden de uzaklaştırılmıştır. Askeri yöneticiler, yolsuzluk veya düşmanın (Kuzey Kore) lehine faaliyetler için binlerce şüpheliyi yargılayan bir Devrim Mahkemesi kurmuştur. (Seth, 2010; s.155)

Mart 1962'de Yun Poson'un istifasının ardından başkanlık vekilliği görevini General Hee üstlenmiştir. Cunta yeni bir anayasa hazırlamış ve Aralık 1962'de referanduma sunulmuş, oyların yüzde 78,8'i ile kabul edilmiştir. Yeni anayasaya göre, Başkan doğrudan halk oylamasıyla seçilecek ve Başbakan ve kabine üyelerini yasama onayı olmadan atama ve acil mali ve ekonomik önlemler alma yetkisi de dahil olmak üzere güçlü yetkilere sahip olacaktır. Askeri liderler, siyasetin sivillere dönüşüne hazırlık olarak, Demokratik Cumhuriyetçi Parti'yi kurmuşlardır. (Seth, 2010; s.182) Ekim 1963 Başkanlık seçimlerinde Demokratik Cumhuriyetçi Parti adayı olarak yarışan ve bunun için askerlikten emekli olan Park Chung Hee, eski başkan Yun Poson'a karşı az farkla kazanmıştır.

1971 yılına kadar General Hee, basın mensuplarına, aydınlara ve muhalif politikacılara bazı kısıtlamalar getirse de, bu gruplara hükümeti eleştirme ve örgütsel faaliyetlerde bulunma konusunda hatırı sayılır bir serbestlik verilmiştir. 1969'ta yapılan Anayasa değişikliği ile General Hee 1971 seçimlerinde Başkanlığının üçüncü dönemine başlamıştır.

Hee'nin ve cuntanın kurduğu Demokratik Cumhuriyetçi Parti'nin on yıl boyunca yapılan seçimlerde aldığı oy oranı oldukça istikrarlı görünmektedir: 1963'te %47, 1967'de %51 ve 1971'de yine %51. Fakat yıllar içinde gücü artmış ve iktisadi büyümeyle birlikte Kore burjuvazisinin de desteğiyle iktidarda kalabilmiştir. Kendisi iktisadi büyümenin 'demokrasiyi' yerleştireceğine inanmıştır. (Pratt, 2006; s.266)

Aralık 1971'de Hee, ülke üzerindeki kontrolünü tekrar sıkılaştırmıştır. Ulusal bir olağanüstü hal ilan etmiş ve kendisine halkı, ekonomiyi, basını ve kamusal alandaki diğer her şeyi denetleme, düzenleme ve seferber etme yetkisi veren bir yasa tasarısının Ulusal Meclis'ten

geçmesi için zorlamıştır. Ekim 1972'de sıkıyönetim ilan etmiş, Ulusal Meclisi feshetmiş, tüm üniversiteleri kapatmış, sıkı basın sansürü uygulamış ve siyasi faaliyetleri askıya almıştır. (Seth, 2010; s.183)

Sıkıyönetim ilanından birkaç gün sonra kabul edilen Yusin (yeniden canlanma) Anayasası, General Hee'nin süresiz olarak Başkanlığı yürütmesine, Ulusal Meclis üyelerinin üçte birini atamasına ve istediği zaman olağanüstü hal yetkilerini kullanmasına izin vermiştir. Anayasaya göre, Başkan kendisinin belirlediği bir komite tarafından atanacaktır. Dolayısıyla Başkan'ı yine onun oraya atadıkları usulen yürütmenin başına getirmişlerdir. (Seth, 2010; s.164)

Temmuz 1972 ile Haziran 1973 arasında Kuzey Kore ile ilişkilerde, iki tarafın üst düzey müzakerelere girdiği bir dönem olmuştur. Gerginliğin azaltılabileceği ve bölünmüş ulusun birleşmesi için bir yol bulunabileceği umutları artmıştır. Sabit şüpheler, iki tarafı ayıran tartışmalı konuların çözülmesini zorlaştırmıştır ve nihayetinde görüşmeler kesilmiştir. Bu sırada silahlı çatışmalar devam etmiştir. (Lee, 1992; s.50)

1973 sonbaharında öğrenciler ve aydınlar 1972 anayasasının değiştirilmesi için ulusal bir kampanya yürütmüşlerdir. Öğrenci kampanyası hız kazanmaya başladığında, Başkan, Ocak 1974'te bu tür kampanyaları yasaklayan ilk olağanüstü hal kararnamesini yayınlamıştır. (Kim, 2000; s.59) Art arda alınan olağanüstü hal önlemleri toplumun diğer kesimlerine daha fazla kısıtlama getirmiş, ancak en sert ve en kapsamlı kısıtlamalar Mayıs 1975'te yayınlanan Dokuz Numaralı Acil Durum Tedbiri ile uygulanmıştır. Bu tedbir kararına göre anayasayı eleştirmeyi veya bu tür bir olayla ilgili basında yer almayı suç haline getirmiştir. Başkan

Hee, Kuzey Kore'den geldiği iddia edilen bir saldırı tehdidi karşısında ulusal birlik ihtiyacına atıfta bulunarak sert önlemleri savunmuştur. (Lee, 1992; s.40)

1978 seçimlerinde muhalefetteki Yun Poson'un partisi oylarını ciddi şekilde artırmıştır. Poson'un ardından partisinin yeni lideri Kim Young Sam, Haziran 1979'da hükümete meydan okumaya başlamıştır. Yabancı basına, Kuzey Kore Devlet Başkanı Kim II Sung ile birleşme ile ilgili konuları görüşmeye hazır olduğunu duyurmuştur. Eylül 1979'da Taegu ve Seul'deki öğrenciler kampüste mitingler ve gösteriler düzenlemişlerdir. Ekim ayının ortalarında Pusan'daki öğrenciler sokaklara dökülerek polisle çatışması, hükümetin bu şehirde sıkıyönetim ilan etmesine yol açmıştır. (Lee, 1992; s.42)

İktidardaki on sekiz yılında (1961-79) General Hee, ülkeyi gelişmiş uluslar arasına sokmayı saplantı haline getirmiş, amansız bir şekilde amacının peşinden gitmiş ve önemli sonuçlar elde etmiştir. Kalkınma stratejilerini, 1860'lar ve 1930'lar arasında feodal bir toplumun modern bir ulusa dönüştürüldüğü Japonya'ninkine benzer şekilde şekillendirmiştir. (Lee, 1992; s.43) 26 Ekim 1979'da suikaste uğrayana kadar Park Chung Hee bu otoriter yönetimi sürdürmüştür.

Yeniden Demokrasi Çalışmaları (Seul Baharı) 1979-1980

Park neredeyse tüm siyasi gücü kendi etrafında topladığı için suikastı siyasi bir boşluk yaratmıştır. Park'ın başbakanı Choi Kyu-ha, Aralık 1979'da Seçim Komitesi tarafından Başkan olarak seçilmiştir. Başkan Kyu-ha, Dokuz Numaralı Acil Durum Tedbirini kaldırmış, yüzlerce siyasi mahkumu serbest bırakmış, parlamentonun yetkileri yeniden arttırılmıştır. (Lee, 1992; s.52)

Savunma Güvenlik Komutanlığı Başkanı Tümgeneral Chun-Doo Hwan, Başkan Hee suikastının soruşturmasını yürütmekten sorumlu kişi olarak seçilmiştir. Tümgeneral Hwan, 12 Aralık 1979'da ordu üzerindeki kontrolünü sağlamak için ordu içinde yaygın olan hizipçiliği kullanmış, Genelkurmay Başkanı ve Sıkıyönetim Komutanlığı Başkanı Chong Sung-hwa'nın suikastta suç ortaklığı olduğu iddiasıyla tutuklanmasını emretmiştir. Mayıs 1961'de Park Chung Hee'nin kansız darbesinin aksine, bu, Seul'ün merkezindeki Ordu Karargahı ve Savunma Bakanlığı'nda çatışmaları da içeren şiddetli bir olaydır ve ordu birlikleri arasındaki yaşanan bir çatışma ardından Tümgeneral Hwan Genelkurmay Başkanlığı ve Sıkıyönetim Komutanlığı'nı devralmıştır. (Seth, 2010; s.188)

Mart ayında üniversitelerin yeniden açılmasıyla öğrenciler, Park rejimiyle bağlantılı yönetici ve profesörlerin tasfiyesi, sıkıyönetim ve Yuşin Anayasasının sonlanması ile demokratik hükümetin derhal uygulanması, ekonomik ve sosyal eşitsizliklere çare bulunması gibi konuları sert şekilde gündeme getirmeye başlamışlardır. Mayıs ayına kadar Seul'deki kitlesel gösteriler bir istikrarsızlık atmosferi oluşturmuştur. Mayıs ortasında Hwan, hükümet binalarını korumak için askerleri ve zırhlı araçları sokaklara taşımış ama 100.000'e yakın öğrenci eylemlerini sürdürmüştür. (Seth, 2010; s.188)

Artan toplumsal ve işçi huzursuzluğu, ekonomik istikrarsızlık ile iktidar ve muhalefet partileri içindeki ve arasındaki hizipçilik ile birleşen istikrarsız ortam, öğrenci eylemleri ile felç olmuştur. Chun-Doo Hwan, 17 Mayıs 1980'de, Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye sızdığı söylentileri nedeniyle sıkıyönetim yasasını tüm ülkeye genişletmiştir. (Lee, 1992; s.52) Üniversiteleri kapatan ve tüm işçi grevleri ile siyasi toplantıları yasaklayan On Numaralı Acil Durum Tedbiri kararnamesini çıkarmıştır: Tüm yayınlar önceden sansür denetiminden geçmesi, görevdeki ve geçmiş Başkanlara karşı eleştiriler ile söylentilerin üretilmesi ve

yayılması yasaklanmıştır. Yirmi altı muhalefet lideri tutuklanmıştır. (Seth, 2010; s.189) Hwan'ın planı sadece gösterileri bastırmayı değil, aynı zamanda mevcut tüm siyasi şahsiyetlerin ve grupların güç tabanını yok etmeyi de amaçlamıştır. (Lee, 1992; s.54) 17 Mayıs olayı, yeni bir askeri diktatörlüğün başlangıcı anlamına gelmiştir.

Chun-Doo Hwan, Haziran 1980'de Ulusal Meclis'in feshedilmesini emretmiş ve yerine Ulusal Güvenlik Önlemleri Özel Komitesi olarak bilinen cunta benzeri bir yapılanma kurmuştur. Cunta Komitesi, yeni bir Ulusal Meclis kuruluncaya kadar yasa çıkarma ve devleti ilgilendiren tüm kararları alma yetkisini kendisine vermiştir. Ağustos ayında Başkan Choi Kyu-ha'nın istifası ardından, Seçim Komitesi tarafından Hwan Başkan olarak seçilmiştir.

Chun-Doo Hwan Dönemi 1980-1988

Chun-Doo Hwan'ın temel vaatlerinden biri, yeni bir anayasanın ilan edilmesi ve onu onaylamak için ulusal bir referandum düzenlenmesidir. Eylül 1980'de hükümet, Başkanın seçim prosedürü ve yetkilerini içeren ek hükümler dışında, birçok yönden Güney Kore'nin sahip olduğu en demokratik anayasa taslağını duyurmuştur. İletişimde mahremiyet hakkı, işkence yasağı ve zorla elde edilen itirafların mahkemelerde kabul edilemezliği de dahil olmak üzere, halkların demokratik haklarının garantisi mutlaklıdır. Bir seçim kurulu tarafından seçilecek ve yedi yıllık bir görev süresine hizmet edecek olan Başkan, Ulusal Meclisi feshetme hakkı da dahil olmak üzere güçlü yetkilerle donatılmıştır. Anayasanın Başkanın görev süresini uzatacak şekilde değiştirilmesi durumunda, bu değişiklikler görevdekilere uygulanmayacaktır. Ek maddeler gereğince, yeni Ulusal Meclis seçilip göreve başlayana kadar, Hwan tarafından atanacak olan Ulusal Güvenlik Yasama Konseyi tüm

yasaları çıkaracak ve mevcut tüm siyasi partiler kapatılacaktır. (Lee, 1992; s.57) Ekim 1980’de anayasa halkoyu ile kabul edilmiştir.

1980’da Chun-Doo Hwan Başkan seçilmiş, ilerleyen yıllarda siyasi yasaklar kaldırılmış ve yumuşamaya gidilmiştir. 5 yıl sonra yeni kurulan Yeni Kore Demokratik Partisi seçimleri kazanmıştır. 1987’de Başkanın yeniden halkoyuyla seçilmesi kararı yasalaşmıştır. 1980 ve 1990’lar boyunca Güney Kore yüksek büyüme rakamlarına ulaşmayı ve şirket karlarını yükseltmeyi başarmıştır. (Yuhn ve Kwon, 2000) Ancak 1997’de Asya’daki ekonomik bunalımdan kurtulamamıştır.

Hwan hükümetinin karşılaştığı en ciddi sorunlardan biri, demokrasiyi kısıtlamak için kullanılan argümanının giderek daha az inanılır hale gelmesidir. Halk, kuzeyden gelen tehdit algısı nedeniyle hükümetler tarafından dayatılan çeşitli kısıtlamalara uzun süre hoşgörü ile yaklaşmıştır, ancak uluslararası ortam ılımlılaştıkça kabul edilmiş bu fikir birliği aşınmıştır. Giderek daha fazla insan, tekrarlanan hükümet açıklamalarını inandırıcı bulmamaya başlamış ve bu söylemler ‘iktidardakilerin propagandası’ olarak görülmüştür. Bu durum da toplumsal hareketlerin bastırılmamasına neden olmuştur. Hakim ideolojiye alternatif akımlar hızla destek görmeye başlamış ve bu da hem askeri diktatörlüğe hem de Amerikan emperyalizmine karşı hareketi canlandırmıştır. (Seth, 2010; s.192-193) Büyüyen öğrenci hareketleri ile birlikte hareket eden muhalefetin de demokrasi talepleri ile Hwan’ın ülkeyi yönetmesi gittikçe zorlaşmıştır.

Chun-Doo Hwan, sonraki seçimlerde Seçim Kurulu’na aday olarak göstererek başkanlığı fiilen Roh Tae-woo’ya devretmesiyle sokaklar yeniden hareketlenmiş ve demokratik Başkanlık seçimi talebi yeniden dile getirilmiştir. Tae-woo, hızla kontrolden çıkan durumu

kontrol altına almak umuduyla, çok daha demokratik bir Anayasa ve 16 yıl sonra ilk doğrudan Başkanlık seçimlerini vaat eden bir konuşma yapmıştır. (Hwang, 2017; s.232) Akabinde Hwan, partisinin başkanlığından da ayrılmıştır. 1987 seçimlerini Roh Tae-woo kazanmış ve kendi döneminin sonu olan 1988'de Chun-Doo Hwan başkanlıktan ayrılmıştır.

Demokrasiye Dönüş 1988-...

1987 olayları demokrasiye geçişi başlatmıştır. Başkanlık seçimleri serbestçe yapılmış ve 4 adaydan Roh Tae-woo, yeni anayasa değişikliklerine göre başkanlığa beş yıllık bir dönem için seçilmiştir.

Tae-woo'nun 1988'de başlayan beş yıllık yönetimi bir geçiş dönemidir. Zamanında Hwan'ın askeri ekibi içerisinde yer alsa da Tae-woo, daha demokratik bir siyasi düzen tarafından otoritesine getirilen kısıtlamaları kabul etmiştir. Muhalefet partileri Nisan 1988 yasama seçimlerinde Ulusal Meclis'in kontrolünü ele geçirdiğinde gücü daha da kısıtlanmıştır. Meclis, soruşturma ve denetleme işlevlerini yerine getirerek yönetimde daha iddialı bir rol oynamaya başlamıştır. Haziran 1988'de 300 yargıç, Park Chung Hee döneminde kaybedilen yargı bağımsızlığının geri getirilmesini talep etmiştir. (Buzo, 2007; s.162) Bütün bunlar, Güney Kore'nin bağımsız hükümet kurumları ile temsili bir demokrasi haline geldiğini göstermektedir. Ancak hükümet, grevleri bastırmak için güç kullanmaya ve Kuzey Kore yıkımıyla başa çıkmak ve solcu muhalifleri sıkıştırmak için Ulusal Güvenlik Yasasını işletmeye devam etmiştir. 1990'da ortaya çıkan, Karşı İstihbarat Kolordusu'nun sivilleri yasadışı takibi, ordunun iç meselelere dahlinin sürdüğünü göstermektedir. (Seth, 2010; s.194-195)

Milli Savunma Bakanlığı, 1 Ocak 1990'da tüm orduya “ordunun siyasi tarafsızlığını ve misyonuna bağlılığını” vurgulayan bir komutanlık mektubu yayınlamıştır. Aurel Croissant'a göre, Roh Tae-woo ordu mensubu olduğu ve Chun-Doo Hwan rejimi tarafından desteklendiği için askerler hükümet tarafından tehdit edileceklerini düşünmemişlerdir. (Croissant, 2004; s. 370–371)

Güney Kore'nin Tae-woo yönetimindeki dış politikası, ‘Nordpolitik’ adı verilen, komünist uluslarla daha yakın ilişkiler geliştirmeyi amaçlayan bir yaklaşımla benimsenmiştir. Gorbaçov döneminde Sovyetler Birliği, gelişen Güney Kore ile ekonomik bağlar geliştirmeye istekli olduğundan, politika iyi zamanlanmış ve Eylül 1990'da tam diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Daha temkinli hareket etmesine rağmen Çin de Güney Kore'ye yatırım ve ticaret için büyük bir fırsat sunmuştur ve Ağustos 1992'de tam diplomatik ilişkiler kurulmuştur. Güney Kore'nin bu politikasındaki temel amaçlarından biri, Kuzey Kore'nin müttefikleri ile daha yakın ilişkiler kurmasını engelleyerek Kuzey'i izole etmektir. Böylece Temmuz 1990'dan Aralık 1991'e kadar iki Kore oldukça yüksek bir düzeyde görüşmelere başlamıştır fakat sonrasında görüşmeler çıkmaza girmiştir. Diğer bir temel amaç da onlarca yıldır ABD'ye bağlı bir devlet olarak algılanan Güney Kore'nin Sovyetler Birliği, Çin ve Doğu Avrupa ile yeni ilişkiler geliştirerek uluslararası arenada kendini göstermesidir. (Seth, 2010; s.196)

Akabinde Güney Kore, Başkan Kim Dae-jung döneminde (1998-2003) Kuzey'i kademeli olarak uluslararası ticaret ve yatırıma açmaya hedeflediği ‘Sunshine’ politikasını da uygulamaya koymuştur. Bu politika, kısmen Güney Kore'nin artan özgüveni ile Kuzey Kore'nin çöküp yarımadaya kaos getirme olasılığına yönelik bir endişenin ürünüdür ve Güney Kore'nin Kuzey'e karşı sürdürdüğü yaklaşık yarım yüzyıllık düşmanlıktan bir

kopuştur. Güney’de büyük tartışmalara neden olan bu politika 2001'den itibaren hayal kırıklığı yaratmıştır. (Koh, 2001; s.262-263) Birleşik Devletler tarafından, Kuzey rejimi tecrit edilmeye çalışılırken, Güney Kore'nin Kuzey'e yatırım yapılmasını teşvik etmesi ve cömert dış yardım sağlaması, ‘kötü davranışı ödüllendirme’ olarak görülmüş ve karşı çıkmıştır. (Seth, 2010; s.252) ‘Sunshine’ politikası, esas olarak Kuzey Kore'ye karşı bir görüşe sahip olan ordunun da onaylamadığı bir politikadır. Yine de ordu, Başkan Kim Dae-jung'un politikasını kabul etmiştir. (Croissant, 2004; s.374)

Öte yandan, Kore toplumu için siyasi sistemin getirdiği imkanların yanında sistemin içerisinde büyük rolü olan insanların kişiliği de oldukça önemlidir. Birçok Koreli, demokrasi ve siyasi eşitlik ideallerine bağlıyken, genel olarak Koreliler hala ahlaki açıdan doğru liderlerin hükümlerine demokratik süreçten daha fazla önem vermekte ve sosyal uyuma siyasi ve sosyal çoğulculuktan daha fazla önem vermektedir. (Shin, 1999; s.94) Bu durum Güney Kore siyasi tarihinde rastlanan otoriter yönetimlere karşı büyük direnç gösterilmemesinin nedeni olarak gösterilmektedir. Buna karşın 2016’da yaşanan bir siyasi nüfuz krizi çok büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Başkan Park Geun-hye’nin kişilik zaafiyeti olarak görülen, kişisel ilişkiler kurduğu biri ile kamu çalışmaları ve hatta dış politika ile ilgili bilgileri paylaşması ve ona sağladığı avantajlar toplum tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Süreç 2017’de Başkan Park Geun-hye’nin azledilmesi ile sonuçlanmıştır.

Bu süreç Güney Kore Silahlı Kuvvetlerinin siyasete müdahale potansiyelinin devam ettiğini de göstermiştir. 1979 askeri darbesine önderlik eden Savunma Güvenlik Komutanlığı, Başkan Geun-hye’nin azledilme süresinde de müdahil tavrını göstermiştir. Komutanlığın, Başkanın azledilmemesi halinde bir darbe planladığının ortaya çıkması üzerine komutanlık yeniden düzenlenmiş ve Savunma Güvenlik Destek Komutanlığı adını almıştır.

Kore Savaşı'nın ve bu savaşın doğasındaki ideolojik rekabetin sonlanması için atılan tüm adımlara karşın iki Kore'nin de uluslaşma sürecinde bu olguların önemli yeri sorunların üstesinden gelmeyi güçleştirmektedir. Toplum tarafından öngörülen tehditlerin dönüşmüş olsa bile son bulmamıştır ve bu çerçevede Güney Kore'nin siyasi sistemi ve ulusal güvenlik yönetimi içerisinde etkileri devam etmektedir. Milli Güvenlik Kanunu hâlâ yürürlüktedir ve iç güvenlik organları tüm demokratik düzenlemelere rağmen hâlâ güçlüdür.

4.1.3.2. Temel Güvenlik Sorunu: Savaş

Bağımsız Güney Kore'nin kısa siyasi tarihinde yaşadığı güvenlikleştirilmiş tüm sorunların sistemin inşasında etkili olduğu görülmektedir. Kore yarımadasının bölünmesini sağlayan uluslararası sistem ise bölgede siyasi olduğu kadar askeri gerilimi de tırmandırmıştır. Gerilimli ortamda, iki Kore'yi kendi nüfuzunda birleştirme düşüncesiyle Kuzey 25 Haziran 1950'de Güney'e saldırı başlatmıştır. Böylece Soğuk Savaş'ın daha başındaki ilk büyük sıcak çatışma patlak vermiştir. Bu bölümde, savaşın Güney Kore güvenlik anlayışını nasıl etkilediği incelenecektir.

Neredeyse başından beri, Birleşmiş Milletler'in katılımı, çatışmanın uluslararası yönlerini büyötmüştür. BM, 1947'nin sonlarından beri Kore'de merkezi bir rol oynamış, hatta Güney'de Kore Cumhuriyeti'nin kurulmasına öncülük etmiştir. Birleşik Devletler şimdi, Kuzey Kore'yi toplu güvenlik çerçevesinde geri püskürtmek için bu rolü sürdürmeye çalışmıştır. Çatışmalar başladıktan hemen birkaç gün sonra toplanan Güvenlik Konseyi'ne, veto yetkisine sahip olmasına rağmen, Sovyetler Birliği delegesi katılmamış ve çıkan kararla BM, Kore'de Güney'i desteklemek için (82 sayılı karar) çağrı yapmıştır. İngiltere, Kanada, Türkiye ve Filipinler'den askerler Kore Savaşı'na ABD'nin öncülüğünde katılmış, diğer

devletler lojistik destek sunmuşlardır. (Pratt, 2006; s.247) 3 Temmuz'a kadar elli dokuz BM üyesinden kırk biri Güvenlik Konseyi eylemini onayladığını açıklamıştır. Destek veren devletler hızla artmıştır çünkü çoğu BM üyesi, diktatörlerin ulusları birbiri ardına yuttuğu 1930'lardaki olayların trajik tekrarının ilk aşamasının 'saldırganlık' olabileceği konusunda hemfikirdir. (Stueck, 1995; s.12) İki Kore arasında ülkelerinin bölünmesini ortadan kaldırmayı amaçlayan bir çatışma olarak başlayan savaş, kısa sürede geniş uluslararası boyutlarda bir mücadeleye dönüşmüştür.

Kuzey yaklaşık 330 bin askerlik güce sahipken, Güney yaklaşık 227 bin askerlik kapasitesiyle savaşa girmiştir. (Seth, 2010; s.99) En başta Kuzey Kore Güney'i ülkenin güneyine kadar sürmeyi başarmışken, ABD ve müttefiklerinin savaşa katılmasıyla Güney Kore Kuzey'i Çin sınırına kadar geriletmiştir. Bu anda Çin kalabalık 'gönüllü birlikleriyle' devreye girmiş ve yeniden iki ülke 38. paraleldeki sınırlarına dönmüştür. (Hwang, 2017; s.181-182) Kanlı ve kayıpların çok olduğu bu savaştan on yıllar sonra İran-Irak Savaşı da buna benzer biçimde kazananı olmadan sonuçlanacaktır.

Kore Savaşı'ndan bu yana Güney Kore'nin güvenlik ortamı, Kuzey Kore'nin oluşturduğu uzun süredir devam eden tehdit ile karakterize edilmiştir. Kuzey Kore seçkinleri savaşı 'yapay olarak bölünmüş bir ülkeyi' birleştirmek için ulusal bir savaş olarak görmüş olsa da, dış güçler onu daha geniş bir Soğuk Savaş çerçevesinde değerlendirmiştir. Anti-komünist blok için bu, 'Batı'nın meydan okumaya kalkıp kalkmayacağını test etmek' için yapılmış bir başka komünist saldırı örneği olarak görülmüştür. ABD ile SSCB, Japonların elinden alarak paylaştıkları Kore yarımadasında Soğuk Savaş sırasında karşı karşıya gelmiş ve ilk sıcak çatışma ihtimali burada gelişmiştir.

1990'larda ciddi nükleer gelişmeye başladığında, iç tehdit sabit kalırken dış tehdit artmıştır. Bu nedenle sivil-asker ilişkilerini bir teşvikle değiştirmenin zamanı gelmiştir. Kore'nin ulusal güvenliği için (yeniden) birleşinceye kadar Kuzey Kore belirleyici bir faktör olacaktır. Güney Kore Ordusu, Kuzey Kore'nin askeri tehdidini en başta gelen tehdit olarak işaret etmesine karşın, siviller, Kuzey Kore'nin askeri tehditten çok sistem başarısızlığının etkileyebileceklerinden korkmaktadır. (Kim, 2009; s.515)

21. yüzyılın ikinci on yılında dünya, ekonomik düzeni ve küresel güç dengesini etkileyen önemli bir değişim dönemindedir. Yükselişte olan küresel bir ekonomi, Çin ve Rusya'ya yakın bir Asya gücü olarak ve hala yarımada çatışmasının içinde kalan Güney Kore, karmaşık bir güvenlik sorunları ağıyla karşı karşıyadır. Şartlar ve sorunlar değişmiş olsa da Kore Savaşı'nın politik doğası güvenlik tehdidin devamına imkan sağlamaktadır. Aynı tehdit üzerinde eski ve yeni güvenlik ikilemlerinin bu bağlantısı, ülkenin ele alması gereken güvenlik sorunlarının oldukça karmaşık ve belirsizliklerle dolu olduğu anlamına gelmektedir.

Bu karmaşık güvenlik sorunu ile mücadele için atılan diplomatik adımlar sonuç vermemektedir. Zira iki sistem arasındaki ayrışmanın getirdiği savaş ve devamındaki bölünmenin sonlanması için ihtiyaç duyulan küresel ortam henüz oluşmamıştır. Bu şartlarda Güney Kore için güvenliği sağlamada tek alternatif, stratejik olarak Kore yarımadasında savaşı caydırmaaktır. Caydırıcılık kavramı, karşı tarafın bir savaş başlatmaktan bir şey kazanabileceği algısına sahip olmasını engellemektir. Bu amaçla, iki ülke arasında istikrarlı bir güç dengesi için iki ön koşul bulunmaktadır: güçlü ve caydırıcı bir silahlı kuvvetler ile bu gücü kullanmada ihtiyata düşmeyen yönettiği kurumsal kapasitenin sadakatine güvenen bir Başkanın öncülüğündeki liderlik.

4.2. Başkanlık Sisteminde Sivil-Asker İlişkileri

Sivil-asker ilişkilerinin akademik alanı, bir devletin sivil halkı, sivil hükümeti ve ordusu arasındaki etkileşimlerin incelenmesini içermektedir. Demokratik bir devlette, en genel tabirle kamu kendi yönetme yetkisini hükümete, hükümet de güç kullanımı yoluyla güvenliği sağlama yetki ve sorumluluğunu orduya devretmektedir.

Grafik 5: Demokratik Sivil-Asker İlişkisi

Silahlı kuvvetler doğası gereği güce ve zorlayıcı iradeye sahiptir. Bu gücün kapasitesi ile ordunun sivil yönetim tabiiyetindeki sınır ve sorumlulukları karşılıklı ilişkinin temelidir. Gücün kapasitesi güvenlik kadar demokratik şartlar ile de ilgilidir. Ordu, savaş alanında çökecek ve toplumun güvenliğini sağlayamayacak kadar zayıf veya sivil hükümeti devirebilecek kadar güçlü olabilir. Öte yandan sivil yönetime bağlılığında kendine has profesyonellikten feragat etmesi durumunda da tehdit farkındalığı kaybolarak sivil yönetime

ilgili danışmanlık ve yönlendirmeyi yapamayabilir veya sivil yönetimin aşırı güçlenmesine neden olarak demokratik ortamdan uzaklaşmasını sağlayabilir.

Samuel Huntington (2002; s.72), sivil hükümetle ilgili olarak askeri liderlerin üç sorumluluğu olduğunu belirtmiştir. Birincisi, askeri güvenlik iddia ve isteklerini devlet aygıtı içinde sunma ve talep etme sorumluluğu olarak betimlenen ‘temsil işlevi’dir. İkincisi, ‘danışma işlevi’dir ki alternatif hareket tarzlarının sonuçlarını askeri bakış açısıyla analiz ve rapor etmeyi kapsamaktadır. Üçüncü sorumluluk ise ‘icra işlevi’ni yerine getirmektir. Huntington, bu sorumluluğun profesyonel ordunun “askeri düşünce ve kararlarına şiddetle karşı çıkan bir karar olsa bile devlet güvenliğine ilişkin devlet kararlarını uygulamasını” gerektirdiğini yazmaktadır. Bu üç sorumluluk aynı anda ve sivil sorumluluklar ile birlikte gerçekleştiğinde Huntington’ın kurguladığı demokratik ve etkin sivil-asker ilişkisi gerçekleşebilmektedir. Aksi takdirde, özellikle icra sorumluluğunun kapasitesi, kurumlar arası dengesizlik yaratmaya müsaittir.

Sivil kontrol olarak adlandırılan ilişki, bahsedilen sivil-asker ilişkilerinin güç ve demokrasi perspektifinden yatay hesap verebilirliğin en etkin yolu olarak görülmektedir. Ordunun profesyonel hizmetlerini gerçekleştirmesini engellemeyecek şekilde uzmanlığa, kurumsallığa ve sosyal sorumluluğa sahip olmasını bekleyen sivil otorite askerlere güven ile birlikte denetimini sürdürmektedir. Burada denetimin iç denetimi kapsayıp kapsamadığı, denetimin siyasi tavırdan ari tutulma becerisi ve askerin kendine has bakış açısını anlamada yaşanacak eksiklikler tartışma konudur.

Tartışmaların azalacağı bir nokta olarak, toplumu daha fazla temsil eden bir ordunun sivillerle daha uyumlu çıkarlara sahip olacağı ve böylece sivil-asker tercih farkının azalacağı

ve sivil kontrolün kolaylaşacağı görüşü iddia edilmiştir. Bu görüşe göre, siviller ve askerler arasında önemli farklılıklar olmadığında, siviller kontrolü oldukça kolay bir şekilde elinde tutabilir, çünkü ordunun onlara meydan okumak için düşünce, inanç, ideoloji, çıkar gibi bir nedeni bulunmamaktadır. (Nordlinger, 1977; s.11)

Sivil asker ilişkileri, demokratik bir yaklaşımla askerin sivil kontrolü perspektifinden incelendiğinde karşılaşılan zorluk, sivil kontrolün girift tanımlanmasının yanında dönemsel farklılıklar da göstermesidir. Sivil siyasi kurumların kapasiteleri ile askeri kurumların siyasi güçleri arasındaki değişen dengeler bu farklılığı yansıtmaktadır. Ayrıca sivil kontrolün gerçekte nasıl uygulandığı, özellikle de asker içi faktörlerin ve hükümetler ile silahlı kuvvetler arasındaki ilişkilerin etkileşime girme şekil ve yoğunluğu ile ilgilidir. Claude E. Welch'e göre (1975, s.2-3) konu hakkındaki değerlendirmeler bir yanda 'profesyonellik' ile bütünleşmiş psikolojik bir yaklaşımla ordunun bir etik faktör olarak sivil otoriteyi tanınması ile diğer yanda hükümet perspektifinden bakan anayasal kısıtlamalar, devam eden yasal uygulamalar veya askeri personelin tasfiyesi gibi uyumu sağlamak için hükümetin kullanabileceği kurumsal araçlar arasında yer almaktadır.

Başkanlık sisteminde sivil otoritenin yasama ve yürütme organları arasındaki sert güç ayrılığı nedeniyle asker ile ilişkiler de karmaşıktır. Uygulamalarda farklılıklar olmakla birlikte başkanlık sisteminin doğası gereği Başkan ve Savunma Bakanı, strateji ve angajman kuralları da dahil olmak üzere, güç kullanımı perspektifi ile orduyu kontrol ederken, yasama (kongre/parlamento), kuvvet boyutu, teçhizatı ve organizasyonu gibi konularda aldığı kararlarla doğrudan, doktrin ve personel (atama ve terfi onayı) konularında da dolaylı yoldan orduyu kontrol etmektedir. (Owens, 2012; s.71) Bu topyekün yönetimde ikilik oluşturuyor gibi görünse de aslında uygulamada, başkanın başkomutanlık yetkileri ve yürütme işlevleri,

özellikle savaş zamanında çok geniştir. Açıkça, yürütme organı, ordunun sivil kontrolünde önceliğe sahiptir.

Başkanlık sistemi içerisinde ordu, başkomutandan gelen yasal emirlere uyma ve uygulama yükümlülüklerini yerine getirmekte ama buna paralel olarak, istendiği takdirde üst düzey komutanların kişisel/profesyonel çekincelerini yasama organına bildirmekle mükelleftir. Böylece iki erk de silahlı kuvvetler üzerinde yetkilerini kullanabilmektedir. Anayasal güçler ayrılığı nedeniyle yasama organı, üst düzey komutanların danışma sürecinde başkan ile istişare konuları ve içeriklerini açıklamaya zorlayamaz. (Feaver and Kohn, 2021; s.22-23) Yatay hesap verebilirliğin karmaşıklaştığı bu sistemde ordunun yasama ve yürütme arasında tercihte bulunma olasılığı mevcuttur. Bu şartta iki anayasal erk birbiri üzerinde bu gücü kullanabilir. Demokratik yönetim şartları altında silahlı kuvvetler üzerindeki sivil kontrolü sağlanmışsa sistem, kendi içinde de güçler ayrılığı prensibini korumak için özel kurumsal uygulamalara ihtiyaç duymaktadır.

Demokratik kurumların yerleşmediği, gelişmekte olan ülkelerde askerin sivil kontrolünden ziyade bir ortak yönetim veya etkin bir nüfuz görülmektedir. Bu şartlardaki askerlerin siyasi elit sayılması durumu ve buna bağlı olarak siyasetteki rolleri pretoryal devlet yapılanması ile açıklanmaktadır. Kısaca bu yapılanma, ordunun toplum içindeki yeri, ulus kimliğinin oluşmaması, devlet mekanizmasındaki her kurumun ve sosyal güçlerin siyasallaşması gibi durumlarda toplumun silahlı kuvvetlerin siyasi müdahalesini beklediğini tanımlamaktadır. (Yıldırım, 2019; s.357-358) Çalışmamıza konu olan her üç ülkede de silahlı kuvvetler misyonlarını sıklıkla iç düzenin koruyucuları, anayasanın garantörleri ve ulusal çıkarların koruyucuları olarak tanımlamışlardır. Bu pozisyon onları ulusal menfaatlere gerekli hassasiyeti duymadıklarını düşündükleri sivil politikacılarla sık sık çatışmaya sokmuştur.

(Loveman, 1999; s.xxiii-xxiv) Askeri görevliler, temel güvenlik sorunları başta olmak üzere birçok nedenle yasallığın hakemleri olarak kendilerini anayasanın üzerine koyarak, hukukun üstünlüğünün en temel ilkesini baltalamışlardır.

4.2.1. Şili

Şili'deki sivil-asker ilişkileri tarih boyunca karmaşık süreçleri takip etmiştir. Bu konudaki mevcut tartışma, silahlı kuvvetlerin kapsamı ve anayasal rolü üzerinde odaklanmaktadır. Şili gibi zorlayıcı bir coğrafyanın neden olduğu büyük sorunları olan bir ülkede caydırıcılık ve stratejik denge çok önemli bir rol oynamaktadır. Bağımsız Şili'nin kurumsallaşmış ordusunun tarihindeki önemli noktalar ile bu ilişkiye bakmak gerekmektedir.

1891 kanlı iç savaşında Başkan Balmaceda'yı deviren Silahlı Kuvvetler zaten Alman etkisi altındadır ve bu müdahale ardından da Alman eğitmenleriyle ordu yapısı ve genelkurmayı alman sistemine göre dizayn etmişlerdir. Almanya'nın iki dünya savaşındaki yenilgisine rağmen, Alman etkisi bir bütün olarak Şili Silahlı Kuvvetlerinde diğer Latin Amerika ülkelerinden daha güçlü kalmıştır. Bununla birlikte, büyük ölçüde İngiliz, İrlandalı ve Kuzey Amerikalı paralı askerler tarafından kurulan ve oluşum yıllarında günün en parlak İngiliz deniz subayları tarafından yönetilen donanma, kendisini İngiliz Kraliyet Donanması'nda modellemeyi tercih etmiştir. Deniz kuvvetleri ile 1900'lerin başlarında oluşturulan hava kuvvetleri, İngiliz uçakları ve gemileri ile desteklenmiş, İngiltere ile ilgili eğitim ve hizmet anlaşmaları yapılmıştır. (English and Tollefson, 1994; s.287)

1940'lardan başlayarak, Amerika Birleşik Devletleri askeri misyonları belirli taktik doktrinel kavramlar kazandırmış ve kısmen de olsa ordu üzerindeki Alman etkisini azaltabilmiştir. 1941'de Amerika Birleşik Devletleri'nin İkinci Dünya Savaşı'na girmesinin ardından Şili'de

bir Birleşik Devletler hava misyonu kurulmuş ve Şili Hava Kuvvetleri'ni yeniden düzenlemekle görevlendirilmiştir. 1944'te, satın alınan 230 uçak da dahil olmak üzere kara ve hava kuvvetleri için önemli miktarda ekipman, Şili üslerinin ABD'ye kullanılabilirliği karşılığında ulaşılmaya başlamıştır. Ancak, Şili Donanması, Japonların Pearl Harbor'a saldırmasının ardından 28.000 tonluk savaş gemisini, altı muhrip ve denizaltı depo gemisini Birleşik Devletler Donanması'na satmayı reddettiği için, savaş döneminde Şili ABD'den hiçbir maddi yardım almamıştır. İkinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinin ardından Şili donanması için destek veren ABD, savaş fazlası teçhizatı ile donatılmış bir amfibi savaş gücü oluşturmuştur. (English and Tollefson, 1994; s.290)

1973 darbesini izleyen dört buçuk yıl boyunca, Şili sıkıyönetim altında kalmıştır. Bu sürenin sonunda, askeri mahkemeler kamu güvenliğini ilgilendiren davalara bakmaya devam etmesine rağmen, sıkıyönetimin yerini sivil mahkemelere daha fazla yetki veren bir olağanüstü hal almıştır. Patricio Aylwin hükümeti, sivil mahkemelerin yetkisini yeniden tesis etmiş, askeri mahkemelerin yetkisini yalnızca askeri personelin görev sırasında veya askeri üslerde işlenen suçları yargılama yetkisine indirgemıştır ve askeri mahkemelerin sivilleri yargılaması kalkmıştır. Ayrıca sıkıyönetim döneminde düzenin tesisi için işlenen suçlara askeri yönetim tarafından getirilen af da iptal edilmiştir. (English and Tollefson, 1994; s.291)

Ordunun apolitik profesyonellik konusundaki itibarı, 1973 askeri darbesi ve ardından gelen baskıyla zedelenmiştir. Mart 1991'de Rettig Komisyonu raporunun yayınlanmasından sonra yürütülen ulusal bir ankete göre nüfusun yüzde 75,3'ü insan hakları ihlallerinde Silahlı Kuvvetleri çok hatalı, yüzde 14,4'ü ise en azından 'biraz' hatalı gördüğünü ortaya

koymuştur. Toplumun yalnızca yüzde 3,8'i orduda hiç sorumluluk olmadığını düşünmüştür. (English and Tollefson, 1994; s.292)

Başkomutan görevini bırakmayan Pinochet, Aralık 1990'da tüm birlikleri kışlalara çağırma, Mayıs 1993'te Savunma Bakanlığı'nı askerlerle arama ve generallerine o gün savaş kıyafeti giymelerini emretme gibi kendini ve askeri varlığı hatırlatan eylemlerine devam etmiştir. Fakat Başkan Aylwin bu girişimleri incelik ve sabırla ele almıştır. (Collier and Sater, 2004; s.384) Özellikle 1993'teki askeri hareketlilik ardından uluslararası basın genellikle Aylwin yönetiminden asker ve sivillerin gücü eşit olarak paylaştığı bir 'ortak hükümet' olarak bahsetmiştir. (English and Tollefson, 1994; s.294)

Demokrasiye geçişten itibaren hükümetteki merkez-sol koalisyonu, planlı ve iddialı bir askeri etkiyi azaltma stratejisini koordine etse de aynı zamanda demokrasinin hayatta kalmasına yönelik kolektif çıkarları, ordunun sınırlarını zorlamadan, korumaya özen göstermiştir. 1992'nin ortalarında Aylwin hükümeti, Başkanın -ordunun inisiyatifinde olan- subayları atamasına, terfi etmesine ve görevden almasına izin vererek bir dizi anayasa reformu önermiştir. Ayrıca, mevcut komutanlar için geçerli olmamakla birlikte, Başkan, Kuvvet Komutanlarını atama ve görevden alma yetkisine sahip olacaktır. (English and Tollefson, 1994; s.295)

Aylwin hükümeti, ordunun iç güvenlikteki rolünü de zayıflatmıştır. Her şeyden önce, Carabineros'u Savunma Bakanlığı'ndaki on yedi yıllık bir sürenin ardından İçişleri Bakanlığı'na iade etmiştir. Bu aktarım, iç güvenliği ordunun değıl polisin tasarrufuna bırakmaktadır. (Hunter, 1997; s.458)

Başkan Aylwin, diktatörlük altındaki insan hakları ihlallerini araştırmak için bir komisyon kurmuştur. Bu komisyonun çalışmalarına göre 17 yıllık askeri yönetim döneminde kaybolan 2279 kişi siyasi nedenlerden dolayı öldürülmüş (Rettig Raporu), 30.000 civarında kişi işkence görmüş (Valech Raporu) ve sayısı birkaç bini bulan kişi sürgün edilmiştir. (Madenci, 2010; s.99) Aile fertlerini kaybeden insanlar için Silahlı Kuvvetleri adalete teslim etmek, sivil-asker ilişkilerinin diğer yönlerinden daha önemlidir. Sonraki yıllarda, öldürülenlerin ve 'kaybolanların' aileleri çok sayıda askeri personeli dava etmiştir. Bu davaların ve hakikat komisyonunun raporunun Pinochet rejiminin imajını tehlikeye atması, her kademedен subayı büyük ölçüde üzmüş ve hükümet-asker ilişkilerini istikrarsızlaştırma tehdidinde bulunmuştur. Hem işlemlerin hızlanması hem de istikrarsızlaşmaya mahal vermemesi için Başkan Aylwin kayıp vakalarını inceleyen özel sivil mahkeme yargıçlarının sayısını artıracak ve çağrılan asker-sivil memurların isimleri basında yer almadan gizlice ifade vermelerine izin verecek bir yasayı desteklemiştir. Ancak iktidar koalisyonunun bazı bileşenleri, ordunun yakın bir müttefiki olan yargının sorumluluklarından bir kez daha feragat etmesine izin vereceği endişesiyle gizlilik kararı öneren yasayı engellemişlerdir. Ayrıca iktidardaki merkez-sol koalisyon, seçmenlerin Başkan Aylwin'in orduyla uzlaşmasına tepki vermesinden de rahatsız olmuşlardır. Aylwin, Rettig Raporunda insan hakları ihlallerini ifşa ederek, orduya meydan okumakta pek çok gözlemcinin başlangıçta beklediğinden daha ileri gitse de çatışmayı yumuşatmaya çalışmış ve davaları sona erdirmek için kısayolları kabul etmiştir. Ancak Başkanın kendi koalisyonunun yasa koyucuları orduyla uzlaşmayı reddetmiştir. (Hunter, 1997; s.461-462)

Orduyla ilgili önemli anayasal reformları başarıyla gerçekleştiremeyen Aylwin yönetimi, gücünü başka şekillerde kullanmıştır. 1993'ün sonlarında Aylwin, Başkanın subayların terfilerini veto edebilme yetkisini kullanma tehdidiyle Pinochet'nin Ordu

Başkomutanlığından istifa sürecini etkilemeye çalışmıştır. Ayrıca Savunma Bakanlığı, karar alma yetkisine sahip olmamakla birlikte idari eylemsizlik yoluyla ordunun girişimlerini seçici olarak durdurabilmektedir. Mayıs 1993'teki askeri hareketliliğin başlıca nedenlerinden biri de silah satışı, görevlendirmeler ve terfilerle ilgili kararnamelerin imzalanmasının kasten geciktirilmesi'dir. (English and Tollefson, 1994; s.295)

Sivil politikacıların başarısı, kalan askeri ayrıcalıkların kaderini belirlemede kritik rol oynamıştır. Yeni demokrasi altındaki yönetim, askeri gücün kademeli ancak geri döndürülemez bir şekilde azaltılması lehine hareket etmiştir. Düşük enflasyon, ekonomik refah, azalan yoksulluk, sosyal istikrar ve ana akım politikacılar için tekrarlanan seçim desteği gösterileri Şili'nin yeni demokrasisine damgasını vurmuştur. Bu başarılar, orduyu 1973 darbesinden önce sahip oldukları apolitik, genel olarak profesyonel rolle sınırlandırmaya yönelik sivil çabalar için de iyiye işaretler. Fakat bununla birlikte ordu korumaya çalıştığı ayrıcalıklar ile yeni kurumsal çerçevede özerkliklerini ve siyasi etkilerini de koruduklarını göstermek istemiştir. Diğer taraftan da yeni sivil hükümet, ordu üzerinde kurduğu üstünlüğü göstermenin önemli olduğuna inanmıştır. Bu şartlarda her iki kurum da yasal sınırlılıkların ötesinde özerkliklerini belirli jestler, protokol normları ve sembollerle göstermeyi denemiştir. Aktörler arasındaki güç mücadelesi, yasal suçlamalar, yasal girişimler, kamu açıklamaları, protokol normlarına meydan okuma ve özel durumlarda yapılan resmi jestler dahil olmak üzere farklı düzeylerde gerçekleşmiştir. (Fuentes, 1998; s.9)

Sivil-asker ilişkileri askeri yönetim sonrasındaki demokratik geçiş sürecindeki iki başkan döneminde yavaş bir şekilde normale döndürülmeye çalışılmıştır. Başkan Aylwin yönetimi sırasında ordu-hükümet ilişkileri, insan hakları sorununa ve askeri itaat-askeri özerklik

arasındaki siyasi ikilem üzerine odaklanmıştır. Gerçeği ortaya çıkarmak ve ülkenin uzlaşmasını sağlamak için üç aşamalı bir süreç başlatan Aylwin'in bu konudaki ilk icraatı, Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu ile Rettig Raporunun etkisi sivil-asker gerilimini azaltmaktır, çünkü raporun yayınlanmasından sonra halkın bu konuya ilgisi ve akabinde konunun siyasi gündemdeki görünürlüğünü azalmıştır. İkinci aşama yargı üzerinden gerçekleştirilmek istenmiş ama çıkarılan af yasası ilgili askerlerin sorumluluktan kurtulması adına işe yaramamış, kurban yakınlarının da tepkisini çekmiştir. Bu aşama her iki kesim için adına da başarısız bir girişim olarak kalmıştır. Üçüncü aşama ise ülkenin genel olarak uzlaştırılmasını sağlamaktır. Retting Raporu, 1973 darbesi öncesindeki siyasi ortamın bir benzerini önermiştir.

Başkan Frei yönetiminin ise amacı, gündemi profesyonel konulara odaklayarak orduyla çatışmayı azaltmaktır. Başkan, insan hakları ihlallerinden ziyade savunma politikası ve silahlı kuvvetlerin modernizasyonu konuları üzerine çalışmak istese de hükümet koalisyonunun sol kesimleri başta olmak üzere bu dönüşüme izin vermemiştir ve insan hakları ile silahlı kuvvetlerin kurumsal özerkliğine ilişkin siyasi tartışmalar Kongre gündeminde yerini korumuştur.

Latin Amerika'daki sivil-asker ilişkileri üzerine yapılan bir çalışmada Şili de dahil bölge ülkelerinin ordularına orta sınıfın hakim olduğu belirtilmektedir. Bu da ekonomik veya siyasal dönüşüm süreçlerinde Silahlı Kuvvetleri, oligarşiyi yerinden etmek veya hem sınıf hem de kurumsal ayrıcalıklara zarar veren toplumsal devrimleri önlemek için iktidarı ele geçirmeye zorlamıştır. Zira 1930'larda güçlü bir Başkanlık sistemi altında sınıf ayrıcalıkları nispeten güven altına alınması ve 1930'ların sonlarında da orta sınıfın iktidara Radikal Parti ile gelmesi bir başarıdır. Bundan sonra, ordunun siyasi katılımı 'kalıcı ve gizli' olmuştur ve

bu dönemden itibaren siyasete müdahale etmemesi, siyasi hedeflerine ulaşmış olması ile açıklanmıştır. (Joxe, 1970; s.30-45) Ordu artık sınıf mücadelesi öngören sol siyasal akımlar veya nasyonel sosyalizm gibi fikirleri, isyanları, grevleri veya toprak gasplarını bastırmak için müdahalelerde bulunmaya başlamıştır. (Balart, 1973; s.18)

Şili ordusu yirminci yüzyıl Şili siyasetine sık sık müdahale etmiştir. Şili ordusunun, özellikle 1958'de Alessandri'nin seçilmesinden sonra, ordunun bütçeden alışlagelmiş payını korumakta giderek daha fazla güçlkle karşı karşıya kalmasından sonra, siyaset yapmak için iyi bir nedeni olduğu ileri sürülebilir. (Michaels, 1976; s.286) 1950'lerin sonlarında askeri bütçe azalmaya başlamış ve bir daha asla 1950'lerin ortalarındaki yüksek rakamlara geri dönmemiştir. 1930'larda ordunun bütçedeki payı yüzde 23'e yükselmiş, 1955'te yüzde 11,9'a düşmüş ve 1965'te sadece yüzde 5,8 olmuştur. (Joxe, 1970; s.89) Düşük dış tehdit seviyesi, yavaş terfi imkanı, düşük maaşlar ve düşük teknolojik yetenekler, askeri prestiji etkili bir şekilde düşürerek, statü bilincine sahip seçkin gençliğin askeri bir kariyer seçmesini oldukça imkansız kılmıştır. 1967'ye gelindiğinde, subaylar, rütbelerinin çoğunu alt orta sınıflardan toplamışlardır. (Hansen, 1967; s.200-203) Çoğu kanıt, subayların orta sınıf olduğunu ve bu nedenle bu sınıfın tüm güvensizliklerinden muzdarip olduklarını, ekonominin yabancı egemenliğinin, enflasyonun, durgun ekonomik koşulların ve ulusal sermayeden daha fazla pay talep eden militan işçi sınıfı örgütlerinin kurbanları olduklarını göstermiştir. Subaylar daha iyi ücret, daha iyi silahlar ve daha yüksek statü istemişlerdir. (Michaels, 1976; s.288)

Başkan Alwyn'den başlayan süreç arkasından gelen başkanlarca de devam ettirilmiştir ve günümüzde de Şili siyaseti ile silahlı kuvvetler arasındaki ilişkiler düzenlenmeye çalışılmaktadır. İlki 1997'de hazırlanan ve dönemsel olarak güncellenerek en son 2017'de yayınlanan Ulusal Savunma Kitabı, sivil-asker ilişkilerindeki kaydedilen demokratik

ilerlemeye atıfla hazırlanmıştır. Kitap, ulusal güvenlik ve savunmanın sağlanmasında kullanılan yöntemleri ‘meşru Savunma’ ve caydırıcılık temelinde ele almakta, ordunun profesyonelliğinin korumasının yöntemlerini ve avantajlarını belirtmekte, Şili’de hem demokratik sivil kontrol hem de askeri etkinlik aynı anda sağlanmasını hedef olarak koymaktadır. Ayrıca Silahlı Kuvvetlerin sivil ayaklanmalar ve doğal afetler ile insani, sosyal ve ekonomik hakların uygulanmasında sivil yetkililere destek vermesini öngörmektedir. Kitabın Peru ulusal güvenlik yönetimi ile ilgili en önemli önerisi ise ülkenin güvenliğinin, devletin diğer tamamlayıcı kamu kurumlarıyla birleştirdiği belirli ve farklı sorumluluklara sahip kurumlar aracılığıyla sağlanması yönündedir. (Libro De La Defensa Nacional De Chile, 2017)

4.2.2. Peru

1810’dan beri 25 askeri hükümet tarafından yönetilen ve Silahlı Kuvvetlerin uzun süredir sivil yönetimden ayrı ve farklı bir kimlik sürdürmeye çalıştığı Peru’da ordu, son kertede kendisini herhangi bir rejimin hizmetçisi değil, nihayetinde devletin savunucusu olarak görmektedir.

Askeri rejim altında yürürlüğe giren kurumsal çerçevenin çoğu, Başkan Fernando Belaunde döneminde değiştirilmemiştir. Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı, devlet planlaması ve istihbarat teşkilatlarında yer almaya devam etmiş ve ordu, ulusal hedefleri belirleme yetkisine sahip olan Milli Savunma Konseyi’ne katılmıştır. Belaunde saldırgan bir şekilde ordunun rolünü sınırlamaya çalışmasa da, ordunun kurumsal yetkilerini kullanımı özellikle 1980 ve 1985 yılları arasında daralmıştır. Örneğin, Milli Savunma Konseyi’ni nadiren toplayan Belaunde hükümetinin eylemsizliği, askerin siyasete nüfuzunu etkili bir şekilde sınırlamıştır. (Cotler, 1986; s.150-152)

Aydınlık Yol 1980'de Peru devletine karşı devrimci savaşını başlattığında, yeni sivil rejim ilk başta ayaklanmaya karşı savaşı silahlı kuvvetlere emanet etmekten çekinmiştir. Ancak isyancıların ateş gücü arttıkça, ordu da giderek çatışmanın içine çekilmiştir. Yeni demokratik hükümet, ordunun davranışları üzerinde sivil kontrol ve gözetim mekanizmaları geliştirememiş ve isyan bastırma konularında neredeyse tam bir askeri özerkliğe izin vermiştir. Sivil ve askeri liderler, siyasi şiddeti caydırmanın ve silahlı kuvvetler tarafından işlenen insan hakları ihlallerinin artmasının sorumluluklarını saptırmaya çalıştıkça gerginlikler ortaya çıkmıştır. (Burt, 2007; s.54)

Aslında, Belaunde, olağanüstü hal bölgelerinde Politik-Askeri Komutanlıkların kurulması yoluyla, isyan bastırma politikası üzerindeki kontrolü Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığına bırakmıştır. Sivil yetkililer devre dışı bırakılmış ve olağanüstü hal bölgelerinde siyasi otoriteyi elinde tutan askeri komutanlar üzerinde sivil kontrol sağlamak için başka bir mekanizma kurulmamıştır. (Burt, 2007; s.58) Başkan Belaunde döneminde tek bir subayın çok fazla kişisel güç biriktirmesini önlemek için tasarlanan komutanların yıllık rotasyonu politikası, silahlı kuvvetler içindeki tutarlı politika oluşumunu baltalamış ve askerlerin uygulamalarından sorumluluk duygusu azaldığından iç çatışma olasılığını artmıştır. (Mauceri 1996; s.13) İsyen ile mücadelenin bu militarizasyonu, 1984 tarihli bir raporda 'demokratik otoriteden feragat' olarak tanımlanmıştır. (Americas Watch, 1984; s.22) Aslında, Silahlı Kuvvetler'in, olağanüstü hal bölgelerindeki eylemlerinde 'maksimum hareket özgürlüğü' için yetki talep eden teklifi, Başkan Belaunde tarafından hiçbir zaman imzalamamıştır, ancak Başkan kendi tutarlı bir politikasını da tasarlamamıştır.

Aydınlık Yol ile mücadele için bölgesel olağanüstü hal ilanları çerçevesinde orduyu ülkenin seçilmiş bölgelerine göndermek, soruna kendi tarafından bir çözüm bulmak için ordunun girişeceği herhangi bir kalkışmayı ortadan kaldırarak orduyu meşgul ve siyasetten uzak tutmaya yardımcı olmuştur. Ancak aynı zamanda bu durum, ordunun isyanı yönetmedeki baskın rolünü daha da güçlendirmiş, politika belirleme ve uygulama süreçlerinde özellikle olağanüstü hal bölgelerinde sivil yönetimin inisiyatifi kaybetmesine neden olmuştur. (McCormick, 1990; s.33)

Belauinde hükümeti orduyu görmezden gelerek gücünü sınırlamaya çalıştıysa da, Garcia yönetimi buna açıkça itiraz etmiş ve Silahlı Kuvvetleri aktif olarak sivil komutaya tabi kılmaya çalışmıştır. Popülist taktiklere dayanan Garcia'nın 1985 Başkanlık seçimini geniş bir farkla kazanması, askeri liderlerin bunun kendisine verdiği güçlü yetkiyi tanımışlardır. (Crabtree, 1992; s.72-73)

Kendine güvenen Başkan Garcia, ordunun kurumsal yetkilerini azaltmak, insan hakları ihlalleri konusunda üst düzey komutanlara karşı durmak ve savunma harcamalarını kıstmak için bir yol haritası belirlemiştir. Göreve başladığı gün Garcia'nın ordunun 24 Fransız Mirage-2000 jet uçağı siparişinin yarısını ülkenin karşılayamayacağını belirterek aniden iptal etmesiyle bu yola sarsıntılı bir başlangıç yapmıştır. Kısa bir süre sonra, donanmanın amiral gemisi bir kruvazör için 300 milyon doların üzerinde onarım ve modernizasyon faturasını da ödemeyi reddetmiştir. Belirlediği yol haritasına binaen ordunun kurumsal yetkilerini azaltmak için ordunun geleneksel imtiyaz ve ayrıcalıklarının çoğunun ortadan kaldırılması, terfi sistemine müdahale girişimleri ve Garcia'nın kendisini ordunun operasyonel karar verme sürecine dahil etme girişimleri (Başkomutan ünvanını kullanma şekli) yanında Garcia Hükümeti'nin siyasi kararları etkileme sürecini azaltmak için çeşitli

yetkileri askeri ağırlıklı Ulusal Savunma Konseyi'nden sivil Bakanlar Konseyi'ne aktarması (Hunter, 1997; s.469), bu dönemde sivil otoritenin ordu ile ilişkilerinde önemli rol oynamıştır. Bu çabaların tümü başarı ile sonuçlanmasa da, hükümetin Silahlı Kuvvetlerle ilişkilerinde ciddi ve potansiyel olarak tehlikeli bir gedik açmıştır. (McCormick, 1990; s.42) Özetle, Garcia yönetiminde ordu, devlet içinde önemli ölçüde nüfuzunu kaybetmiştir.

1987'de ciddi ekonomik sorunların yeniden ortaya çıkması ve 1980'lerin sonlarında Aydınlik Yol'un ilerlemesiyle Başkan Garcia'nın popülaritesi düşmüştür. (Crabtree, 1992; s.159-160) Garcia bu nedenle daha önce ordu karşısında sahip olduğu üstünlüğü kaybetmiş ve askerilerin de isteği doğrultusunda yeni olağanüstü hal bölgeleri ilan etmeye ve orduyu bu bölgelerde yetkilendirmeye başlamıştır. Belauinde döneminde olduğu gibi, askerlerin uzaklaşmasından, popülaritesini kaybetmiş Garcia da fayda beklemiştir.

Kırsal tabanlı bir isyan sorununu çözmek için Peru Silahlı Kuvvetlerinin 1980 ve 1990'ların başında hiç hazır olmadığı anlaşılmaktadır. Bunun birçok nedeni üç kategoriye indirgenebilir: tutum, eğitim ve kaynaklar. Anti-gerilla deneyimi, o dönem planlamayı şekillendiren görüşler, doktrin, yetenekler ve önlemler göstermektedir ki ordunun karşı karşıya olduğu sorunun boyutları ve isyan bastırma ilkeleri konusunda bilgi ve ilgisi çok kısıtlıdır. Geleneksel olmayan başarılı bir kampanya yürütmek için kaynak ve araçları da yetersizdir. (McCormick, 1990; s.33)

Başkan Garcia döneminde Ağustos 1985'te, terörle mücadele kapsamında hükümet güçlerinin tarafından kadın ve çocuklar da dahil olmak üzere 70 kişiyi katletmesi sivil yönetim için önemli bir sınav olmuştur. Garcia, Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı'ndan iddiayı soruşturan bir rapor istemiştir. Ordunun gerçekten düzinelerce

köylüyü öldürdüğüne ve en yüksek komutanlarının bunu örtbas etmeye çalıştığına dair raporları doğruladıktan sonra, Garcia, Silahlı Kuvvetler Müşterek Komutanlığı Başkanı da dahil olmak üzere birkaç üst düzey askeri lideri görevden almıştır. (Burt, 2007; s.62) Fakat Haziran 1986'da meydana gelen hapisane olaylarında yaşananlar neticesinde yargısız infaz edilen 200'den fazla mahkum için Başkan Garcia'nın kovuşturma sözü çok sınırlı kalmıştır. Eleştirmenlere göre bu, Garcia'nın kabul etmek zorunda kaldığı Silahlı Kuvvetler üzerindeki sivil otoritenin sınırlarını ortaya koymuştur. (Burt, 2007; s.63)

Garcia hükümetinin aldığı diğer siyasi kararlar da sivil-asker ilişkilerini alevlendirmiştir. Başkan Garcia'nın birçok subayı tedirgin eden 'anti-empyralist' söyleminin yanı sıra, hükümetinin generalleri rahatsız eden bazı hareketleri de olmuştur. Örneğin Garcia, gerilla savaşı yürüten Farabundo Martí Ulusal Kurtuluş Cephesi'nden (FMLN) bir delegasyonu Ulusal Saray'da kabul etmiş ve Başbakan Armando Villanueva, yakalanmasından günler sonra MRTA'nın üst düzey lideri Victor Polay'ı ziyaret etmiştir. Bu tür temaslar, ordunun gerilla hareketlerine meşruiyet kazandıracağından korktuğu eylemlerdir. En çok kargaşaya neden olan olay ise Garcia'nın Aprista Gençliği'ne yaptığı, vaatleri ve fedakarlığı nedeniyle Aydınlik Yol'u övdüğü 1989 tarihli konuşmasıdır. Büyük ölçüde sembolik de olsa, bu tür jestler Garcia hükümeti ile üst düzey subaylar arasındaki uçurumu belirginleştirmiştir. (Burt, 2007; s.66)

Hükümet ayrıca, 1980'lerde karşı isyanın idaresini neredeyse tamamen Silahlı Kuvvetler'in ellerine bıraktığında sorumluluklarından da feragat etmiştir. Hükümet, açık ve uygun bir mücadele stratejisi tasarlamamış ve güvenlik güçlerinin baskıcı aşırılıklarına kısmen göz yummak zorunda kalmıştır. Böylece ordu, isyan bastırmanın başlıca sorumluluğunu üstlenmiş ve bu da onun halkın gözünde meşruiyet kazanmasını sağlamıştır. Bu durum,

1990'larda, siyaset ile Silahlı Kuvvetlerin terörle mücadele için yakın ilişkiler kurmasıyla değişmiştir.

Organize parti desteğinden yoksun olan Fujimori, Peru devletini yeniden inşa etme çabalarını desteklemesi için az sayıda sivil teknokrat ve orduya güvenmiş, özellikle orduyu kendisi için bir güç merkezi olarak görmüştür. İsyan bastırma konusunda askeri özerklik, Silahlı Kuvvetlerin istediği gibi, genişlemiştir. Fujimori tarafından yayınlanan kararnameler, ülkenin büyük bir kısmında yürürlükte olan olağanüstü hal bölgeleri içerisinde yerel ordu komutanlarının yetkisini polislik işlevlerinin ötesinde tüm hükümet faaliyetlerine genişletmiş ve askeri birliklere Aydınlık Yol'un kaleleri olan hapishanelere ve üniversitelere girme hakkı vermiştir. (Hunter, 1997; s.470)

1992 yılında Lima'da gerçekleşen bir olay neticesinde ordunun suçlandığı insan hakları ihlali ile ilgili gizli bir askeri mahkemenin Şubat 1994'te Silahlı Kuvvetler üst komutasını temize çıkarma ve suçlu bulunan askerlere de hafif cezalar vermesi ile Haziran 1995'te, son yıllardaki en büyük hükümet karşıtı gösteriyi ateşleyen, hükümetin insan haklarını ihlal edenlere af verme kararı, Başkan Fujimori'nin ordu ile ilişkilerinde bir ikilem yaratmıştır: Fujimori, iç yıkıma karşı bir savaşta 'aşırılıkların' kaçınılmaz olduğunda ısrar eden ordu komutanlığının desteği ile iktidarını sürdürmekte ve hatta güçlendirmektedir, ancak seçmenlerle olan konumunu da korumak adına toplum nefretini çekmemek ve gerekli mali yardımları almak için insan hakları ihlallerini en aza indirmesi gerekmektedir. (Hunter, 1997; s.471)

Fujimori, ayaklanmaya karşı mücadelede orduya daha fazla özerklik vermiş olsa da ordu, bu dönemde, devletin işlerinin askeri olmayan yönlerine müdahale etmekten kaçınmıştır.

(Obando, 1996; 36) Silahlı kuvvetler önemli ölçüde sivil kontrole tabidir, ancak bu kontrol bir kurum olarak Başkana değil, bir birey olarak Fujimori'ye verilmiştir.

Fujimori'den sonra göreve gelen Başkan Alejandro Toledo, popülaritesi düştükçe ve sosyal gerilimler arttıkça, askeri desteğe daha fazla güvenmiş ve askeri liderlere daha fazla özerklik ve Kabinede artan temsil (Savunma görevlerinde sivillerin yerini alarak) ve ayrıca bütçeden artan bir pay vermiştir (Rospigliosi 2005). Akabinde, Kongre, silahlı kuvvetler mensuplarının ilk kez 2006 yılında kullanacakları yeni oy haklarını onaylamış ve adaylar, programlarında güvenlik konularına ve diğer askeri konulara yer vermiştir.

4.2.3. Güney Kore

Kore Ordusu Amerika Birleşik Devletleri tarafından kurulmuştur. Ordunun kurulmasında kullanılan model, Amerikan çizgisinde profesyonel bir ordu modelidir. Ulusal bağımsızlık için savaşanların muhalefetine rağmen, Birleşik Devletler Japon İmparatorluk ordusundan subaylar da atamıştır. Birinci Cumhuriyet'in Kore ordusu, kuruluşundan dolayı, İkinci Dünya Savaşı'ndan sonra yeni doğan diğer ulusların ordularından farklıdır, çünkü güçlü bir milliyetçi ve ideolojik eğilime sahip değildir. (Janowitz, 1964; s.14) Bu, siyasete askeri müdahaleyi uygun görmeyen ABD askeri danışma komitesi için de uygun görülmüştür. Fakat Güney Kore ordusunun bu edilgen tavrı, siyasetten uzak durmasını sağlamamıştır. Başkan Syngman Rhee, siyaset aygıtı olarak askeri birlikleri ve her seçimde orduyu kendi avantajı için kullanmıştır. Koreli askeri liderler yönetici güçle işbirliği yapmak zorunda kalmışlardır.

General Park Chung Hee, 1961 darbesiyle siyasi iktidarı ele geçirdikten sonra, ordunun temel sütununu, siyasi görüşü kendine yakın olan ve kendi bölgesinde yetişmiş

generallerden oluşturmuştur. Ayrıca General Hee, özellikle her yıl Askeri Akademi mezunlarının en üst yüzde 5'i içinden seçilen seçkin subayları işe alan Hanahoe Birliği'ni desteklemiştir. 1979'da Park suikastından sonra, Savunma Güvenlik Komutanlığı Başkanı Tümgeneral Chun Doo Hwan nderliğinde Hanahoe yeleri askeri gücü üstlerinden ele geçirmek için, 1980'de de iktidarı ele geçirmek için darbe düzenlemişlerdir. (Lee, 2001; s.165) 1961 askeri darbesi ordu içindeki mevki ve söz sahibi kadroların dışında kalan bir gücü tarafından yapılırken, 1979-1980 darbesi ordu içindeki ayrıcalıklı bir grup tarafından yapılmıştır.

Askeri yönetim döneminde sosyopolitik ve ekonomik bir oluşum olarak gelişen militarize modernite; ulusal bölünme, savaş ve askeri çatışma gibi tarihsel koşullar ile postkolonyal istikrarsızlıktan moderniteye geçiş ve gelişmiş ulusları yakalama aciliyeti gibi kendine özgü siyasi kombinasyonu altında modern bir ulus inşa etme çabası içindeki yeni uluslar çeşitli disiplin ve cezalandırma tekniklerini koordineli kullanmıştır. Militarize modernitenin diğer özelliklerinden daha önce ortaya çıkan antikomünist ulusal kimlik ise tüm bu süreçlerin tutkalı olmuştur. (Moon, 2005; s.18)

Kore'nin de postkolonyal dönemi, ulusal kimliğin yaratılması ve ulusal bölünme, Kore Savaşı ve Soğuk Savaş bağlamında artan 'rasyonalizasyon' ile karakterize edilen, modern dünyada toplumun disiplini yoluyla modern bir ulus inşa etmenin zorunluluklarıyla başa çıkma gerekliliği, ağdaş Kore'de militarize modernitenin ortaya çıkmasının ortak koşullarıdır. Militarize modernitenin temel unsurları, Kore ulusunun komünist ötekiyle savaş halindeki anti-komünist benlik olarak inşa edilmesini, disiplin ve fiziksel gücü yoluyla anti-komünist siyasi bünyenin üyelerinin oluşturulmasını ve sanayileşen ekonominin askerlik hizmetiyle i içe geçmesini içermiştir. Ulusal kimliğin militarizasyonu, anti-komünizm ve

ulusal güvenlik ideolojileri etrafında dönmektedir. Başka bir deyişle, Güney Kore, ‘baş düşmanı’ Kuzey Kore'ye karşı komünizm karşıtı bir ulus olarak kurulmuştur. Böylece militarize edilmiş ulusal güvenliğin diğer sosyopolitik meselelerin üzerine çıkmasına neden olmuş ve güçlü modern ordunun inşası ve devlet mekanizması içerisindeki kurumsallaşmasını sağlamıştır. (Moon, 2005; s.24)

Park Chung Hee döneminde anti-komünizm, doktrin olarak yeniden öne sürülerek ulusal kimliği güçlendirmiştir. Bu dönemde Güney Kore, Amerika Birleşik Devletleri'nin Güney Kore ordusunu modernize etme, Güney Kore'de üretilen savaş malzemelerini satın alma ve yeni krediler sunma taahhüdü karşılığında birliklerini Vietnam savaşına göndermiştir. (Gills, 1996; s.109-110)

Savaş, iki ulus arasındaki mevcut düşmanlığı onarılamaz noktaya kadar yoğunlaştırmakla kalmamış, aynı zamanda militarize edilmiş ulusal güvenliğin üstünlüğünü ve dolayısıyla on yıllar boyunca güçlü bir orduya duyulan ihtiyacı haklı çıkarmıştır. Fakat, 1979 askeri darbesi ve Chun Doo Hwan rejimine ABD'nin verdiği destek, Güney Kore'de demokrasiyi komünist Kuzey'e karşı savunma iddiasını ciddi şekilde zedelemiş ve komünizm karşıtı ulusal kimliğe yönelik kamusal şüpheciliğin ortaya çıkmasına katkıda bulunmuştur.

Kim Young-sam ve Kim Dae-jung ve Roh Moo-hyun rejiminden sonra Güney Kore ordusunun profesyonelliğinin önemli ölçüde istikrar kazandığı söylenebilir.

Bu aşamada ordunun sivil-asker ilişkilerindeki değişiklikleri kabul etmesinin olası nedenleri, sadece ordunun siyasi müdahalesinin yurttaşları demokratik bir mücadeleye yönlendirme ihtimali ve asker in bu mücadeleyi bastırırken ortaya çıkabilecek zayıftan duyduğu endişe

değildir, aynı zamanda ordunun kendi demokratikleşme algısının olgunlaşması da bu süreçte etkilidir. Güney Kore'nin askerlik sistemi bir zorunlu askerlik sistemidir ve fiziksel olarak yetenekli olan tüm yetişkin erkeklerin askerlik yapması gerekmektedir. Bu nedenle, ordu mensuplarının çoğunluğu profesyonel askerler değil, sıradan vatandaşlardır. Ordunun bu yapısı, komutanlar geçmişte olduğu gibi siyasete girişmeyi planlasalar bile, askerlerinin herhangi bir girişime katılıp katılmayacağından şüphe etmelerine neden olmaktadır. Bu güçler içinde demokrasinin olgunlaşması, doğal olarak askeri profesyonelliğin gelişmesine yol açmıştır.

Güney Kore tarihi boyunca neredeyse hiç gerçek bir sivil milli savunma bakanı olmamıştır ki hepsi emekli generallerdir. Bu durum bugün de devam etmektedir. Ayrıca, politikaları belirleyen ana pozisyonlar da muvazzaf veya emekli askerler tarafından işgal edilmiştir. Devam eden olası yüksek ulusal güvenlik tehdidi, silahlı kuvvetlerin demokratik konsolidasyon sürecinde kurumsal özerkliğini haklı çıkarmasına ve korumasına yardımcı olmaktadır. (Kim, 2014; s.129) Bununla birlikte, hem Silahlı Kuvvetlerin kapasitesini artırmak hem de ordunun sivil denetimi yoluyla ulusal güvenlik politikalarının yürütme tarafından belirlenmesine katkı sağlamak amacıyla 2017'de 'Savunma Reformu 2.0' ismi verilen bir gelişme süreci başlatılmıştır. 2018'de yayınlanan Beyaz Kağıt adı verilen savunma ve ulusal güvenlik için vizyonun belirtildiği belgede bu sürecin çekirdeğinin sivil kontrolün kurulması olduğu belirtilerek, böylece hem demokrasinin hem de silahlı kuvvetlerin gelişeceği vurgulanmıştır. Sivilleştirilmekte olan ulusal güvenlik yönetimi ile ilgili politikalar üzerinde sivil kontrol ilkesini oluşturmak ve ordunun sorumlu olduğu haklı görevlerine odaklanmasına izin verecek koşulları yaratmak hedeflenmektedir. Kurumsal olarak siyasete içinde bir konum sahibi olan ve bunu yönetimi ele almak için kullanan Silahlı Kuvvetlerin devam etmekte olan özellikle savaş tehdidi karşısında gücünü

geliştirmesi gerektirdiği fikrini reform sürecinin temellerinde tuttuğu görülmektedir. Beyaz Kağıt'a göre Silahlı Kuvvetlerin muharebe gücü, Silahlı Kuvvetlerin haklı görevlerini yerine getirmesiyle kazanılan halkın güveninden gelmektedir. Silahlı Kuvvetlerin, siyasi tarafsızlığını sağlayarak, ulusal toprakları koruma ve halkın güvenliğini sağlama görevine odaklanabileceği belirtilmiş, ancak bu şekilde “her savaşı kazanan güçlü kuvvetler” oluşturulabileceği vurgulanmıştır. (ROK Defense White Paper, 2018, s.51, 260-262) Belgenin birçok bölümünde ordunun siyasi bağımsızlığı/tarafsızlığı ile halk tarafından güvenilen, demokratik bir ulusun gelişmiş silahlı kuvvetlerinin kurgulanacağını altı çizilmiştir.

4.3. Temel Güvenlik Sorunları ve Sivil-Asker İlişkilerinin Sisteme Etkisi

4.3.1. Şili

General Pinochet döneminde, otoriter yönetimin toplumu siyasal katılımdan uzaklaştırması, devlet üzerinde son derece zararlı bir etkisi olan siyasi bir dengesizlik yaratmıştır. Bu dönemde tutuklulara hakları yokmuş gibi davranılmış, aşağılanmış, taciz edilmiş ve işkence görmüşler, ulusal düşman olarak damgalanmışlardır. İşkence, toplumsal ilişkilerdeki radikal çöküşü açıkça gösteren bir iktidar uygulama biçimidir. İşkence, Silahlı Kuvvetlerin veya polisin çoğunluk üyeleri tarafından devlet ve ulus adına uygulanmıştır. Biri hakim güç adına işkenceye maruz kalmış ve sadakati adına direnmiş, diğeri ulusu savunduğunu iddia eden üstlerinden gelen emirleri itaatkar bir şekilde yerine getirerek görevini yerine getirmiştir. (Lira, 2011; s.114) Böylece ulus inşası sürecinde önemli bir kırılma yaşandığı görülebilir.

1973 darbesi arkasından hayata geçirilen 1980 Anayasası General Pinochet'in ‘koruma altındaki demokrasi’ anlayışı çerçevesinde kurgulanmıştır. Askeri cunta tarafından kurulan Anayasa Komisyonu 1977 yılında anayasa çalışmalarına başlamış, üzerinde General

Pinochet'in etkisinin büyük olduğu anlaşılan anayasa taslağı görüş için Devlet Konseyi'ne gönderilmiştir.

Yine askeri yönetim tarafından kurgulanmış olan Devlet Konseyi'ne eski başkanların da dahil olması öngör÷lmüştür fakat yaşamakta olan üç eski başkandan sadece Jorge Eduardo Alessandri Rodriguez ve Gabriel Gonzalez Videla Konseyde yer almayı kabul etmiştir. Özellikle Alessandri'nin Konsey'de yer alması önemli gör÷lmektedir ki hem kendi başkanlığı dönemindeki Küba devrimi etkisine karşı ABD destekli çalışmaları hem de babası Arturo Fortunato Alessandri Palma'nın 1925 anayasa çalışmalarındaki reformist tavrının anayasa çalışmalarının meşruiyetini artırdığı düşün÷lmektedir. (Oppenheim, 1999; s.127) Anayasa Komisyonu ve Devlet Konseyi'nin çalışmalarından sonra Anayasa taslağı General Pinochet'e ve taslak üzerinde bir grup komutan da çalıştıktan sonra halkoyuna sunulmuştur.

1980 Anayasası daimi maddeler yanında, General Pinochet iktidarını ve cunta rejimini korumak ile sivil yönetime geçiş sürecini yönetmek için içerdiği geçici maddeler de içermiştir. Yeni Anayasa ÷lkedeki sivil-asker ilişkileri ile yasama, yürütme ve silahlı kuvvetler arasındaki güç dengesini dönüştürmüştür. Politikalar üzerinde geniş kapsamlı veto yetkisine sahip, askeri ağırlıklı bir Milli Güvenlik Konseyi gibi siyasetin güvenlileştirileceğı kurumlar oluşturulmuş (Hunter, 1997; s.456), Silahlı Kuvvetler yeni siyasi düzenin koruyucusu olarak nitelenmiştir.

Anayasa genel olarak çok demokratik bulunmasa da özellikle bazı maddeler konuşma özgürlüğü gibi temel hakları doğrudan etkilemiştir. Hazırlanan anayasanın 8. Maddesi ile “aile yapısına muhalif, şiddeti destekleyen veya totaliter bir karaktere sahip ya da sınıf

mücadelesine dayanan bir toplum, devlet veya hukuk düzeni savunan doktrinleri yaymayı amaçlayan kişi veya gruplar tarafından yapılan eylemler yasadışı ve cumhuriyete aykırı” ilan edilmiştir. Demokrasiyi koruma vizyonu ile belirlenen bu çerçevede suçlanan kişilerin kamu, siyaset ve hatta özel sektörden keskin şekilde dışlanması, belli bir süre oy kullanma haklarının da ellerinden alınması öngörülmüştür. Kongre üyelerinin yasama dokunulmazlığı, bu suçlamaları kapsamamıştır. (Oppenheim, 1999; s.129) 1988 halkoylamasına giden süreçte siyasal partilerin üzerindeki baskıların başında da bu anayasa maddesi gelmiştir. Bu maddeye göre siyasi partiler veya üyelerinin de bu amaçlara yönelmesi yasaktır. Bu çerçevede birçok sol hareket ve parti daha en başta yasaklanmıştır.

1988’deki halkoylamasından 1990’daki Başkan Aylwin’in yeminine kadar geçen sürede yasama görevine devam eden cunta siyasi kuralların herhangi bir şekilde değiştirilmesine engeller yaratarak hem neoliberal ekonomik sistemi hem de siyasi kurumları sağlamlaştırmaya çalışmıştır. Yasama sürecinin önemli bir aktörü olan Senato yeniden oluşmadan önce yapısı şekillendirilmiştir. Senato’daki dokuz sandalye, giden askeri rejim tarafından atanan, seçilmemiş kişilere ayrılmıştır. Sonuç olarak, Senato’nun üçte birinden fazlası Silahlı Kuvvetlere sempati duyan üyelere olacaktır. (Oppenheim, 1999; s.201) Gelecek sivil hükümetin, birçok kurum ile birlikte Silahlı Kuvvetleri de değiştirmesini engelleyecek bir dizi yasa onaylamışlardır. Bu yasalar, Silahlı Kuvvetleri sivil kontrolden korumuş ve General Pinochet’in ordu üzerinde fiilen kontrol sağlamasına, hatta bazılarına göre, Savunma Bakanı ve Başkan ile paralel güç kazanmasına neden olmuştur.

Yaklaşık 17 yıllık bir askeri yönetim ardından, askeri yönetim altında hazırlanmış bir Anayasa ile demokrasiye geçiş kolay olmamıştır. 1989 seçimleri ardından Başkan olan Patricio Aylwin Azocar ve halefi Eduardo Alfredo Juan Bernardo Frei Ruiz-Tagle

dönemlerine ‘demokratik olarak seçilmiş başkanlı otoriter devlet’ veya ‘otoriter çerçeveli demokrasi’ gibi ünvanlar verilmesi askeri yönetimden kalan yasa ve uygulamaların devamlılığından kaynaklanmaktadır. (Oppenheim, 1999; s.195) Bununla birlikte, güç kazanan dönemin muhalifleri ile pazarlıklar da başlamıştır. Senato üye yapısı, Milli Güvenlik Konseyi’nin statüsü ve ordunun konseydeki çoğunluk statüsünü ortadan kaldırılması gibi birçok reform peyderpey gerçekleşmiştir. 1989 seçimleri öncesi, askeri rejimin getirdiği kısıtlamaların seçmenleri harekete geçirme çabalarını engellediği durumlarda, sağ partiler bile bazı reformları desteklemiştir. (Hunter, 1997; s.457)

Kongre’nin yeniden oluşması ile 1990’ların başlarında parlamento hareketi yeniden oluşmuş olsa da önceki dönemdeki ateşli tartışmaları ve ısıltısı artık mevcut değildir. Zira Kongre’nin rolü 1973’ten önce olduğundan daha sınırlıdır: 1990 ile 1994 arasındaki tüm yasaların yüzde 90’ı başkanın teklifidir. (Collier and Sater, 2004; s.382)

Otoriterlikten demokrasiye geçen Şili siyasi sistemi, ulusal güvenliği güçlü bir saldırgan olmayan caydırıcılık politikası, uluslararası hukuka saygı ve anlaşmaların ihlal edilemez doğası, yüksek derecede siyasi, diplomatik ve askeri güvenilirlik ile sivil ve askeri bürokrasilerde profesyonellik temelinde tanımlamayı amaçlamaktadır.

Nispeten başarılı sosyoekonomik gelişmeler kaydeden ve önemli derecede toplumsal desteği elinde tutan Şili gibi askeri rejimler, güç transferini kontrol edebilmekte ve güçlerini geçiş ve konsolidasyonda siyasi kaldıracı dönüştürebilmektedir. Bu şartlarda komutanlar iktidardan çekilmelerini dikkatli bir şekilde hazırlamaya ve birleşik ve son derece uyumlu askeri kurumlara başkanlık etmeye yönelmektedir.

Şili'de demokrasiyi pekiştirmek zordu çünkü yasal-kurumsal bir bakış açısından sivil hükümetin hareket alanı çok sınırlıydı: askeri rejim, eski rejimin müttefiklerine ayrıcalık tanıyan seçim sistemleri tasarlamış ve anayasa reformunu engelleyen şartlar koymuştur. Ekonomik patlamanın zirvesinde, sıkı bir şekilde kontrol edilen bir plebisitte seçmenlerin yüzde 67'si tarafından onaylanan 1980 Anayasası ordunun kendilerine ayrılmış alanlarla darbeden önce yasama ve yürütme organlarına siyasi katılımını yasallaştırmıştır. Yeni demokratik rejim, silahlı kuvvetlere tanınan anayasal işlevlere saygı göstererek ordunun prestijini sürdürme ve siyasi saldırılardan koruma, silahlı kuvvetlerin içişleri ile savunma politikası ve bütçesine karışmama zorunluluklarına uymuştur.

Şilili generallerin koruduğu geniş askeri özerkliğe rağmen, sivil politikacılar dört ayrıcalığa sahiptir: başkanın üst düzey subayların terfisi üzerindeki veto yetkisi, askeri alımları onaylama ve Milli Savunma Planını imzalamayı reddetme hakkı ile savunma bütçesi üzerinde sınırlı kontrol.

Rejimin dönüşmesi ve 1980 anayasası kabulünden itibaren dönem dönem askerin siyasetin içindeki konumunu şekillendiren düzenlemeler yapılmıştır. Bu düzenlemeler arasındaki önemli reformlardan biri 2005 yılındaki anayasa reformudur. Bu reform, ulusal güvenlik ile ilgili iki temel konuyu da içermektedir. (Kouyoumdjian, 2011; s.26) Birincisi, Silahlı Kuvvetlerin cumhuriyetin kurumsal düzenini korumakla ilgili garantör rolünü kısıtlamaktadır. Buna göre Silahlı Kuvvetler anavatanın savunulması için vardır ve ulusal güvenlik için gereklidir ancak kurumsal düzen devletin tüm unsurları tarafından sağlanmaktadır. Böylece ordunun cumhuriyet değerlerini korumak için müdahalesine yasal zemin oluşturduğu düşünülen mantık kaldırılmıştır. İkincisi ise Milli Güvenlik Kurulu ile ilgilidir. 1980 anayasası ile tasarlanmış halinde Kurulu oluşturan dört sivil ve dört asker

üyenin aldığı kararlar bağlayıcıdır ki askerlerin etkili olduğu kurulun kurumsal düzenin temelleri ile ilgili olay, eylem ve konularda görüş bildirme yetkisi vardır. 2005 reformu ile Kurul sivil üyelerin çoğunlukta olduğu, sadece başkanın çağrısı ile toplanan ve sadece tavsiyelerde bulunan bir organ haline gelmiştir.

Şili ve Şili sivil-asker ilişkileri, iktidarın devrinden bu yana siyasi süreklilikten yararlanmıştır. Santiago'da, savunma-güvenlik konularında çalışan sivil kadrolarda tutarlılığa izin veren çok az değişiklik yapılmıştır. Böylece Şili'de savunma reformu ve sivil-asker ilişkilerinin demokratikleşmesi kademeli ve son on yılda daha uzlaşıya dayalı gerçekleşmiş ve bu da siyasal kurumların savunma ve güvenlik siyasetlerinde nihayetinde daha başarılı ve güven verici hale gelmesini sağlamıştır.

4.3.2. Peru

Hükümet, 1980'in sonuna kadar gelişen isyanı küçümsemiştir. Ancak 1981'in başlarında, sonunda harekete geçmek zorunda kalmıştır. Mart 1981'de geniş bir Terörle Mücadele Kanunu çıkarılmış ve teröristlere isteyerek yardım eden veya onlarla işbirliği yapan herhangi bir kişi veya gruba ağır cezalar getirilmiştir.¹⁹ Süreç, Ekim ayında Ayacucho'da ilan edilen ilk olağanüstü hal bölgesi kararı ile devam etmiştir.

İlan edilen olağanüstü hal, Lima'nın başkentte katı bir sokağa çıkma yasağı uygulamasına, keyfi tutuklamaya karşı anayasal korumayı askıya almasına ve gerillalara karşı ilk toplu güç kullanımının yolunu açmasına izin vermiştir. Olağanüstü hal ilanıyla Belaunde hükümeti, barışı yeniden sağlamak ve hareketin elebaşılarını yakalamak için özel bir birliği

¹⁹ Mart 1981 tarihli ve 46 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, asgari cezayı 12 yıl hapis cezası olarak belirlemekte ve azami ceza belirlememektedir. (Human Rights Committee, 2003)(Americas Watch, 1990; s.15)

Ayacucho'ya gönderse de tüm bu önlemler sonuçta başarısız olmuştur. (McCormick, 1990; s.17)

Başkan Garcia yönetimi altındaki Peru'nun isyan bastırma politikası üç farklı bileşen içermektedir: (1) kilit siyasi hedefleri korumak, yerel nüfusu gerilla etkisinden yalıtmak ve sahada Aydınlik Yol birimlerini meşgul etmek için tasarlanmış bir askeri program; (2) kırsal yatırımları teşvik etmek ve yerel yaşam standartlarını yükseltmek için tasarlanmış bir ekonomik kalkınma programı; ve (3) merkezi hükümete yerel güveni artırmak, Aydınlik Yol desteğinin temelini baltalamak ve kırsal kesimde bir 'Perulu kimliği' oluşturmak için tasarlanmış bir siyasi program. (McCormick, 1990; s.31) Bu politikaya göre sorunun, askeri olduğu kadar siyasi de olduğu fikri benimsenmiştir. Örgüt'ün askeri alanda elde edebileceği herhangi bir başarı, nihayetinde kırsal kesimdeki siyasi konumundan kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, isyanı yenmek için hareketin siyasi tabanına saldırmak gerekmektedir ki bu, ancak geniş tabanlı bir sosyal, ekonomik ve politik reform politikası yoluyla halk huzursuzluğunun kaynağını hafifletmeye çalışmakla başarılabilecektir. Bu planla orduya, hükümetin kırsal bölgeleri örgütten temizlemesi ve bu bölgelerin sakinlerinin Örgüt fikirlerinden uzaklaşmasını sağlayacak kadar uzun süre elinde tutması için isyanı yenmede ikincil bir görev verilmiştir. Fakat bu plan tasarlandığı gibi uygulanamamıştır.

Silahlı kuvvetler çatışmaya, orduya antigerilla operasyonlarına girişmek için yasal yetki sağlayan olağanüstü hal bölgesi mekanizması aracılığıyla girmiştir. Olağanüstü hal ilanı, anayasal özgürlükleri askıya almış ve tüm sivil kurumları bölgenin atanmış askeri komutanının yürütme yetkisi altına sokmuştur. Silahlı kuvvetler, bu koşullar altında, yerel yönetimin dizginleri üzerinde geçici de olsa sağlam bir tekele sahip olmuştur. (McCormick, 1990; s.32) Olağanüstü hal bölgeleri ile birlikte yasalaşan ve Terörle Mücadele Yasası

olarak bilinen, Mart 1981 tarih ve 46 Sayılı Kanun Hükmünde Kararname, ülke genelinde etkili olmuştur. Terör suçunu hem belirsiz hem de aşırı geniş terimlerle tanımlayan Terörle Mücadele Yasası, terör suçlamasıyla gözaltına alınan kişilerin haklarına ciddi şekilde zarar vermiş ve güvenlik güçleri tarafından olağanüstü hal bölgelerinde, Aydınlık Yol ile bağlantılı olmasalar dahi, muhalif siyasi aktivistleri, işçileri, sendikacıları tutuklamak için yaygın olarak kullanılmıştır. Peru'da hem siyasi hem de siyasi olmayan tutuklular üzerinde sistematik olarak uygulanan işkence, yasanın, terör zanlılarına yönelik yasal sürecin soruşturma aşamasından güvenlik güçlerinin sorumlu olduğuna dair hükmüyle kolaylaştırılmıştır. (Americas Watch, 1990; s.15)

Yaşanan bu hak ihlallerine karşın Başkan Garcia'nın, Silahlı Kuvvetlerle ciddi bir gerilim noktası, insan hakları standartlarının iyileştirilmesi konusundaki ısrarıdır. Başkanlığının ilk yılında, Accomarca köyünde askerler tarafından gerçekleştirilen bir katliamın ortaya çıkmasından sonra üç yüksek rütbeli ordu komutanını görevden alarak meseledeki ciddiyetinin altını çizmiştir. Başkanın Başkomutanlık yetkisinin Peru'da daha önce hiç görülmemiş şekildeki bu sert ifadesi, güvenlik güçlerinin gözünden kaçmamıştır. 1985'in ortasından 1987'ye kadar kaydedilen ölü ve kayıp sayısı 1983-1984 döneminin üçte birine düşmüştür. (McClintock, 1989; s.134)

Artan şiddet ve istikrarsızlık neticesinde ordu konumu, özellikle ülkenin küçük seçkinleri ve orta sınıfı arasından bir ölçüde (isteksiz) halk desteğiyle, iktidarı alabilecek bir duruma gelmiştir. Zira seçim, askeri yönetim altında kanun ve düzenin tesisi ile sivil yönetim dahilindeki artan sosyal ve politik kargaşa arasında olduğu fikri, toplumu daha fazla orduya yönlendirmiştir. Bir darbe, halka açık gösterilere anında müdahale ve Aydınlık Yol'a karşı

hızlandırılmış, sınırsız bir kampanya ile sonuçlanabilecektir. (McCormick, 1990; s.54) Bu çerçevede Fujimori'nin zaten sahip olduğu askeri bağları kullanması zor olmamıştır.

Başkan Fujimori döneminde, devleti kararnameler ile yönetme geleneği neticesinde birçok kararında Kongre'nin muhalefetine karşı da önlem alması gerekmiştir. 1991 yılının sonlarında, Başkan 126 kanun hükmünde kararnameyi çıkardıktan sonra, kongredeki muhalefet liderleri, suistimale en açık olarak gördükleri kararnameleri, özellikle de Aydınlik Yol isyanını bastırma mücadelesinde orduya açık çek verenleri, yürürlükten kaldırmak için birlikte çalışmaya başlamışlardır. Siyasi yelpazenin her tarafından Kongre üyeleri, anayasanın ihlal edildiğini düşündükleri bu kanun hükmünde kararnameleri kaldırmak veya değiştirmek için güçlerini birleştirmişlerdir. Hatta bu yasalardan bazılarının 'beyaz darbe' - resmi demokratik yapılar içinde fiili bir darbe- anlamına geldiğini de ileri sürmüşlerdir. Fujimori'nin darbe ilanı, kanun hükmünde kararnameleri tartışmaya devam etmek için Kongre'nin yeniden toplanmasından bir gün önce gerçekleşmiştir. (Burt, 2007; s.168) Başkan ile Kongre arasındaki bu kurumsal kilitlenme, (autogolpe) Sivil Darbe'nin gerçekleşmesi için zemin hazırladığı görülmektedir.

Fujimori ve destekçileri, Peru İçişleri Bakanlığı'ndan anayasa mahkemesine kadar ülkedeki hemen hemen her önemli kuruma güvenlik ve askeri görevliler atayarak, sözde bağımsız birçok kurumu damga makamından biraz daha fazlası haline getirmiştir.

Peru'nun meşru bir devlete, demokratik yönetişime ve iyi bir hükümete doğru ilerleme şansı, Peru'nun cumhuriyet tarihi boyunca çokça görülen Silahlı Kuvvetleri doğrudan müdahale veya siyasi otoritelere kurallar/sınırlar koyma alışkanlığından caydırmakta elde edilen başarıya bağlıdır. Bunu başarmak için Peru'nun öncelikle yeni bir ulusal güvenlik doktrini

tasarlaması, askeri kurumların siyasallaşmasını ortadan kaldırması ve Silahlı Kuvvetlerin ulusal egemenliğin savunulması ve iç düzenin korunmasında oynaması gereken role ilişkin yeni bir vizyon dile getirmesi gerekmiştir.

Perulular demokrasi konusunda belirsizliğini korumakta ve istisnai koşullar altında temel hakların askıya alınma olasılığını kabul etmektedir. Bu, devletin gücüyle desteklenen, demokratik kurumların ve halkın temsil gücünü kabul ettiği ‘sezarist’ liderin popüler özdeşleşmeyle değiştirmeye çalıştığı otoriterliğe dönüşünü mümkün kılmaktadır. 1990’ların sonunda hala demokrasi fikrini otoriterlikle destekleyen politikacılar ve toplumun belirli kesimleri mevcuttur. Bu koşullar altında, siyasi otoriteler, vatandaşların sorumlu tutabileceği temsilciler olmaktan çıkmakta ve bunun yerine herkesin üzerinde yer alan figürler haline gelmektedir.

Kısmen meşrulaştırma sürecinin başarısızlığından dolayı 1980’lerde yurttaşların demokrasiye karşı duyduğu hayal kırıklığı, neredeyse her ne pahasına olursa olsun, muazzam bir düzen ve otorite ihtiyacı yaratmıştır. Bu da Peruluların sorunlarını çözebileceğine inandığı bir ‘sezarist’ ile özdeşleşmeye yönelik eski eğilimlerine geri dönüş için koşullar yaratarak otoriterliğin önünü açmıştır. Bu aldatıcı özdeşleşmede insanlar, daha iyi bir gelecek için umutlarını temsil eden liderin çalışmalarını destekleyerek maddi ve diğer ihtiyaçlarını ertelemeyi kabul etmektedir. Ancak bu otoriter rejim, kendine özgü bir mantığı takip ederek liderin ‘halkımın ne istediğini biliyorum ve bunu onlara nasıl vereceğimi biliyorum’ yaklaşımı temelinde halk ile arasında kurumsal norm ve prosedürler olmadan doğrudan bir iletişimi öncelediği yeni bir demokrasi türü olarak tanımlamaya çalışmaktadır.

Şili'deki otoriterlik, meşrulaştırma ve yurttaşların devletle özdeşleşme sürecinin neredeyse yalnızca yürütme organına ve özellikle de başkanın şahsına odaklanmasına neden olmaktadır. Aynı zamanda hükümet, Ulusal İstihbarat Teşkilatı ve Silahlı Kuvvetler gibi işlevleri veya gelenekleri nedeniyle şeffaf olmayan kurumların verimliliği ve etkinliğiyle övünmektedir. Bu durumlarda hükümet, yürütme işlevlerini vatandaş gözetiminin ötesinde gerçekleştiren ve aslında etkili eylemin önünde bir engel olarak görülen kurum, kurul ve kuruluşları meşrulaştırmaya çalışmaktadır.

4.3.3. Güney Kore

a. Yasama-Yürütme Çalışmaları

Demokrasiye geçiş dönemi hükümeti olarak adlandırılan Roh Tae-woo dönemi ardından seçilen Başkan Kim Young-sam, demokratikleşme için bir dizi reform yapmıştır. Ordunun müdahale mirası, yeni Başkanın karşı karşıya olduğu en büyük zorluktur. Göreve başlamasından iki haftadan kısa bir süre sonra, Başkan Young-sam, Genelkurmay Başkanı General Kim Jin-yung ve İstihbarat Komutanı da dahil birçok üst düzey generali görevden almış ve sivilleri öldürdüğü gerekçesiyle bazıları gözaltına alınmıştır. (Nam, 2017; s.22) Tüm bu generaller, o zamanlar Tümgeneral Chun Doo-Hwan tarafından Beşinci Cumhuriyet'i (1980-1988) kurmak için tasarlanan 12 Aralık 1979 darbesinde rol oynamıştır. (Kihl, 2005; s.113)

Sivil bir Başkan için yüksek rütbeli generalleri aktif görevden almak cesur bir harekettir ve risklerle doludur, ancak Kim Young-sam seçilmiş bir Başkan olarak yeni kazandığı meşruiyet nedeniyle galip gelmiştir. Ordunun siyasi faaliyetlerini kesin olarak ortadan kaldırmak için ordu içindeki gizli örgütlerin operasyonlarını ifşa etmiştir. Young-sam, geçmişteki otoriter rejimlerle bağlantılı generallerin çoğunu tasfiye ederek, askerlik

hizmetinde profesyonelliği yeniden kurmak istediği konusunda net bir mesaj göndermiştir. (Kihl, 2005; s.114) Ayrıca askeri istihbarat teşkilatının sivil takibini kaldırmış ve Kongre'nin orduyu sistematik olarak kontrol edebileceği bir prosedür oluşturmuştur. (Cha, 2003; s.208) Sivil-asker ilişkileri, devletin demokratik yönelimini yansıtacak şekilde yeniden tanımlanmıştır.

Kim Young-sam'ın askeri reformu dört aşamalı gerçekleşmiştir: İlk olarak, askeri profesyonelliğin artmasına katkıda bulunmuş; ardından, ordudaki özel/gizli grupların dağıtılması ve personellik reformunu gerçekleştirmiş; daha sonra, ordunun en siyasi kurumu olan Güvenlik Komutanlığı'nın yeniden yapılandırılmasını sağlamış; son aşamada, demokratik ve etkili askeri harekâtların yapılmasına katkıda bulunmuştur. (Nam, 2017; s.23)

Başkan Young-sam'ın meşruiyet iddiası, yeniden kurmayı ve geliştirmeyi umduğu milliyetçi ideolojiden türetilmiştir. Güney Kore'nin, Japonya'nın Kore'yi kolonyal yönetimi sırasında sürgündeki geçici Kore hükümetinin halefi olduğu inancı benimsenmiştir.

Kim Dae-jung (1998–2003) Başkanlığı sırasında, sivil-asker ilişkilerinde önemli bir sınav vermiştir. Başkan Dae-jung'un uygulamaya koyduğu 'Sunshine' politikasına, Kuzey Kore yaklaşımından dolayı karşı olsa da, ordu resmi olarak rejime karşı gelmemiş ya da iç politikaya müdahale etmemiştir. (Croissant, 2004; s.376) Bu tür bir sivil-asker ilişkisi, Güney Kore'de ordunun profesyonelliğinin istikrara kavuştuğunu göstermiştir. Ayrıca Savunma Bakanlığına çok sayıda sivil uzman atamış ve savunma politikasını denetlemek üzere Milli Güvenlik Kurulu'nu kurmuştur. (Kuehn, 2016; s.16)

Kim Dae-jung'un ardından, aynı siyasi partiden gelen Başkan Roh Moo-hyun (2003-2008), MGK'nın yetkilerini daha da genişletmiş ve Savunma Tedarik Programı İdaresi'ni kurarak ordunun silah tedarik programını denetlemeye çalışmıştır. (Kuehn, 2016; s.16) 2004 yılında MGK başkanı olan Lee Jong-seok, orduya Kuzey Kore hakkındaki çalışmalarda 'Ana Düşman' tabirinin kullanılmaması talimatını vermiştir. (Bechtol Jr, 2005; s.615-616) Bu talimat, bir süredir devam eden Kuzey-Güney siyasi uzlaşma atmosferini dikkate alan siyasi bir talimattır.

2017 yılında Başkan Moon Jae-in, Savunma Reformu 2.0 adında bir politikayı gündemine alarak Güney Kore Silahlı Kuvvetlerinin ideolojisini, karakterini ve yapısını değiştirmeyi planlamıştır. Kore Yarımadası teknik olarak hala savaşta ve Ordu, Güney Kore'yi Kuzey'den gelen askeri tehditlere karşı savunmaktadır. Ancak popüler görüş, son sosyal ve politik eğilimler doğrultusunda Silahlı Kuvvetlerin demokratikleştirilmesini istemektedir. Başlıca hedefler arasında: Kuzey Kore'ye yönelik sert duruşu azaltırken esnekliği ve komuta - kontrolü geliştirerek günümüz toplumu için yeni bir askeri hareket paradigması oluşturmak; Silahlı Kuvvetler'i daha verimli yüksek teknoloji platformları için ve demografik değişikliklere yanıt olarak küçültmek; ordunun sivil kontrolünü güçlendirmek; zorunlu askerlik hizmetinin süresini azaltmak; ABD-Güney Kore Birleşik Kuvvetler Komutanlığı'ndan Operasyonel Kontrol'ü (OPCON) mümkün olan en kısa sürede Kore'ye iade etmek; ve keşif uydularına, füze önleyicilere ve balistik füzelere odaklanarak gelecekteki tehditler için askeri bütçeleri yeniden sermayelendirmek. Başkan Moon Jae-in, ordunun ulusal güvenlik bahanesiyle siyasallaştırılmaması gerektiğini vurgulamıştır. Moon, eski Başkan Park Geun-hye döneminde içişlerine karışması ve müdahale ihtimali nedeniyle Savunma Güvenlik Komutanlığı'nı açık ve sert şekilde eleştirmiş (Yun, 2017) ve bu olay

hem Komutanlığın yeniden organize edilmesi hem de Savunma Reformu 2.0'a destek oluşturmak için bir kaldıraç olarak kullanmıştır.

b. Demokratik Meşruiyet ve Özgürlükler

Güney Koreliler, aşırı ideolojik çatışmanın, Kore Savaşı'nın kalıcı hatırasının ve otuz yıllık otoriter yönetimin, olgun bir demokrasiye geçişi engelleyeceğine inanmışlardır.

Japonya'dan bağımsızlıktan sonra, Amerika Birleşik Devletleri Kore yarımadasının güney kısmına bir Amerikan demokrasisi nakletmiş ve yeni ulusun koruyucu devleti olarak Kore demokrasisi için hem kolaylaştırıcı hem de sınırlayıcı koşulları belirlemiştir. (Kircheimer, 1969; s.391-392) Amerika Birleşik Devletleri Kore demokrasisinin başlangıç koşullarını sağlamıştır. Demokrasi, Korelilere dış güçlerden karşılıksız bir hediye olarak verilmiştir. Kore'de genel oy hakkının zamanlaması Batı Avrupa ülkeleriyle karşılaştırıldığında bile çok geç değildir.

Amerika Birleşik Devletleri'nin bir bağımlı devlet olan Güney Kore'de iki çelişkili hedefi vardır: Birincisi, Güney Kore devletini Sovyetler Birliği, Çin, Kuzey Kore ve Üçüncü Dünya ülkeleri gibi komünist ülkeler için bir 'demokrasi vitrini' olarak inşa etmektir. İkincisi, Güney Kore'nin anti-komünist bir tampon devlet olarak yapılandırmaktır. Birinci amaç, Güney Kore'de demokrasinin başlaması için etkinleştirici bir koşul olarak hareket ederken, ikinci hedef, Güney Kore'de demokrasinin gelişmesini sınırlayan koşulların oluşmasına neden olmuştur. (Im, 2006; s.161)

Amerika'nın Güney Kore'yi dünyaya demokrasi vitrini haline getirme hedefi, Kore Savaşı'nın en parlak günlerinde bile demokrasinin korunmasında kilit bir rol oynamıştır.

Syngman Rhee hükümetinin Kore Savaşı sırasında kesintiye uğramadan düzenli olarak seçimler yapması şaşırtıcıdır. Asgari seçim demokrasisi koşulunu sürdürmek dışında, Rhee hükümeti demokratik oyunların kuralını ihlal etmiş ve giderek daha fazla diktatörlüğe dönüşmüştür. 1959'da Rhee, Ulusal Güvenlik Kanunu'nu değiştirerek solcu olmakla veya Kuzey'e sempati duymakla suçlanan kişilerin tutuklamasına izin vermiştir. Yine de Birleşik Devletler yetkilileri Rhee'nin demokrasi ihlallerine tepki göstermemişlerdir, çünkü Rhee'nin anti-demokratik hareketlerinden rahatsız olsalar da, Kuzey Kore ile savaşta Rhee gibi birini bulamamışlardır. Soğuk Savaş dönemi boyunca, ABD'nin Güney Kore'ye yönelik dış politikasının iki hedefi olan demokrasiyi desteklemek ve Güney'i Kuzey'in saldırganlığından korumak ne zaman çatışsa, ikinci hedef birincisine üstün gelmiştir. (Im, 2006; s.162)

Birleşik Devletler'in, Kore Savaşı bitip statüko yeniden oluşmaya başladığında, Rhee hükümetinden memnuniyeti azalmaya başlamıştır, zira Rhee'nin diktatörlük gücü, Amerika Birleşik Devletleri'nin Kore'yi bir demokrasi vitrini yapma umudunu yok etmektedir. Rhee rejimini devirmek ve Güney Kore'de demokrasiyi yeniden kurmak için öğrenci hareketini açıkça desteklemiştir. Devletlerin gösteri yapan öğrencilere desteği, demokratik muhalefetin güç dengesini değiştirmiş ve Nisan Devrimi'nin başarısında çok önemli bir rol oynamıştır. (Cumings, 1997; s.344-345) Nisan Devrimi'nden sonra kurulan hükümetin düzeni sağlayamadığı ve öğrenci liderliğindeki birleşme hareketi Güney Kore'deki anti-komünist düzeni istikrarsızlaştırdığı için, Amerika Birleşik Devletleri Park Chun Hee'nin darbesine zımni bir onay vermiştir. (Cumings, 1997; s.347-349) Amerika Birleşik Devletleri demokrasinin destekçisi ile anti-komünist devletin koruyucusu arasında gidip gelmeye devam etmiş ve her zaman olduğu gibi Birleşik Devletler anti-komünist bir tampon devletin koruyuculuğunu seçmiştir.

Askeri darbeden sonra ABD Başkanı John Kennedy, General Park Chung Hee'den demokrasiye dönmesini şiddetle talep etmiştir. Amerika Birleşik Devletleri baskısı, Park Chung Hee'yi demokratik bir anayasayı yeniden kurmaya zorlayan belirleyici faktör olmuştur. ABD hükümeti, Park Chung Hee'yi, ana yapısı tek kamaralı Ulusal Meclis ile doğrudan seçilen başkanlık sistemi olan yeni bir anayasa taslağı hazırlamaya zorlamayı başarmıştır. (Cumings, 1997; s.54)

ABD ordusunun geri çekilmesi, uluslararası Soğuk Savaşın gevşediği dönemde gerçekleşmiştir. Kore yarımadasında askeri dengeyi koruyan ABD birliklerinin geri çekilmesi, Güney Kore'yi ciddi bir güvenlik açığına sokmuştur. Park, iç siyasi sorunlarını çözmesi için bir fırsat olarak hareket etmiştir. Soğuk savaşın gevşemesi, bir 'ulusal güvenlik devleti'nin işlevsel önkoşullarını ortadan kaldırıp, temeli ulusal güvenliği güçlendirme ihtiyacına dayanan Park rejimini tehlikeye atabilecekken Başkan Park, uluslararası soğuk savaşın daha rahat hale geldiği yeni bir ortamda, 'iç soğuk savaş'ı yoğunlaştırarak yönetiminin temelini güçlendirmiştir. (Im, 2006; s.165) Park, yeni dönem uluslararası yumuşamadan kaynaklı güvenlik krizinden ve insanların ulusal güvenlik konusundaki endişelerinden yararlanarak inşa ettiği iç soğuk savaş neticesinde bir garnizon devleti kurmuştur. Savaş zamanına uygun sloganlar kullanarak tüm toplumu militarize etmeye çalışmıştır. 2,5 milyon yerel yedek kuvvet kurmuş, Milli Savunma Öğrenci Kolordusu adı altında öğrencileri örgütlemiştir. Aralık 1971'de Ulusal Güvenlik Kanunu'nda yaptığı değişiklikle ülke genelinde kontrolü sıkılaştırmış ve bir diktatörlük sistemi kurmuştur. Tüm bu eylemler güvenlik kriziyle başa çıkmak adına meşrulaştırılmıştır. (Im, 2006; s.166) Soğuk Savaş'ın süper güçlerinin askeri tansiyonu düşürmeye çalışması hem Güney Kore hem de Kuzey Kore'nin güvenlik sorunlarını ikili diyalog yoluyla çözme zorunluluğunu beraberinde getirmiştir. (Kihl, 1984; s.57) Park, Güney-Kuzey diyalogunu verimli bir

şekilde hazırlamak ve bu süreçte ulusal bir uzlaşmaya varmak için diktatörlük rejiminin demokrasiden çok daha etkili olduğunu iddia etmiş, böylece Yusin döneminin gerekliliğini haklı çıkarmaya çalışmıştır. ABD, Yushin darbesine engel olmamıştır. Zaten yumuşama dönemi ardından ABD'nin Asya'dan çekilme stratejisi kapsamında Kore'den askerlerini çekmesiyle de bölge üzerindeki etkisini büyük ölçüde kaybetmiştir.

Güney Kore'nin demokratikleşen siyasi tarihinde, meşruiyet ve özgürlükler ile doğrudan ilgili, değişmeyen ve çokça tartışmalara neden olan temel bir kanunun olduğu görülmektedir. Ulusal Güvenlik Kanunu, Kore Cumhuriyeti'nin kurulmasından sadece üç buçuk ay sonra, 1 Aralık 1948'de kabul edilmiştir. Kuruluştan itibaren birçok olayda binlerce kişi ölmüştür ve en sonunda, Ekim 1948'de, güney kıyı kenti Yosu'da bir isyan, binden fazla kişinin ölümüyle sonuçlanmıştır. Yeni seçilen Başkan Syngman Rhee, buna sol üyeleri tutuklayarak yanıt vermiştir. Hükümete yönelik sol tehdidin bastırılmasında Başkana yardımcı olmak için Ulusal Meclis, nihayetinde Ulusal Güvenlik Kanunu olarak kabul edilen bir vatana ihanetle mücadele yasası önermiştir. Zira komünist sempatizanlar ve 'devlet karşıtı' faaliyetler, Güney Kore'nin güvenliği için bir tehdit olarak görülmektedir. (Fish, 2009; s.71)

Ulusal Güvenlik Kanunu, Anayasa dahil başka hiçbir yasaya tabi değilmiş gibi hükmettiğinden, fiili bir anayasa olarak adlandırılabilir. Kanun, anayasaya aykırı olmasına rağmen, hiçbir kolluk kuvveti ve mahkeme itiraz edememiştir. (Kraft, 2006; s.642-644) Nitekim 1950'de patlak veren, 3 milyondan fazla insanın öldüğü ve henüz bir barış anlaşması ile sonuçlanmayan Kore Savaşı, ulusal güvenliği Kore halkı arasında en önemli ve hassas gündem olarak dahil etmiştir. Anayasa'da güvence altına alınan temel özgürlükler ve insan hakları ulusal güvenlik adına feda edilmiştir.

Bu kanun, örgütlenme özgürlüğü, düşünce ve ifade özgürlüğü, seyahat özgürlüğü, toplantı ve gösteri özgürlüğü gibi birçok alanı kısıtlayan maddeleri içermektedir. Özellikle en çok tartışılan ve uluslararası mecrada en çok eleştirilen madde ise 7. maddesidir:

“Bir hükümet karşıtı örgütü öven, teşvik eden veya propagandasını yapan; örgüte üye olan, ondan emir alan veya onunla birlikte hareket eden; Devlete karşı, varlığını ve güvenliğini ya da demokratik temel düzeni tehlikeye düşürebileceğini bilerek, bir isyanın propagandasını yapan veya azmettiren herhangi bir kişi yedi yıldan fazla olmamak üzere hapis cezası ile cezalandırılır.”²⁰ (National Security Act, 2017, madde 7)

Bu kanun yüzünden birçok kişi hakkında kovuşturma açılmış ve insanlar bunun hükümetin yetkisini kötüye kullanmak olduğunu iddia etmiştir. Çok sayıda gazeteci, yayıncı, akademisyen tutuklanmıştır. (Kraft, 2006; s.633)

1949'a kadar, Başkan Rhee, komünist olmakla suçlanan otuz bin kişiyi hapse atmış (Cumings, 1997; s.223) ve 118.621 cezai tutuklamanın %80'i Ulusal Güvenlik Kanunu ihlallerini içermiştir. (Neary, 2002; s.82) 1990'ların başlarında, birçok demokrasi yanlısı, yeniden birleşme yanlısı ve hükümet karşıtı hareket aktif hale gelmiş ve Ulusal Güvenlik Kanunu'nun meşruiyetine meydan okumuştur. Ancak, 1997-98 ekonomik krizinden sonra, Milli Güvenlik Yasası işsizliğe karşı gösteri yapan öğrenci ve işçilere karşı kullanılmış ve 1998'de altı yüzün üzerinde tutuklama yapılmıştır. Kanun gereğince suçlanan kişi sayısı 2006 ve 2007'de 34'ten 2011'de 91'e ve 2012'de 74'e yükselmiştir ki 2008-2011 yılları

²⁰ “varlığını ve güvenliğini ya da demokratik temel düzeni tehlikeye düşürebileceğini bilerek” bölümü kanuna karşı tepkilere binaen 1991'deki revizyonda eklenmiştir.

arasında Ulusal Güvenlik Kanunu gereğince sorgulanan insan sayısında %95,6'lık bir artış meydana gelmiştir. (Haggard & You, 2015; s.172)

Güney ve Kuzey Kore arasında kaydedilen tarihsel ilerleme göz önüne alındığında, Ulusal Güvenlik Kanunu'na ihtiyaç kalmadığı görülebilir. Yasanın varlığı, iddia edilen Kuzey Kore tehdidi bağlamında tarihsel olarak haklılığı olmakla birlikte, Güney ve Kuzey Kore arasındaki ilişkilerde devam eden gelişmeler ve karşılıklı ilişkilerin genişlemesi, kanunun kullanışlılığını önemli ölçüde azaltmıştır. (Kraft, 2006; s.658)

SONUÇ

Güvenlik sorunlarının çözümünde devlet kapasitesinin artırılması önemlidir. Silah alımı veya savunma doktrinlerinin belirlenmesi yanında hızlı karar alma da kapasitenin bir parçasıdır. Bunun için iki temel adım mevcuttur: birincisi, ilgili kurumların inşa edilmesi ve personelin istihdamıdır. Bu şekilde doğru ve etkin politikanın belirlenmesi ve uygulama potansiyeli etkilenmektedir. Deneyimler ve uzmanlığın oluşturduğu kurumsal kapasitenin karar alma süreçlerini desteklediği ve aynı zamanda denetleme faaliyetlerini de yürüttüğü görülmektedir. İkinci adım ise dirayet ve kabiliyet sahibi yöneticinin (başkan) hükümette olmasıdır. Yetkilerini sorunsuz kullanabilen ve sorumluluğu devretmeyen başkanın karar alma ve uygulama potansiyeli kuvvetlenmektedir. Güçlü başkan karar verme sürecinde ikna etme ve destek arama süreci yaşamadığından politika belirleme ve uygulamada hızlıdır. Ayrıca dirayet sahibi başkan kurumlar arası işbirliğini koordine ederek ve ortak çalışma ortamını yaratarak sorumluluğunu da yerine getireceğinden özellikle ulusal güvenliğin komplike şartlarını sağlamada etkili olmaktadır.

Kapasitesi artan devlet, birbirinin tersi iki sonuçtan birine ulaşabilir. Demokratik vizyon ile kurumlarını inşa sürecindeki devlet yapılanması, demokratik bir sistem kurgusuna sahip olabilir. Böylece kurumsallaşmış bir sistem içerisinde hak ve özgürlükler alanında çok daha rahat hareket etme potansiyeli oluşmaktadır. Burada kurumların kurgusunun aksine izin vermemesi yanında kamunun kurumlara olan güveninin sağladığı ortam da süreci desteklemektedir. Kurumların demokratik yapılanmaması ve/veya kurumlar arasında dengenin kaybolması durumu ise güvenlik politikalarının doğasında olan gizlilik ve sertleşme sürecini keskinleştirmektedir. Başkanın da tutumunun önemli olduğu bu durumda kurumsal kapasitesi artmış devlet hızlıca otoriter yönelimler sergileyebilmektedir.

Kurumlar, devletteki devamlılığın birer parçasıdır. Kurumların inşa süreci devletin kapasitesi ile birlikte aslında devletin temel yönelimi ve siyasi tercih/eylemlerin potansiyeli için de önemlidir. Ayrıca kurumların varlığını sürdürebilmeleri de dayandıkları toplumsal ve siyasal arka plan ile de doğrudan ilgilidir.

Özellikle başkanlık sistemi altında demokratik gelişme için kurumların demokratik yapılanması yanında siyasal iletişim kanallarının da demokratik olması gerekmektedir. Başkanın yönetimi altında kamuyu ikna potansiyeli oldukça güçlüdür. Bu çalışmadaki örneklerde de görüldüğü üzere, bu süreç karizmatik liderlik ile başlamaktadır ancak kurumsal liderliğe dönüşümü sağlayabilen sistemler başarılı olabilmektedir. Bu da demokratik meşruiyet temelinde olmalıdır. Demokratik yönetim ise kurumsal kapasitesi olmadan temel güvenlik sorunlarını çözme kapasitesini kuvvetlendirememekte ve ulusal güvenlik politikalarında etkin olamamaktadır.

Demokratik olmayan kapasite veya kapasitesi olmayan demokrasi durumlarının her ikisinde de devletin meşruiyeti sorgulanmaya açılmaktadır. Toplum ile devletin meşru temelde uzlaşması gerekmektedir. Zira halkı tatmin edemeyen devlet meşruiyet sorunu yaşamaktadır ve bu da hem halihazırda sahip olduğu güvenlik sorunlarını çözme kapasitesini zayıflatmakta hem de yeni bir güvenlik açığı yaratmaktadır.

Başkanlık sisteminde başkan sorunların güvenlik perspektifinden değerlendirilmesine (güvenikleştirme) daha açıktır. Zira hem devlet başkanı hem de icraatın başı olarak devlet ve toplumun güvenliğini sağlamadaki birincil görevi nedeniyle güvenlik meselesi haline gelen konuların çözümünde başkanın yetkileri daha geniştir. Başkanın ulusal güvenlik ve

savunma konularında kendisine destek olacak birçok kurumu oluşturduğu gibi bu konularda neredeyse tek yetkili olarak başkan ve kurumlarını tasarlayan sistemler de mevcuttur. Öyle ki başkanın öncülüğünde oluşturulan güvenlik kurulları gölge kabine gibi hareket etmektedir.

Başkanlık sisteminin ulusal güvenlik yönetimi ile ilgili durumu, çalışmamızda ele aldığımız Şili, Peru ve Güney Kore örnekleri ile Linz'in (1994) sistem özelinde kurguladığı beş konu özelliğinde değerlendirebiliriz.

Birincisi, başkanlık sistemlerinde başkan ve meclisin meşruiyet iddialarının rekabet halinde olduğu iddiası her üç ülke için de geçerlidir. Başkanın yasamayı dışarda tutma çabası, yasamanın başkanın uygulamalarını engellediği ve her iki kurumun da gücünü pekiştirmek için silahlı kuvvetleri kullanma veya teşvik etmesi örneklerle mevcuttur.

İkinci olarak, başkanlığın sabit görev süresinin demokrasiye daha az elverişli olan bir katılık getirdiği iddiasıdır. Demokratik yönetim özelinde olumsuz bir yargı olarak ortaya koyulan sabit süre faktörü güvenlik politikaları söz konusu olduğunda olumlu bir etki yaratmaktadır. Zira güvenlik politikalarının belirlenmesi ve daha da önemlisi uygulanması için kısa vadeli çalışmalar geçerli değildir. Bu konuda oldukça işe yarayan kurumlararası öngörülebilirlik de bu süreklilik ile sağlanabilir. Yürütmenin sabit görev süresi güvenlik politikalarının uygulanabilirliği açısından olumlu görünmektedir. Diğer taraftan bu süre zarfında başkanın meşruiyetini kaybetmemesi büyük önem arz etmektedir. Böyle bir durumda güvenlik politikaları kadük, güvenlik kurumlarını kullanabilme kapasitesi sınırlı olacaktır. Çalışmamızda yer alan örneklerde başkanın iktidar süresi içerisinde meşruiyetini korumak

için muhalif siyasi oluşumlar veya kurumları yönetime dahil etme girişimleri sonuç vermemiş, gücünün devamlılığını sağlayamamıştır.

Üçüncüsü, başkanlık sisteminin ‘kazanan her şeyi alır’ sonucuna yönelen kurallarla demokratik siyasete sıfır toplamı oyununun yerleşmesine izin verdiği görüşü çalışmamızda ele aldığımız temel güvenlik sorunları çerçevesinde tamamen geçerli değildir. Şili’deki darbe, Peru’daki terör olayları bu yaklaşım ile değerlendirilebilmektedir. Zira ikisinde de başkanlığı ve dolayısıyla sistemin içerisindeki yeri kaybeden güçlerden bahsetmek mümkündür. Güney Kore’de ise bu durum, savaş tehdidinin yönetilmesi için bir avantaj sağlayabilmektedir.

Dördüncü konu, başkanlık siyasetinin tarzının, başkanı tüm ulusun temsilcisi olma duygusuyla muhalefete karşı hoşgörüsüz kılma olasılığıdır. Bu durum da her üç örnekte yer almaktadır. özellikle temel güvenlik sorunlarının çözümü yaklaşımında başkanların muhalif öneri ve taleplere uygun bakmadığı ve bunların susturulmasının güvenlik için faydalı olacağı inancı görülmektedir.

Son olarak, başkanlık sistemlerinde yürütmenin ve devletin başına siyaset dışından birinin gelebilme olasılığını değerlendirmiştir Linz. Buna göre doğrudan halk oylamasıyla seçilen bireyler, siyasi partilere daha az bağlıdır ve popülist, kurumsallık karşıtı bir tarzda yönetmeleri daha olasıdır. Bu duruma net şekilde Peru’da Fujimori örneğinde rastlanmaktadır. Ülkede var olan siyasetin dışından Sezarist lider olarak yönetime gelen Fujimori, kendi siyaset akımını oluşturmuştur.

Çalışmamıza konu olan Şili, Peru ve Güney Kore örneklerindeki temel güvenlik sorunları yaklaşımından değerlendirildiğinde başkanlık sisteminin sorun çözme kapasitesi incelenmelidir.

Başkan, devlet başkanı, yürütme organı ve başkomutan olarak silahlı kuvvetleri tam hükmü altına alabilmektedir. Bu, ordunun demokratik kontrolü için elverişli bir ortam sağlayabilmektedir. Buna karşın, askerlerin ve/veya başkanın genel tavrının belirleyici olduğu bir şekilde, ordunun başkana değil başkanlık makamında oturan kişiye itaatini de getirebilmektedir. Böyle bir durumda kişisel planlar üzerinden ordu başkanın sert yönetimin parçası olabilmekte hatta başkanın demokrasiden uzaklaşmasında aracı olabilmektedir.

Tersi bir durumda da silahlı kuvvetler ile başkan arasındaki uyumsuzlukta ordunun başkanı devirmesi ve böylece sivil yönetimi kesintiye uğratması da kolay olabilmektedir. Özellikle kurumsallaşmamış bir demokraside başkanın demokratik sivil yönetimini destekleyecek köklü kurumlar bulunmamaktadır. Böylece sadece başkanı görevden uzaklaştırarak sistem askeri yönetimin emrine geçebilmektedir. Ayrıca başkanlık makamının olağanüstü şekilde boşalması durumu da dönemsel bir belirsizlik ve bu da bir kriz oluşturabilmektedir. Bakanlıklar, bağlı kurul ve kurumlar, danışma ve sekreterlikler gibi birçok yapının akıbetini etkileyen bu durumda yürütmenin hızla tekrar oluşturulamaması, yasamanın veya silahlı kuvvetlerin bu boşluğu doldurma ihtimalini büyötmektedir.

Başkanın terör, savaş gibi acil önlemler alması gerektiği durumlarda hızlı karar alma potansiyeli mevcuttur. Bu hız yanlış kararların hızlı denetlenememesine neden olabileceğinden, istisnai durumların başkana tanıdığı büyük yetkileri kısmak için alınan yasal önlemler mevcuttur. Ayrıca başkanın bu yetkilerinin olduğu bilinmesi, özellikle devam

eden güvenlik sorunları yaşıyan sistemlerde, konu hakkında bilgi ve deneyimi olan kişilerin seçilmesini desteklemektedir.

Başkanın istisnai yetkilerini sınırlamanın ötesinde aldığı kararın uygulanamadığı durumlar da olabilmektedir. Özellikle yasamanın kendilerine tanınan yetkileri kullanarak yürütmenin kararlarını kontrol etmedeki aşırıcılığı ‘beyaz darbe’ olarak tanımlanmaktadır.

Ulusal güvenlik sorunları devam eden sistemlerde güçlenen güvenlik yönetimi organları içerisinde silahlı kuvvetler de siyasette kendine yer bulabilmekte, alınan kararlara müdahale etmekte ve hatta sivil siyaseti yönlendirebilmektedir.

Bir ulus haline gelememiş halkların kendilerini daha çok siyasal olarak nerede konumlandıklarını ile tanımlamasının siyasi çatışmalarda kolaylıkla parçalanmasına ve demokratik yönetimi müdahalelere açık bırakmaktadır. Çalışmamızda örnek olarak alınan her üç ülke de ulusal güvenlik sorunu ulusun birleşerek karşı durduğu bir tehditten ziyade, ulus içindeki parçalanmadan beslenen ve bunu derinleştiren bir hal almıştır.

Çalışmamızda yer alan örnek ülkeler benzer olduğu kadar farklılıkları da mevcuttur. Özellikle tehdidin kavramsallaşması ve sistemin kurumsallaşması adımlarında izlenen yol ve belirleyici bir faktör olarak başkan ve idari kapasitesini oluşturan kurumların tavırlarının yanı sıra devletin kuruluş iradesi ve uluslararası sistem içerisinde varlığını devam ettirme stratejisi bu farklılıkları doğurmaktadır. Kurumların stratejik varlık sebepleri ve özgül kapasiteleri sistemin işleyişi sırasında da kurgunun tamamlanmasına destek olmaktadır.

Ulusal güvenlik ve savunma doktrinini oluşturan Başkanın siyasi kimlik ve ajandası güvenlik konuları ile silahlı kuvvetlerin de siyasallaşmasına neden olabilmektedir. Bu şartlarda ideolojik bağlılık veya muhalefet gelişebileceği gibi uzmanlaşma sürecini de olumsuz etkilediğinden yürütmenin doğru bilgilendirilmesi ve yönlendirilmesinde de sorunlar yaşanabilmektedir.

Genel olarak ele aldığımızda, başkanlık sisteminin yeknesak bir şekilde güvenlik olgusunu olumlu veya olumsuz katkısı olduğu şeklinde bir sonuca varmak eksik olacaktır. Burada sistemin işleyişindeki tercihler ve güvenlik sorunu ile uyumlu şekilde kurgulanabilmiş bir ulusal sistemin varlığı, aranan temel nitelikler olarak karşımıza çıkmaktadır. Öte yandan, uluslararası sistem ve konjonktürün devletler nezdinde açtığı alan ile devletin yönetim sisteminin de belirlenmesinde rol oynayan devletlerin tarihsel açıdan izlediği patika, aktörlerin stratejik kaygılarının temelindeki varlık mücadelesi, kurumların birbirine karşı denge kurabilecek güç ve stratejiye sahip olması gibi birçok faktörün sistem dahilinde güvenlik yönetimin kurgulanmasında da etkin rol aldığı görülmektedir.

KAYNAKÇA

A Comparative Atlas of Defence in Latin America and Caribbean:	https://www.resdal.org/ing/assets/atlas-2014-chapter_25_peru2.pdf (Erişim: 10.03.2021) 2014.
A Comparative Atlas of Defence in Latin America and Caribbean:	https://www.resdal.org/ing/atlas/atlas12-ing-13-chile.pdf (Erişim: 07.03.2021) 2012.
Act on The Defense Sea Areas to be Protected:	No: 4615 https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=2126&type=sogan&key=3 (Erişim: 10.03.2021) 1993.
Act on The Organization of National Armed Forces:	No: 10821 https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=26880&type=sogan&key=3 (Erişim: 09.03.2021) 2011.
Açıkmeşe, Sinem Akgöl:	"Algı mı, Söylem mi? Kopenhag Okulu ve Yeni Klasik Gerçekçilikte Güvenlik Tehditleri", Uluslararası İlişkiler, Cilt:8, Sayı:30, ss.43-73, 2011.
Aguero, Felipe:	"Crisis and Decay of Democracy in Venezuela: The Civil-Military Dimension", içinde, Jennifer McCoy vd. (ed.), Venezuelan Democracy Under Stress, Transaction Publishers, London 1995.
Albrecht, Ulrich and Brauch, Hans Günter:	"Security in Peace Research and Security Studies", içinde, Hans Günter Brauch vd. (ed.), Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, Vol:3, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg 2008.
Alkan, Haluk:	Karşılaştırmalı Siyaset: Başkanlık ve Parlamenter Sistemler Işığında Yarı Başkanlık Modelleri, Açılım Kitap, İstanbul 2013.
Alkan, Haluk:	Kurumsalcı Yaklaşım Işığında Yeni Sistemin Analizi: Cumhurbaşkanlığı Sistemi, Liberte Yayınları, Ankara 2018.
Alves, Marcio Moreira:	"The Coup that Never Was", Commonweal, 28 November 1968.
Americas Watch:	Abdicating Democratic Authority: Human Rights In Peru, Human Rights Watch Reports, New York 1984.

Americas Watch:	In Desperate Straits: Human Rights in Peru after a Decade of Democracy and Insurgency, Human Rights Watch Reports, New York 1990.
Aravena, Francisco Rojas:	"Chile", içinde, Ravinder Pal Singh (ed.), Arms Procurement Decision Making Volume II: Chile, Greece, Malaysia, Poland, South Africa and Taiwan, SIPRI/ Oxford University Press, New York 2000.
Arends, Frederik M.:	"Homeros'dan Hobbes ve Ötesine: Avrupa Geleneğinde Güvenlik Kavramı", içinde, Mustafa Aydın vd. (ed.), Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.
Arı, Tayyar:	Uluslararası İlişkiler ve Dış Politika, Alfa Yayınları, İstanbul 2001.
Art, Robert:	"Security", içinde, Joel Krieger (ed.), The Oxford Companion to Politics of the World, Oxford University Press, New York 1993.
Aslan, Hüsamettin:	"Şili: Devrim ile Darbe Sarmalında, Bakır Dışların Üzerinden Geçtiği Ülke", içinde, Haluk Alkan (ed.), Latin Amerika Siyaseti: Geçiş Sürecinde Başkanlık Sistemleri, Stratejik Düşünce Enstitüsü Yayınları, Ankara 2016.
Aspinwall, Mark D. ve Schneider, Gerald:	"Same Menu, Separate Tables: The Institutional Turn in Political Science and the Study of European Integration", European Journal of Political Research, Vol:38, No:1, ss.1-36, 2000.
Ayoob, Mohammed:	"Security in the Third World: Searching for the Core Variable", içinde, Norman A. Graham (ed.), Seeking Security and Development - The Impact of Military Spending and Arms Transfers-, Lynne Rienner Publishers, Colorado 1994.
Ayoob, Mohammed:	"Defining Security: A Subaltern Realist Perspective", içinde, Keith Krause and Michael C Williams (ed), Critical Security Studies: Concepts and Cases, University of Minnesota Press, Minneapolis 1997.
Balart, Rene:	"Las Fuerzas Armadas y la historia política Chilena" Punto Final, 3 July 1973.
Baldwin, David A:	"The Concept of Security", Review of International Studies, Vol: 23, No:1, ss. 5-26 1997.
Baldwin, David A.:	"Güvenlik Kavramı", Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-, Cilt:9, Sayı:2, ss.5-35 2003.
Bank, Berker:	"(Klasik) Faşizm Üzerine Marksist Tartışmalar", Sosyal Bilimler Dergisi, vol.9, no.2, ss.22-59, 2016.
Baylis, John, Smith,	The Globalization of World Politics-An Introduction to

Steve, Owens, Patricia:	International Relations-, Fifth Edition, Oxford University Press, New York 2010.
Bechtol Jr, Bruce E:	"Civil-Military Relations in the Republic of Korea: Background and Implications," Korea Observer, vol. 36, no. 4 (Winter), ss. 603-630 2005.
Bellany, Ian:	"Towards a Theory of International Relations", Political Studies, Vol:29, No:1, ss. 100-105 1981.
Bezci, Bünyamin:	"Demokrasi ve Başkanlık Sistemi", Yönetim Bilimleri Dergisi, 3(2), 77-92, 2005.
Bislev, Sven:	"Globalization, State Transformation and Public Security", International Political Science Review / Revue internationale de science politique, Vol:25, No:3, ss.281-296 2004.
Bolat, Tamer ve Seymen, Oya Aytemiz:	"Yönetim ve Örgüt Düşüncesinde Kurumsalcılık, Yeni Kurumsalcılık ve Kurumsal Eşbiçimlilik", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt:16, Sayı:1, ss. 223-254 2006.
Booth, Ken:	"Güvenlik ve Özgürleştirme", Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-, Cilt:9, Sayı:2, ss.51-70 2003.
Booth, Ken:	Dünya Güvenliği Kuramı, Küre Yayınları, İstanbul 2012.
Booth, Ken and Vale, Peter:	"Critical Security Studies and Regional Insecurity: The Case of Southern Africa", içinde, Keith Krause, Michael C. Williams (ed.), Critical Security Studies, UCL Press, London 1997.
Booth, Ken and Vale, Peter:	"Critical security Studies and Regional Insecurity: The Case of Southern Africa", içinde, Keith Krause and Michael C Williams (ed), Critical Security Studies: Concepts and Cases, University of Minnesota Press, Minneapolis 1997.
Boyunsuz, Şule Özsoy:	Dünyada Başkanlık Sistemleri, İmge Kitabevi, Ankara 2017.
Brauch, Hans Günter:	"From a Security towards a Survival Dilemma", içinde, Hans Günter Brauch vd. (ed.), Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, Vol:3, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg 2008.
Brauch, Hans Günter:	"Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", içinde, Mustafa Aydın vd. (ed.), Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.

Burt, Jo-Marie:	Political violence and the authoritarian state in Peru: silencing civil society, Palgrave Macmillan, New York 2007.
Buzan, Barry:	People States and Fear: An Agenda for International Security Studies in the Post-Cold War Era, Second Edition, Harvester Wheatsheaf, New York 1991.
Buzan, Barry:	"New Patterns of Global Security in the Twenty-First Century", International Affairs (Royal Institute of International Affairs 1944-), Vol. 67, No. 3, ss. 431-451 1991b.
Buzan, Barry:	"Is International Security Possible?", içinde, Ken Booth (ed.), New Thinking About Strategy and International Security, HarperCollins Academic, Londra 1991c.
Buzan, Barry and Wæver, Ole:	"Slippery? Contradictory? Sociologically Unstable? The Copenhagen School Replies", Review of International Security, Vol:23, No:2, ss.143-152, 1997.
Buzan, Barry, Wæver, Ole and Wilde, Jaap de:	Security: A New Framework for Analysis, Lynne Rienner Publishers, Colorado 1998.
Buzo, Adrian:	The Making of Modern Korea, Routledge, New York 2007.
Cameron, Maxwell A.:	"Self-Coups: Peru, Guatemala, and Russia", Journal of Democracy, vol.9, no.1, ss.125-139, 1998.
Cha, Victor:	Security and Democracy in South Korean Development, içinde, Samuel S. Kim (Ed.), Korea's Democratization, Cambridge University Press, Cambridge 2003.
Cheibub, Jose Antonio:	Presidentialism, Parliamentarism, and Democracy, Cambridge University Press, Cambridge 2007.
Chile's Constitution:	https://www.constituteproject.org/constitution/Chile_2015.pdf?lang=en (Erişim: 18.12.2020) 2015.
Clausewitz, Carl von:	On War, Oxford University Press, New York 2007.
Collier, Simon and Sater, William F.:	A History of Chile 1808-2002 Second Edition, Cambridge University Press, Cambridge 2004.
Constitution of The Republic of Korea:	https://elaw.klri.re.kr/eng_service/lawView.do?hseq=1&lang=ENG (Erişim: 16.12.2020) 2018.
Conze, Werner:	"Sicherheit, Schutz", içinde, Werner Conze und Reinhart Koselleck (ed.), Geschichtliche Grundbegriffe. Historisches Lexikon zur politisch-sozialen Sprache in Deutschland, Vol: 5, Ernst Klett Verlag, Stuttgart, s.831-862. Aktaran Brauch, Hans Günter (2015). "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik,

	Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", içinde, Mustafa Aydın vd. (ed.), Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1984.
Cotler, Julio:	"Military Interventions and 'Transfer of Power to Civilians' in Peru", içinde, Guillermo O'Donnell, Philippe Schmitter, and Laurence Whitehead (ed.), Transitions from Authoritarian Rule: Latin America, Johns Hopkins University Press, Baltimore 1986.
Covert Action in Chile 1963-1973:	US Senate, Select Committee to Study Governmental Operations with Respect to Intelligence Activities, 18 December 1975, 94th Congress, 1st Session, 1975.
Crabtree, John:	Peru Under Garcia: An Opportunity Lost, Palgrave Macmillan, London 1992.
Crick, Bernard:	Demokrasi, Dost Kitabevi, Ankara 2012.
Croissant, Aurel:	"Riding the Tiger: Civilian Control and the Military in Democratizing Korea," Armed Forces and Society, Vol. 30, no. 3 (Spring), ss. 357-381 2004.
Cumings, Bruce:	The Origins of the Korean War: Volume II: The Roaring of the Cataract, 1947-1950, Princeton University Press, Princeton 1990.
Cumings, Bruce:	Korea's Place in the Sun: A Modern History, W.W. Norton, New York 1997.
Çiçekli, Bülent:	"Uluslararası Terörizm ve Uluslararası Göç: 11 Eylül Sonrası Terör Tehdidi ve Göç Kontrol Politikalarının Terörizmle Mücadelede Kullanımı", Avrasya Dosyası -Güvenlik Bilimleri Özel-, Cilt:9, Sayı:2, ss.170-194 2003.
Dahl, Robert A:	Demokrasi Üzerine, Phoenix Yayınevi, Ankara 2017.
Decreto Legislativo del Comando Conjunto de las Fuerzas Armadas:	No: 1136 https://busquedas.elperuano.pe/normaslegales/decreto-legislativo-del-comando-conjunto-de-las-fuerzas-arma-decreto-legislativo-n-1136-876207-3/ (Erişim: 10.03.2021) 2012.
Decreto Legislativo que crea la Secretaría de Seguridad y Defensa Nacional:	No: 1131 https://busquedas.elperuano.pe/normaslegales/decreto-legislativo-que-crea-la-secretaria-de-seguridad-y-de-decreto-legislativo-n-1131-875566-5/ (Erişim: 10.03.2021) 2012.
Decreto Legislativo que regula el Sistema de Defensa Nacional:	No: 1129 https://busquedas.elperuano.pe/normaslegales/decreto-legislativo-que-regula-el-sistema-de-defensa-nacional-decreto-legislativo-n-1129-875566-3/ (Erişim: 10.03.2021) 2012.
Dedeoğlu, Beril:	Uluslararası Güvenlik ve Strateji, Yenyüzyıl Yayınları, İstanbul 2008.

Defense Security Support Command:	https://www.dssc.mil.kr/dsscscn/313/subview.do 2021.
Delégase en el Poder Ejecutivo la Facultad de Legislar en Materia de Fortalecimiento y Reforma Institucional del Sector Interior y de Defensa Nacional:	No: 29915 https://busquedas.elperuano.pe/normaslegales/delegase-en-el-poder-ejecutivo-la-facultad-de-legislar-en-ma-ley-n-29915-840032-1/ (Erişim: 11.03.2021) 2012.
Denk, Nevzat:	21. yüzyıla Giderken Türkiye'nin Jeopolitik Durumu ve Jeostratejik Öneminin Yeniden Belirlenmesi, Harp Akademileri Basım Evi, İstanbul 2000.
Devlen, Balkan ve Özdamar, Özgür:	"Neoclassical Realism and Foreign Policy Crises", içinde, Annette Freyberg, Ewan Harrison and Patrick James (ed.) Realism Today: A Paradigmatic Inventory, Johns Hopkins University Press, Baltimore 2009.
DiMaggio, P. J. ve Powell, W. W.:	"Introduction", içinde W. W. Powell ve P. J. DiMaggio (ed.), The new institutionalism in organizational analysis, University of Chicago Press, Chicago 1991.
Dougherty, James E. and Pfaltzgraff Jr, Robert L.:	Contending Theories of International Relations, 5. Edition, Pearson, New York 2000.
Doyle, Michael W:	"Liberalism and World Politics Revisited", içinde, Paul R Viotti and Mark V Kauppi (ed), International Relations Theory: Realism, Pluralism, Globalism, Macmillan Publishing Co, New York 1993.
Drake, Paul W.:	Historical Setting, içinde Rex A. Hudson (ed), Chile: a country study, Federal Research Division, Library of Congress, Washington DC 1994.
Dunne, Tim and Wheeler, Nicholas J:	"'We the Peoples': Contending Discourses of Security in Human Rights Theory and Practice", International Relations, Vol:18, No:1, ss. 9-23 2004.
Durand, Francisco:	"The Growth and Limitations of the Peruvian Right", içinde, Maxwell Cameron and Philip Mauceri (ed.), The Peruvian Labyrinth: Polity, Society, Economy, Pennsylvania State University Press, Pennsylvania 1997.
Dyson, Tom:	Neoclassical Realism and Defence Reform in Post-Cold War Europe, New Security Challenges Series, Palgrave Macmillan, London 2010.
English, Adrian J. and	National Security, içinde, Rex A. Hudson (ed), Chile: a country

Tollefson, Scott D.:	study, Federal Research Division- Library of Congress, Washington DC 1994.
Ersoy, Eyüp:	"Realizm", içinde, Ramazan Gözen (ed.), Uluslararası İlişkiler Teorileri, İletişim Yayınları, İstanbul 2019.
Establece Normas Que Deben Cumplirse en los Estados de Excepcion en Que Las Fuerzas Armadas Asumen el Control del Orden Interno En todo o en Parte Del Territorio:	No: 24150 https://docs.peru.justia.com/federales/leyes/24150-jun-6-1984.pdf (Erişim: 10.03.2021) 1985.
Estatuto orgánico del Ministerio de Defensa Nacional:	No: 20.424 https://obtienearchivo.bcn.cl/obtienearchivo?id=recursoslegales/10221.3/3965/1/HL20424.pdf (Erişim: 09.03.2021) 2010.
Faundez, Julio:	Democratization, Development and Legality: Chile 1831 to 1973, Palgrave Macmillan, New York 2007.
Feaver, Peter D. and Kohn, Richard H.:	"Civil-Military Relations in the United States: What Senior Leaders Need to Know (and Usually Don't)", Strategic Studies Quarterly, vol.15, no.2, ss.12-37, 2021.
Fernandois, Joaquin:	Chile and the Great Powers, içinde Michael A. Morris (ed), Great power relations in Argentina, Chile, and Antarctica, Palgrave Macmillan, New York 1990.
Fernandois, Joaquin:	Chile and the Great Powers, içinde, Michael A. Morris (ed), Great Power Relations in Argentina, Chile and Antarctica, Palgrave Macmillan, New York 1990.
Fischer, Dietrich:	Nonmilitary Aspects of Security -A Systems Approach-, England, Dartmouth Publishing Company, Dartmouth 1993.
Fish, Eric:	Is Internet Censorship Compatible with Democracy? Legal Restrictions of Online Speech in South Korea, Asia-Pacific Journal on Human Rights and the Law, Vol. 10, No. 2, ss.43-96, 2009.
Foweraker, Joe:	"Review Article: Institutional Design, Party Systems and Governability - Differentiating the Presidential Regimes of Latin America". British Journal of Political Science, 28(4), 651-676, 1998.
Foweraker, Joe, Landman, Todd:	"Constitutional design and democratic performance". Democratization, Vol.9, No.2, ss.43-66, 2002.

Fuentes, Claudio:	The Military and Politics: Weaknesses in Chilean Democracy, Latin American Studies Association, Chicago 1998.
Fukuyama, Francis:	Devlet İnşası, İkinci Basım, Remzi Kitabevi, İstanbul 2005.
Galtung, Johan:	"Violence Peace and Peace Research", Journal of Peace Research, Vol:6, No:3, ss.167-191 1969.
Gardner, James.:	Legal Imperialism: American Lawyers and Foreign Aid in Latin America. Madison: University of Wisconsin Press, 1980.
George, Jim:	Discourses of Global Politics: A Critical (Re) Introduction to International Relations, Lynne Rienner, Boulder 1994.
Gills, Barry K.:	Korea versus Korea: A Case of Contested Legitimacy, Routledge, New York 1996.
Goldstone, Jack A. and Ulfelder, Jay:	"How to Construct Stable Democracies", The Washington Quarterly, Vol:28, No:1, ss.7-20 2004.
Gott, Richard:	"Allende Rides a Tiger," The Manchester Guardian, 18 November 1972.
Graham, Carol:	"Government and Politics", içinde, Rex A. Hudson (ed.), Peru: a country study, Federal Research Division, Library of Congress, Washington DC 1993.
Griffith, Samuel B.:	Mao Tse-tung on Guerrilla Warfare, U.S. Marine Corps Publication, Quantico 1989.
Griffiths, Martin, O'Callaghan, Terry, Roach, Steven C.:	International Relations -The Key Concepts-, Second Edition, Routledge, London 2008.
Haftendorn, Helga:	"The Security Puzzle: Theory Building and Discipline-Building in International Security", International Studies Quarterly, Vol:35, No: 1, ss.3-17 1991.
Haggard, Stephan & You, Jong-Sung:	"Freedom of Expression in South Korea", Journal of Contemporary Asia, Vol. 45, No. 1, ss.167-179 2015.
Hall, Peter A. ve Taylor, Rosemary C.R.:	"Political Science and the Three New Institutionalisms", Political Studies, Vol:44, No:5, ss.936-957 1996.
Hansen, Roy Allen:	"Military Culture and Organizational Decline", Ph.D. dis., University of California: Los Angeles 1967.

Havens, A. Eugene; Lastarria-Cornhiel, Susana and Otero, Gerardo:	Class Struggle and the Agrarian Reform Process, içinde David Booth and Bernardo Sorj (ed.), Military Reformism and Social Classes: The Peruvian Experience 1968-80, Macmillan Press, London 1983.
Herz, John H.:	"Idealist Internationalism and Security Dilemma", World Politics, Vol:2, No: 2, ss.157-180, 1950.
Hilbink, Lisa:	Judges Beyond Politics in Democracy and Dictatorship: Lessons from Chile, Cambridge University Press, New York 2007.
Hobbes, Thomas:	De Cive, London, 1651.
Homer-Dixon, Thomas F:	"On the Threshold-Environmental Changes as Causes of Acute Conflict", içinde, Sean M. Lynn-Jones ve Steven E. Miller (ed.), Global Dangers -Changing Dimensions of International Security-, MIT Press, Cambridge 1995.
Hong, Yong-Pyo:	State Security and Regime Security: President Syngman Rhee and the Insecurity Dilemma in South Korea 1953-60, Macmillan Press, London 2000.
Horrock, Nicholas M.:	'70 Nixon Order to C.I.A. To Balk Allende Reported, New York Times, 24 July https://www.nytimes.com/1975/07/24/archives/70-nixon-order-to-cia-to-balk-allende-reported-presidents.html 1974.
Horton, Douglas:	Land Reform and Reform Enterprises in Peru, University of Wisconsin: Land Tenure Center, Madison 1974.
Hough, Peter:	Understanding Global Security, Routledge, New York 2013.
Hovi, John:	Games, Threats, and Treaties: Understanding Commitments in International Relations, Pinter Pub Limited, London 1998.
Hunefeldt, Christine:	A Brief History of Peru, Lexington Associates, New York 2004.
Hunter, Wendy:	"Continuity or Change? Civil-Military Relations in Democratic Argentina, Chile, and Peru", Political Science Quarterly, vol.112, no.3, ss.453-475, 1997.
Hunter, Wendy:	Continuity or Change? Civil-Military Relations in Democratic Argentina, Chile, and Peru, Political Science Quarterly, Vol. 112, No. 3 (Autumn, 1997), pp. 453-475 1997.
Huntington, Samuel P.:	The Soldier and the State: The Theory and Politics of Civil-Military Relations, Belknap Press, Cambridge 2002.
Hurwitz, Leon:	"Contemporary Approaches to Political Stability". Comparative

	Politics, Vol:5, No:3, ss.449-463, 1973.
Hwang, Kyung Moon:	A History of Korea, 2nd Edition, Palgrave Macmillan, Londra 2017.
Im, Hyug Baeg:	"The US role in Korean democracy and security since cold war era", International Relations of the Asia-Pacific, 2006, Vol. 6, No. 2, ss.157-187 2006.
İşcan, Ahmet:	Türkiye'nin Irak Türkmenlerine Yönelik Dış Politikası, yayınlanmamış yüksek lisans tezi, İstanbul Üniversitesi 2019.
Janowitz, Morris:	The Military in the Political Development of New Nations, The University of Chicago Press, Chicago 1964.
Johansen, Robert C:	"Real Security Is Democratic Security", Alternatives: Global, Local, Political, Vol:16, No:2, ss. 209-241 1991.
Joxe, Allain:	Las Fuerzas Armadas en el Sistema Político Chileno, Editorial Universitaria, S.A., Santiago 1970.
Jönsson, Christer ve Tallberg, Jonas:	"Institutional Theory in International Relations", içinde, Jon Pierre, B. Guy Peters ve Gerry Stoker (ed.), Debating Institutionalism, Manchester University Press, Manchester 2008.
Kadercan, Burak:	"Güç", içinde, Şaban Kardaş, Ali Balcı (ed.), Uluslararası İlişkilere Giriş, Küre Yayınları, İstanbul 2017.
Karabulut, Bilal:	Küreselleşme Sürecinde Güvenliği Yeniden Düşünmek, 2. Baskı, Barış Kitabevi, Ankara 2015.
Kardaş, Tuncay:	"Güvenlik: Kimin Güvenliği ve Nasıl?", içinde, Zeynep Dağı (ed), Uluslararası Politikayı Anlamak: Ulus Devletten Küreselleşmeye, Alfa Yayınevi, İstanbul 2007.
Kaufman, Franz-Xaver:	Sicherheit als soziologisches und sozialpolitisches Problem: Untersuchungen zu einer Wertidee hochdifferenzierter Gesellschaften, Ferdinand Enke, Stuttgart, Aktaran, Brauch, Hans Günter (2015). "Güvenliğin Yeniden Kavramsallaştırılması: Barış, Güvenlik, Kalkınma ve Çevre Kavramsal Dörtlüsü", Mustafa Aydın vd. (ed.), Uluslararası İlişkilerde Çatışmadan Güvenliğe Seçme Makaleler, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 1970.
Kay, Sean:	Global Security in the Twenty-First Century: The Quest for Power and the Search for Peace, Rowman&Littlefield Publishers, Maryland 2006.
Keohane, Robert O.:	International Institutions and State Power, Westview Press, Boulder 1989.

Keohane, Robert O. and Martin, Lisa L.:	“The Promise of Institutional Theory,” <i>International Security</i> , Vol. 20, No.1. ss.39-51 1995.
Kihl, Young Whan:	<i>Politics and Policies in Divided Korea: Regimes in Contest 1945-83</i> , Westview Press, Boulder 1984.
Kihl, Young Whan:	<i>Transforming Korean Politics: Democracy, Reform, and Culture</i> , Routledge, New York 2005.
Kim, Byeong Jo:	"Civil–military relations of Korea in the 21st Century", içinde, Giuseppe Caforio (ed.), <i>Advances in Military Sociology: Essays in Honor of Charles C. Moskos</i> , Emerald Group, Bingley 2009.
Kim, Hakjoon:	<i>Unification Policies of South and North Korea: A Comparative Study</i> , 2nd edition, Seoul National University Press, Seoul 1986.
Kim, Jinwung:	<i>A History of Korea</i> , Indiana University Press, Indiana 2012.
Kim, Ki-joo:	“The Soldier and the State in South Korea: Crafting Democratic Civilian Control of the Military.” <i>Journal of International and Area Studies</i> , vol. 21, no. 2, ss.119–131 2014.
Kim, Sunhyuk:	<i>The Politics of Democratization in Korea: The Role of Civil Society</i> , University of Pittsburgh Press, Pittsburgh 2000.
Kiraz, Sami:	<i>Suriye İç Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Neoklasik Realizmin Bakış Açısından Analizi (2011-2017)</i> , yayınlanmamış doktora tezi, Gazi Üniversitesi, Ankara 2018.
Kirchheimer, Otto:	“Confining conditions and revolutionary breakthroughs”, içinde, Frederic S. Burin & Kurt L. Shell (ed.), <i>Politics, Law, and Social Change-Selected Essays of Otto Kirchheimer</i> , Columbia University Press, New York 1969.
Klaren, Peter F:	“Historical Settings”, içinde, Rex A. Hudson (ed.), <i>Peru: a country study</i> , Federal Research Division, Library of Congress, Washington DC 1993.
Koçak, Konur Alp:	“ABD Başkanlık Sistemi: “Ayrı” ama “Birlikte” Çalışan Organlar”, <i>Karşılaştırmalı Hükümet Sistemleri: Başkanlık Sistemi</i> , Yayın No: 7, TBMM Araştırma Hizmetleri Başkanlığı Yayınları, Ankara 2015.
Koh, Byung Chul:	<i>The Foreign and Unification Policies of The Republic of Korea</i> , içinde, Soong Room Kil & Chung-in Moon (ed.), <i>Understanding Korean Politics: An Introduction</i> , State University of New York Press, Albany 2001.
Korea Herald,:	National Security Office reorganized to strengthen communication with US, http://www.koreaherald.com/view.php?ud=20190306000711

	(Erişim: 09.07.2021) 2019.
Kouyoumdjian, Armen:	“The Military in Chile: The Long Road Towards Civil-Military Integration”, içinde, Maria Julia Moreyra (ed.), Defense Policy in Latin America, Geneva Center for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva 2011.
Kraft, Diane B:	“South Korea's National Security Law: A Tool of Oppression in an Insecure World”, Wisconsin International Law Journal, Vol. 24, No. 2, ss. 627-659 2006.
Kuehn, David:	“Institutionalising Civilian Control of the Military in New Democracies: Theory and Evidence from South Korea”, GIGA Working paper 2016.
Küçüksolak, Övgü Kalkan:	“Güvenlik Kavramının Realizm, Neorealizm ve Kopenhag Okulu Çerçevesinde Tartışılması”, Turan Stratejik Araştırmalar Merkezi Dergisi, Cilt:4, Sayı:14, ss.202-208 2012.
Lamborn, Alan C. and Lebgold, Joseph:	World Politics into the Twenty-First Century, Pearson, New York 2003.
Lee, Chong-Sik:	“Historical Setting”, içinde, Andrea Matles Savada & William Shaw (ed.), South Korea: a country study, Federal Research Division, Washington DC 1992.
Lee, Dong Sun:	Power Shifts, Strategy and War: Declining States and International Conflict, Routledge, New York, 2007.
Lee, Jung Bock:	The Political Process in Korea, içinde Soong Room Kil & Chung in Moon (ed.), Understanding Korean Politics: An Introduction, State University of New York Press, Albany 2001.
Levitsky, Steve & Cameron, Maxwell A:	“Democracy without Parties? Political Parties and Regime Collapse in Fujimori's Peru”, Congress of the Latin American Studies Association Research Paper, Washington DC 2001.
Levy, Marc A.:	“Is the Environment a National Security Issue?”, International Security, Vol:20, No:2, ss.35-62 1995.
Libro De La Defensa Nacional De Chile:	https://www.defensa.cl/media/LibroDefensa.pdf 2017.
Lijphart, Arend:	“Bölünmüş Toplumlar için Anayasa Tasarımı”, Cem Akaş (der), Kritik Kavşak: Parlamenter Sistem – Başkanlık Sistemi, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 45-60 2015.
Linz, Juan:	“The Perils of Presidentialism”, Journal of Democracy, Vol:1, No: 1, ss.51-69 1990.

Linz, Juan J:	“Başkanlık Sisteminin Tehlikeleri”, Cem Akaş (der), Kritik Kavşak: Parlamenter Sistem – Başkanlık Sistemi, Koç Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 11-30 2015.
Linz, Juan J.:	“Presidential or Parliamentary Democracy: Does It Make a Difference?”, içinde, Juan J. Linz and Arturo Valenzuela (ed.), The Crisis of Presidential Democracy: The Latin American Evidence, The Johns Hopkins University Press, Baltimore 1994.
Lira, Elizabeth:	Chile: Dilemmas of Memory, içinde, Francesca Lessa and Vincent Druliolle (ed). The memory of state terrorism in the Southern Cone: Argentina, Chile, and Uruguay, Palgrave Macmillan, New York 2011.
Livingstone, Grace:	“G. Livingstone, Britain and the Dictatorships of Argentina and Chile 1973–82”, Security, Conflict and Cooperation in the Contemporary World, Palgrave Macmillan 2018.
Lobell, Steven E.:	“Structural Realism/Offensive and Defensive”, içinde, Robert A. Denemark (ed.), The International Studies Encyclopedia, Volume X, Blackwell Publication, Oxford 2010.
Lounsbury, Michael:	“Institutionalism: Old and New”, https://www.researchgate.net/publication/44077976_Institutionalism_old_and_new (Erişim Tarihi: 18.01.2019), 2014.
Loveman, Brian.:	For la Patria: Politics and the Armed Forces in Latin America, Rowman & Littlefield, Wilmington DE, 1999.
Luciani, Giacomo:	“The Economic Content of Security”, Journal of Public Policy, Vol: 8, No:2, ss.151-173 1989.
Madenci, Can:	Hayek’in Kötü Şöhretli Röportajları, KMÜ Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi 12(18): 99-101, 2010.
Mahoney, James ve Rueschemeyer, Dietrich:	Comparative Historical Analysis in the Social Sciences, Cambridge University Press, New York 2003.
Mainwaring, Scott.:	Presidentialism in Latin America. Latin American Research Review, 25(1), 157-179, 1990.
Mann, Michael:	States, War and Capitalism: Studies in Political Sociology, Blackwell Publishers, Oxford, 1992.
Mansfield, Edward D and Snyder, Jack:	Democratization and the Danger of War, International Security, Vol:20, No:1, ss. 5-38 1995.
Martial Law Act:	No: 14609 https://www.law.go.kr/LSW/eng/engLsSc.do?menuId=2#liBgcolor

	3 (Erişim: 09.07.2021) 2017.
Masala, Carlo:	“Demographic Pressure and Ecological Restraints: The Case of the Mediterranean”, içinde, Kurt R. Spillman ve Joachim Krause (ed.), International Security Challenges in a Changing World, Peter Lang, Bern 1999.
Masterson, Daniel M.:	“Caudillismo and Institutional Change: Manuel Odria and the Peruvian Armed Forces, 1948-1956”, The Americas, vol.40. no.4, ss.479-489 1984.
Mauceri, Philip:	“State Reform, Coalitions, and the Neoliberal Autogolpe in Peru” Latin American Research Review, vol.30, ss. 7–37 1995.
McClintock, Cynthia:	“The Prospects for Democratic Consolidation in a 'Least Likely' Case: Peru”, Comparative Politics, vol.21, no.2, ss.127–148 1989.
McCormick, Gordon H:	The Shining Path and the Future of Peru, RAND Report (Prepared for the Department of State Office of the Secretary of Defense), Santa Monica CA 1990.
McCormick, Gordon H.:	The Shining Path and the future of Peru, The RAND Corporation, 1990.
Mearsheimer, John:	“The False Promise of International Institutions”, International Security, Vol:19, No:3, ss.5-49, 1994.
Mearsheimer, John J.:	"Structural Realism", içinde, Tim Dunne, Milja Kurki, and Steve Smith (ed.), International Relations Theories: Discipline and Diversity, Oxford University Press, Oxford 2006.
Michaels, Albert L.:	Background to a Coup: Civil-Military Relations in Twentieth Century Chile and the Overthrow of Salvador Allende, içinde, Claude E. Welch, Jr. (ed.), Civilian Control of the Military : Theory and Cases From Developing Countries, State University of New York Press, New York 1976.
Miller, Benjamin:	The Concept of Security: Should it be Redefined”, Journal of Strategic Studies, Vol:24, No:2, ss.13-42 2001.
Moon, Seungsook:	Militarized Modernity and Gendered Citizenship in South Korea, Duke University Press, Londra 2005.
Moralı, Turan:	“Küreselleşmenin Siyasi Boyutları ve Güvenlik Stratejilerine Etkileri”, Genelkurmay Başkanlığı, Küreselleşme ve Uluslararası Güvenlik, Birinci Uluslararası Sempozyum Bildirileri, İstanbul, 28-29 Mayıs 2003, Genelkurmay Askeri Tarih ve Stratejik Etüt Başkanlığı Yayınları 2003.
Moss, Robert:	Urban Guerrillas: The New Face of Political Violence, Maurice

	Temple Smith Ltd, London 1972.
Moss, Robert:	Chile's Marxist Experiment, John Wiley and Sons, New York 1973.
Müller, Harald:	“Security Cooperation”, içinde, Walter Carlsnaes vd. (ed.), Handbook of International Relations, SAGE Publications, Londra 2002.
Mütercimler, Erol:	21. Yüzyıl ve Türkiye: Yüksek Strateji, Erciyaş Yayınları, İstanbul 1997.
Nam, Sang bum:	“A comparative study on the development of civil-military relations in the process of democratization in South Korea and Taiwan until 2008”, unpublished Master’s thesis, Naval Postgraduate School, Monterey/California 2017.
National Security Act:	No: 13722 https://www.law.go.kr/eng/engLsSc.do?menuId=2&query=armed%20forces#liBgcolor20 (Erişim: 14.04.2021) 2017.
National Security Council Act:	No: 12224 https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=32098&type=lawname&key=National+Security+Council+act (Erişim: 10.03.2021) 2014.
National Security Council Act:	No: 12224 https://elaw.klri.re.kr/eng_mobile/viewer.do?hseq=32098&type=lawname&key=National+Security+Council+act (Erişim: 14.04.2021) 2014.
Navari, Cornelia:	“Liberalism”, içinde, Poul D Williams (ed), Security Studies: An Introduction, Routledge, Oxon 2008.
Neary, Ian:	Human Rights in Japan, South Korea and Taiwan (1st ed.), Routledge, London 2002.
Nef, Jorge:	"The Politics of Repression: the Social Pathology of the Chilean Military," Latin American Perspectives 1, 2 (Summer), pp. 58-78 1974.
Negretto, Gabriel L:	“Political Parties and Institutional Design: Explaining Constitutional Choice in Latin America”, British Journal of Political Science, vol.39, no.1, ss.117-139, 2008.
Neufeld, Mark:	“Pitfalls of Emancipations and Discourses of Security: Reflections on Canada’s Security with a Human Face”, International Relations, Vol: 18, No: 1, ss. 109-123 2004.
Niedergang, Marcel:	"Chile: Candidate for the Officers Club", Le Monde, 8 July 1970.

Nordlinger, Eric A.:	Soldiers in Politics: Military Coups and Government, Prentice Hall Press, Englewood Cliffs, 1977.
Nordlinger, Eric A.:	Isolationism Reconfigured: American Foreign Policy for a New Century, Princeton Paperbacks, Princeton, 1996.
Nutter, John Jacob:	“Unpacking Threat: A Conceptual and Formal Analysis”, içinde, Norman A. Graham (ed.), Seeking Security and Development - The Impact of Military Spending and Arms Transfers-, Lynne Rienner Publishers, Colorado, 1994.
Nye, Joseph S.:	Yumuşak Güç, Elips Yayınları, İstanbul, 2005.
O'Donnell, Guillermo:	“Horizontal Accountability in New Democracies”, Journal of Democracy, vol.9, no.3, ss.112-26, 1998.
Obando, Enrique:	“Fujimori and the Military: A Marriage of Convenience”, NACLA Report on the Americas, vol.30, no.1, ss.31–36, 1996.
Oppenheim, Lois Hecht:	Politics in Chile: Democracy, Authoritarianism and the Search for Development, 2nd edition, Westview Press, Colorado, 1999.
Oswald-Spring, Úrsula:	“A HUGE Gender Security Approach: Towards Human, Gender, and Environmental Security”, içinde, Hans Günter Brauch vd. (ed.), Facing Global Environmental Change: Environmental, Human, Energy, Food, Health and Water Security Concepts, Hexagon Series on Human and Environmental Security and Peace, Vol:4, Springer-Verlag, Berlin Heidelberg, 2009.
Owen, Mackubin Thomas:	“What Military Officers Need to Know about Civil-Military Relations”, Naval War College Review, vol.65, no.2, ss.67-87, 2012.
Öymen, Onur:	Ulusal Çıkarlar-Küreselleşme Çağında Ulus-Devleti Korumak, Remzi Kitapevi, İstanbul, 2003.
Özdal, Barış:	“Modern Diplomasinin Gelişiminde Etkili Olan Unsurlar”, içinde, Barış Özdal, R. Kutay Karaca (ed.), Diplomasi Tarihi 1, 3. Baskı, Dora Yayınları, Bursa, 2018.
Palmer, David Scott:	“Rebellion in Rural Peru: The Origins and Evolution of Sendero Luminoso”, Comparative Politics, vol.18, no.2, ss.127–146, 1986.
Palmer, David Scott:	“Introduction: History, Politics, and Shining Path in Peru”, içinde, David Scott Palmer (ed.), The Shining Path of Peru (2nd edition), Palgrave Macmillan, New York, 1994.
Perez-Linan, Anibal, Mainwaring, Scott:	“Cross-Currents in Latin America”. Journal of Democracy, (1), 114-127, 2015.
Peters, Guy:	Institutional Theory in Political Science: The 'New Institutionalism, Pinter Publication, London, 1999.

Pierson, Paul:	Politics in Time: History, Institutions, and Social Analysis, Princeton, Princeton University Press, New Jersey, 2004.
Political Constitution of Peru:	http://biblioteka.sejm.gov.pl/wp-content/uploads/2017/09/Peru_ang_010117.pdf (Erişim: 18.12.2020), 2009.
Pollack, Marck A.:	“International Relations Theory and European Integration”, Journal of Common Market Studies, Vol.39, No.2, ss. 221–244, 2001.
Posner, Paul W.:	State, market, and democracy in Chile : the constraint of popular Participation, Palgrave Macmillan, New York, 2008.
Pratt, Keith:	Everlasting Flower: A History of Korea, Reaktion, Londra, 2006.
Quinlivan, James T:	“Coup-proofing: Its Practice and Consequences in the Middle East”, International Security, Vol: 24 No:2, ss. 131-165, 1999.
Rathbun, Brian:	“A Rose by Any Other Name: Neoclassical Realism as the Logical and Necessary Extension of Structural Realism”, Security Studies, Vol:17, No:2, ss.294–321, 2008.
Reiter, Dan and Stam, Allan C:	Democracies at War, Princeton University Press, New Jersey, 2002.
Roberts, Kenneth:	“Neoliberalism and the Transformation of Populism in Latin America: The Peruvian Case”, World Politics, vol. 48, no. 1, ss.82-116, 1995.
ROK Defense White Paper:	MND Defense Policy Devision, Seoul https://www.mnd.go.kr/user/mndEN/upload/pblictN/PBLICTNEBOOK_201908070153390840.pdf , 2018.
ROK.JCS Legal Authority:	https://www.jcs.mil.kr/mbshome/mbs/jcs2_eng/subview.jsp?id=jcs2_eng_020300000000 (Erişim: 10.03.2021), 2021.
Rose, Gideon:	“Neoclassical Realism and Theories of Foreign Policy”, World Politics, Vol. 51, No. 1, ss.144-172, 1998.
Roskin, Michael G. and Berry, Nicholas O.:	IR: The New World of International Relations, Tenth edition, Pearson, New York, 2014.
Roxborough, Ian, O'Brien, Philip, Roddick Jackie:	CHILE:The State and Revolution, THE MACMILLAN PRESS, London, 1977.
Russett, Bruce M:	Grasping the Democratic Peace: Principles for a Post-Cold War World, Princeton University Press, New Jersey, 1993.
Sartori, Giovanni:	“Neither Presidentialism nor Parliamnetarism”. Juan Linz, Arturo Valenzuela (der), The Failure of Presidential Democracy Comparative Perspectives, Vol:1 The Hopkins University Press,

	Baltimore-London, 106-118, 1994.
Schattschneider, Elmer Eric:	Party Government: American Government in Action, Routledge, New York, 2004.
Schimmelfennig, Frank ve Sedelmeier, Ulrich:	“Theorizing EU Enlargement: Research Focus, Hypotheses, and The State of Research”, Journal of European Public Policy, Vol.9, No.4, ss.500-528, 2002.
Schmidt, Brian C. ve Juneau, Thomas:	“Neoclassical Realism, Power, and Influence”, http://citation.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/3/1/0/5/5/pages310551/p310551-1.php , Erişim Tarihi: 12.06.2019.
Schmidt, Gregory D:	“Fujimori’s 1990 Upset Victory in Peru: Electoral Rules, Contingencies, and Adaptive Strategies”, Comparative Politics, vol.28, no. 3, ss.321–354, 1996.
Schulte-Bockholt, Alfredo:	Criminal governance in Peru during the Fujimori era (1990-2000), Peter Lang AG, Bern, 2013.
Schweller, Randall L.:	“The Progressiveness of Neoclassical Realism”, içinde, Colin Elman ve Miriam Fendous Elman (ed.), Progress in International Relations Theory, The MIT Press, Cambridge, 2003.
Scott, W.R.:	Institutions and Organizations, Second Edition, Sage Publications, California, 2001.
Scott, W.R.:	“Institutional Carriers: Reviewing Modes of Transporting Ideas Over Time and Space and Considering Their Consequences”, Industrial and Corporate Change, Vol:12, No:4, ss.879-894, 2003.
Seth, Michael J.:	A Concise History of Modern Korea: From the Late Nineteenth Century to the Present, Rowman & Littlefield, Maryland, 2010.
Shin, Doh C.:	Mass Politics and Culture in Democratizing Korea, Cambridge University Press, New York, 1999.
Shugart, Matthew Soberg, Mainwaring Scott:	“Presidentialism and Democracy in Latin America: Rethinking the Terms of Debate”, Scott Mainwaring, Matthew S. Shugart (Eds.), Presidentialism and Democracy in Latin America, Cambridge University Press, Cambridge, 12-54, 1997.
Shultz, Richard H.:	“Introduction to International Security”, içinde, Richard H. Shultz, Roy Godson and George H. Quester (ed.), Security Studies for the 21st Century, Brassey’s, Virginia, 1997.
Silva, Patricio.:	In the name of reason : technocrats and politics in Chile, The Pennsylvania State University Press, Pennsylvania, 2009.
Slaughter, Anne-Marie and Hale, Thomas:	International Relations, Principal Theories, Oxford University Press, New York, 2013.
Smith, Michael L.:	“Taking the High Ground: Shining Path and the Andes”, içinde,

	David Scott Palmer (ed.), The Shining Path of Peru (2nd edition), Palgrave Macmillan, New York, 1994.
Stepan, Alfred:	The Military in Politics: Changing Patterns in Brazil, Princeton: Princeton University Press, Princeton, 1971.
Stepan, Alfred:	The State and Society: Peru in Comparative Perspective, Princeton University Press, New Jersey, 1978.
Stepan, Alfred:	The State and Society: Peru in Comparative Perspective, Princeton University, New Jersey, 1978.
Stepan, Alfred:	Rethinking Military Politics: Brazil and the Southern Cone, Princeton University Press, New Jersey, 1988.
Stueck, William:	The Korean War : An International History, Princeton University Press, New Jersey, 1995.
Stueck, William:	The Korean War: An International History, Princeton University Press, Princeton, 1995.
Tacir, Hamide:	Parlamenter Sistem ve Başkanlık Sistemi Karşılaştırması Işığında Türkiye’de Başkanlık Sistemi Tartışmaları, Maltepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi. 1(1-2), s. 43-60, 2011.
Taylor, Lucy:	Citizenship, participation, and democracy : changing dynamics in Chile and Argentina, Palgrave Macmillan, New York, 1998.
Terriff, Terry, Croft, Stuart, James, Lucy and Morgan, Patrick:	Security Studies Today, Polity Press, Cambridge, 1999.
Tezkan, Yılmaz:	Jeopolitikten Milli Güvenliğe, Ülke Kitapları, İstanbul, 2005.
Tilly, Charles:	Demokrasi, Phoenix Yayınevi, Ankara, 2014.
Tosun, Gülgün Erdoğan, Tosun, Tanju:	Türkiye’nin Siyasal İstikrar Arayışı: Başkanlık ve Yarı Başkanlık Sistemleri, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999.
Üner, Yener:	Kanun Yapma Tekniği, Türkiye Barolar Birliği Yayınları, Ankara, 2016.
Vegetius Renatus, Publius Flavius:	Vegetius: Epitome of Military Science, Second Edition, Translated Texts for Historians Series-16, Liverpool University Press, Liverpool, 1996.
Vera Delzo, Paul E.:	“Toward a Whole-of-Government Approach: Revamping Peru's Strategy Process”, Parameters, vol.48, no.3, ss.47-53, 2018.
Wæver, Ole:	“Peace and Security: Two Evolving Concepts and Their Changing Relationship”, içinde, Hans Günter Brauch vd. (ed.), Globalization and Environmental Challenges: Reconceptualizing Security in the 21st Century, Hexagon Series on Human and Environmental

	Security and Peace, Vol:3, Springer-Verlag, Berlin Hidelberg, 2008a.
Wæver, Ole:	“Toplumsal Güvenliğin Değişen Gündemi”, Uluslararası İlişkiler, Cilt:5, Sayı:18, ss.151-178, 2008b.
Watts, Duncan:	Understanding US/UK Government and Politics, Manchester University Press, Manchester, New York, 2003.
Weber, Max:	Economy and Society, University of California Press, Berkeley, 1978.
Welch, Claude E.:	“Civilian Control of the Military: Myth and Reality”, içinde, Claude E. Welch (ed.), Civilian Control of the Military: Theory and Cases From Developing Countries, State University of New York Press, Albany, 1975.
Wendt, Alexander:	“Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, International Organisation, Vol: 46, No: 2, ss.391-425, 1992.
Wheat, Andrew:	“Shining Path’s “Fourth Sword” Ideology”, Journal of Political & Military Sociology, vol.18, no.1, ss.41–55, 1990.
Whitehead, Laurence:	"The Generals Trim Allende's Power," The Manchester Guardian, 8 September, 1973.
Wolfers, Arnold:	“National Security as an Ambiguous Symbol”, Political Science Quarterly, Vol: 67, No: 4, ss.481-502, 1952.
Yazıcı, Serap:	Başkanlık ve Yarı-Başkanlık Sistemleri, Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul, 2002.
Yergin, Daniel:	Shattered Peace: The Origins Of The Cold War And The National Security State, Houghton Mifflin Company, Boston, 1978.
Yıldırım, Mutlu:	“Gelişmiş Batı Demokrasilerinde Sivil-Asker İlişkilerine Dair Farklı Çözümler”, İnsan&İnsan, vol. 6, no.20, ss.351-379, 2019.
Yılmaz, Sait:	Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek, Kaynak Yayınları, Ankara, 2017.
Yuhn, Ky-Hyang ve Kwon, Jene K.:	“Economic Growth and Productivity: A Case Study of South Korea, Applied Economics, 32(1), ss. 13-23, 2000.
Yun, Huiwon:	Korea Defense Reform 2.0 The Sejong Society, HRNK Report, Washington DC, 2017.
Zakaria, Fareed:	“Realism and Domestic Politics: A Review Essay”, International Security, Vol:17, No:1, ss.177-198, 1992.
Zozani, Adil:	Model Ülke: Sistem Tartışmasında Başkanlık, Öteki Yayınevi, İstanbul, 2016.

-----:	South America: Democratization and debt, Strategic Survey, 85:1, 117-121, 1984.
-----:	“Insurgency”, Operations (Army Doctrine publication), Chapter:8, Development, Concepts and Doctrine Centre, Bicester aktaran Yılmaz, Sait (2017). Uluslararası Güvenlik: Teori, Pratik ve Gelecek, Kaynak Yayınları, Ankara, 2010.

ÖZGEÇMİŞ

Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünü bitiren Tolga SAKMAN aynı yıl Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü (SAREN) Uluslararası İlişkiler Yüksek Lisans Programına başladı ve “Türk Diasporası’nın Avrupa Siyasal Sistemine Katılım Süreçlerinin Analizi: Almanya, Hollanda, Belçika” konulu tezi ile mezun olmuştur.

2012 yılında Türk-Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi (TASAM) bünyesinde Uzman Yardımcısı unvanıyla başlayan görevine daha sonra Uzman ve son olarak da kurum bünyesinde kurulan Milli Savunma ve Güvenlik Enstitüsü’nde Temmuz 2018’e kadar Direktör olarak devam etmiştir. 2016 yılında Nişantaşı Üniversitesi’nde Rektörlük Koordinatörü ve Siyaset Bilimi ve Kamu Yönetimi bölümünde Öğretim Elemanı olarak göreve başlayan SAKMAN Mayıs 2018’e kadar bu görevlerini sürdürmüştür. Şubat 2020 itibariyle Diplomatik İlişkiler ve Politik Araştırmalar Merkezi (DİPAM) Kurucu Başkanı olarak görev yapmaktadır. Diaspora, güvenlik ve Avrupa siyaseti konuları başta olmak üzere bugüne kadar 8 kitap/kitap bölümü ile 20 civarında bildiri çalışması hazırlamış, yurtiçi ve yurtdışında 20 civarında projede koordinasyon görevinde bulunmuştur.